

Universitat Ramon Llull

TESI DOCTORAL

Títol: Revisionisme històric i negacionisme
La persecució política de la llengua catalana
(1874-2011)

Realitzada per: Elena Yeste Piquer

en el centre: Facultat de Comunicació Blanquerna de la
Universitat Ramon Llull

i en el departament de: Comunicació

Dirigida per: Dr. Ferran Sáez Mateu
Dr. Agustí Colomines i Companys

Cada llengua és un museu vivent, un monument per a cada cultura, de la qual també és vehicle. És una pèrdua per a cadascú de nosaltres si una part d'aquesta diversitat desapareix.

Daniel Nettle i Suzanne Romaine

Veus que s'apaguen. La mort de les llengües del món

AGRAÏMENTS

Al Dr. Ferran Sáez Mateu i al Dr. Agustí Colomines i Companys, els meus directors. Pel seu infinit mestratge en aquest procés de recerca personal i acadèmica.

Al Departament de Recerca en Comunicació Social de la Facultat de Comunicació Blanquerna, on he desenvolupat aquest treball com a investigadora FI de la Generalitat de Catalunya, i al Rectorat de la Universitat Ramon Llull.

Als professors i companys de la Facultat de Comunicació Blanquerna que han seguit amb interès el procés de gestació d'aquesta tesi doctoral.

A la meva família.

ÍNDIX

AGRAÏMENTS	5
1. INTRODUCCIÓ	11
1.1. El revisionisme històric	11
1.2. La negació històrica de la persecució política de la llengua catalana	22
2. ELS ANTECEDENTS DE LA NEGACIÓ DE LA PERSECUCIÓ HISTÒRICA DEL CATALÀ	31
2.1. La Restauració borbònica a Espanya (1874-1931)	34
2.1.1. El Reial Decret del Comte de Romanones sobre l'ensenyament del catecisme en castellà (1902).....	34
2.1.2. La campanya contra la normalització lingüística de la Mancomunitat de Catalunya.....	47
2.1.3. La Contestació al discurs de la Corona de 1916.....	55
2.1.4. La Dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923-1930).....	65
2.2. La Segona República espanyola (1931-1939)	73
2.2.1. L'Estatut de Núria a les Corts Constituents: l'idioma	77
2.3. El franquisme (1939-1975)	96
3. EL REVISIONISME SOBRE LA HISTÒRIA DE LA PERSECUCIÓ POLÍTICA DE LA LLENGUA CATALANA: DE LA TRANSICIÓ ESPANYOLA ALS NOSTRES DIES	109
3.1. Els protagonistes	131
3.1.1. Actors principals	131
3.1.1.1. Acadèmics de la llengua	131
3.1.1.1.1. Gregorio Salvador.....	131
3.1.1.1.2. Emilio Alarcos	144
3.1.1.1.3. Rafael Lapesa.....	147
3.1.1.1.4. Francisco Rodríguez Adrados.....	149

3.1.1.1.5. Fernando González Ollé	152
3.1.1.2. Filòlegs	154
3.1.1.2.1. Juan Ramón Lodares.....	154
3.1.1.2.2. Jon Juaristi	164
3.1.1.3. Historiadors.....	168
3.1.1.3.1. Antonio Domínguez Ortiz	168
3.1.1.3.2. Fernando García de Cortázar	170
3.1.1.3.3. Pío Moa.....	173
3.1.2. Actors secundaris.....	183
3.1.2.1. Manifestos i plataformes en defensa dels drets dels castellanoparlants a Catalunya	183
3.1.2.1.1. El Manifiesto de los 2.300 por la igualdad de los derechos lingüísticos en Catalunya (1981)	183
3.1.2.1.1.1. Federico Jiménez Losantos.....	186
3.1.2.1.1.2. Amando de Miguel	190
3.1.2.1.2. El Manifiesto por la Tolerancia Lingüística: en castellano también, por favor (1994)	196
3.1.2.1.2.1. Jesús Royo	197
3.1.2.1.2.2. <i>Extranjeros en su país</i>	200
3.1.2.1.3. Acción Cultural Miguel de Cervantes: <i>El problema lingüístico en Cataluña. Informe de una realidad</i> (1995).....	211
3.1.2.1.4. Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español (FADICE): <i>Por la normalización del español</i> (1997)	215
3.1.2.1.5. Convivencia Cívica Catalana.....	218
3.1.2.1.6. Manifiesto por la lengua común (2008)...	223
3.1.2.2. La campanya del diari ‘ABC’	226
3.1.2.3. Partits polítics.....	242
3.1.2.3.1. El Partit Popular.....	242
3.1.2.3.1.1. Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES).....	259
3.1.2.3.2. Ciutadans-Partit de la Ciutadania	269
3.1.2.3.3. Unión Progreso y Democracia.....	274

3.1.2.4. <i>Altres autors contraris a la normalització lingüística</i>	278
3.1.2.4.1. Ivan Tubau	278
3.1.2.4.2. Manuel Jardón.....	280
3.1.2.4.3. Miguel Platón.....	284
3.2. L'argumentari revisionista en relació amb la història	287
3.2.1. La negació de la persecució històrica del català	287
3.2.2. L'afirmació d'una Catalunya bilingüe des del segle XVI.....	289
3.2.3. La relativització de la política lingüística de la dinastia borbònica en els segles XVIII i XIX.....	293
3.2.4. L'edulcorament de la repressió cultural durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera.....	306
3.2.5. La minimització de l'intent de genocidi cultural franquista	310
3.2.5.1. La “invenció” de la resistència cultural	332
3.2.5.1.1. L'interior	332
3.2.5.1.2. L'exili	347
3.2.5.2. La simetria entre les polítiques de normalització lingüística i el franquisme.....	355
4. CONCLUSIONS	359
5. BIBLIOGRAFIA	369
5.1. Monografies	369
5.2. Articles de revista	387
5.3. Documents relatius a partits polítics i plataformes diverses	388
5.4. Publicacions oficials	391
5.4.1. Diarios de Sesiones	391
5.4.2. Altres	392
5.5. Articles de diari	394

1. INTRODUCCIÓ

1.1. El revisionisme històric

Guerres mundials i no mundials, camps de concentració i extermini, genocidis, neteges ètniques, violència, persecucions, repressió. Gulag, txeques. Apartheid. Mort indiscriminada de civils. La història contemporània està plena d'imatges i episodis que voldríem fer desaparèixer de la memòria col·lectiva. Esdeveniments-límit, tal com els anomenava Dominick LaCapra¹, que fan pensar en el fracàs de la raó il·lustrada del primer gran relat de la modernitat, que havia d'estendre al món els ideals de llibertat, igualtat i fraternitat de la Revolució Francesa. Novament, el segle XX va estar marcat per la incomprensió, l'apassionament i la barbàrie. 1789 va donar lloc al naixement d'ideologies que van alimentar el segle XX de grans massacres, amb més de 175.000.000 víctimes per raons ideològiques. Zbigniew Brezezinski l'anomenava el segle de la “megamort”.

Cap indicatiu expressa millor el malestar de la nostra època com la voluntat de recuperar l'ahir. A diferència d'aquell “home-massa” desmemoriat d'Ortega y Gasset, l'home actual està àvid de memòria. Un sentiment de melangiosa buidor impregna el moment actual: l'hem omplert de records, testimonis, relats. La història dels oprimits, dels subalterns, dels vençuts i els desheredats, el relat de l'exili, dels descolonitzats, de les minories, la història silenciada de les dones... Les

---

¹ LACAPRA, Dominick. *Historia en tránsito. Experiencia, identidad, teoría crítica*. México: Fondo de Cultura Económica, 2006, p. 181.

seves petites i singulars històries també formen part de la història en majúscula. Totes elles pugnen per una visibilitat negada durant anys, dècades, centúries.

Efemèrides, monuments a l'heroisme i monuments a la vergonya²; llocs de memòria, homenatges, exposicions i itineraris històrics, museïtzació del passat. Publicacions especialitzades en història i memòria, producció de documentals i periodisme de divulgació històrica. Pel·lícules, sèries i programes de televisió i ràdio. Productes culturals. Memòria digitalitzada, disponible a la xarxa, abans únicament consultable als arxius, a les biblioteques. Memòries dels protagonistes coneguts i anònims de la nostra història. Microhistòria. Història oral, familiar. Diàleg intergeneracional.

Tothom participa de la memòria. Ho fan els Estats. Les nacions sense Estat. Els partits polítics i els seus *think tanks*: patrimonialitzant la memòria dels seus dirigents, militants i pensadors, construint missatge polític. Les associacions i la societat civil, articulades en un moviment social per a la recuperació de la memòria històrica. Institucions públiques i privades, algunes específicament creades amb la finalitat de vetllar per la memòria. Universitats i centres d'estudi que fan recerca històrica. Mitjans de comunicació que creen realitat i es recreen en la realitat passada. Els individus.

És temps de memòria. Moment per al record enmig d'una vertiginosa febre commemorativa on tot, o gairebé tot, remet a la

---

² MANEA, Norman. *Monuments a la vergonya*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 2009.

memòria. La memòria és un lloc comú. Real i imaginari. Individual i col·lectiu. Local i global: la memòria és *glocal*. Ja tot és passat: l'ahir, i l'avui. Andreas Huyssen parlava de “passats presents”³, passats que no proscriuen. Gilles Lipovetsky, d’“hiperrecord”: “*La nueva valoración del pasado se caracteriza por la hipertrofia, la saturación, la ampliación infinita de las fronteras del patrimonio y de la memoria en la que se reconoce una modernización llevada al extremo. Hemos pasado del reinado de lo finito al de lo infinito, de lo limitado a lo general, de la memoria al hiperrecuerdo: en la neomodernidad, las lógicas del presente armonizan con la proliferante inflación de la memoria*”⁴. És en aquest sentit que Lipovetsky afirmava que la voluntat de recuperar el passat és un fenomen més hipermodern que postmodern, que justament cercava el contrari: la seva “devaluació”.

Narrar, descriure el passat, visitar-lo, imaginar com va ser. Totes les coses són prou imperfectes perquè se'n pugui fer una revisió. Les concepcions del passat, també: què és la història sinó un relat en permanent construcció, en eterna recomposició? Tanmateix, com deia Jacques Rancière, el límit de la interpretació històrica té un nom, i és un nom polític, ideològic: revisionisme⁵. Negacionisme, quan es tracta de la negació explícita i categòrica dels fets històrics, quan se'n neguen o

---

³ HUYSEN, Andreas. *En busca del futuro perdido. Cultura y memoria en tiempos de globalización*. México: Fondo de Cultura Económica, 2002, p. 21.

⁴ LIPOVETSKY, Gilles. *Los tiempos hipermodernos*. Barcelona: Anagrama, 2006, p. 91-92.

⁵ RANCIÈRE, Jacques. *Els noms de la història. Una poètica del saber*. València: Universitat de València, 2005, p. 49.

se'n minimitzen les dades. Per revisionisme, entenem aquells “abusos”⁶ de la història i de la memòria col·lectiva que distorsionen la imatge del passat mitjançant la seva falsificació històrica, la seva relativització o el seu edulcorament. En aquest sentit, la negació, el negacionisme, és una estratègia fonamental del revisionisme. Ja se sap: tal com advertia Josep Fontana, la història, en males mans, pot convertir-se en una terrible “arma destructiva”⁷.

Sovint, però, la paraula revisionisme tendeix a utilitzar-se com a sinònim de revisió o reinterpretació: *“Para algunos, el revisionismo histórico no es más que un sinónimo de mala historiografía, ya sea porque tiene que ver con una producción predominantemente periodística, ya sea por la decisión deontológicamente reprobable de algunos historiadores de abandonar el terreno de los estudios científicos y dedicarse a la divulgación común, por militancia política o por motivaciones monetarias, o por ambas razones. [...] En opinión de otros, en cambio, el revisionismo constituye un fenómeno realmente importante, en cierto sentido saludable, que no hay que cancelar de manera expeditiva ni etiquetar a priori de forma negativa. Esta postura*

---

⁶ Todorov diferencia entre els “bons usos” i els “abusos” de la memòria en funció dels seus resultats, “de sospesar el bé i el mal dels actes que es pretenen fundats sobre la memòria del passat”. Per aquest autor, la crítica sobre els usos de la memòria es fonamenta en una distinció entre “diverses formes de reminiscència”, perquè l'esdeveniment recuperat pot ser llegit de manera “literal” o “exemplar”. Literalitat, argumenta Todorov, no vol dir “veritat”. En l'ús literal, el passat esdevé “intransitiu” i es produeix un sotmetiment del present al passat. Per contra, “l'ús exemplar” de la memòria permet construir un “exemplum” i utilitzar el passat amb vistes al present, extraient-ne lliçons. D'aquí que Todorov sostingui que la memòria literal, especialment quan és portada a l'extrem, és “portadora de riscos”, mentre la memòria exemplar és “potencialment alliberadora”. Vegeu TODOROV, Tzvetan. *Los abusos de la memoria*. Barcelona: Paidós, 2000, p. 30-32.

⁷ FONTANA, Josep. *La història dels homes*. Barcelona: Crítica, 2000, p. 353.

pone el acento y enfatiza el procedimiento estándar de la escritura historiográfica, o la incesante revisión de las conquistas, conocimientos e hipótesis interpretativas anteriores a la luz de nuevos documentos y nuevas interpretaciones, bajo la urgencia de las transformaciones que influyen sobre el presente y que nos inducen a reorientar nuestra relación con el pasado”⁸.

Segons Pierre Vidal-Naquet, els primers “revisionistes” moderns van ser els *dreyfusistes*⁹, partidaris de la revisió del procés judicial contra el capità jueu Alfred Dreyfus, declarat culpable el 1894 per un crim d’espionatge a favor dels alemanys que no havia comès, víctima de l’antisemitisme. Els dreyfusistes van emprendre una campanya de recollida de signatures i manifestos publicats a la premsa per exigir-ne l’alliberament. En aquest context, l’apel·latiu revisionista va adoptar el sentit de crítica contra l’ortodòxia dominant.

El segon esclat del terme revisionisme el va protagonitzar Eduard Bernstein, secretari personal de Friedrich Engels, que a la vegada era un dels estrets col·laboradors de Karl Marx. Bernstein, que va generar un debat al si del Partit Socialdemòcrata alemany (SPD) i en tot el socialisme europeu, proposava revisar la teoria original marxista per adaptar-la als nous temps i defensava l’aplicació de reformes mitjançant aliances puntuals amb la burgesia. Més encara, rebutjava la idea d’una revolució violenta i la implantació de la dictadura del

---

⁸ POGGIO, Pier Paolo. *Nazismo y revisionismo histórico*. Madrid: Akal, 2006, p. 199-200.

⁹ VIDAL-NAQUET, Pierre. *Les assassins de la mémoire. “Un Eichmann de papier” et autres essais sur le révisionnisme*. Paris: Seuil-Gallimard, 1995, p. 108.

proletariat de Marx com a mitjà òptim per transformar la societat capitalista en socialista¹⁰. Així, Chris Cook definia el revisionisme com un concepte aplicat pels marxistes “ortodoxos” davant la temptativa de revisar les idees bàsiques de l’anomenat socialisme revolucionari¹¹.

Amb la mort d’Engels el 1895, Karl Kautsky es va erigir en garant de l’ortodòxia marxista, enfrontant-se a les innovacions doctrinals de Bernstein i al corrent partidari de l’insurreccionalisme revolucionari de Rosa Luxemburgo. Ironies del destí, el propi Kautsky va ser acusat de revisionista pel primer president de l’antiga Unió Soviètica, Vladímir I. Lenin, en una obra *Contra el revisionismo. La revolución proletaria y el renegado Kautsky* (1918), com a resposta a un llibre escrit per Kautsky que s’oposava a la dictadura del proletariat i defensava la denominada democràcia pura com l’únic camí per al triomf real del socialisme. Des de la fundació de la Unió Soviètica, el qualificatiu “revisionista” va esdevenir “un epítet insultant”, sinònim de “traïdoria”, de dissidència. Enfrontat amb el Kominform i l’URSS, per exemple, el mariscal Tito, dictador iugoslau, va ser titllat de “hiena revisionista”¹².

Arran de la cruenta repressió de la revolta hongaresa de 1956 contra el domini soviètic, que va culminar amb 2.800 morts, 12.000 ferits i l’èxode de 200.000 hongaresos, les acusacions de revisionisme

---

¹⁰ GUSTAFSSON, Bo. *Marxismo y revisionismo. La crítica bernsteiniana del marxismo y sus premisas histórico-ideológicas*. Barcelona: Grijalbo, 1979, p. 430-434

¹¹ COOK, Chris. *Diccionario de términos históricos*. Madrid: Alianza, 1993, p. 434.

¹² TRAVERSO, Enzo. *Els usos del passat. Història, memòria, política*. València: Universitat de València, 2006, p. 148.

van recaure, així mateix, sobre la militància comunista que, d'ençà de 1956, va trencar amb els partits comunistes nacionals subordinats a Moscou. També els maoistes de la República Popular de la Xina de Mao Zedong, amb el suport de l'Albània d'Enver Hoxha, van acusar l'URSS i el seu president, Nikita Khrusxov, de revisionista i "socialimperialista", per haver denunciat "els errors i crims de Stalin" durant el XXè Congrés del PCUS de 1956; un "discurs secret", el de Khrusxov, que no es va fer públic a la Unió Soviètica fins al 1988, trenta-dos anys després d'haver estat pronunciat. El cisma dels maoistes xinesos va comportar la creació de nous partits i escissions contràries a l'anomenat "revisionisme soviètic".

Hi ha, també, un revisionisme de la Primera Guerra Mundial. Harry Elmer Barnes, Sidney B. Fay i Charles A. Beard assenyalaven el president nord-americà Woodrow Wilson com a responsable de les pèrdues humanes del conflicte i consideraven que la seva intenció va ser entrar en guerra fent costat al Regne Unit, tan aviat com li fos possible: l'estratègia de Wilson era esperar la provocació adient per atacar.

Però, en els orígens de l'ús del terme revisionisme hi trobem, molt especialment, la refutació de la tradició revolucionària, que comprèn des de la Revolució jacobina de 1789¹³ fins a la bolxevica d'Octubre de 1917. Amb relació a aquesta última, convé destacar el

---

¹³ Pel que fa a 1789, François Furet advocava a *Pensar la Revolució Francesa* (1978) per una revisió de la "interpretació jacobina-marxista" de la Revolució que s'inclinava per una "relectura liberal de la ruptura de 1789". Aquesta mirada, inicialment titllada de revisionista, va esdevenir "dominant" coincidint amb la celebració del bicentenari de la Revolució Francesa el 1989, i és "discutible" pel que fa al seu "qüestionament radical de tota la tradició revolucionària" i la seva "apologia malenconiosa del liberalisme". Vegeu TRAVERSO (2006), p. 150.

paper que va tenir Ernst Nolte, a Alemanya, en interpretar el nazisme com una reacció defensiva —un “crim preventiu”, deia— davant les “forces destructores” de la Revolució russa, i l’extermini dels jueus com una “còpia”, precedent “lògic i factual”, de “l’extermini de classe” perpetrat pels bolxevics a partir de 1917. També, es coneix un altre corrent revisionista sobre el passat feixista d’Itàlia, encapçalat per l’historiador i biògraf de Mussolini Renzo de Felice, les tesis del qual s’han interpretat com un intent, si no com a objectiu sí com a conseqüència, de “reajustar la imatge del feixisme”, com Nolte amb el nazisme¹⁴. I, a Espanya, destaca el revisionisme sobre la Guerra Civil i el franquisme, que situa els orígens de la Guerra en els Fets d’Octubre de 1934 i edulcora el caràcter repressiu del règim franquista, amb l’exmilitant del GRAPO Pío Moa com un dels seus principals artífexs.

---

¹⁴ Aquest autor ha abordat aspectes com el reconeixement de la “dimensió revolucionària” del primer feixisme, o el “consens” de què va gaudir Mussolini gràcies a l’adhesió de la societat italiana, tesis generalment acceptades per la historiografia, segons Traverso. Més discutida va ser la seva lectura sobre la guerra civil italiana, que, tal com apunta la historiadora Paola Lo Cascio, minimitzava el caràcter popular, de masses, que tradicionalment se li havia atribuït al moviment partisà i a l’anomenada “guerra d’alliberament”, que passava a ser dibuixada com una guerra civil entre dues minories (feixistes i partisans), amb un poble italià atrapat entre dos focs. Per autors com Pietro Scoppola i Nicola Tranfaglia, considerar resistència només la lluita armada és “simplificar” la realitat i oblidar el fet que el contingent de més de 300.000 homes que van combatre durant la guerra no hauria pogut sobreviure i desenvolupar el seu activisme en un territori ocupat pels nazis sense la cooperació dels civils, resumeix Lo Cascio. Molt qüestionada ha estat, també, la seva definició del feixisme italià com ideològicament a les antípodes del nazisme tot i l’aliança entre les dues potències de 1940. En la creació de la República de Salò, De Felice hi veia un acte de patriotisme i sacrifici per la Pàtria, amb què Mussolini va estalviar a Itàlia un final fatal com el que va tenir Polònia, envaïda el 1939 pels nazis. El seu llibre més polèmic, *Il rosso e il nero*, es publica el 1995 en una Itàlia amb majoria absoluta de Silvio Berlusconi, líder de la desapareguda Força Itàlia, que governarà, per primer cop des del final de la guerra, amb la postfeixista Aliança Nacional, hereva del Moviment Social Italià (MSI). La publicació del llibre de Renzo de Felice el 1995 coincideix, segons Traverso, amb un intent de donar consistència intel·lectual a un projecte polític de “restauració” del passat feixista italià. Vegeu TRAVERSO (2006), p. 157. Així mateix, vegeu LO CASCIO, Paola. “El debat sobre la memòria de l’antifeixisme a Itàlia”. *Afers*, núm. 56 (2007), p. 100.

Tanmateix, el principal referent mundial del revisionisme és el negacionisme de l'holocaust, un fenomen que ha arrelat en els entorns de l'extrema dreta als Estats Units i, també, a Europa, on molts Estats persegueixen aquelles conductes que inciten a l'odi racial i neguen els genocidis, els crims de guerra i els crims contra la humanitat. Aquest negacionisme, sobre el qual aprofundeix la professora d'estudis jueus de l'Emory University Deborah Lipstadt a *Denying the Holocaust. Assault on Truth and Memory* (1993), considera que qualsevol testimoni directe aportat per un jueu, o qualsevol documentació que mostri de primera mà els mètodes utilitzats pels nazis per eliminar la població jueva, és fals, mentida: una fabulació. El negacionisme de l'holocaust argumenta que és materialment impossible demostrar l'existència dels camps de concentració i extermini nazis i de les cambres d'asfíxia massiva amb gas¹⁵.

Tots els genocidis, totes les massacres, tenen els seus negacionistes. Allà on hi ha hagut violència, massacres, víctimes, emergeixen veus que capgiren les coordenades interpretatives del passat; memòries sepultades que tornen al present amb arguments i retòriques ancestrals; passats nostàlgics, hagiogràfics, irreverents; negacionismes que s'emmirallen amb passats bàrbars. Provenents de tots els indrets del món.

La negació de l'extermini nazi; la negació, per part de Turquia, del milió i mig d'armenis que van perdre la vida en el primer genocidi del segle XX, entre 1915 i 1917, minimitzats en un balanç d'entre 300.000 i 500.000 víctimes, que s'atribueixen als combats lliurats en la

---

¹⁵ VIDAL-NAQUET (1995), p. 37-39.

Primera Guerra Mundial, i en cap cas a un pla organitzat per a l'eliminació sistemàtica de la població armènia; la negació de la matança de Srebrenica, als Balcans, el major genocidi europeu després de la Segona Guerra Mundial, en què van morir 8.000 musulmans, i del qual en el 2010 es van commemorar quinze anys¹⁶; la negació de la massacre de Nanjing, protagonitzada per les tropes imperials japoneses el 1937 durant la segona guerra sino-japonesa¹⁷. L'argumentari del negacionisme és fàcilment previsible. El professor Adam Jones,

---

¹⁶ La negació de la matança es va oficialitzar públicament el 17 de juliol de 1995 amb una Declaració del Comitè d'Afers Civils per Srebrenica de la Republika Srpska. El document assegurava que l'“evacuació” dels musulmans de Srebrenica es va fer sense incidents i sempre respectant els preceptes de la Convenció de Ginebra i de la legislació relativa a la protecció de les víctimes dels conflictes armats. Les autoritats serbobosnianes utilitzaven aquest document per esvair la seva responsabilitat sobre Srebrenica: l'únic episodi de la Guerra de Bòsnia que ha estat qualificat de genocidi pel Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia i pel Tribunal Penal Internacional. Un rebrot d'aquest revisionisme es va produir el 2002 amb la publicació del *Report About Case Srebrenica (the First Part)*, elaborat pel Centre de Documentació de l'oficina governamental de la Republika Srpska. Aquest informe pretenia “presentar tota la veritat sobre els crims comesos a la regió de Srebrenica” i afirmava que la quantitat de víctimes de la matança —entre 2.000 i 2.500 musulmans, la majoria dels quals (1.800) soldats morts en combat— havia estat “evidentment inflada”. El rebuig internacional a aquest informe va ser tal que, dos anys més tard, la Republika Srpska va difondre un segon informe que es desdedia de les conclusions de l'anterior. Vegeu HARMON, Mark B.; GAYNOR, Fergal. “Ordinary Sentences for Extraordinary Crimes”. *Journal of International Criminal Justice*, núm. 5 (2007). <<http://jicj.oxfordjournals.org/cgi/content/full/5/3/683>>. [Consulta: 3 març 2010].

¹⁷ Segons la historiografia occidental, almenys 150.000 civils van morir amb l'entrada de les tropes imperials a Nanjing. La Xina eleva la xifra fins a 300.000. El professor Hata Ikuhiko, de la Universitat de Nihon, defineix tres categories interpretatives a propòsit de les xifres de la matança de Nanjing: en primer lloc, els “radicals”, que es refereixen a la matança en els termes de “l'Holocaust oblidat de la Segona Guerra Mundial” i situen el balanç de víctimes a partir de les 300.000 (fins i tot s'han arribat a xifrar en un milió); en segon lloc, els “conservadors”, negacionistes que parlen de 200 víctimes civils i, fins i tot, de 20, si no ho resolen amb l'apreciació de “molt poques víctimes”, com fa Tanaka Masaaki a *The Nanking Massacre as a fabrication* (1984); i, en darrer lloc, els “moderats”, que mantenen una posició equidistant respecte als uns i els altres. Vegeu IKUHIKO, Hata. “Nanjing: Construction of a “Great Massacre””; “The Nanking Atrocities: Fact and Fable”, dins IKUHIKO, H. *An overview of the Nanjing Debate. Reprints of articles from Japan Echo, 1998 to 2007*. Tokio: Japan Echo Inc., 2008.

investigador del programa Genocide Studies de la Universitat de Yale, el resumia en algunes de les següents sentències: “Les xifres, la dimensió del malanomenat genocidi, són exagerades; Va ser en defensa pròpia; la violència va ser mútua; Les morts no van ser intencionades sinó inevitables en un context de guerra; No hi havia un pla organitzat d’extermini; Nosaltres no ho hauríem fet mai, això; En realitat, les úniques víctimes som nosaltres, objectiu d’una persecució atroz”¹⁸.

Així, el revisionisme no es mou per un impuls noble, sinó per apriorismes. La seva és una memòria excloent, en què no hi ha espai per a les altres memòries. El resultat és sempre una història i una memòria col·lectiva abusades, si no directament negades. Es neguen les xifres, els fets, la història de determinades identitats; també, la història de la identitat lingüística i cultural de Catalunya; la història d’un intent de genocidi cultural¹⁹.

---

¹⁸ JONES, Adam. *Genocide. A Comprehensive Introduction*. New York: Routledge, 2006, p. 352-354.

¹⁹ Aquesta és una categoria conceptualment reconeguda pel dret internacional segons la Convenció per a la prevenció i repressió del crim de genocidi aprovada per les Nacions Unides (ONU) el 1948, la qual defineix com a genocidi cultural “qualsevol acte deliberat comès amb la intenció de destruir la llengua, religió o cultura d’un grup nacional, racial o religiós amb motiu del seu origen nacional o racial o creences religioses, com: a) Prohibir l’ús de la llengua del grup en les seves relacions diàries, en les escoles o en la impressió i circulació de publicacions escrites en la llengua del grup. b) Destruir o impedir l’ús de biblioteques, museus, escoles, monuments històrics, llocs de culte o altres institucions i objectes culturals del grup”. Vegeu BENET, Josep. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*. Barcelona: Blume, 1978, p. 11-12.

1.2. La negació històrica de la persecució política de la llengua catalana

És un fet que, d'ençà que el catalanisme es va començar a organitzar políticament en el segle XIX, les reivindicacions del moviment catalanista i, més concretament, la lluita pel reconeixement de l'oficialitat de la llengua catalana²⁰, van esdevenir l'objectiu central d'una tradició negacionista de la persecució política del català que, tal com ha explicat Agustí Colomines a *El catalanisme i l'Estat* (1993), va trobar en la distorsió de la història un dels seus mecanismes essencials. De la Restauració borbònica fins al franquisme, diversos polítics i intel·lectuals no solament van silenciar la persecució política del català, sinó que, fins i tot, van negar la història de les mesures preses contra el seu ús²¹ d'ençà del Decret de Nova Planta de 1714. Segons Francesc Ferrer i Gironès, el primer intel·lectual que va negar la persecució de la llengua catalana va ser, el 1880, el membre de la Reial Acadèmia de San Fernando Francisco M. Tubino, en considerar que cap de les prohibicions dels Borbons tenia “*el designio de suprimir el catalán*”²².

Aquesta tradició negacionista va arrelar en el discurs anticatalanista de determinats intel·lectuals, que, en una primera fase,

---

²⁰ COLOMINES, Agustí. *El catalanisme i l'Estat. La lluita parlamentària per l'autonomia (1898-1917)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 102-103.

²¹ Vegeu FERRER I GIRONÈS, Francesc. *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

²² M. TUBINO, Francisco. *Historia del renacimiento literario*. Madrid: Imp. M. Tello, 1880, p. 718. Citat per FERRER I GIRONÈS, Francesc. *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*. Barcelona: Edicions 62, 2000, p. 180.

van ignorar la persecució, i, en una segona fase, van denunciar la persecució del castellà a Catalunya²³, amb un argumentari bàsic: “1. La llengua castellana no s’ha imposat a ningú. 2. La llengua catalana no ha estat mai prohibida per cap autoritat. 3. El castellà està arrelat a Catalunya des de l’edat mitjana, època des de la qual els catalans són bilingües. 4. Amb la normalització lingüística els catalans volen desallotjar el castellà de Catalunya, on fa tants segles que està implantat”²⁴.

No és fortuït que els arguments utilitzats per polítics i intel·lectuals dels segles XIX i XX recordin tant el conjunt de discursos que, encara en els nostres dies, neguen, silencien i trivialitzen la persecució política que ha patit la comunitat lingüística catalana en la història i la cultura de tot un país: són els antecedents de la negació de la persecució política. Aquests plantejaments típicament relativistes desmereixen l’impacte que ha tingut la persecució política del català en la història mitjançant una elaborada falsificació teòrica del passat, que hem convingut a definir com a revisionista, i que, lluny de ser un fenomen aïllat, s’emmarca en el context internacional dels diferents revisionismes i negacionismes històrics de les principals massacres, dictadures i genocidis que han assolat la història contemporània.

Precisament, l’historiador Josep Benet, autor del llibre *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la*

---

²³ FERRER i GIRONÈS, Francesc. “La llengua catalana i els intel·lectuals espanyols (I)” i “La llengua catalana i els intel·lectuals espanyols (II). *Serra d’Or* (1986), núm. 316 i 317.

²⁴ FERRER I GIRONÈS (2000), p. 379.

llengua i la cultura de Catalunya pel règim de Franco, publicat el 1973 en la clandestinitat de París, va ser un dels primers que va comparar el negacionisme del genocidi nazi amb la negació de la persecució lingüística i cultural durant el franquisme: “Així es menteix. Però més greu és que historiadors i sociòlegs espanyols i estrangers, que s’ofendrien si hom els titllés de franquistes, silenciïn del tot o gairebé del tot l’intent de genocidi cultural contra Catalunya comès pel govern franquista de l’Estat espanyol. I encara és pitjor que dirigents de grans partits polítics i acadèmics i periodistes espanyols arribin a minimitzar i àdhuc a negar la realitat d’aquesta persecució. És clar que en un món on s’arriba a negar l’existència dels camps de concentració nazis, tot es pot esperar del fanatisme i del sectarisme”²⁵.

Aquest revisionisme no només nega la noció d’imposició lingüística del castellà a Catalunya en la història sinó que afirma l’existència d’una Catalunya bilingüe des del segle XVI, malgrat que, tal com han demostrat els estudis de sociolingüística a Catalunya, durant els segles XVI i XVII el català va ser la llengua d’expressió habitual de totes les classes socials catalanes, tret de l’aristocràcia, que, relacionada amb la cort o amb voluntat de relacionar-s’hi, es va passar al castellà.

El discurs revisionista relativitza la política lingüística de la dinastia dels Borbons a partir del segle XVIII; edulcora la repressió lingüística i cultural patida a Catalunya durant la dictadura de Primo de Rivera en el període d’entreguerres i, fins i tot, minimitza l’intent de

---

²⁵ Vegeu BENET, Josep. *L’intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995, p. 512-513. Aquest llibre és la reedició del que va publicar l’any 1973.

genocidi cultural franquista. Així mateix, el revisionisme qüestiona d'arrel la pròpia existència d'una resistència cultural catalana durant els règims de Primo de Rivera i Franco.

D'aquesta manera, el filòleg Juan Ramón Lodares afirmava que *“la mayoría de los españoles considera que, efectivamente, ha habido un trato injusto y vejatorio para las lenguas minoritarias”, “aunque la realidad sea otra, aunque la comunidad lingüística se haya conseguido, esencialmente, por necesidad e interés”*²⁶. Lodares va ser deixeble de l'acadèmic de la Real Academia Española (RAE) Gregorio Salvador, que l'any 1978 va definir la història de la persecució política del català com *“una historia de dominio e imposición inexistente”*, i va remarcar que, *“si el español se ha extendido, ha sido por razones puramente intrínsecas, no porque nadie se haya ocupado de promover esa expansión”*²⁷.

A banda de Francesc Ferrer i Gironès i Josep Benet, els historiadors Agustí Colomines²⁸, Josep Maria Solé i Sabaté i Joan

---

²⁶ LODARES, Juan Ramón. *El paraíso políglota. Historias de lenguas en la España moderna contadas sin prejuicios*. Madrid: Taurus, 2000, p. 23-24.

²⁷ SALVADOR, Gregorio. *Lengua española y lenguas de España*. Barcelona: Ariel, 1990, p. 18.

²⁸ COLOMINES, Agustí. “La deconstrucción de la memoria. El argumento perverso sobre la represión franquista”, dins RESINA, Joan Ramon; WINTER, Ulrich (Eds.). *Casa encantada. Lugares de la memoria en la España Constitucional (1978-2004)*. Madrid: Vervuet; Iberoamericana, 2005, p. 208 i 212. En l'article, Agustí Colomines descriu el fenomen de *“la obstinación revisionista acerca de la naturaleza de la represión franquista contra las culturas no castellanas”*. Tal com explica l'autor, *“que el régimen franquista evolucionase e incluso que fuera ineficaz al ejecutar su voluntad represiva, no puede servir para negar la naturaleza totalitaria del franquismo ni aún menos para obviar el intento manifiesto de llevar a cabo un auténtico genocidio cultural”*.

Villarroya, i, també, el sociolingüista Jordi Solé i Camardons²⁹, han alertat de forma explícita sobre el fenomen de la negació de la persecució de la llengua catalana. Justament, Josep Maria Solé i Sabaté i Joan Villarroya explicaven en la introducció de la seva *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes 1936-1975* (1993) que unes declaracions de Gregorio Salvador en què negava la persecució de la llengua i la cultura catalanes i, més específicament, l'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya, els va impulsar a escriure el llibre: “Només a partir de la ignorància o del desconeixement més absolut es poden fer afirmacions que neguin tot el que la legislació franquista va fer des de l'inici de la rebel·lió militar, el juliol de 1936. Una ignorància que Josep Benet, amb la seva obra capdavantera, *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura catalanes pel règim del general Franco*, va ajudar a pal·liar. Una afirmació que, a més del menyspreu més complet davant la vexació cultural de milers i milers de persones que hagueren de viure la persecució de la seva cultura —catalans, balears i valencians—, amaga tota la pràctica franquista de repressió cultural, que anava des del nivell cultural més personal fins a la fita més ambiciosa. Unes afirmacions greus per venir de qui vénen i per no haver estat desautoritzades amb un

---

²⁹ Aquest autor defineix la negació de la persecució política del català com “la doctrina o conjunt de discursos que neguen, silencien o relativitzen en extrem la brutal repressió i persecució que ha patit la comunitat lingüística catalana, que ha tingut en l'intent de genocidi lingüístic de l'època franquista el màxim, però no l'únic, exponent”. L'autor identifica les estratègies fonamentals de la negació, que passen per una “tergiversació o negació del passat: negació, silenciament o relativització de la persecució de la llengua i de la cultura catalanes”, així com per una despolitització de les anàlisis sociolingüístiques. Vegeu SOLÉ I CAMARDONS, Jordi. “El lleuger fracàs del negacionisme” [En línia]. Butlletí virtual de Cercle XXI, núm. 3 (8 març 2005). <www.cercle21.org/butlleti/03/fracas.html> [Consulta: 3 abril 2010].

silenci còmplice”³⁰.

La primera vegada que Gregorio Salvador va negar públicament la persecució política del català va ser l’any que es va aprovar la Constitució espanyola, la qual, en el seu article tercer, definia el castellà com a llengua espanyola oficial de l’Estat i les altres llengües com a llengües també oficials en les respectives comunitats autònomes, d’acord amb els seus Estatuts d’Autonomia.

Ja aleshores, Salvador alertava que, amb l’arribada de la democràcia i el reconeixement dels drets lingüístics d’aquests territoris, el que s’estava produint era “*una manipulada reacció de signo contrario, una solapada voluntad de devolver las ofensas recibidas*”³¹, en la línia del que va afirmar el diari *ABC* en la seva portada del 12 de setembre de 1993: “*Igual que Franco, pero al revés: persecución del castellano en Cataluña*”. Altres membres de la RAE que han donat suport a aquestes tesis són els acadèmics Emilio Alarcos, Rafael Lapesa i Francisco Rodríguez Adrados, tots ells deixebles de l’escola filològica de Ramón Menéndez Pidal, i Fernando González Ollé.

L’actual revisionisme de la persecució política del català connecta en els seus orígens amb un moment històric i polític molt determinat: el de la construcció de l’Espanya Constitucional i de les Autonomies. L’any 1979, Catalunya va aprovar el seu Estatut d’Autonomia i, més endavant, la Llei 7/1983, de 18 d’abril, de

---

³⁰ SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; VILLARROYA, Joan. *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*. Barcelona: Ariel, 1993, p. 7-8.

³¹ SALVADOR (1990), p. 109.

normalització lingüística. Aquest context va suscitar el reviscolament d'un discurs contrari als esforços de normalització lingüística del català, que va tenir en el *Manifiesto de los 2.300* de 1981 "*Por la igualdad de los derechos lingüísticos en Cataluña*" un dels seus primers referents³².

Les tesis revisionistes han arrelat en un conjunt d'organitzacions sorgides en defensa dels drets dels castellanoparlants a Catalunya des de la dècada dels anys vuitanta del segle passat, que consideren el castellà com una llengua discriminada, perseguida, i, fins i tot, amenaçada en aquesta comunitat autònoma. Aquestes organitzacions són, entre altres, la Coordinadora de Afectados en Defensa de la Lengua Castellana (CADECA), l'Asociación por la Tolerancia y Contra la Discriminación, l'associació Acción Cultural Miguel de Cervantes, l'Asociación de Profesores por el Bilingüismo (APB), l'Asociación por la Lengua Española en la Administración de Justicia, la Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español (FADICE) i Convivencia Cívica Catalana. També, han arrelat en el discurs de determinats acadèmics de la RAE, filòlegs i historiadors, que destaquen pel seu revisionisme de la història contemporània espanyola, i de partits polítics com el Partit Popular (PP), i el seu *think tank*, la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), Ciutadans-Partit de la Ciutadania i Unión Progreso y Democracia.

---

³² Albert Branchadell va assenyalar alguns dels actors més representatius d'aquest fenomen i va destacar com aquests presentaven els seus arguments en el marc d'una comparació explícita o implícita entre la política lingüística de la Generalitat de Catalunya i la política lingüística del règim franquista, que aquí podem definir com a típicament revisionista. Vegeu BRANCHADELL, Albert. *Liberalisme i normalització lingüística*. Barcelona: Empúries, 1997, p. 41.

El capítol 3.1. de la tesi presenta l'argumentari i els actors principals i secundaris del fenomen des de la transició espanyola als nostres dies. La selecció és una mostra representativa, des del punt de vista d'una anàlisi de continguts qualitativa, basada en tot allò que s'ha dit, escrit i recollit en llibres, articles acadèmics i articles publicats en la premsa escrita dels darrers trenta anys de democràcia, amb relació als actors principals i secundaris del fenomen. En el següent capítol (3.2.), la història desmenteix el revisionisme tot documentant la persecució política del català a través de la historiografia existent. Aquest capítol il·lustra de quina manera el revisionisme distorsiona el passat i presenta les estratègies mitjançant les quals el revisionisme nega la història de la persecució política del català. Aquesta anàlisi del discurs revisionista finalitza amb unes conclusions que expliquen i sintetitzen el rerefons profund d'aquest fenomen en l'actualitat.

2. ELS ANTECEDENTS DE LA NEGACIÓ DE LA PERSECUCIÓ HISTÒRICA DEL CATALÀ

Aquesta tesi doctoral recupera alguns dels episodis històrics més rellevants de la negació de la persecució protagonitzats en l'àmbit polític i intel·lectual espanyols en els segles XIX i XX, a fi de documentar els antecedents de la negació de la persecució del català des de la Restauració borbònica a Espanya (1874-1931), passant per la Segona República espanyola (1931-1939) fins arribar al franquisme (1939-1975). La primera part del treball (2.1.1.) arrenca amb una referència al Reial Decret del 1902 sobre l'ensenyament del catecisme en castellà del Comte de Romanones i a la polèmica provocada per un article que va publicar Ramón Menéndez Pidal a *El Imparcial*, titulat “*Cataluña bilingüe*”, per expressar el seu rebuig al missatge que els presidents de les corporacions econòmiques i culturals de Barcelona havien adreçat al monarca Alfons XIIIè exigint la derogació del decret de Romanones i el reconeixement de l'ús oficial del català.

Seguidament, el capítol sobre els antecedents de la negació es fa ressò de la campanya contra la normalització lingüística de la Mancomunitat de Catalunya (2.1.2), marcada per les intervencions al Senat del polític liberal Antonio Royo Villanova el 1915. Les paraules de Royo Villanova al Senat van desencadenar una campanya de protesta a tota Catalunya en defensa del català, la qual va fer reaccionar, al seu torn, la Real Academia Española (RAE), que es va posicionar en contra de l'ús d'altres llengües que no fossin la castellana en els àmbits oficials: “*Hay que cuidar que tal despojo no se realice, ni aun en parte, substituyendo o suplantando nuestra hermosa lengua con idiomas o*

dialectos que se hablan en la intimidad”³³.

Un altre moment clau de la lluita per l’oficialitat del català en què va aflorar el fenomen de la negació de la persecució va ser amb motiu de l’esmena regionalista presentada per Francesc Cambó durant la discussió de la Contestació al discurs de la Corona de 1916 (2.1.3), i, posteriorment, de la proposició incidental de la Lliga Regionalista sobre “*Libre uso de la lengua catalana en la vida interior de Cataluña*”, amb destacats discursos del Comte de Romanones, com a president del govern espanyol; del diputat del Partido Republicano Radical Hermenegildo Giner de los Ríos; del liberal Eduardo Ortega y Gasset i del reformista Melquíades Álvarez.

Des de la seva creació el 1914, la Mancomunitat de Catalunya va dur a terme una activitat importantíssima en relació amb la llengua i la cultura catalanes. A banda d’elaborar les normes ortogràfiques, el diccionari i la gramàtica normatives del català, a través de reforçar l’activitat de l’Institut d’Estudis Catalans (IEC), creat el 1907, la Mancomunitat va desplegar la llengua catalana a l’administració i l’ensenyament, fins que, amb el *pronunciamento* de Miguel Primo de Rivera el 13 de setembre de 1923, el català va esdevenir objecte de la política persecutòria del nou règim (2.1.4). Primo de Rivera va dissoldre la Mancomunitat de Catalunya el 1925 i no va ser fins a la Segona República espanyola (1931-1939) que el català va gaudir d’un curt període d’oficialitat, juntament amb el castellà, si bé només a la Catalunya autònoma. L’oficialitat no es va arribar a fer efectiva ni al

---

³³ GRAU, Josep. *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2006, p. 263-264.

País Valencià ni a les Illes Balears. Aquest breu període d'avenç cap a la normalitat, tanmateix, es va veure estroncat per la dictadura franquista.

La discussió sobre l'oficialitat del català i la llengua a l'ensenyament va assolir el seu punt àlgid durant el debat a les Corts Constituents sobre la previsió de l'autonomia de Catalunya a la Constitució, el 1931, així com durant els debats parlamentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya al Congrés dels Diputats el 1932. En el decurs d'aquests debats, diversos oradors van pronunciar discursos en què es relativitzava la història de la persecució política del català i s'alertava contra “*una posible persecución del castellano*” i “*el riesgo de desespañolización*” de Catalunya. El capítol 2.2.1. analitza una selecció dels discursos més rellevants d'aquests debats. Finalment, l'apartat 2.3. repassa la persecució política del català durant el franquisme i il·lustra de quina manera es va negar la persecució del català durant la dictadura.

2.1. La Restauració borbònica a Espanya (1874-1931)

2.1.1. El Reial Decret del Comte de Romanones sobre l'ensenyament del catecisme en castellà (1902)

A partir de 1885, l'oficialitat del català va esdevenir una de les reivindicacions clau del catalanisme polític: “El catalanisme, primer des del Centre Català (1882), la Lliga de Catalunya (1887) i la Unió Catalanista (1891) i, després, des de la Lliga Regionalista (1901), va percebre que el règim de la Restauració era el corollari d'un model d'Estat refractari no tan sols a la descentralització administrativa, sinó fins i tot al reconeixement oficial de qualsevol expressió de la identitat nacional catalana, entre elles, sobretot, la llengua”³⁴. Va ser el Centre Català —l'entitat catalanista impulsada per Valentí Almirall que el 1890 va fer de l'oficialitat del català i de la reivindicació lingüística a l'ensenyament un dels estendards bàsics del seu programa polític— qui va promoure la “*Memoria en defensa de los intereses materiales y morales de Cataluña*”, més coneguda com el Memorial de Greuges, presentat el 1885 a Alfons XIIè, en defensa del proteccionisme econòmic, el dret, i, també, la llengua i la cultura catalanes³⁵.

---

³⁴ COLOMINES (1993), p. 68.

³⁵ Tot això, com va escriure Josep Benet, es feia en contra del projecte de conveni comercial entre Espanya i la Gran Bretanya (que es va materialitzar el 1886 i que s'estava negociant quan es va presentar el Memorial de Greuges) i dels acords ja existents des de 1882 amb França, considerats contraris als interessos de la indústria catalana, i, d'altra banda, de l'intent del govern espanyol de fer desaparèixer el Dret particular de Catalunya, en substitució pel Dret Civil general espanyol. Vegeu BENET, Josep. “Presentació”, dins NADAL, J.; RIQUER, B. de; OLIVÉ, E. [et al.]. *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*. Barcelona: La Magrana, 1986, p. 5.

Ja aleshores, la situació de vulnerabilitat social de la llengua catalana va ser un dels aspectes abordats en el document de 1885: “*No podemos usar nuestra lengua más que en nuestros hogares y en conversaciones familiares: desterrada de las escuelas, lo ha sido más tarde de la contratación pública y también de los tribunales, en los cuales muchas veces, y por muy ilustrados que sean, ni los jueces entienden a los testigos y procesados, ni éstos entienden a los jueces*”³⁶.

El text remarcava, amb tot, que res no havia pogut acabar amb l'ús social del català a Catalunya: “*Ni la constancia ni el afán de predominio del grupo castellano*”, “*no han logrado supeditarnos completamente. Nada importa que el catalán haya sido desterrado de las escuelas, con gran prejuicio de la instrucción primaria en nuestras comarcas [...]. No sólo seguimos hablando en catalán sino que en los últimos años se ha verificado el renacimiento literario de nuestra lengua*”³⁷.

El monarca espanyol va rebre la Comissió i es va comprometre a estudiar el contingut de la memòria, mentre que els polítics i la premsa de Madrid van manifestar una actitud obertament hostil amb la Comissió i el Memorial de Greuges³⁸. Pocs mesos després de la presentació del Memorial, però, Alfons XIIè va morir.

---

³⁶ CAMPS I ARBOIX, Joaquim. *El Memorial de Greuges*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1968, p. 31.

³⁷ “Memoria en defensa de los intereses materiales y morales de Cataluña (Memorial de Greuges)”, dins MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi. *La llengua a l'escola (1714-1939)*. Barcelona: Editorial Barcanova, 1984, document núm. 10, p. 272.

³⁸ Respecte a aquesta qüestió, vegeu SOLÉ I SABATÉ, Josep M. “La premsa de Madrid i de Barcelona. Dues visions enfrontades davant el Memorial de Greuges”, dins NADAL, J.; RIQUER, B. de; OLIVÉ, E. [et al.] (1986), p. 87-103.

La reivindicació lingüística va esdevenir, així mateix, una prioritat en les Bases de Manresa de 1892, que va significar “el primer intent seriós de delimitar les relacions entre Catalunya i Espanya, la primera concreció constitucional”, enfocada cap a un reformisme descentralitzador de l’Estat i cap a la instauració d’un règim d’autonomia per a Catalunya: “La llengua catalana serà l’única que, amb caràcter oficial, podrà usar-se a Catalunya i en les relacions d’aquesta regió amb el Poder central”³⁹.

No va ser fins a partir del 1900 que la qüestió del català va provocar encesos debats al Congrés i al Senat espanyols amb motiu de la pastoral del bisbe Morgades, qui en la seva primera pastoral com a bisbe de Barcelona va afirmar que la llengua de la predicació i la catequesi havia de ser la catalana, “ja que amb una paciència a penes concebible sofrim fa tant de temps el jou d’ésser administrats, ensenyats i jutjats en castellà, la qual cosa ens perjudica greument”; “siguem exigents a ésser instruïts en català”. Altres prelats, com l’artífex del catalanisme tradicionalista, Josep Torras i Bages, compartien el desig del bisbe Morgades, si bé aquesta no era una actitud generalitzada a l’Església, en la qual els ordres religiosos d’ensenyament havien esdevingut poderosos agents de castellanització⁴⁰.

El ministre de Governació del govern conservador de Francisco Silvela, Eduardo Dato, va remarcar el 1900 quina era la posició de

---

³⁹ TERMES, Josep; COLOMINES, Agustí. *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*. Barcelona: Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 1992, p. 153.

⁴⁰ MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 118.

l'executiu espanyol en matèria lingüística. El castellà havia de ser l'única llengua docent: *“Es sensible que no todos los españoles conozcan el idioma nacional; pero es un hecho innegable respecto al cual no cabe hacer más que una constante propaganda encaminada a extender el conocimiento de la lengua oficial, evitando que en las escuelas del Estado se enseñe otro idioma que el español, no permitiendo textos escritos en ningún dialecto, como libros de enseñanza, y adoptándose por las autoridades las medidas que se han adoptado al efecto, y que aplicará este Gobierno como las han aplicado todos los anteriores Gobiernos de España”*⁴¹.

Dos anys més tard, el 21 de novembre de 1902, Alfons XIIIè va signar un Reial Decret que obligava a ensenyar la doctrina cristiana en castellà, amb sancions greus per als mestres que no s'hi sotmetessin, a proposta del Comte de Romanones, ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts durant el mandat del liberal Práxedes Mateo Sagasta a Espanya: *“Los maestros y maestras de instrucción primaria que enseñasen á sus discípulos la doctrina cristiana ú otra cualquiera materia en un idioma ó dialecto que no sea la lengua castellana, serán castigados por primera vez con amonestación por parte del Inspector provincial de primera enseñanza, quien dará cuenta del hecho al Ministerio del ramo; y si reincidiesen, después de haber sufrido una amonestación, serán separados del Magisterio oficial, perdiendo cuantos derechos les reconoce la ley”*⁴². Aquell any, els Jocs Florals de Barcelona van ser suspesos per ordre militar.

---

⁴¹ FERRER I GIRONÈS (2000), p. 185.

⁴² BENET (1995), p. 31.

El Decret va centrar les discussions al Congrés dels Diputats durant una setmana. Romanones va explicar que la iniciativa del Reial Decret procedia d'una denúncia dels inspectors d'Instrucció Pública de Catalunya que alertava “*de que en la visita que estaban girando a las escuelas de aquellas provincias se encontraban con que en la mayoría de ellas los niños y niñas que a las mismas asistían no entendían una sola palabra de castellano; y preguntando el Ministro que en ese momento dirige la palabra al Congreso en qué estribaba este fenómeno, manifestaron que con el pretexto de explicar la doctrina cristiana en catalán, no solamente explicaban la doctrina cristiana, sino todas las demás materias que constituían la enseñanza*”. I, aquesta, segons Romanones, era una situació amb la qual calia acabar.

A l'escola, la llengua havia de ser la de l'Estat, “*el idioma nacional*”: “*¿Se puede consentir que en las escuelas de España se enseñe un idioma o dialecto que no sea el español? [...]. En el seno de las familias, en el hogar doméstico, pueden hablarse todos los idiomas o dialectos que se quiera; en la escuela del Estado, sostenida y vigilada por la acción del Estado, no se puede enseñar más que en el idioma nacional*”⁴³. El català havia de quedar restringit a l'àmbit d'allò privat. La finalitat del Decret era evitar que “*la lengua oficial, que es la castellana*”, caigués “*en desuso en las provincias catalanas*”, afirmava Romanones: “*A mí me importa que conste que yo no me he propuesto con este decreto, como SS.SS. intencionadamente quieren hacerlo creer,*

---

⁴³ “Enseñanza de la doctrina cristiana en las escuelas de instrucción primaria”, *Diario de las Sesiones de Cortes* (24 novembre 1902), núm. 55, p. 1.403, dins CORTÁZAR, Guillermo (dir.). *Conde de Romanones. Discursos parlamentarios*. Madrid: Departamento de Publicaciones de la Dirección de Estudios y Documentación de la Secretaría General. Congreso de los Diputados, 1997, p. 254.

que caiga en desuso, ni combatir siquiera el idioma catalán. [...] A SS.SS. les venía bien, les hacía, como vulgarmente se dice, el juego, que el decreto apareciera como neroniano; que arrancara de la intimidad del hogar el dialecto del país, y que persiguiera a los que hablasen en catalán, para personalizar en este decreto, o en el Ministro que lo ha dictado, todos los odios”.

Una intervenció dels diputats regionalistes Santiago Rusiñol i Lluís Domènech i Montaner deixava clar per què Catalunya rebutjava aquest Decret: *“No nos afecta a los catalanistas, sino que afecta a Cataluña entera, afecta a nuestra personalidad, a nuestra antigua nacionalidad, a lo que es para nosotros más querido, a la facultad de aprender la religión y dirigir nuestras plegarias a Dios en nuestro idioma; porque pese al Sr. Ministro de Instrucción Pública y a quienes pese, nosotros así continuaremos dirigiéndonos a Dios y a nuestra Virgen de Montserrat en la lengua en que a ella se dirigieron nuestros antepasados y nosotros la hemos hablado siempre”*⁴⁴.

El 9 de desembre de 1902, els presidents de les principals corporacions econòmiques i culturals de Barcelona van aprovar un missatge en protesta pel decret i a favor de l'ús oficial del català per presentar-lo al monarca Alfons XIIIè. Redactat pel poeta Joan Maragall, el missatge denunciava la situació de domini lingüístic del castellà en els àmbits oficials a Catalunya i exigia la derogació del decret de Romanones. Finalment, la pressió exercida va donar els seus fruits. Tan unànime va ser la reacció en contra del Decret que el Consell de Ministres va aprovar una Reial Ordre el 17 de desembre de 1902,

---

⁴⁴ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 99.

dirigida als inspectors d'ensenyament primari, que satisfieia parcialment el reclam de les corporacions catalanes en establir que “la designació dels textos per a l'ensenyament del catecisme corresponia exclusivament als bisbes de cada diòcesi i, el que és més important, que els mestres no incorrien en cap falta si empraven “*un idioma que no sea el oficial*” amb els alumnes que no entenien el castellà”. D'aquesta manera, van quedar derogades les sancions que preveia el decret de Romanones⁴⁵.

Amb tot i això, el 1904, l'executiu conservador de Silvela va aprovar una ordre ministerial que presentava com “*el primer deber de los Maestros de instrucción primaria*” “*la enseñanza de la lengua castellana, y singularmente en aquellas provincias de la Monarquía que conservan idiomas o dialectos locales, a los que sus naturales profesan justo y legítimo cariño: pues, si en todos es de capital interés el perfecto conocimiento del idioma patrio, lo es mucho más en aquellas comarcas en las que si no fuera por el perseverante esfuerzo del Maestro quedarían los nacidos en ellas en lamentable incomunicación intelectual con la mayor parte de sus compatriotas*”.

Els inspectors havien de contribuir a fer-ho possible: “*Así, pues, es deber ineludible de los Inspectores contribuir con sus visitas frecuentes, y si preciso fuera, con sus amonestaciones, a que ningún Maestro se exima del exacto cumplimiento de aquella primordial obligación*”⁴⁶. De fet, ja en el 1900, Silvela havia exhibit la seva animadversió pel catalanisme i, més concretament, pel català: “*La*

---

⁴⁵ GRAU (2006), p. 148 i 150.

⁴⁶ BENET (1995), p. 31-32.

razón humana evidentemente rechaza todo lo que sea dividir la unidad de la Patria, todo lo que sea volver a los tiempos medievales, todo lo que sea resucitar idiomas que, al fin y al cabo, dificultan la vida mercantil de los pueblos que habían de utilizarlos para sustituir a otros que amplían sus mercados, favorecen sus relaciones económicas y su desenvolvimiento en todos terrenos”⁴⁷.

Com a resposta al missatge en defensa del català presentat a Alfons XIIIè, el catedràtic de filologia romànica de la Universidad Central Ramón Menéndez Pidal (La Corunya, 1869-Madrid, 1968), de qui, tal com ha subratllat el Catedràtic de lingüística general de la Universidad Autónoma de Madrid Juan Carlos Moreno Cabrera, destaca la seva visió castellanocèntrica de la cultura i de la història d’Espanya, va condemnar la iniciativa catalanista donant suport al reial decret del comte Romanones en un controvertit article publicat el 15 de desembre de 1902 en el diari de la família Ortega y Gasset, *El Imparcial*: “*El mensaje que los presidentes de las Sociedades Económicas de Barcelona acaban de presentar a S. M. procura hacer resaltar lo exótico que es el español en Cataluña, como si fuesen dos lenguas sin semejanza ninguna gramatical, sin relación ninguna histórica; como si su contacto y penetración no tuviera razón alguna de ser, sino la imposición administrativa, que califica de agravio*”. L’article, titulat “*Cataluña bilingüe*”, va generar una allau de crítiques dels filòlegs i crítics literaris catalans i dels principals diaris de Barcelona⁴⁸.

---

⁴⁷ COLOMINES (1993), p. 110-111.

⁴⁸ Vegeu MIRALLES, Enrique. “Cataluña bilingüe: una polémica desatada por/contra Menéndez Pidal (1902-1903)”, dins *1898: Entre la crisi d’identitat i la modernització. Actes del Congrés Internacional*, celebrat a Barcelona el 20-24 d’abril de 1990.

Principal artífex del nacionalisme lingüístic espanyol, que ha promogut l'ús del terme “espanyol” per designar la llengua castellana a com a llengua comuna, Menéndez Pidal afirmava que la penetració del castellà a Catalunya era un fet d'ençà de l'Edat Mitjana: *“Y si es muy cierto que hay que respetar el hecho del espléndido renacimiento catalán moderno, no es menos necesario contar imprescindiblemente con el hecho magno y secular de la pacífica y perdurable penetración del castellano, desde la Edad Media, tanto en Galicia como en Cataluña y Vasconia”*⁴⁹.

Menéndez Pidal, que va ser director de la Real Academia Española (RAE) en els períodes 1925-1939 i 1947-1968, és el gran referent teòric de la ideologia nacionalista castellana, un discurs integrat en el discurs actual del nacionalisme lingüístic espanyol, tal com ha assenyalat Moreno Cabrera.

Pel nacionalisme lingüístic espanyol, la llengua castellana és la més reeixida de totes les llengües: *“Por ser nacional, esa lengua pierde su carácter local inicial y se convierte en una lengua supralocal, general o común que, por tanto, tiene más valor comunicativo que las demás variedades o lenguas que se hablen en el territorio nacional, que pasan a quedarse limitadas en su localismo y están impregnadas de una idiosincrasia identitaria que se supone superada en la lengua nacional común”*. El fonament del nacionalisme lingüístic rau *“en la suposición*

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, volum I.

⁴⁹ MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. “El bilingüismo, ventajoso e inconveniente”. *El Sol* [Madrid] (3 novembre 1931), citat per PEREA, Maria Pilar. *Antoni M. Alcover dialectòleg, gramàtic, polemista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, p. 266.

de que la variedad lingüística promovida como lengua nacional es superior, por sus propiedades intrínsecas, a cualquier otra variedad lingüística directa o indirectamente relacionada con ella que exista dentro del territorio conceptualizado políticamente como nacional”⁵⁰.

Així, el nacionalisme lingüístic considera, tal com plantejava Elena De Miguel Aparicio, que “a) *el español es una importantísima fuente (potencial) de ingresos para el país y, por tanto, hay que promocionarlo; b) el español es tan (potencialmente) fuerte por una serie de casualidades históricas entre las cuales no está el haberse impuesto nunca sobre otras lenguas con las que ha convivido, cuyos hablantes solo la han adoptado porque resultaba un instrumento de comunicación más útil; y c) el prestigio internacional de esta lengua se ve afectado por su minorización en zonas de España donde se hablan otras lenguas cooficiales con él, tanto por cuestión de imagen como por razones de tipo práctico*”⁵¹.

L’expansió del castellà en el territori espanyol, especialment en aquelles comunitats que són bilingües, és, d’acord amb la ideologia del nacionalisme lingüístic espanyol, i, en paraules de Menéndez Pidal, únicament el resultat d’un procés “espontani”: “*En suma, la Castilla primitiva en su lenguaje, lo mismo que en la política y la guerra, lo*

---

⁵⁰ MORENO CABRERA, Juan Carlos. *El nacionalismo lingüístico: una ideología destructiva*. Barcelona: Península, 2008, p. 192. Vegeu, també, els mites, prejudicis i tòpics sobre les llengües, a propòsit dels quals reflexionava Juan Carlos Moreno Cabrera a *La dignidad e igualdad de las lenguas. Crítica de la discriminación lingüística*. Madrid: Alianza, 2000.

⁵¹ DE MIGUEL APARICIO, Elena. “La cuestión lingüística en la España del siglo XXI”, dins DE MIGUEL APARICIO, E. (dir.) *Las lenguas españolas: un enfoque filológico*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 2006, p. 25. Citat per MORENO CABRERA (2008), p. 194.

mismo que en el Derecho, se adelanta a cumplir una evolución que estaba destinada a triunfar. Iba guiada por un fino sentido selectivo que atinaba pronto con aquellas formas que más tarde prosperarían también espontáneamente en los dialectos circunvecinos, o con aquellas más peculiares que mejor podrían ser aceptadas por los demás”⁵².

En el seu article de 1902, el filòleg explicava que Catalunya era bilingüe des de l’Edat Mitjana, perquè el català va conviure, des dels seus orígens, “*en íntimo comercio*” amb la llengua castellana. Segons Menéndez Pidal, des d’abans del Compromís de Casp (l’any 1412), a Catalunya van conviure ambdues llengües: “*Aunque los exaltados crean que el catalán no tiene más relación histórica con el español que la que impone la presión gubernamental de Madrid, es lo cierto que vivió desde su origen en íntimo comercio con el castellano o el aragonés. No ya a partir de la fecha en que Fernando de Antequera y la dinastía de Castilla dieron a la corona de Aragón su más alto grado de esplendor; antes del admirable compromiso de Caspe, tan maldecido por los exaltados, el catalán se castellanizaba o aragonesizaba profundamente, no admitiendo tales o cuales palabras sueltas, sino alterando su estructura, su declinación, su sistema de partículas, bajo el influjo del idioma que desde sus comienzos manifestó el espíritu expansivo que le había de extender por España y América*”.

Posteriorment, el procés de castellanització de la llengua catalana es va intensificar, sent “*inmensa a partir del último tercio del*

---

⁵² MENÉNDEZ PIDAL, Ramon. “Carácter originario de Castilla”, dins *Castilla, la tradición, el idioma*. Madrid: Espasa-Calpe, 1945, p. 31. Citat per MORENO CABRERA (2008), p. 81.

siglo XV”, la qual cosa provava “*que el catalán antiguo no era una lengua tan soberana e independiente como los catalanistas gustan de creer*”.

Per altra banda, Menéndez Pidal afirmava que “*las Cortes de la Confederación catalano-aragonesa jamás tuvieron por lengua oficial el catalán*”, fet que el llibre *Parlaments a les Corts Catalanes* (1928), de Ricard Albert i Joan Gassiot, es va encarregar de desmentir tot destacant que l’oratòria política en català, probablement, va ser de les primeres mostres a Europa de l’ús d’una llengua vulgar en l’àmbit parlamentari⁵³.

En segon lloc, afirmava que si el poble català “*siempre admiró y comprendió la materia poética castellana*” va ser “*por fuerza del encanto irresistible de un sentimiento artístico más elevado, y no ciertamente por la presión centralizadora*”. Per això, els poetes “*se acogieron gustosos a escribir en castellano, atraídos a un centro superior de cultura y de vida nacional fresca y exuberante*”. I, per això, també, “*el pueblo, que jamás había comprendido la fría escuela lemosina, al sentir ahora el inflamado aliento de una literatura nacional, despertó de su largo sueño y concibió una poesía popular rica y variada, como hasta entonces no había tenido*”.

Les autoritats havien de garantir l’ús oficial del castellà: “*Los catalanistas pueden tachar de centralismo arbitrario el uso de la lengua española en Cataluña, pero es deber de los gobernantes el mantenerla y afirmarla; ya que tan firme arraigo tiene*”. I això s’havia de dur a terme, “*mejor que con esfuerzos repentinos y acaso*

---

⁵³ FERRER I GIRONÈS (2000), p. 191.

pasajeros”, “con previsiones atinadas y con la lentitud perseverante de la administración inteligente y de la instrucción pública, tarea todavía más propia de la vida de un monarca que del breve flujo y reflujo ministerial”.

Amb tot, Menéndez Pidal era de l'opinió que el català no calia estudiar-lo a l'escola, on era un idioma del tot innecessari i prescindible, sinó a la universitat: *“El Estado, lejos de buscar la muerte del catalán, debe promover su estudio, aunque no el estudio empírico y elemental de la escuela, que es innecesario y no se puede sumar con el preciso de la lengua nacional, sino el estudio más profundo y científico en la Universidad”*⁵⁴. Innecessari i ben poca cosa: *“Los catalanistas más ensimismados pueden perfectamente conservar las cualidades superiores que les envanecen, sin dejar de ser bilingües; y así podrán fraguarse un ideal que cuadrará mejor con la noble manía de superioridad intelectual que les domina, proponiéndose, no ya hablar sólo catalán, que es bien poca cosa, sino, hablando catalán y español, conquistar noblemente con su talento y esfuerzo la parte que les debe corresponder en la dirección de toda España, en bien de todos y sin exclusivismos caseros”.*

---

⁵⁴ MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. “Cataluña bilingüe”. *El Imparcial* [Madrid] (15 desembre 1902), citat per FERRER I GIRONÈS (2000), p. 191.

2.1.2. La campanya contra la normalització lingüística de la Mancomunitat de Catalunya

L'any 1915, el senador per Valladolid Antonio Royo Villanova (Saragossa, 1869-Madrid, 1958) va denunciar el fet que la Diputació de Barcelona redactés en català els expedients administratius de caràcter oficial, amb motiu d'un incident provocat per la presència de documents redactats en llengua catalana en un tràmit judicial. Durant la sessió del 22 de novembre d'aquell any, la primera de tres sessions consecutives, Royo va plantejar la qüestió tot adreçant-se al ministre de Governació: *“¿Conoce S. S. la práctica seguida en la Diputación provincial de Barcelona, práctica que por lo continuada ha llegado a convertirse en corruptela, de redactar los expedientes administrativos en idioma catalán? [...] He asistido a sesiones de aquella Diputación, y he oído expresarse a sus diputados en catalán, pero nunca creí que aquella tuviera otro alcance que el de un modo familiar de expresión. Los hechos han venido a demostrar, sin embargo, que esta práctica encierra extraordinaria gravedad, y ya en tal estado la cuestión, es inexplicable la ignorancia del gobierno de este asunto”*⁵⁵.

La polèmica va desencadenar un debat a propòsit dels esforços per a promoure la llengua i la cultura catalanes que estava duent a terme la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925), inicialment presidida per Enric Prat de la Riba, i, a partir de 1917, per Josep Puig i Cadafalch. Precisament, com a president de la Diputació de Barcelona, Prat de la Riba va fundar l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) el 1907, que va ser la

---

⁵⁵ “Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (23 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=23&bm=11&by=1915&x=38&y=16&page=2>> [Consulta: 19 agost 2009].

primera institució acadèmica d'estudi i promoció de la cultura catalana, l'activitat de la qual es va veure reforçada durant els anys de la Mancomunitat. Entre els anys 1913 i 1918, sota la direcció de Pompeu Fabra, l'IEC va elaborar les *Normes ortogràfiques* (1913), el *Diccionari ortogràfic* (1917), la *Gramàtica catalana* (1918), i, ja en temps de la Generalitat republicana, el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932). D'altra banda, la Mancomunitat va impulsar el català en tots els àmbits d'ús de l'administració (sessions, actes, publicacions institucionals, anuncis, biblioteques populars) i, paral·lelament a la Diputació de Barcelona, en alguns centres docents i escoles professionals. Tanmateix, el castellà continuava sent la llengua predominant a l'escola⁵⁶.

Tornant a la polèmica de 1915, però, allò que aquells dies s'estava debatent al Senat, segons Antonio Royo Villanova, no era “*el pleito de la lengua de Cataluña, sino el problema de la unidad espiritual de España*”: “*No se trata, como se pretende hacer creer, de que prohibamos el catalán [...]. Lo que les pasa a los catalanistas puede encerrarse en dos proposiciones. Primera. Vosotros no amais el catalán. Segunda. Vosotros odiais el castellano*”. Royo va fer un discurs profundament anticatalanista i provocador, que va motivar fortes reaccions en contra des de Catalunya: “*Ahora bien: los catalanistas odiais el castellano y queréis desespañolizar y descastellanizar Cataluña, y todas las escuelas que allí se fundan van*

---

⁵⁶ Cal destacar la tasca a favor de l'ensenyament en català que, amb tot i això, durant aquests anys va dur a terme l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, amb el suport de la Mancomunitat, entitat successora de la primogènita Agrupació Catalanista de l'Ensenyança Catalana, constituïda el 1887 amb tres objectius bàsics, tal com remarcava Josep Grau: crear escoles catalanes, publicar ordres didàctiques en català i organitzar certàmens pedagògics. Vegeu GRAU (2006), p. 55.

encaminadas a desterrar el castellano”⁵⁷.

D’aquesta qüestió, el senador ja n’havia parlat en les seves impressions personals d’un viatge a la capital catalana, que va publicar l’any 1908. Justament, en el capítol quinzè del llibre, Royo presentava la llengua com l’aspecte més greu d’*“el problema catalán”*. La llengua era la *“fuente más honda de antagonismo, de separación, de latente hostilidad entre los que viven en Barcelona”*⁵⁸. *“Porque los catalanes se cuidan más de denigrar el castellano que de ensalzar el catalán”*⁵⁹, i *“el catalán se expresa siempre en su idioma sólo por molestarnos”*⁶⁰.

En realitat, Catalunya no tenia motius per queixar-se dels greuges que tradicionalment li havia pogut ocasionar el poder central: *“Oyendo a los catalanes parece que están cargados de razón y que su actitud agresiva respecto del Poder central responde a un movimiento instintivo de defensa que, ante los repetidos agravios del gobierno de Madrid, no han tenido más remedio que saltar y hasta salirse de sus casillas, extremando, acaso, su protesta”*. El cas —continuava Royo— és que *“si se oye hablar a los castellanos [...] resulta que Barcelona es una ciudad privilegiada y la que menos motivo tiene para quejarse de los Gobiernos, pues cuando se trata de la ciudad condal dijérase que*

---

⁵⁷ “Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (24 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=24&bm=11&by=1915&ed=&em=&ey=>> [Consulta: 19 agost 2009].

⁵⁸ ROYO VILLANOVA, Antonio. *El problema catalán (impressions de un viaje a Barcelona)*. Madrid:Imprenta Castellana. Librería general de Victoriano Suárez, 1908, p. 155.

⁵⁹ ROYO VILLANOVA (1908), p. 161.

⁶⁰ ROYO VILLANOVA (1908), p. 156.

las lanzas se vuelven cañas y que no rigen ya los consabidos resortes de Gobierno”⁶¹.

Per tot això, Royo reclamava als catalans un mínim d’*“afecto espiritual”* envers Espanya: *“Se trata de un caso de verdadera demencia colectiva, y los enemigos de Cataluña sois vosotros, que queréis abrir un abismo espiritual con las demás regiones de España, cosa que no lo conseguiréis, porque Cataluña es española de corazón”*. El problema de tot plegat residia, per Royo, en la consideració de Catalunya com a nació: *“Aquí no hay más que una obcecación. No os llamaré fanáticos, y sólo diré que sois espíritus preocupados, y que mientras no arranquéis la creencia de que Cataluña es una nación, no nos podremos entender”*⁶². Segons Royo, *“no hay más nación que España”*⁶³ i Catalunya havia d’integrar-se a la *“vida nacional española”*: aquest era el seu destí.

Les paraules de Royo Villanova al Senat van provocar una campanya de protesta a Catalunya, que va culminar amb la celebració de la tradicional Diada de la Llengua Catalana del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), que el 4 de desembre va organitzar una assemblea en què es va aprovar la creació d’una comissió encarregada de “la defensa i nacionalització de la

---

⁶¹ ROYO VILLANOVA (1908), p. 29-30.

⁶² “Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (24 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=24&bm=11&by=1915&ed=&em=&ey=>> [Consulta: 19 agost 2009].

⁶³ “Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (25 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=25&bm=11&by=1915&ed=&em=&ey=>> [Consulta: 19 agost 2009].

llengua catalana”, i que va demanar la implicació dels parlamentaris catalans per aconseguir: “1. Que a les escoles públiques de Catalunya sigui obligatori ensenyar els deixebles en l’idioma català. 2. Que a les Universitats, Instituts i Escoles Normals de terra catalana s’estableixin càtedres, també obligatòries, de Llengua i Literatura Catalanes. 3. Que per a exercir qualsevol càrrec públic a Catalunya, sigui també obligat conèixer perfectament la llengua catalana parlada i escrita. 4. Que sigui respectat i reconegut oficialment el dret dels catalans a usar el propi idioma en tots els actes de llur vida pública i privada”⁶⁴. Aquell era un autèntic programa de normalització lingüística en l’àmbit institucional públic⁶⁵.

L’Assemblea va expressar el seu desig que totes les corporacions públiques catalanes i, molt especialment, l’Ajuntament de Barcelona, se sumessin a la iniciativa. I així ho va fer l’Ajuntament, que el 30 de desembre de 1915 va aprovar una resolució en què proclamava “la seva més ferma i afectuosa adhesió” al català i a les festes de la Diada de la Llengua Catalana, celebrades el primer dia de l’any 1916⁶⁶.

Les manifestacions en defensa de la llengua catalana van fer reaccionar aviat la Real Academia Española (RAE), la qual, el 26 de

---

⁶⁴ “Per la Llengua Catalana”. *La Nació* (11 desembre 1915), any 1, núm. 24, p. 7, citat per GINEBRA I SERRABOU, Jordi. *Llengua i política en el pensament d’Antoni Rovira i Virgili*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2006, p. 240.

⁶⁵ Així ho han assenyalat els historiadors BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric; SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l’autonomia*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans i Edicions Proa, 1996, p. 84.

⁶⁶ BOFILL I MATAS, Jaume. *La llengua catalana a l’Ajuntament de Barcelona. Debat consistorial de 22 de febrer de 1916. Antecedents i conseqüències*. Barcelona: Ciutat de Barcelona, 1916, p. 61.

gener de 1916, a través del seu president, Antoni Maura, va fer arribar un missatge al ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts en què lamentava el fet que *“en muchos lugares de esta Monarquía”* es fessin servir altres llengües en els àmbits oficials: *“Hay centros oficiales donde se prescinde en absoluto del castellano, no se exige la traducción de aquellos documentos que se presentan escritos en el dialecto de la región o provincia, los acuerdos de sus corporaciones y los bandos de las autoridades locales se redactan en igual forma, y hasta acontece que en gran número de escuelas está proscrito el idioma nacional o se enseña como si fuese lengua extranjera, que es hacer perdurables y gravar los males públicos”*.

El missatge de la RAE exigia al president del govern que ordenés, *“sin contemplación ni disculpa de ningún género”*, *“a todos los encargados de la dirección y enseñanza del idioma como rectores y decanos de las Universidades, directores de Institutos, directores de Escuelas Superiores, de Escuelas Normales y Colegios; inspectores de Enseñanza y maestros de Escuelas públicas”*, que *“vigilen y hagan que se cumplan los referidos preceptos legales, único medio de fomentar y unificar el provechoso cultivo de nuestro idioma castellano”*. Tot això a fi d'evitar que *“tal despojo no se realice, ni aun en parte, substituyendo o suplantando nuestra hermosa lengua con idiomas o dialectos que se hablan en la intimidad del hogar o en las relaciones individuales y que toman forma artística en literaturas regionales”*⁶⁷.

Paral·lelament, l'Ajuntament de Barcelona va sotmetre a debat la ratificació de l'acord del 30 de desembre de 1915 i les propostes

---

⁶⁷ GRAU (2006), p. 263-264.

presentades l'1 de gener de 1916 sobre la Diada de la Llengua Catalana. La Comissió de Cultura va plantejar la qüestió el 8 de febrer, i, fruit d'aquest debat, en va resultar una proposició aprovada pel consistori municipal el 22 de febrer. El primer punt, que reafirmava l'adhesió a la llengua catalana, es va aprovar amb el vot dels vint-i-set regidors de les minories regionalista, liberal autonomista, jaumista i nacionalista republicana. Jaume Bofill i Mates, regidor per Barcelona de la Lliga, i el lerrouxista Hermenegildo Giner de los Ríos van protagonitzar una polèmica durant el debat al consistori, en què Bofill i Mates va defensar la proposta de fer del català la llengua oficial de la corporació mentre que Giner de los Ríos ho va fer de l'exclusivitat del castellà a l'ensenyament i l'administració pública de Catalunya. Els tres acords restants, en què es proclamava el desig de l'Ajuntament que el català fos reconegut com la llengua oficial de Catalunya, i es comprometia a "seguir honrant la llengua catalana i usant-la en la vida municipal", es van aprovar però amb els vots en contra de la minoria radical.

L'alcalde accidental de Barcelona, el regionalista Lluís Duran i Ventosa, va adreçar un telegrama al president Romanones tot exigint-li que "*así en las disposiciones de carácter puramente administrativo [...], como en los proyectos de ley que entienda debe someter a la deliberación del Parlamento, se inspire en los principios de la más amplia libertad y profundo respeto al uso de todos los idiomas españoles*". Romanones va garantir que "*por ahora el Gobierno no proyecta dictar ni proponer a las Cortes medida alguna relacionada con interesante y delicado asunto*"⁶⁸.

---

⁶⁸ GRAU (2006), p. 269-270.

Qui també va respondre als atacs de la campanya atada per la Real Academia Española va ser l'Institut d'Estudis Catalans, que va dirigir una comunicació a les corporacions i entitats que s'havien significat contra l'actitud de la RAE⁶⁹, i el Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, que, paral·lelament, en un missatge del 22 de març de 1916 en defensa dels drets de la llengua adreçat al president del Consell de Ministres, comte de Romanones, va elevar “a les Corts i al Govern la petició que [fos] proclamada l'oficialitat de la llengua catalana en tota la vida interior de Catalunya, única manera que [quedés] garantit el ple respecte al dret dels ciutadans catalans quant a l'ús de llur idioma”⁷⁰.

---

⁶⁹ MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 151.

⁷⁰ *Missatge del Consell Permanent en defensa de la llengua catalana*. Barcelona: Imp. Casa de la Caritat, 1916, p. 9.

2.1.3. La Contestació al discurs de la Corona de 1916

La reivindicació de l'oficialitat del català va tenir un altre moment clau l'any 1916. Un cop es va constituir el govern Romanones, sorgit de les eleccions del 9 d'abril, es va procedir a la discussió de la contestació al discurs de la Corona. El debat va arrencar el 7 de juny, amb la discussió d'una esmena presentada per Francesc Cambó en representació de la minoria regionalista, que exigia la concessió a Catalunya de més autonomia política, el reconeixement de l'oficialitat de la llengua catalana, i, en el supòsit que això no fos possible, la cooficialitat del català i del castellà⁷¹.

L'esmena de Cambó i la posterior proposició incidental regionalista sobre "*Libre uso de la lengua catalana en la vida interior de Catalunya*" van ser fortament criticades per part d'alguns representants de la política espanyola com el diputat del Partido Republicano Radical d'Alejandro Lerroux Hermenegildo Giner de los Ríos; el president del Consell de Ministres, el comte de Romanones; el diputat del Partido Liberal Eduardo Ortega y Gasset i el líder del Partit Reformista, Melquíades Álvarez, les opinions dels quals, en alguns casos típicament negacionistes amb relació a la història de la persecució, es detallen a continuació.

El 9 de juny de 1916, el diputat Hermenegildo Giner de los Ríos (Cadis, 1847-Granada, 1923) va manifestar el rebuig de la minoria republicana radical a l'esmena regionalista en favor del reconeixement de l'oficialitat del català que havia presentat Cambó. La petició

---

⁷¹ GRAU (2006), p. 274-275.

catalanista es va produir l'any que es commemorava a tota Espanya el tercer centenari de la mort de Miguel de Cervantes: *“Pero pensad un poco. ¿Qué límites se os ponen en el momento actual? En eso sois injustos. Yo tomo el punto de vista que me compete en este asunto, que es el de la lengua, el del idioma, y en estos momentos en que el mundo iba a glorificar a Cervantes, y son 85 millones de hombres los que hablan el castellano, en ese momento mismo se os ocurre pedir la oficialidad del lenguaje catalán, precisamente cuando todo hombre que habla el castellano y todo hombre que sabien quién es Cervantes le rinde culto, siendo vosotros, sinceramente hay que reconocerlo, siendo cada uno de vosotros, en estos ardimientos, un heredero de aquel Ingenioso Hidalgo que, lanza en ristre, nada teme, a todo acude y con valor sin igual pone su ideal temerario por encima de todos los intereses mezquinos. Y vosotros, en este instante en que se celebra la Fiesta del Habla castellana en los 20 Estados diferentes que emplean la hermosa lengua de Castilla, os levantáis para decir: “No; esa lengua no debe ser la nuestra”. ¡Y cómo lo hacéis!...”*

1916 també és l'any que la Real Academia Española d'Antonio Maura va emetre el seu missatge contra el català. Precisament, amb motiu d'això, Giner de los Ríos expressava: *“Lo hacéis, señores catalanistas, en el momento mismo en que el Sr. Maura, con la responsabilidad de la Corporación que por la pureza de la Lengua ha de trabajar y como presidente y director suyo, dice que es preciso atajar el paso para que no se pierda esa aureola gloriosísima que es la que nos hace todavía representar algo en la historia; [...] Mal elegido, por consiguiente, el momento, Sr. Cambó y señores regionalistas”*.

Giner de los Ríos estava en contra del reconeixement de l'oficialitat i la cooficialitat de la llengua catalana: *“No hay más que*

una lengua oficial, como no hay más que un escudo, como no hay más que una Nación, como no hay más que una bandera". També, s'oposava a la concessió, per part de l'Estat, de competències a la Mancomunitat en matèria d'ensenyament i alertava dels perills que això podia comportar.

Per Giner de los Ríos, no hi havia res de negatiu en el fet que a una regió no se li permetés impartir l'ensenyament en la llengua pròpia: *"No hay en Europa escuelas, más que las de párvulos, en donde se utilice la lengua regional. Saliendo de las escuelas de párvulos en el primer año, todavía se usa la lengua de la región, pero pasado el primer año, en todas las escuelas de enseñanza superior y en los establecimientos de segunda enseñanza, de cualquier orden que sea, no se usa más lengua que la lengua nacional. ¿Hay una ofensa en esto, Sres. Diputados, para la lengua regional? ¿Hay algo que perturbe las conciencias y las familias? ¿Hay algo que pueda ser molesto para una nación, para una región, en que no pueda hablar en su propia lengua cuando se da una enseñanza?"*.

Giner de los Ríos desqualificava així les pretensions catalanistes de la minoria regionalista: *"Pero todavía se queja el Sr. Cambó de una manera manifiestamente injusta. [...] en todos los Centros de enseñanza que están bajo la férula de la Diputación, en todos ellos, ésta quiere que se hable en catalán. Eso es lo que no podemos querer los que pensamos como piensa mi partido"*. Per aquest polític, *"la lengua es una cosa efímera, no es esencial, es transitoria"*. Tanmateix, però, considerava que *"para la Historia no hay más que una lengua, para la Historia no hay más que la lengua castellana, que no es de*

Castilla, que es de España entera, como decía Menéndez Pidal en un hermoso y reciente trabajo”⁷².

Per la seva banda, el 12 de juny de 1916, Romanones, com a president del govern espanyol, va negar de manera explícita la història de la persecució política del català: *“Es este problema de la lengua, a mi entender, el más delicado, el más agudo, el más sensible de todos los que constituyen el problema catalán. [...] Yo, sobre el empleo de la lengua catalana, tengo ya expuesto mi criterio, puesto que hay Reales órdenes que llevan mi firma, en que se determina y se condiciona el empleo del idioma catalán en las escuelas. Todo lo que sostuve entonces, lo sostengo ahora. Yo creo que el empleo de la lengua catalana no ha sufrido por parte de ningún Gobierno, y mucho menos por parte del que presido, ninguna clase de persecuciones; antes al contrario, hoy se emplea el idioma catalán con libertad completa*”⁷³.

Així mateix, el 13 de juny de 1916, el diputat liberal Eduardo Ortega y Gasset, germà del filòsof José Ortega y Gasset, des de la seva tribuna al Congrés dels Diputats, va sentenciar: *“No se trata de perseguir el idioma catalán en Cataluña, de lo que se trata es de que no se persiga el idioma español en Cataluña. El otro día oíamos, de labios del señor Giner de los Ríos, anécdotas y datos que demostraban que realmente había un propósito preconcebido, demostrado en ciertos movimientos de la Mancomunidad en relación con la enseñanza, de*

---

⁷² *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (9 juny 1916), núm. 24, p. 485-488.

⁷³ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (6 juny 1916), núm. 12, p. 543, dins CORTÁZAR (1997), p. 619.

perseguir el idioma español”⁷⁴.

Segons Ortega, calia “*impedir que, por quien sea, se persiga el idioma castellano en Cataluña*”. Catalunya no podia prescindir de l’*“idioma común”* en benefici de “*esa lengua íntima del hogar*”, de “*literatura esplendorosa y brillante*”, que era el català: “*¿Qué duda cabe de la ventaja que supone un idioma amplio, mundial, extendido por todo el planeta, de un idioma que hablan 85 millones de hombres? Esto justifica que el idioma español no debe ser perseguido*”⁷⁵.

El 15 de juny, data en què va finalitzar la discussió de l’esmena de Cambó, el líder regionalista va aclarir les intencions de la seva esmena, que res no tenien a veure amb la pretensió que hi veien alguns de “*desterrar*” el castellà de Catalunya: “*En cuanto al idioma, [...] jamás he dicho yo que pidamos el uso exclusivo del catalán. Nunca hemos dicho tal cosa, Sr. Presidente del Consejo, ni hemos pedido eso, sino el libre empleo del catalán, la libertad de usar el catalán en la Administración, ante los Tribunales de justicia, en la redacción de documentos públicos y en la enseñanza, y podrá haberse convencido S. S. de que en Cataluña no hay hombre tan insensato que pueda pensar, que pueda desear que en Cataluña se desconozca el castellano. ¿Cree S.S. que hay algún catalán que esté interesado en la incultura de su país? Eso no lo desea nadie, señor Presidente del Consejo de Ministros, ni ninguna de las prerrogativas que nosotros pedimos para el catalán ha de implicar, ni cosa que se le parezca, como S.S. sospecha, el*

---

⁷⁴ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 123.

⁷⁵ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (13 juny 1916), núm. 27, p. 557.

desterrar el castellano de Cataluña”⁷⁶.

Tanmateix, el president Romanones va tornar a la càrrega, fent caure un per un els arguments exposats per Cambó. Romanones ho tenia molt clar. L’entesa era possible només quant a l’ús del català en l’administració, als tribunals de justícia i als documents notarials. Sobre l’oficialitat del català a l’escola, en canvi, no hi havia res a parlar: *“Para cuatro cosas pide el Sr. Cambó el empleo del idioma catalán: para la enseñanza, para la vida administrativa, para los Tribunales y para el otorgamiento de documentos públicos. De estos cuatro aspectos [...] hay uno en que será muy difícil que podamos llegar a concesiones de ninguna clase. Me refiero al empleo del idioma catalán para la enseñanza. Respecto a la enseñanza, el Gobierno ha determinado un criterio, aquel que expuso el Ministro de Instrucción pública en 1902: el catalán puede ser empleado como medio para enseñar el castellano a aquellos que no lo sepan, pero nada más”*.

Contràriament a això, deia, *“establecer que sea la lengua oficial en los centros docentes la catalana, es algo que tengo la seguridad de que no este Gobierno, sino cualquiera de los que puedan sucederle, lo habrán de negar”*. Acceptar aquesta mesura *“sería hacer un grave daño, un gravísimo daño a los intereses catalanes, porque sería reducir el número de catalanes que saben castellano, cuando a lo que deben tender los Gobiernos es a aumentarlo”*⁷⁷.

---

⁷⁶ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (15 juny 1916), núm. 29, p. 610, dins CORTÁZAR (1997), p. 627.

⁷⁷ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (15 juny 1916), núm. 29, p. 607, dins CORTÁZAR (1997), p. 624.

El president Romanones va cloure la seva intervenció acusant els diputats regionalistes d'utilitzar la llengua amb finalitats estrictament polítiques: *“Lo que pasa es que vosotros hacéis un arma política de la cuestión del idioma, porque sabéis que es lo que llega más al sentimiento de los pueblos, y porque conocéis aquel refrán que es la síntesis de vuestras aspiraciones y que, dicho en catalán, dice (Pausa). ¿Se puede hablar en catalán, Sr. Presidente? (Grandes risas). “Poble que sa llengua cobra, a se mateix se recobra”. Vosotros pretendéis el empleo del catalán por eso, porque pueblo que su lengua cobra, recobra su independencia; y por el camino que conduzca a tal designio os tenemos que atajar”*.

Finalment, Cambó va decidir de retirar l'esmena però va advertir que, ben aviat, tornaria a plantejar la qüestió al Parlament. I així, el 8 de juliol de 1916, la minoria regionalista de la Lliga va presentar una proposició incidental sobre *“Libre uso de la lengua catalana en la vida interior de Cataluña”*, per demanar el restabliment de l'ús lliure del català a Catalunya en les corporacions públiques, en els tribunals de justícia, en l'ensenyament, i els actes i documents notariais i mercantils, així com l'obligatorietat de funcionaris i càrrecs públics de Catalunya de parlar, entendre i escriure el català⁷⁸.

Paral·lelament, una setmana abans que Cambó defensés la proposició incidental sobre l'ús del català en la vida interior de Catalunya, el líder del Partit Reformista, Melquíades Álvarez (Gijón, 1864-Madrid, 1936), es demanava quin era el sentit de declarar l'oficialitat d'una llengua “regional” com la catalana, la qual estava

---

⁷⁸ COLOMINES (1993), p. 1-2.

condemnada a desaparèixer, tal com el provençal, que va ser “*un idioma con un cultivo artístico más intenso que el idioma catalán*”, “*la lengua literaria sobresaliente de Europa durante los siglos XII y XIII*” i “*un idioma que se habló y se habla en un territorio tres veces mayor que el territorio español donde se emplea el catalán*”.

Álvarez recordava, en sessió parlamentària de l'1 de juliol de 1916, que el provençal “*se conserva en el Mediodía de Francia con aquel cariño y con aquella dulzura con que se recuerdan siempre los idiomas que se aprendieron en la niñez*”, mentre la llengua francesa ha prevalgut pel fet de ser “*un instrumento más eficaz de cultura*”. Aquest fet demostrava, per Álvarez, “*que, al través del tiempo, todas estas lenguas regionales irán desapareciendo, quieran o no, en el vorágine de la civilización*”: “*Por lo tanto, Sres. Diputados, no hay que hablar de la oficialidad del idioma. [...] Creo sin vacilar que debe negarse la oficialidad, porque sería el deshucio del castellano y de todos los españoles en Cataluña*”, “*es apartar insensiblemente a Cataluña de la vida, del espíritu y del pensamiento del pueblo español*”.

El reconeixement del català com a llengua oficial comportaria que “*el castellano quedaría cual un idioma extranjero, como un vínculo de carácter excepcional para ponerse en comunicación con el resto de España*”. Conseqüentment, “*los catalanes perderían la agilidad en el ejercicio del castellano*”, “*y los castellanos estarían incapacitados para desempeñar cargos oficiales en Cataluña, porque, de lo contrario, resultarían desprestigiados por su ignorancia*”, sent així víctimes d'una “discriminació” lingüística.

Melquíades Álvarez també negava la persecució política de la llengua, una història que titllava de “*falacia*”: “*Respetar vuestro*

idioma es ofrenda obligada a la libertad y al pensamiento de un pueblo en lo que un pueblo tiene de más vivo y de lo cual es expresión la lengua; perseguir el idioma es mutilar, es cercenar el alma de un pueblo, disgregando arbitrariamente uno de sus más espirituales factores. ¡Perseguir el idioma! ¡Hablar de que el Gobierno español puede hacer con el catalán lo que hace el Imperio alemán con el polaco en el distrito de Posen! Terminad, absurdo. ¿Lo creen en Cataluña? Falacia. No hay nadie, ningún español, que pueda ultrajar a lo que forma parte de su espiritualidad, al idioma catalán, proscribiendo su empleo, jamás”⁷⁹.

Tornant a la defensa de la proposició incidental sobre “*Libre uso de la lengua catalana en la vida interior de Catalunya*”, el 8 de juliol de 1916, Cambó va remarcar que l’objectiu era reclamar, no pas l’ús “exclusiu” del català, sinó el respecte als drets individuals i col·lectius de la població catalana: “*Hemos hablado desde el primer momento del ‘libre uso’ del catalán, no del ‘uso exclusivo’ del catalán, y hemos hablado del libre uso del catalán, por entender que para los catalanes es un derecho colectivo tan sagrado como cualquiera de los derechos individuales que reconoce la Constitución; es un problema de libertad que se ha reconocido en todos los países y al Estado que no lo ha reconocido unánimemente se le ha considerado un Estado tiránico y al pueblo que no ha tenido reconocido el derecho a emplear libremente su propio idioma se le ha considerado universalmente como un pueblo que*

---

⁷⁹ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (1 juliol 1916), núm. 41, p. 1.015-1016.

no tiene el libre uso de sus derechos políticos colectivos”⁸⁰.

Durant la discussió de la proposició, tanmateix, Romanones es va posicionar de nou contra el reconeixement de l’oficialitat de la llengua catalana i en defensa de la castellana com un bé no només per Espanya sinó també per Catalunya: *“La enseñanza tiene que darse forzosamente en el idioma castellano. Entendemos que esto es un bien para España, pero que lo es principalmente para Cataluña. El idioma catalán oficialmente puede emplearse, y así se deriva de las leyes vigentes, en las escuelas de párvulos, como medio, como instrumento para enseñar el castellano, y se está empleando, en efecto, en todas las escuelas de párvulos de Cataluña”*.

En opinió de Romanones, convenia explorar altres fórmules abans que no pas reconèixer l’oficialitat del català: *“En otros aspectos, sin necesidad de declarar la oficialidad del idioma, podríamos llegar a soluciones que fueran satisfactorias para vosotros mismos. Cuando habláis del uso del idioma catalán ante los tribunales de justicia y para el otorgamiento de documentos notariales, hay medios, hay arbitrios para poder llegar a soluciones armónicas, sin necesidad de declarar la oficialidad del idioma”*⁸¹. Com era d’esperar, però, la proposició va ser rebutjada per 120 vots en contra, i tretze a favor, dels quals només dos eren de diputats no escollits en circumscripcions catalanes.

---

⁸⁰ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (8 juliol 1916), núm. 47, p. 1211.

⁸¹ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados* (8 juliol 1916), núm. 47, p. 1208, dins CORTÁZAR (1997), p. 648.

2.1.3. La Dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923-1930)

En el període d'entreguerres, Espanya va acollir la primera dictadura de la seva història contemporània. Durant els primers mesos del règim de Miguel Primo de Rivera, es va emprendre una ofensiva ràpida i radical contra el catalanisme polític i la llengua catalana, que es va accentuar a partir de 1924, quan el dictador va depurar la Mancomunitat de Catalunya, per, finalment, un any més tard, el 20 de març de 1925, suprimir-la. Dotada amb un grau d'autonomia administrativa de la qual Catalunya no gaudia des de la Nova Planta, la Mancomunitat era considerada el gran enemic de la unitat nacional espanyola, l'aliat més fort de la “*disgregación*”⁸². Onze anys de Mancomunitat havien estat suficients “*para que nacieran odios y recelos*” i per posar punt final a “*tres cuartos de siglo de régimen provincial [...], sin que en España se perdieran los idiomas, los dialectos, modismos o acentos peculiares, en los trajes, bailes, cantares y costumbres de cada comarca, recíprocamente vistos con cariño de unas provincias para otras*”⁸³.

La intensitat de la política anticatalanista de la dictadura va disminuir en els anys següents, fins que, a partir del 1927, amb un Directori Civil ja consolidat, la campanya contra la llengua, la cultura i la identitat nacional de Catalunya va revifar. En aquest sentit, Josep Maria Roig i Rosich analitzava en *La dictadura de Primo de Rivera a*

---

⁸² “Nota de la Presidencia del Directorio del 21 de marzo de 1925”, dins *El pensamiento de Primo de Rivera. Sus notas, artículos y discursos*. Madrid: Imprenta Artística Sáez Hermanos, 1929, p. 103.

⁸³ “Nota del general Primo de Rivera en Barcelona, el 2 de junio de 1925”, dins *El pensamiento de Primo de Rivera...* (1929), p. 103-104.

Catalunya. Un assaig de repressió cultural (1992) la incidència del “procés de substitució lingüística irreversible” que va planificar el règim amb l’objectiu de practicar “un assimilisme total i irrespectuós”⁸⁴.

La política persecutòria aplicada als centres i ateneus catalans durant la dictadura va contemplar, “des de la intervenció real però no gaire pertorbadora” de l’Ateneu barcelonès, fins a la clausura de l’Ateneu Enciclopèdic Popular⁸⁵. Roig i Rosich feia referència a l’estudi de Pere Solà sobre *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)* per explicar que, en el període 1921-1930, la creació de nous centres o ateneus culturals va ser substancialment menor respecte a períodes anteriors: concretament, entre 1900 i 1910 es van crear trenta-sis centres o ateneus, i en el període 1911-1920, coincidint amb un moment de radicalització del món obrer, se’n van fundar dotze, mentre que en el període que va entrar en vigència el règim de Primo de Rivera se’n van crear només sis. El contrast va venir marcat per la fundació de cinquanta-quatre nous centres o ateneus en el període posterior a la dictadura, coincidint amb la proclamació de la Segona República, moment d’un esclat associatiu importantíssim.

Al cap d’un mes de la instauració del règim de Primo de Rivera, el 19 d’octubre de 1923, la Direcció General d’Ensenyament Primari va adreçar una Circular als governadors civils de Catalunya, que recordava la prohibició existent d’ensenyar en català i el català a les escoles del

---

⁸⁴ ROIG I ROSICH, Josep Maria. *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1992, p. 632-633.

⁸⁵ ROIG I ROSICH (1992), p. 492.

Principat i requeria “*un mayor y perseverante esfuerzo por parte de los profesores para dotar a la infancia del más esencial de los medios de comunicación entre sus compatriotas y del poderoso elemento de cultura, que constituye el conocimiento del idioma patrio*”; “*singularmente en aquellas regiones o comarcas en donde conservan idiomas o dialectos diferentes de la lengua oficial*”.

Així mateix, per una Reial Ordre del 21 de desembre de 1923, Primo de Rivera va prohibir les classes gratuïtes de català que es feien a tots els centres d’ensenyament de Catalunya com a matèria optativa, i, per una altra del 12 de febrer de 1924, va concedir als inspectors d’ensenyament primari la capacitat de procedir “*a la suspensión de los maestros nacionales o municipales que no cumplieran las disposiciones vigentes respecto a la enseñanza en castellano*”.

Més endavant, l’11 de juny de 1926, es van anunciar greus sancions contra els mestres que “*proscriban, abandonen o entorpezcan*” l’ensenyament en castellà “*por la lengua nativa en las regiones que la conserven*”. Les sancions fins i tot contemplaven “*el traslado del Maestro, en casos graves, a otras provincias en que no existan formas idiomáticas distintas del lenguaje oficial*”⁸⁶.

Finalment, cal destacar que una Reial Ordre del 13 d’octubre de 1925 establia que els inspectors d’ensenyament, “*en las visitas que realicen, examinarán los libros de texto de las escuelas, y si no estuviesen escritos en español o contuvieran doctrinas o tendencias contrarias a la unidad de la patria [...], los harán retirar*

---

⁸⁶ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 147.

inmediatamente de manos de los niños y procederán a formar expediente al maestro, suspendiéndole de empleo y medio sueldo”; “también examinarán a los niños sobre la instrucción que en estas materias hayan recibido, y de observar alguna falta o negligencia procederán con el mayor vigor”.

D'aquesta època, destaca l'elevat nombre de disposicions oficials contra Catalunya i contra la llengua i la cultura catalanes que va fer públiques el dictador. Només cinc dies després del cop d'Estat, Primo de Rivera havia anunciat la primera mesura contra el “separatisme”, que establia que *“el expresarse o escribir en idiomas o dialectos, las canciones, bailes, costumbres y trajes regionales”* no seria objecte de cap prohibició, malgrat que *“en los actos oficiales de carácter nacional o internacional no podrá usarse por las personas investidas de autoridad otro idioma que el castellano, que es el oficial del Estado Español”*. També, es prohibia escriure actes i llibres oficials en una altra llengua que no fos el castellà⁸⁷.

Precisament, contra la persecució del català durant la dictadura de Primo de Rivera es van pronunciar els 119 intel·lectuals castellans que van signar el conegut manifest en defensa del català publicat el 19 de març de 1924 al diari ABC. José Ortega y Gasset, Azorín, Federico García Lorca, Manuel Azaña, Salvador de Madariaga, Ramon Pérez de Ayala, o, fins i tot, Claudio Sánchez Albornoz, són alguns dels autors que van signar aquest manifest de solidaritat amb Catalunya *“con ocasión de las medidas de Gobierno que, por razones políticas, se han tomado acerca del uso de la lengua catalana”*: *“Es el idioma la*

---

⁸⁷ BENET (1995), p. 34-44.

expresión más íntima y característica de la espiritualidad de un pueblo y, nosotros, ante el temor de que esas disposiciones puedan haber herido la sensibilidad del pueblo catalán, siendo en lo futuro un motivo de rencores imposible de salvar, queremos con un gesto afirmar a los escritores de Cataluña la seguridad de nuestra admiración y de nuestro respeto por el idioma hermano”⁸⁸.

Paradoxalment, però, alguns dels signants d’aquest manifest, en altres ocasions, han negat la història de la persecució política del català. És el cas del polític i assagista Salvador de Madariaga (La Corunya, 1886-Locarno, Suïssa, 1978). Ministre d’Instrucció Pública i de Justícia durant la Segona República, l’1 de febrer de 1923, en un article publicat a *El Sol* amb el pseudònim de “Sancho Quijano”, Madariaga parlava d’una situació de “*contrapersecución de la lengua castellana*”, i, fins i tot, negava la persecució política del català⁸⁹: “*¿Qué entiende Cataluña por opresión? ¿Quién la oprime? ¿Un Estado extraño y antagónico? ¿O, como en las demás provincias españolas, un sistema de oligarquías ‘locales’ actuando a través del Estado central? Porque el problema de la lengua, con su absurdo acumulamiento de prejuicios, es cosa aparte y única. Dígase: “Se nos coarta el uso de la lengua catalana”. No se diga: “Se nos oprime”, si es que no hay otra opresión”⁹⁰. Per Madariaga, “*el lenguaje catalán, único rasgo específico de la región,**

---

⁸⁸ “ABC, en defensa de la lengua catalana” [En línia]. ABC [Madrid] (22 juliol 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/07/22/019.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

⁸⁹ *Amanecer sin mediodía*. Salvador de Madariaga. Madrid: Espasa-Calpe, 1974, p. 109.

⁹⁰ DE MADARIAGA, Salvador. *El Sol* [Madrid] (1 febrer 1923), dins *Memorias (1921-1936)*. *Amanecer...* (1974), p. 194 i p. 196.

muere como lengua de cultura a principios del siglo XVI: “su cultura es entonces castellana, como su lenguaje”⁹¹. Així, “la españolidad de los catalanes es un hecho de historia natural, como la animalidad de los caballos, la rubicundez de los teutones y la nigrescencia de los africanos. Los catalanes se encargan de demostrarlo sobre todo cuando alardean de antiespañolismo”⁹².

Els vincles forjats entre intel·lectuals castellans i catalans el 1924 es van reforçar el 1927, a Madrid, amb l’organització de l’exposició del llibre català, inaugurada el 5 de desembre, i amb la visita a Barcelona el 23 de març de 1930 dels escriptors i intel·lectuals castellans que sis anys abans havien sortit en defensa de la llengua catalana amb la signatura del manifest de 1924.

Aquests llaços de solidaritat van incomodar profundament el Directori, que l’11 d’abril de 1924 es va afanyar a fer pública una nota oficial en defensa de la llengua espanyola amb una manifestació de “cariño” i “respeto” envers la catalana: “En algunos periódicos de Madrid y Barcelona han aparecido los mensajes cruzados entre intelectuales castellanos y catalanes en defensa y loor del uso del idioma de estos últimos. El Gobierno [...] tiene necesariamente que congratularse del acuerdo mental y espiritual que sobre este punto reina entre todos los escritores españoles, y no puede ver en ellos censura ninguna a su gestión, puesto que, oficial y oficiosamente, es decir, en Reales disposiciones y en notas, ha manifestado

---

⁹¹ DE MADARIAGA, Salvador. *España. Ensayo de historia contemporánea*. Madrid: Espasa-Calpe, 1989, p. 169.

⁹² DE MADARIAGA (1989), p. 154.

reiteradamente que siente hacia el uso de los idiomas regionales, no sólo el respeto debido, sino el cariño que merecen estas manifestaciones características de la fisonomía de cada región”.

La nota oficial del Directori es desmarcava així de les acusacions que se li imputaven en relació amb la persecució política de la llengua i la cultura catalanes: *“Porque nadie podrá haber entendido, en las limitaciones que el Gobierno ha puesto al uso de los idiomas regionales en cuanto éste tienda a excluir o pugnar con el idioma antonomásicamente español o signifique abusiva exhibición de tendencias políticas desconocedoras o rebeldes contra los sentimientos de unidad Patria y soberanía del Estado, la menor coacción para la amplísima libertad en el uso privado y literario”.*

En aquest sentit, la nota oficial remarcava que *“fuera tan absurdo como cruel querer privar a cada pueblo de los que constituyen la nación española del modo familiar y habitual de expresión de sus sentimientos y del orgulloso cultivo de sus propios idiomas en forma literaria”*; tanmateix, s’hi advertia que *“sería al mismo tiempo insensata flaqueza permitir que estos idiomas vayan paulatinamente desterrando el oficial o se divulguen de un modo tan absorbente, que privara a los ciudadanos [...] del conocimiento y uso del idioma castellano”*. Per això, el Directori justificava combatre *“las campañas tendenciosas, doctrinarias y apasionadas contra el idioma español”*, aplicant-hi mesures per restablir *“un equilibrio que nunca se hubiera alterado sin la audacia de los unos y la flaqueza de los otros”*⁹³.

---

⁹³ “Nota del 11 de abril de 1924”, dins *El pensamiento de Primo de Rivera...* (1929), p. 98-100.

No suficient amb això, però, el rei Alfons XIIIè va signar el 17 de març de 1926 un Reial Decret de “*Sanciones gubernativas y judiciales, que se aplicarán a los que faltaren al uso y respeto de la Lengua Española, a la bandera española, himno o emblemas nacionales*”, segons el qual els governadors civils podien imposar multes de fins a 25.000 pessetes davant de “*cualquier negativa, desobediencia o resistencia activa o pasiva*”, per part d’aquells “*organismos directivos de asociaciones oficiales o particulares*” cominats a complir ordres o instruccions del govern. “*Si el delito se reduce a negativa o resistencia a usar la Lengua Española en los casos en que tal uso esté ordenado o a uso de otro idioma o dialecto, en vez de aquélla*” —exposava el decret—, “*será castigado con la pena de arresto mayor en su grado máximo a prisión correccional en su grado medio y multa de 500 a 5.000 ptas.*”.

L’aprovació d’aquest decret va tenir lloc després de l’incident protagonitzat pel Col·legi d’Advocats de Barcelona quan el 10 d’abril de l’any 1924 va aprovar l’elaboració de la Guia Judicial de Catalunya en català, desobeint l’ordre governativa que estipulava que es fes en llengua castellana. Acte seguit, el Directori va substituir la Junta de Govern del Col·legi per Reial Ordre, però els seus antics membres es van negar a dimitir. El conflicte va acabar amb la detenció de l’anterior junta, els membres de la qual van ser desterrats, a instàncies del dictador, pel governador civil de Barcelona, el general Joaquim Milans del Bosch, a diferents pobles de l’Aragó i del País Valencià⁹⁴.

---

⁹⁴ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 145-146. Així mateix, vegeu PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Samper (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 146-159.

2.2. La Segona República espanyola (1931-1939)

El 29 d'abril de 1931, uns dies després de la proclamació de la Segona República espanyola el 14 d'abril de 1931, el govern provisional de la República va aprovar l'anomenat Decret de Bilingüisme, impulsat pel ministre d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo. Gràcies a aquest decret, es van derogar totes les disposicions dictades des del cop d'Estat de Miguel Primo de Rivera contra l'ús del català a les escoles primàries. A més a més, aquest decret va establir que a les escoles catalanes l'ensenyament es faria exclusivament en la llengua materna de l'alumne (castellà o català) i que, a partir dels vuit anys d'edat, s'ensenyaria als alumnes catalans el coneixement i pràctica de la llengua castellana⁹⁵.

El 24 de maig del 1931, els ajuntaments catalans van escollir els seus representants en l'assemblea que va nomenar la comissió encarregada d'elaborar l'avantprojecte de l'Estatut, la redacció del qual va finalitzar el 20 de juny al santuari de Núria. L'Estatut de Núria va ser posteriorment aprovat per la població catalana en un referèndum el 2 d'agost de 1931, amb un 75% de participació i el 99% de vots afirmatius.

Pel que fa al seu contingut, l'article 5 de l'Estatut de Núria declarava la llengua catalana com a llengua oficial a Catalunya i la

---

⁹⁵ GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936. Llibre I. La llengua, entitats defensores i propagadores*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1979, p. 148. Vegeu, també, "Àmbit jurídic i normalització lingüística" [En línia]. *Revista de Llengua i Dret*, núm. 19 (juliol 1993). <<http://vlex.com/vid/195319113>> [Consulta: 8 juliol 2008].

castellana com a llengua oficial en les relacions amb el govern de la República, i garantia el dret dels ciutadans de llengua materna castellana a servir-se'n personalment davant dels tribunals de justícia i els òrgans de l'administració, i el dret a utilitzar-la en les relacions amb els organismes oficials de la República a Catalunya.

Per altra banda, l'article 31 garantia l'obligatorietat de l'ensenyament del castellà a totes les escoles primàries de Catalunya, que passaven a dependre de la Generalitat, i es comprometia a mantenir escoles primàries de llengua castellana en tots aquells nuclis de població que, en el darrer trienni, comptessin amb un mínim de quaranta alumnes de llengua materna castellana. En aquestes escoles, però, s'ensenyaria, també, la llengua catalana⁹⁶.

Abans que les Corts Constituents de la República espanyola afrontessin la discussió de l'Estatut de Núria per tal que fos modificat i aprovat per les Corts Constituents, però, el 9 de desembre de 1931 es va aprovar la Constitució espanyola del 1931. El text constitucional declarava el castellà com a idioma oficial de la República i, com a tal, el deure de saber-lo i el dret a usar-lo, "*sin perjuicio de los derechos que las leyes del Estado reconozcan a las lenguas de las provincias o regiones*".

Així mateix, recordava que "*a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni el uso de ninguna lengua regional*", i, en l'article 50, advertia del fet que "*las regiones autónomas podrán organizar la*

---

⁹⁶ "L'Estatut que va votar el poble", dins *Catalunya i l'Estatut d'Autonomia* (1976), p. 20-21 i p. 33.

enseñanza en sus lenguas respectivas, de acuerdo con las facultades que se concedan en los Estatutos". No obstant això, el text remarcava l'obligatorietat del "*estudio de la lengua castellana*", i que aquesta "*se usará también como instrumento de enseñanza en todos los Centros de instrucción primaria y secundaria de las regiones autónomas*", en les quals "*el Estado podrá mantener o crear [...] instituciones docentes de todos los grados en el idioma oficial de la República*"⁹⁷.

Va ser durant els debats protagonitzats a les Corts Constituents sobre el projecte de la Constitució espanyola de 1931 que van aflorar les diferents posicions que, posteriorment, van caracteritzar el debat sobre la totalitat de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya a les Corts, a propòsit de les qüestions de l'oficialitat del català i de la llengua a l'ensenyament. I és que, com ha explicat Teresa Abelló, "el text va ser dipositat a les Corts en ple debat sobre la Constitució i, tot i que va romandre en espera de ser discutit, era present, per a bé i per a mal, en l'ànim dels constituents; de fet planejava com una ombra sobre el Parlament, i va protagonitzar moltes de les discussions sobre la Constitució"⁹⁸.

Malgrat que el català es va recuperar com a llengua de cultura durant la Renaixença literària de mitjan segle XIX, les reivindicacions del catalanisme polític pel reconeixement del català com a llengua de Dret no es van materialitzar fins al segle XX, quan l'Estatut

---

⁹⁷ *Constitución Española de 1931* [En línia]. <http://www.congreso.es/constitucion/ficheros/historicas/cons_1931.pdf> [Consulta: 3 juny 2010].

⁹⁸ ABELLÓ, Teresa. *El debat estatutari del 1932* [En línia]. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2007, p. 86. <<http://www.parlament.cat/activitat/cataleg/DebatEstatutari1932.pdf>> [Consulta: 3 juny 2010].

d'Autonomia de 1932 va declarar el català com a llengua cooficial a Catalunya juntament amb el castellà, després d'unes sessions parlamentàries a les Corts Constituents en què, novament, va aflorar la negació de la persecució política del català, en especial arran de la discussió dels articles 2 i 7 de l'Estatut, sobre el reconeixement de l'oficialitat del català i la llengua de l'ensenyament a l'escola, respectivament, que van ser dos dels aspectes més conflictius de tot el text⁹⁹.

Quant a l'ensenyament, per a l'article 7 del text estatutari del 1932 es va adoptar el que establia l'article 50 de la Constitució, atorgant a la Generalitat la possibilitat de crear i sostenir els centres d'ensenyament en tots els graus i ordres que cregués oportuns, amb independència de les institucions docents i culturals de l'Estat, però, això sí, amb els recursos de la hisenda de la Generalitat¹⁰⁰.

Una de les qüestions que va suscitar posicions més enfrontades va ser la referent a la universitat. Tal com recollia Albert Ribas en el seu estudi sobre *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, quatre van ser les posicions adoptades, entre els partidaris d'una universitat catalana única, tal com reclamaven els diputats catalans; una universitat estatal única, com la que volien Antonio Royo Villanova i Bernardino Valle; dues universitats, castellana i catalana, tal com proposaven José Ortega y Gasset, Antonio Jaén, Ángel Ossorio y

---

⁹⁹ ROIG I ROSICH, Josep Maria. *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents (1932)*. Barcelona: Curial, 1978, p. 129.

¹⁰⁰ Vegeu l'article setè de l'Estatut d'Autonomia del 1932 dins *Catalunya i l'Estatut d'Autonomia*. Barcelona: Undarius, 1976, p. 47.

Gallardo, Melquíades Álvarez, Alejandro Lerroux i Felipe Sánchez Román, entre altres; i una universitat mixta o autònoma, com desitjaven Manuel Azaña i el radical socialista Francisco Barnés. Gràcies a aquest últim, la fórmula que finalment es va adoptar va ser la d'una universitat única i bilingüe, regida per un patronat i sorgida de la col·laboració entre Estat i Generalitat, a mig camí entre l'autonomisme i la centralització¹⁰¹.

2.2.1. L'Estatut de Núria a les Corts Constituents: l'idioma

El 22 d'octubre de 1931, mentre que es discutia la Constitució espanyola del 1931 a les Corts Constituents i quan el poble català havia aprovat en referèndum l'Estatut de Núria, l'historiador Claudio Sánchez Albornoz (Madrid, 1893-Àvila, 1984), diputat d'Acción Republicana, negava en sessió parlamentària l'esperit "imperialista" de Castella. Sánchez Albornoz sostenia que en regions com Galícia i Catalunya no hi va haver mai cap imposició lingüística, sinó una "*adopción libérrima*" de la cultura castellana: "*Algunos amigos catalanes, entre bromas y veras, han llegado a hablar de que se proyectaba en mí como una sombra del viejo imperialismo de Castilla, deseando establecer también un nuevo imperialismo castellano en los tiempos modernos. Ni entonces ni ahora empuja a nave de Castilla la más leve ráfaga de imperialismo; cuando el castellano triunfó en las regiones hermanas de Castilla, no hubo disposición alguna que lo impusiera; fue el genio de*

---

¹⁰¹ RIBAS, Albert. *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1976, p. 63, citat per ROIG I ROSICH (1978), p. 140.

Castilla, movido entonces por los cerebros más fuertes de la raza, el que determinó la adopción libérrima de nuestra cultura y de nuestras letras por las regiones gallega y catalana”.

Amb tot, Sánchez Albornoz destacava que els castellans no havien de témer per la desaparició de la seva llengua, preponderant a tot el món: “*No me mueve, Sres. Diputados, un átomo de imperialismo. ¿Para qué? ¿Qué podría importarnos a nosotros que hablasen o no mañana el castellano cuatro millones de catalanes españoles, si lo van a hablar cientos de millones de hombres a través de todos los mares y de todos los continentes? Porque, como decía Nebrija, la lengua sigue al Imperio y por los azares de la Historia (aunque yo no creo que el azar presida la Historia), el castellano se ha difundido por todos los mares a todos los continentes y cada año aumenta el número de las gentes que piensan, sienten, sufren y aman empleando el verbo de Castilla. No puede, por lo tanto, preocupar a ningún castellano el porvenir de nuestro idioma; el porvenir de nuestro idioma está definitivamente asegurado en el mundo*”¹⁰².

President del govern de la República espanyola a l'exili entre 1962 i 1971, en el llibre *El drama de la formación de España y los españoles* (1973), publicat dos anys abans de la mort de Franco, reafirmava el seu nacionalisme lingüístic espanyol i el seu negacionisme de la persecució històrica del català: “*Castilla no ha impuesto su lengua —la lengua de la España central—. El castellano ha triunfado por la superioridad de sus grandes escritores frente a los*

---

¹⁰² *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (22 octubre 1931), núm. 61, p.1884-1885.

escritores de las otras regiones. Sólo el nacionalismo de fines del siglo XIX ha resucitado la producción literaria de las mismas. Y en algunas muy pobremente, pese a los entrañables elogios a figuras de tercera categoría [...] Castilla no se ha impuesto a España se ha sacrificado por ella”¹⁰³.

En opinió de Sánchez Albornoz, si alguna cosa caracteritza Castella és la seva generositat: *“Habrá cometido errores, ¿Quién, hombre o pueblo, no los comete alguna vez? Habrá tenido momentos de vacilación y de flaqueza, pero nunca se ha envilecido con el egoísmo; ha sido siempre generosa, pródiga de sí misma. Cuanto se diga de la tiranía de Castilla, es una falsedad cuando no es una infamia. Castilla ha vertido sus energías en cauces que no eran los suyos, no ha vivido su vida; tiene derecho al amor, al menos al respeto de las demás regiones”¹⁰⁴*. Un “respecte” i un “amor” que no era recíproc per part d’ *“algunos historiadores catalanes, cegados por una natural pero demasiado exclusivista amor a Cataluña”, i per “torpes resentimientos históricos hijos del orgullo y de la emulación, y no digo de la envidia porque no creo en la envidia hispánica”¹⁰⁵*.

En aquesta línia, qui va ser un dels estendards de l’anticatalanisme més visceral, el líder del Partido Republicano Radical,

---

¹⁰³ SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio. *El drama de la formación de España y los españoles. Otra nueva aventura polémica*. Barcelona: Edhasa, 1973, p. 124.

¹⁰⁴ SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio. “Conferencia de extensión universitaria pronunciada el 5 de abril de 1919”, dins *Mis tres Primeros Estudios Históricos (Inicio de una vocación)*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 1974, p. 141.

¹⁰⁵ SÁNCHEZ-ALBORNOZ, Claudio. *España, un enigma histórico*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, vol. II, 1956, p. 476-477.

Alejandro Lerroux (La Rambla, Còrdova, 1864-Madrid, 1949), atiava aquesta hostilitat tot afirmant, a través de la seva experiència personal, que els catalans li van negar la convivència a Catalunya per raons de llengua: *“De muchas maneras intenté yo compenetrarme con el alma catalana mediante la convivencia en sus centros de cultura, pero es que en esos centros de cultura, prevaleciendo también el sentimiento de protesta, no solamente contra el Estado oficial, no solamente contra esos autores de aquel estado de cosas, sino contra los que hablábamos el idioma de España [...], me negaron esa convivencia que muchas veces yo, humildemente, solicitaba”*. Tot i admetre l’existència d’*“un hecho que no se puede negar; hay un idioma, hay un sentimiento”*, Lerroux destacava que hi havia una *“personalidad exaltada, vigorizada”*, d’acord amb la qual *“a los contrarios [se] nos reducía a la nada y [a] los más intransigentes [se] nos negaban todos los derechos”*¹⁰⁶.

El 27 de maig de 1932, el president espanyol, Manuel Azaña, va pronunciar un discurs en defensa de l’autonomia catalana. Azaña va reivindicar la diversitat lingüística com un element de la *“riqueza espiritual de España”* i va defensar que la República havia d’adoptar una actitud generosa amb les aspiracions autonomistes de Catalunya: *“Podríamos preferir que en este Estado hubiese triunfado en España una política de asimilación; de unificación; podrá ser que a alguien le parezca que esto hubiera valido más y que ahora todos los españoles hablasen el mismo idioma, con el mismo acento y tuviesen la misma creencia, los mismos amores, los mismos signos y el mismo modo de*

---

¹⁰⁶ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (20 maig 1932), núm. 169, p. 5720.

*sentir la Patria; podrá ser que esto a alguien le parezca mejor; a mí me hubiera parecido un empobrecimiento de la riqueza espiritual de España”*¹⁰⁷.

Ja en el 1931, Azaña havia manifestat que “*no hay derecho a contraponer nunca la vigilancia, el cuidado y el amor a la cultura castellana con la vigilancia, el cuidado y el amor a la cultura catalana*”¹⁰⁸. Azaña, que, tanmateix, l’any 1924 havia signat el manifest contra la persecució del català durant la dictadura de Primo de Rivera, va negar la història de la persecució política del català: “*La expansión de la lengua castellana en las regiones españolas no se ha hecho nunca de real orden; ni el retroceso del catalán, cuando lo ha tenido en épocas pasadas, se ha debido a que lo mandase el rey, sino a un movimiento ascensional o de descenso de las respectivas culturas, de los respectivos prestigios del Estado*”.

I, si bé va afirmar que “*el temor, el pánico, casi, ante una posible desaparición de la lengua castellana en las regiones autónomas, no tiene fundamento alguno*”, també va advertir el següent: “*Si queremos que nuestro castellano siga siendo en España la lengua común, no es con leyes como lo vamos a defender, sino con nuestro trabajo, con la autoridad del Estado español y con el potente esfuerzo de la cultura castellana*”¹⁰⁹.

---

¹⁰⁷ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (27 maig 1932), núm. 173, p. 5861-5862.

¹⁰⁸ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (22 octubre 1931), núm. 61, p. 1892.

¹⁰⁹ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (27

Juntament amb Azaña, Miguel de Unamuno (Bilbao, 1864-Salamanca, 1936), diputat de la formació política Agrupación al Servicio de la República, va ser un dels primers que va negar la història de la persecució política del català durant la discussió estatutària a les Corts Constituents de 1932: *“La enseñanza, el conocimiento del castellano es hoy en Cataluña y para los catalanes obligatorio, no porque se les haya impuesto, sino porque lo han aceptado voluntariamente y cordialmente, de buena voluntad”*¹¹⁰.

Per Unamuno, la cultura és *“una lucha de imposición mutua”*, en què hi ha llengües més fortes, millor preparades per a la supervivència, i altres que simplement han d’acceptar el fet que estan comminades a desaparèixer, si no a integrar-se en una de sola: *“Lo he proclamado y lo repito: quisiera que desaparecieran de España las hablas todas regionales para que no se hablase sino un solo idioma, pero que en él cupiese el pensar y el sentir de todos los españoles, sin mengua de sus mayores intimidades”*¹¹¹. Hi ha llengües que són com “màusers” i altres que són “espingardes”: *“Por esto, y sólo por esto, fui a decir a mis paisanos [els bascos] que había que resignarse a la muerte de su idioma porque a nosotros no nos conviene. Cuando uno ha heredado de sus antepasados una espingarda, la cuelga, la venera, la rinde culto si es preciso, porque ha pasado de mano en mano desde sus más remotos abuelos hasta su padre; pero coje un máuser para*

---

maig 1932), núm. 173, p. 5872.

¹¹⁰ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (2 agost 1932), núm. 210, p. 7537.

¹¹¹ “Discurso en los Juegos Florales de Almería, 27 de agosto de 1903”. *El Radical* [Almería] (28 agost 1903), dins DE UNAMUNO, Miguel. *Obras completas, IX. Discursos y artículos*. Madrid: Esciler, 1971, p. 111.

pelear con él”¹¹².

Per Unamuno, “*las lenguas, como todos los organismos vivos, tienen un desarrollo que no depende de leyes. No es posible ponerles rodrgones, no se les puede poner corsé. Ellas crecen, se desarrollan, viven, mueren, cuando tienen que morir, si mueren, y se funden*”. I parlar de Catalunya com una nació oprimida és falsejar la història, una autèntica “*mentecatada*”: “*Yo declaro que hay quien grita en Cataluña, lo hacen también en mi tierra nativa: ¡Viva Cataluña libre! Está muy bien; pero yo preguntaría: ¿Libre de qué? Porque eso, como el hablar de nacionalidades oprimidas —perdonadme la fuerza, la dureza de la expresión—, es sencillamente una mentecatada; no ha habido nunca semejante opresión, y lo demás es envenenar la historia y falsearla*”¹¹³.

Així mateix, el diputat de l’Agrupación al Servicio de la República José Ortega y Gasset (Madrid, 1883-1955) va afegir a la discussió parlamentària un dels arguments del que Francesc Ferrer i Gironès qualificava com la darrera fase de l’estratègia negacionista, aquella que converteix els perseguïdors en perseguïts: “*Ya no se trata de llegar, como a una ribera apetecida, al libre uso del catalán, sino que al revés: una vez logrado esto, se hace del libre uso del catalán una posición política firme que signifique un cierto rango jurídico del poder regional de Cataluña y, además, de ese uso libre se hace un instrumento de polémica y de lucha histórica para ir desalojando el*

---

¹¹² “Conferencia dada en el teatro de la Zarzuela, de Madrid, el 25 de febrero de 1906”. *El Imparcial* [Madrid] (26 febrer 1906), dins DE UNAMUNO (1971), p. 176.

¹¹³ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (2 agost 1932), núm. 210, p. 7537-7538.

idioma español”.

En aquest sentit, Ortega afirmava que *“puede el Estado permitir, facilitar, el uso de otras lenguas, pero que lo que no puede es abandonar el español en ninguno de los órdenes, y menos que en ninguno en aquel que es el que tiene mayor eficacia pública, como el científico y profesional; es decir, en el orden universitario”*¹¹⁴. I és que, per Ortega, el fet que Catalunya o el País Basc es considerin a si mateixes com a nacions oprimides per la resta d’Espanya és, segons manifestava en el recull d’articles *España invertebrada*, *“una queja grotesca”*, així com una mostra evident més del seu afany *“de quedar fuera, exentos”*, *“intactos de toda fusión, reclusos y absortos dentro de sí mismos”*; *“una misteriosa y fatal predisposición”* envers allò que ell anomena el *“nacionalismo particularista”*, *“más expresivamente apartismo, o en buen castellano, señorismo”*¹¹⁵.

Partidari de crear dues universitats, una de catalana i una de castellana, tal com va defensar durant la discussió estatutària del 1932, Ortega considerava que en una universitat bilingüe *“la lengua española quedaría en desventaja, aun contando con la más absoluta buena fe en el cumplimiento de todas las ordenanzas, por el simple hecho de que el número de estudiantes de habla española en la Universidad de Barcelona representa sólo un 25 o un 30 por 100 del contingente estudiantil [...], y espero que nadie al oír esto, no ya diga pero ni*

---

¹¹⁴ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (27 juliol 1932), núm. 207, p. 7387.

¹¹⁵ “El Estatuto de Cataluña. Discurso en las Cortes Constituyentes, el día 13 de mayo de 1932”. ORTEGA Y GASSET, José. *Discursos políticos*. Madrid: Alianza, 1974, p. 232-233.

siquiera piense: “¡Ah! Si es superior el número de estudiantes que prefieren la lengua catalana, entonces es justo que ésta prevalezca”. No; ese es precisamente el planteamiento de la cuestión que no podemos aceptar”. Per Ortega, Catalunya és una regió dins d’Espanya, que “no tiene más que una lengua, que es la lengua española”, la qual no es pot “abandonar”: “El Estado español, que es el Poder prevaleciente, tiene una sola lengua, la española, y ésta es, por ineludible consecuencia, la que jurídicamente tiene que prevalecer”¹¹⁶.

Pel que fa la qüestió de la cooficialitat, el diputat català Martí Esteve va presentar una esmena en la primera sessió del debat estatutari del 16 de juny en contra del paràgraf del dictamen segons el qual les relacions entre Catalunya i la resta d’Espanya haurien de fer-se en llengua espanyola.

El mateix dia que Esteve va defensar la seva esmena, Antonio Royo Villanova, que va participar en la comissió parlamentària encarregada de reelaborar l’Estatut d’Autonomia de Catalunya i en les discussions parlamentàries sobre el text en representació del Partido Agrario, va presentar un vot particular en què proposava que el text estatutari reconegués l’obligatorietat de la ciutadania catalana de conèixer la llengua espanyola: “¿Vosotros sabéis la importancia que tiene que los catalanes sepan, por su Estatuto, que están obligados a saber el castellano? Porque que lo diga la Constitución no basta”¹¹⁷.

---

¹¹⁶ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (27 juliol 1932), núm. 207, p. 7387.

¹¹⁷ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (16 juny 1932), núm. 184, p. 6273.

En segon lloc, Royo demanava que els diaris oficials de la Generalitat es redactessin, a dues columnes, en les dues llengües, català i castellà: *“Los acuerdos y resoluciones de la Generalidad no se publican más que en catalán, y eso es faltar a la Constitución, una vez que hemos dicho que el idioma oficial de la República es el castellano, y no se publicará más en castellano si no tomamos medidas”*.

Royo va interpel·lar els diputats del Partit Socialista per advertir-los de la importància per a les futures generacions de classe obrera que *“los catalanes sepan el castellano y que aprendan el español”*, per tal que l’obrer nascut a Catalunya no quedés *“mutilado para la lucha social”*, i trenqués els seus lligams de solidaritat amb els obrers d’altres indrets: *“Ellos, por su entusiasmo catalán, porque responden a una preocupación nacionalista, porque creen que Cataluña es una nación y que la nación es lengua y que cuanto más diferencia haya en el lenguaje, más se acercan a su ideal de nación catalana; ellos, en sus escuelas, no enseñarán el castellano, y el obrero catalán, nacido en Cataluña, de padres catalanes, educado en catalán, estará mutilado para la lucha social y romperá su solidaridad con los obreros de otras partes”*¹¹⁸.

Catalunya ha passat d’un *“asimilismo castellano, que no ha existido nunca, y menos en materia de enseñanza, porque ha habido siempre una libertad completa”*, a un *“asimilismo catalanista”*¹¹⁹.

---

¹¹⁸ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (16 juny 1932), núm. 184, p. 6271.

¹¹⁹ ROYO VILLANOVA, Antonio. *Un grito contra el Estatuto*. Madrid: Sociedad Administrativa de Ediciones Literarias, 1932, p. 119.

Segons Royo, “*la enseñanza catalana sería la destrucción arrolladora de toda la cultura española*”¹²⁰, i això és quelcom “*absolutamente intolerable para el espíritu español*”. Catalunya “*quiere la coacción de la inteligencia, de la enseñanza para darle vida oficial*” a la llengua catalana perquè “*sólo por la fuerza podría prevalecer un idioma que quiere, artificiosamente, imponerse al de la rica espontaneidad del castellano que nace del pueblo*”¹²¹.

L’esmena de Royo no es va prendre en consideració per 210 vots contra 43. Amb tot, l’oficialitat de la llengua es va continuar discutint en altres esmenes presentades pels diputats Pedro Martín y Martín, José Antonio Balbontín i Fernando Rey Mora, el mateix 16 de juny, que tot seguit exposem de forma resumida.

Així, el diputat del Partido Agrario Pedro Martín y Martín va proposar, que no es concedís l’oficialitat al català en el text estatutari: “*Es preferible que conste únicamente como idioma oficial el castellano, si bien con todas la reservas que se hacen en el segundo párrafo de mi enmienda, de poder usarse libremente, en toda clase de relaciones particulares y públicas, lo mismo docentes que de cualquier otro orden, el idioma catalán*”. Si no fos així, si totes les altres regions espanyoles demanessin en els respectius Estatuts que es reconegués la cooficialitat del seu idioma amb el castellà, “*se ve claramente que esto sería un caos, que esto no podría subsistir, porque el mismo derecho que Cataluña, tendrían Valencia, Galicia, Asturias, cualquiera otra región que hable un dialecto o un idioma, y se comprende fácilmente el lío*

---

¹²⁰ ROYO VILLANOVA (1932), p. 137.

¹²¹ ROYO VILLANOVA (1932), p. 105-107.

enorme que se produciría en las relaciones oficiales”.

Segons Martín y Martín, la cooficialitat només contribuiria a un “oblit” de la llengua castellana: *“A nadie menos que a los catalanes conviene esta cooficialidad del idioma: conduciría, según ha dicho el Sr. Royo Villanova, al olvido de la lengua castellana, y para el comercio catalán no creo que hubiera nada más funesto que el que se fuera olvidando la lengua castellana y fuese sustituida con el catalán, porque la universalidad de una lengua no es fácil improvisarla”.* La seva esmena va ser rebutjada per 137 vots contra 18¹²².

També José Antonio Balbontín, del Partido Socialista Revolucionario, va presentar una esmena en què va defensar l’ensenyament en castellà per a la classe obrera: *“A los trabajadores catalanes les interesa extraordinariamente saber el idioma castellano, que les es absolutamente indispensable, y desde este punto de vista, me interesa que sea el Estado el que se encargue de enseñar y defender el castellano, por lo menos de vigilar su enseñanza, y no la Generalidad. Me ofrece en este caso, a tales efectos, más garantía el Estado español que la Generalidad”.*

De la mateixa manera que ho va fer Antonio Royo Villanova, Balbontín va destacar que *“para los obreros catalanes es el primer interés individual sostener el castellano como instrumento de cultura”*, i, per extensió, *“como instrumento de lucha social, como lazo de unión del proletariado catalán con el resto del proletariado español”.* En

---

¹²² *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (16 juny 1932), núm. 184, p. 6281.

aquest sentit, per Balbontín era important que “no sólo la enseñanza, sino también la defensa del castellano, en todos los órdenes de la vida civil catalana” fos “una función y específica del Estado”; tot a fi de “defenderlo contra posibles abusos en lo que se refiere a una también posible persecución del castellano”¹²³.

Pel diputat radical Fernando Rey Mora, el castellà era l'única llengua eficaç per impartir justícia, i així ho va defensar en una esmena del 16 de juny de 1932. Des del seu punt de vista, “el reconocimiento del derecho de los catalanes a usar su propio idioma no puede ser, ni debe serlo nunca, una posición de rango y privilegio frente a individuos que desconociendo ese idioma se hallen frente a catalanes en trámites judiciales”. Així mateix, Rey Mora considerava que tampoc l'idioma “no puede ni debe ser origen de indefensión para los que no hablen el catalán y con ellos pleiteen”. La seva esmena va ser refusada per 209 vots contra 128.

Precisament, la desestimació de l'esmena de Rey Mora va fer reaccionar la minoria radical, que va votar en contra de l'article segon de l'Estatut. En lloc de l'esmena de Rey Mora, la que es va aprovar va ser l'esmena del diputat d'Alianza Republicana Matías Peñalba, que proposava “que la publicación de las leyes” i “todas las resoluciones y decisiones dictadas dentro de Cataluña” es farien en les dues llengües, mentre a l'hora de les notificacions només caldria fer-ho en una si la part interessada no sol·licitava el contrari.

---

¹²³ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (16 juny 1932), núm. 184, p. 6282-6283.

Per la seva banda, Bernardino Valle Gracia, diputat del Partido Republicano Federal, va intervenir en el debat el 23 de juny amb la intenció de puntualitzar alguns dels aspectes de l'article 2 de l'Estatut i de l'esmena aprovada de Peñalba: *“Lo único que se regula es la excepción de la petición de parte, porque se dice: “La notificación se hará también en la misma forma, caso de solicitarlo la parte interesada”. Y pregunto: cuando no lo solicite, ¿dónde se dice cómo ha de hacerse? En ninguna parte; es una deficiencia técnica. [...] Y ¿qué queréis decir: en castellano o en catalán? Porque lo que pasa es que no os habéis atrevido a decir que en catalán solamente. [...] Decidlo; vosotros lo votaréis [...] ¿Cuál va a ser la norma? ¿El catalán? ¿El castellano?”*. Per Valle, l'esmena de Peñalba exclouïa el castellà de les relacions oficials de la ciutadania amb l'administració.

Una de les intervencions que millor il·lustra fins a quin punt arribava la voluntat de fer prevaler el castellà a l'escola la va fer, el 29 de juliol de 1932, el diputat del Partido Agrario Joaquín Fanjul (Vitòria, 1880-Madrid, 1936), en proposar que l'Estat subvencionés els mestres que ensenyessin en castellà a Catalunya *“elevándolos en un tanto por ciento su sueldo en relación al número de niños de sus escuelas que aprendan a leer y a escribir el castellano”*.

Fanjul va explicar la seva proposta, entesa com *“un premio en relación con el número de alumnos que aprendan el castellano en las escuelas que rijan”*: *“Hace veintiseis años recorría yo diferentes pueblos de las provincias de Barcelona y Gerona [...]. Al llamar yo la atención a algunas de las personas con quienes convivía sobre la circunstancia de que no supieran hablar en castellano casi ningún vecino de aquellos pueblos, me daban la siguiente explicación: ¿Cómo cree usted que los catalanes no queramos hablar el castellano? [...]. Y*

me explicaban la causa de que en aquellos pueblos de Cataluña hubiera tanta gente que no supiera hablar en castellano, diciéndome: “No saben hablarlo porque no se lo enseñan””.

Una actitud semblant és la que va mostrar Alfonso García Valdecasas (Granada, 1904-1993), militant de l’Agrupación al Servicio de la República fins al 1932 i, posteriorment, fundador del Frente Español juntament amb José Antonio Maravall, quan va lamentar les pretensions de l’esmena de Peñalba de *“consagrar una situación de favor de uno de los dos idiomas que son oficiales para la Generalidad, el catalán, y eliminar en una enorme medida, eliminar como regla general, el idioma castellano. Y esto, que ha sido ya aceptado por la Cámara y que está a punto de ser ratificado con la votación del artículo, es gravísimo. Y digo que es gravísimo porque es una concesión enormemente trascendente a ese espíritu nacionalista que se ha denunciado repetidamente en estas Cortes”*. Per García Valdecasas, *“España no fue nunca asimilista; el nacionalismo fue muy escaso”*.

Això no obstant, existia un alt risc de *“desespañolización”* de Catalunya: *“Y ahora es cuando se corre precisamente el peligro asimilista “contra España”, el riesgo de desespañolización de una región española, y yo creo, señores, que la historia de España, tan saturada de espíritu de generosidad, es digna, señores catalanes, de que queráis sentirla como vuestra. Y no queráis alejaros de ella y extirpar de vuestra alma todo lo que representa precisamente en su afán de universalidad”*¹²⁴.

---

¹²⁴ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (23 juny 1932), núm. 188. p. 6417-6418.

Per altra banda, Melquíades Álvarez, que el 1916 afirmava “*que debe negarse la oficialidad, porque sería el deshaucio del castellano y de todos los españoles en Cataluña*”, tornava a alertar sobre l’amença de desafecció de Catalunya envers Espanya, en sessió parlamentària del 2 de juny del 1932: “*Si dejáis la enseñanza en poder de los catalanes, los catalanes, no tan sólo por utilizar su lengua [...], sino por desenvolver su cultura, prestarán la enseñanza que es peculiar suya, y si ahí se inhibiera el Estado español, o casi se inhibiera, dentro de unos cuantos años las generaciones que se formaran en Cataluña serían generaciones que sintieran un ardoroso amor a su pequeña patria, a su patria, que era la única, pero serían generaciones divorciadas por el pensamiento de esta Patria española que les había concedido la autonomía*”.

Generacions divorciades d’Espanya i amb una llengua que, “*aun con toda la grandeza y poesía que tiene el idioma catalán*”, parlaven, solament, “*dos o tres millones de personas y que no puede ser un instrumento ni un vehículo de la civilización*”, a diferència del castellà, “*que hablan 20 naciones y 100 millones de hombres*”. Per aquesta raó, Álvarez rebutjava tant la universitat bilingüe com la universitat catalana única: “*Pretender que España prescindiera de su Universidad para entregárosela a vosotros los catalanes, es sencillamente mutilar su pensamiento y desnaturalizar la obra de cultura que tiene que realizar España*”. Així, es mostrava partidari de l’opció de les dues universitats —l’una espanyola, l’altra catalana—, tot i advertir que d’aquesta manera “*veríais la Universidad catalana absorbida, destruída, volatilizada por la influencia de la Universidad española*”. El mateix que plantejava el Partido Liberal-Demócrata de Melquíades Álvarez ho assumien tant el diputat Felipe Sánchez Román com José Ortega y Gasset, tots dos membres de la Agrupación al Servicio de la República.

I així, en una intervenció parlamentària el 2 d'agost del 1932, Álvarez va afirmar dirigint-se als parlamentaris catalans que *“justamente la singularidad de vuestra lengua, en materia de enseñanza superior, es lo que no tiene título legítimo para recabar una propia Universidad, como Universidad única, por la especialidad de vuestra lengua”*¹²⁵. Si Catalunya volia una universitat catalana havia de córrer al seu compte, *“no a costa de España”*: *“Vosotros podéis establecer vuestras escuelas, vuestros Institutos y vuestra Universidad, a costa vuestra, no a costa de España”*¹²⁶.

Idèntics arguments esgrimia el diputat del Bloque Agrario José María Gil Robles (Salamanca, 1898-Madrid, 1980), el mateix dia que va ser aprovat l'article setè de l'Estatut per 129 vots contra 84, el 2 d'agost de 1932. Per Gil Robles, en el contingut d'aquest article hi havia una voluntat de *“catalanización”*, o, el que és el mateix, de *“desespañolización, que acabaría con todo germen de cultura española”*, *“atada de pies y manos al nacionalismo catalán”*: *“Por eso yo pido facultades para que a Cataluña se le permita crear los Centros superiores de enseñanza que tenga por conveniente, pero que el Estado mantenga sus órganos propios con objeto de garantizar la cultura española y los derechos de los españoles, no catalanes, que residan en Cataluña y que aspiren a una enseñanza superior”*¹²⁷.

---

¹²⁵ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (2 agost 1932), núm. 210, p. 7558.

¹²⁶ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (2 juny 1932), núm. 176, p. 5988.

¹²⁷ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (2 agost 1932), núm. 210, p. 7563.

Aquest és un punt de vista sobre el qual Gil Robles va insistir novament en el 1979, durant la discussió de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, quan va advertir que *“la irracional e injusta persecución de que fue objeto la lengua catalana en los pasados decenios”* havia donat lloc, *“por reacción emotiva”*, a un *“intento de convertir un riquísimo tesoro cultural en arma de retorsión contra la masa de la población no catalana”*¹²⁸.

El diputat radical José Terrero va aportar, per la seva banda, un element més per a la consideració del castellà com *“un vehículo de la cultura muy superior al idioma catalán”* en considerar que, *“así como es muy conveniente, y hasta preciso y necesario, que en los párvulos se dé la enseñanza en el idioma nativo y poco a poco se vaya enseñando al niño el otro idioma que sea cooficial en su educación, también a medida que la enseñanza vaya aumentando en grados, lo más pedagógico es que se use y se utilice un idioma que sea el más universal de los cooficiales”*.

La llengua castellana era considerada, així, com una llengua culturalment superior: *“Y si yo creo que la Universidad de Cataluña no debe tener por idioma el catalán no es por odio al catalán: es porque creo que el castellano es un idioma más apto para verter en los estudiantes catalanes toda la ciencia y toda la cultura europea y mundial, y para que las investigaciones y descubrimientos científicos*

---

¹²⁸ GIL ROBLES, José María. “Cataluña y su futuro autonómico”. ABC [Madrid] (24 octubre 1979), dins *La aventura de las autonomías*. Madrid: Ediciones Rialp, 1980, p. 140.

españoles puedan llegar a ser conocidos en el Extranjero”¹²⁹.

El castellà era la llengua del coneixement científic i de la universitat, una llengua competent per a la investigació, per a la interlocució amb l'estranger, internacional “*por la fuerza poderosa del comercio*”: “*No en balde son muchos siglos los que han pasado y los que han vertido en el idioma castellano un caudal, un tesoro de cultura que no puede alegar el catalán. Además, el idioma castellano —y con esto repito que no quiero hacer desmerecer en nada al idioma catalán— es también un vehículo de cultura para que la propia ciencia española, las propias investigaciones españolas, sean conocidas en el Extranjero*”.

---

¹²⁹ *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (29 juliol 1932), núm. 209, p. 7511-7512.

2.3. El franquisme (1939-1975)

Abril de 1938. Les terres de Lleida van ser les primeres terres catalanes en ser ocupades per les tropes franquistes. El 10 d'agost de 1938, el delegat de l'Ordre Públic de la ciutat de Lleida informava: *“Respecto al uso del dialecto catalán, hay que atenerse estrictamente a las órdenes de la Superioridad; pero quiero dirigirme a todos los españoles de esta provincia para decirles que los momentos actuales exigen que todos demos pruebas de un ferviente españolismo y entusiasmo por la Causa. Estos sentimientos es necesario evidenciarlos y exteriorizarlos; y, lógicamente, se da una prueba de ello no hablándolo en público (por lo menos)”*¹³⁰.

27 de gener de 1939, l'endemà de l'ocupació de Barcelona per les tropes franquistes. El subsecretari d'Ordre Públic i cap dels Serveis d'Ocupació de la capital catalana, el general Eliseo Álvarez Arenas, advertia: *“Estad seguros, catalanes, de que vuestro lenguaje, en el uso privado y familiar, no será perseguido”*¹³¹.

Sota el règim especial d'ocupació de la ciutat de Barcelona, per tant, entre el 26 de gener i el primer d'agost de 1939, es van impulsar almenys una dotzena de mesures clarament anticatalanistes que van repercutir directament en l'ús oficial de la llengua i que, superat el règim d'ocupació, es van ampliar a tota Catalunya amb prop d'una cinquantena d'accions contra la llengua i la cultura catalanes i una

---

¹³⁰ BENET (1995), p. 208-209.

¹³¹ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 46-47.

vintena més específiques vinculades a la prohibició del català a l'Església catòlica. Pertot arreu de la zona ocupada es podien veure uns cartellets que pregonaven, amenaçants: “*Si eres español, habla español*” i “*Habla el idioma del imperio*”. L'intent de genocidi cultural franquista havia començat.

La consigna era molt clara: el català havia de proscriure de la vida pública. Es va prohibir l'ús del català a l'escola i va començar la censura de llibres i publicacions. La repressió en estat pur. Les institucions i les tradicions pròpies de Catalunya van ser nacionalitzades i qualsevol forma d'expressió de la catalanitat anul·lada. L'Ajuntament franquista de Barcelona va ordenar la retirada del monument a Rafael Casanova i el va substituir per un monument “*a los caídos en la guerra de liberación*”, i totes les estàtues i làpides commemoratives erigides en memòria de fets o personatges contraris als principis del Movimiento van ser retirades.

El règim va prohibir la Diada Nacional de Catalunya de l'Onze de Setembre, la bandera de Catalunya, el ball de la sardana, els Jocs Florals, l'Orfeó Català, l'himne nacional i altres cançons catalanes. Les vies públiques i la toponímia de Catalunya van ser castellanitzades. El Futbol Club Barcelona va esdevenir un club “*fundido en el Movimiento*”¹³². El Palau de la Música es va convertir en el *Palacio de la Música* i la Biblioteca de Catalunya en la *Biblioteca Central*: totes les institucions i empreses es veigueren obligades a eliminar de la seva denominació el nom de Catalunya.

---

¹³² Vegeu SABARTÉS, Jaume. *El F. C. Barcelona sota el franquisme (1939-1975)*. Barcelona: Laia, 1982.

També, es va prohibir l'ús del català en rètols i anuncis, amb una previsió de sancions per als infractors, de les quals es podien beneficiar els deladors amb una participació de fins el vint-i-cinc per cent de l'import de les multes¹³³. La prohibició del català va afectar la nomenclatura d'hotels, restaurants i bars, i a les cooperatives, mutualitats i altres entitats dependents del *Ministeri de Organización y Acción Sindical*, cridades a castellanitzar els seus noms¹³⁴. Els noms de pila catalans no es podien inscriure en els Registres Civils ni es podien utilitzar en públic. La llengua va ser prohibida en les conferències públiques, al cinema, al teatre professional i dels aficionats, incloent-hi les representacions dels tradicionals Pastorets¹³⁵.

Fins i tot, es va prohibir l'ús del català en la correspondència privada i familiar: el 22 de febrer de 1939, un ban de l'alcalde de Mollet imposava la censura militar sobre la correspondència personal, que havia d'anar redactada en castellà: "*Habiendo de pasar por la Censura Militar toda la correspondencia, se pone en conocimiento de los vecinos de esta localidad que, a tal fin, deben depositar abiertas en la*

---

¹³³ BENET (1995), p. 357.

¹³⁴ BENET (1995), p. 301-311.

¹³⁵ Vegeu BENACH, Joan Anton. *Teatre o societat catalana a la postguerra 1939-1952*. "Teatre i societat catalana a la postguerra, 1939-1952". *L'Avenç*, núm. 86 (1985), p. 65-73. Per la seva banda, Enric Gallén resumia les característiques d'aquest període: "Prohibició tàcita d'utilitzar la llengua pròpia als escenaris professionals fins a 1946, imposició d'una ferrenya i gratuïta censura ideològico-moral, extinció i desvirtuació de certes línies i autors teatrals minoritaris —alguns exiliats—, desconexió quasi absoluta amb el teatre estranger". La represa pública del teatre català vindrà marcada per la representació, primer, de l'obra de Salvador Bonavía *De la seca a la meca*, al Teatre Victòria, i, més tard, d'*El ferrer de tall*, de Serafí Pitarra, a l'Apolo. Vegeu GALLÉN, Enric (ed.). *Teatre*. Barcelona, Edicions 62, 1995, p. 7.

Comandancia militar redactadas en español”¹³⁶.

Un dels documents que il·lustren com es va dur a terme la repressió del català en la vida pública és la circular del 6 de setembre de 1939 del governador civil de Barcelona, Wenceslao González Oliveros. Façanes, mostres comercials, inscripcions, rètols, anuncis, documents d’entitats públiques i privades, havien de ser en castellà: “*He dispuesto conceder un plazo que terminará el 15 del corriente mes de septiembre para que desaparezcan los restos que queden de inscripciones rojo-separatistas y sean substituidas por textos correctamente redactados en el idioma nacional, los que todavía aparezcan en cualquier otra lengua, en fachadas, muestras comerciales, documentación utilizada en la relación con el público, inscripciones y rótulos, así como toda clase de escritos, anuncios y documentos de entidades públicas y privadas, asociaciones y fundaciones de cualquier especie y, desde luego, las que pertenezcan a servicios públicos sin excepción*”¹³⁷.

Els historiadors Josep Maria Solé i Sabaté i Joan Villarroja descriuen, en la seva *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*, la realitat del que va significar el franquisme. Una realitat persecutòria marcada per la “violència total” contra qualsevol expressió pública de la llengua i la cultura catalanes, del 1939 fins al 1943-1944. Prou il·lustrativa és, en aquest sentit, la implantació del decret del 16 de febrer de 1939, que prohibia “*el uso*

---

¹³⁶ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 53.

¹³⁷ “La repressió del català a la vida pública”, dins GALOFRÉ, Jordi (ed.). *Documents de Catalunya. Recull de textos històrics*. Barcelona: Editorial Barcanova, 1990, p. 291-292.

del catalán en calidad de segundo idioma”¹³⁸, mentre que encara el 2 de juny de 1944 es va aprovar un nou reglament notarial perquè les escriptures es redactessin en castellà¹³⁹. Del 1944 fins al 1947, la persecució de la llengua i la cultura va estar caracteritzada per “una estratègia d’assimilació” i de “terror blanc”, que exercia una “pressió ideològica sobre qualsevol activitat cultural”. I, a partir del 1951, el franquisme va començar a mostrar “una imatge més condescendent” amb l’univers cultural, “amb una constant: tot el que podia ser cultura de masses era prohibit en català”¹⁴⁰.

Durant la dictadura franquista, els historiadors oficials del règim també van teoritzar sobre l’intent de genocidi cultural. Millor dit, sobre la inexistència d’aquest genocidi. El principal artífex del negacionisme de la persecució política del català en aquesta època va ser el falangista Maximiano García Venero, qui, en la seva *Historia del nacionalismo catalán*, de l’any 1967, opinava així sobre la persecució de la llengua i la cultura durant el franquisme: “*Nadie les impidió que hablaran catalán. Al principio se recataron para hacerlo, mas en brevísimo plazo utilizaron, en público y sonoramente, su lengua vernácula. Algún observador —que por cierto estimaba, y mucho, a la lengua de Cataluña— expuso que hubiera sido preferible que utilizaran la lengua nacional española, al menos por cortesía. En oficinas y centros, por doquiera se hallasen dos catalanes, se utilizó la lengua regional*”¹⁴¹.

---

¹³⁸ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 52.

¹³⁹ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 140.

¹⁴⁰ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 8-10.

¹⁴¹ GARCÍA VENERO, Maximiano. *Historia del nacionalismo catalán*. Madrid:

Per aquest historiador falangista, no hi havia res semblant ni aproximat a una història de la persecució política del català des de 1714: *“Desde el Renacimiento al Decreto de Nueva Planta mediaron dos siglos. No hubo en ese período ninguna fuerza coercitiva contra las lenguas catalanas; no existió tampoco en el ochocientos, ni en los días de Alfonso XIII y de la segunda República. Contemporáneamente, tras un brevísimo período de paralización temporal —menor de cinco años— de las ediciones en lengua catalana, éstas han reparcido con notoria abundancia. La prueba categórica a que hemos de someter ese pesimismo deliberado de la escuela nacionalista es la de la perdurabilidad y preponderancia del idioma vernáculo, que cuenta siete siglos cumplidos”*¹⁴².

Conseqüentment, *“nadie fue forzado a abandonar el uso de la lengua catalana, en ningún período de la Historia, y que a nadie se prohibió tampoco que escribiera en catalán sobre Química, Matemáticas, Medicina, Filosofía, Ingeniería...; sobre no importa qué disciplina intelectual”*¹⁴³. *“Nadie ha tratado nunca de raer y aniquilar la lengua catalana, tarea que siempre sería improductiva”*, sinó que el castellà havia arrelat a Catalunya *“espontáneamente”*: *“El respeto de los españoles de habla no catalana es inmarcesible. Todas las manifestaciones que en algunos períodos hayan partido de ellos respecto de la lengua catalana estaban centradas exclusivamente en el temor de que los azares políticos eliminaran de Cataluña a la lengua*

Editora Nacional, tomo II, 1967, vol. 2, p. 463.

¹⁴² GARCÍA VENERO (1967), vol. 1, p. 64.

¹⁴³ GARCÍA VENERO (1967), vol. 2, p. 149.

mayoritaria de la Nación, adoptada por sus pueblos espontáneamente”.

Més encara, aquesta “espontaneïtat” inherent era superior a Catalunya que en altres comunitats: *“La espontaneidad catalana es probablemente más acentuada que la de otras regiones hispanas. Importa recalcarlo porque la operación política sobre la lengua catalana sugiere, indefectiblemente [...] una impresión dolorosa, consigue un impacto: la idea de que Cataluña es un ser extraño a la comunidad española, y víctima de secular colonialismo explotador y devastador de valores espirituales y culturales. Y que esa tarea devastadora se enderezó y endereza a aplastar una lengua con dilatado ejercicio científico y artístico interrumpido por despóticas, brutales coacciones”*¹⁴⁴.

La negació de la persecució política del català en la història durant aquesta època, tanmateix, no només la va institucionalitzar la història oficial franquista. També des de l’oposició al franquisme, Julián Marías (Valladolid, 1914-Madrid, 2005), prestigiós filòsof deixeble de José Ortega y Gasset, negava la persecució del català en la primera edició de la seva *Consideración de Cataluña* el 1956: *“Las presiones que el Estado de los Austrias o de los Borbones ha ejercido sobre España en general y sobre Cataluña en particular durante los siglos XVI al XVIII no han sido lingüísticas”*, ja que *“ni importaba el uso de una u otra lengua, ni se cohibía, ni el Estado tenía medios ni voluntad de ejercer actividades que tuvieran relación con las publicaciones ni con la enseñanza de la lengua. En la medida en que algo de esto ha*

---

¹⁴⁴ GARCÍA VENERO (1967), vol. 1, p. 53-54.

existido, ha sido desde el siglo XIX”¹⁴⁵.

L’escriptor català Maurici Serrahima va respondre al llibre de Marías publicant, per primera vegada i en castellà, el 1967, *Realidad de Cataluña. Respuesta a Julián Marías*: “No pot ésser afirmat que, mentre va regnar la dinastia dels Àustries, existís una política expressa d’imposició de la llengua castellana a Catalunya”, si bé “en uns certs casos —com ara el nomenament quasi exclusiu de virreis castellans, o la imposició continguda en el centralisme d’Olivares— la tendència implícita és prou perceptible, però no es va traduir en disposicions explícites ni en cap pla organitzat. Però ja no és possible de dir el mateix quan va aparèixer, amb el segle XVIII, la dinastia borbònica, i sobretot a partir de la caiguda de Barcelona el 1714. No puc admetre el que diu Marías, quan només hi vol veure una conseqüència indirecta, o poc menys, de la voluntat centralitzadora dels nous reis”¹⁴⁶.

Amb tot, Marías insistia que “*al introducirse una perspectiva “regionalista”, como la que hoy domina en España [...], Castilla aparece en posición desfavorable*”. I així, a Castella li atribueixen “*desaciertos y abusos del poder que se han ejercido contra ella misma, y a veces por personas procedentes de la periferia, tal vez de alguna región que se considera “oprimida por Castilla”*”. “*La causa de esto es la beatería suspicaz que domina, y que es, a su vez, una consecuencia de la brutalidad y tosquedad con que las lenguas regionales fueron tratadas desde 1939 hasta hace muy pocos años*”,

---

¹⁴⁵ MARÍAS, Julián. *Consideración de Cataluña*. Madrid: Ayma, 1974, p. 53.

¹⁴⁶ SERRAHIMA, Maurici. *Realitat de Catalunya. Resposta a Julián Marías*. Barcelona: Proa, 2002, p. 108.

reconeixia. Però, a continuació, matisava la seva afirmació: “¿Fueron tratadas así, tan cerril, abominablemente, tan antiespañolamente, por los castellanos? Normalmente no; fueron así tratadas por españoles cualesquiera, castellanos o no, y los principales responsables no eran castellanos. Y con gran frecuencia por gentes de las propias regiones interesadas, donde esas lenguas se hablan, vascos, gallegos, catalanes, valencianos, que querían “hacer méritos” y “adelantar” o “depurarse” por el camino más corto”¹⁴⁷.

Membre de la Real Academia Española des de 1964, Marías argumentava que, des de finals del segle XIX, “sobre todo, los historiadores procedentes de la Corona de Aragón”, s’havien dedicat a difondre una interpretació errònia dels fets històrics a propòsit de la imatge del procés d’unificació d’Espanya durant el regnat dels Reis Catòlics, units en matrimoni el 1469, en donar a entendre que “Castilla, por su mayor tamaño, población, riqueza y poder, habría “impuesto” su lengua, leyes y estilo al resto de España”. “¿Qué hay de verdad en esta manera de ver las cosas?”, es preguntava Marías: “Todo esto tiene causas lingüísticas y literarias, de prestigio, no políticas”, “esto no significa “castellanización””¹⁴⁸.

Si mai l’Estat havia exercit alguna opressió, aquesta no només no havia estat lingüística i “sólo sobre tal o cual región”, sinó aplicada “sobre la totalidad nacional”: “Es cierto que el Estado ha sido

---

¹⁴⁷ MARÍAS, Julián. *La devolución de España (Segunda Parte de la España real)*. Madrid: Espasa-Calpe, 1977, p. 246.

¹⁴⁸ MARÍAS, Julián. *España inteligible. Razón histórica de las Españas*. Madrid: Alianza, 1985, p. 143-144.

*frecuentemente opresor, y no sólo sobre tal o cual región, sino sobre la totalidad nacional, y con frecuencia sus titulares han procedido de la periferia; quiero decir que las presiones, aun en la medida en que han sido “centrales”, no han sido de una región sobre otras, sino del Estado como tal sobre varias o todas ellas, y no ha sido Castilla la menos oprimida, aunque la opresión se haya ejercido “desde” ella*¹⁴⁹. El cas és que, tal com precisava Serrahima, “és evident que Catalunya tenia molt més per a perdre, davant aquella política, que qualsevol de les altres terres supeditades a la monarquia central”¹⁵⁰.

Mariás sostenia que “*los catalanes no han escrito en catalán, sino en español, durante cuatrocientos años porque escribían en su otra lengua; segunda en su vida, sin duda; primera durante ese tiempo para ciertos menesteres, como en la Edad Media lo había sido para todos los europeos el latín y para los propios catalanes el provenzal en cierta fase de su historia*”. Mariás lamentava el fet que “*algunos quieren interpretar ese enorme hecho histórico como una consecuencia de la ‘opresión’ del Estado central*”¹⁵¹.

El 1967, Maurici Serrahima va puntualitzar que els segles de la Decadència cultural de Catalunya¹⁵² no van ser quatre, sinó tres, ja que

---

¹⁴⁹ MARÍAS (1974), p. 53.

¹⁵⁰ SERRAHIMA (2002), p. 108.

¹⁵¹ MARÍAS (1974), p. 53.

¹⁵² Una Decadència cultural i literària, “concomitant d’una innegable decadència política”, que comença amb la instauració de la dinastia castellana dels Trastàmara (entronitzada fruit del Compromís de Casp de 1412), la castellanització subsegüent de les classes dominants, la desaparició de la cort local en temps del monarca Ferran II (1479-1516) i la marginació dels Països Catalans durant la dinastia dels Austries. Vegeu RUBIÓ I BALAGUER, Jordi. *La cultura catalana del renaixement a la*

aquesta etapa no va començar fins al segle XVI, i va retreure-li a Marías que menystingués el fet que, durant aquella etapa, Catalunya no va escriure en català però tampoc en castellà: “Si parlem, com diu Marías, de literatura de debò amb qualitat i relleu —i també amb normalitat i freqüència—, el que potser caldria dir és que Catalunya, al llarg d’una mica més de tres segles, va deixar d’escriure. L’afebliment de la confiança en la pròpia llengua va produir un resultat purament negatiu, i Catalunya va emmudir”¹⁵³.

Per Marías, “*el regionalismo que parece inquietante o peligroso es siempre el de las regiones que presentan una peculiaridad lingüística*”¹⁵⁴. I així ho va continuar defensant en acabar el franquisme, en diversos articles que va publicar en la premsa escrita a partir d’aquell moment. Així, l’any 1994, tal com altres companys seus acadèmics de la llengua, Marías va intervenir en la polèmica desencadenada pels processos de normalització lingüística del català quan aquesta es manifestava més viva que mai, per denunciar públicament el que considerava un abandonament i una marginació social del castellà en comunitats com Catalunya, des de les quals, deia, “*se está intentando [...] que se abandone [la lengua común] o se la relegue a un lugar marginal y secundario, como lengua extranjera y no propia, considerando así solamente a la particular de una Comunidad*”¹⁵⁵.

---

decadència. Barcelona: Edicions 62, 1964, p. 131.

¹⁵³ SERRAHIMA (2002), p. 105.

¹⁵⁴ MARÍAS, Julián. *La España real*. Madrid: Espasa-Calpe, 1976, p. 43.

¹⁵⁵ MARÍAS, Julián. “Estado de error” [En línia]. *ABC* [Madrid] (17 març 1994). <<http://hemeroteca.abcdesevilla.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/20>

Marías no és l'únic autor d'aquesta generació que, en acabar el franquisme, s'ha referit en aquests termes contra els processos de normalització lingüística propulsats des de les diferents comunitats autònomes amb la instauració de la democràcia a Espanya. El cèlebre historiador oficial del règim Ricardo de la Cierva (Madrid, 9 de novembre de 1926) va reiterar nombroses vegades, en els seus llibres i articles publicats al diari *ABC*, que la Llei de normalització lingüística aprovada pel Parlament català el 1983 era “*netamente anticonstitucional*”, “*expresión evidente de un separatismo cultural*”, promotor d'una “*política de acoso contra la lengua castellana*”¹⁵⁶. També, Pedro Laín Entralgo (Urrea de Gaén, Terol, 1908-Madrid, 2001), que va ser conseller nacional de la Falange Española i va dirigir la secció d'edicions del Servicio Nacional de Propaganda, va aportar arguments en contra de les polítiques de normalització lingüística i el seu intent de “*marginación de la lengua común*”.

Laín Entralgo va fundar la revista *Escorial* amb Dionisio Ridruejo el 1941 i va ser catedràtic d'història de la medicina i rector de la Universidad de Madrid, càrrec del qual va dimitir per desavinences amb la política del règim franquista a partir de 1956, tal com va explicar en les seves memòries, titulades *Descargo de conciencia* (1976). Membre de la Real Academia Española des de 1954, de la qual va ser director, el 1991 va denunciar “*la frecuencia con que recibo noticia de los intentos de marginación de la lengua común en las comunidades autonómicas con lengua propia, y la escasa o nula diligencia de los*

00/08/17/003.html> [Consulta: 19 agost 2009].

¹⁵⁶ DE LA CIERVA, Ricardo. *Los años mentidos: falsificaciones y mentiras sobre la Historia de España en el siglo XX*. Toledo: Editorial Fénix, 1993, p. 178 i p. 175.

regentes del Estado para la defensa y la promoción de nuestro máximo bien nacional”, “que muchos corrompen en su uso y que algunos intentan marginario en su vigencia”. Tal era “la cara y la cruz de hablar mi idioma”¹⁵⁷, va dir.

Laín Entralgo considerava que per compatibilitzar la “*necesaria unidad y la innegable diversidad de la existencia histórica de España*” calia exigir el compliment d’un doble requisit. L’un, factual: “*Admitir que en España coexisten y deben coexistir la lengua y la cultura comunes a todos los españoles y las lenguas y las culturas que componen nuestra diversidad*”. I, l’altre, intencional, per tal de “*lograr que tal admisión sea generalmente aceptada sin mutuo recelo, más aún, con buena voluntad*”. Així, defensava la intervenció del govern central per a “*establecer las reglas de juego para que la vigencia de la lengua y la cultura comunes sea aceptada y real*”, de la mateixa manera que instava els governs autonòmics a “*mostrar con su conducta que el ejercicio constitucional de la autonomía no sólo consiste en autoafirmarse y en exigir competencias, y que ese ejercicio nunca será un primer paso para evitar el desgarramiento de España*”¹⁵⁸.

---

¹⁵⁷ LAÍN ENTRALGO, Pedro. “Cara y cruz de hablar mi idioma” [En línia]. *El País* [Madrid] (24 maig 1991). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/LATINO AMERICA/Cara/cruz/hablar/idioma/elpepiopi/19910524elpepiopi_9/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

¹⁵⁸ LAÍN ENTRALGO, Pedro. “¿Qué es España?” [En línia]. *El País* [Madrid] (17 octubre 1994). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/Espana/elpepiopi/19941017elpepiopi_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

3. EL REVISIONISME SOBRE LA HISTÒRIA DE LA PERSECUCIÓ POLÍTICA DE LA LLENGUA CATALANA: DE LA TRANSICIÓ ESPANYOLA ALS NOSTRES DIES

En la primera part de la tesi s'han documentat els antecedents de la negació de la història de la persecució política del català. L'objectiu del següent capítol és presentar els protagonistes i els principals arguments del revisionisme de la història de la persecució política del català en l'Espanya democràtica. Una vegada il·lustrat l'argumentari revisionista amb els exemples de gairebé una trentena d'actors que hem classificat com a principals i secundaris del fenomen, el capítol 3.2. de la tesi analitza el contingut del discurs revisionista en relació amb la bibliografia bàsica sobre la història de la llengua i la cultura catalanes.

Aquesta anàlisi s'estructura en cinc apartats: 3.2.1. La negació de la persecució històrica del català; 3.2.2. L'afirmació d'una Catalunya bilingüe des del segle XVI; 3.2.3. La relativització de la política lingüística de la dinastia borbònica en els segles XVIII i XIX; 3.2.4. L'edulcorament de la repressió cultural durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera; 3.2.5. La minimització de l'intent de genocidi cultural franquista (3.2.5.1. La "invenció" de la resistència cultural; 3.2.5.2. La simetria de les polítiques de normalització lingüística amb el franquisme).

Però, per a comprendre el fenomen, abans convé abordar el context que l'emmarca. Les primeres mesures que es van prendre sortint del franquisme en relació amb la llengua catalana van arribar amb anterioritat a l'aprovació de la Constitució de 1978, quan, retornat del seu llarg exili a França, l'octubre de 1977, l'aleshores president d'una Generalitat provisional, Josep Tarradellas, va promoure l'anomenat

“Decret del bilingüisme”, que va permetre la incorporació obligatòria de l’assignatura de català als plans d’estudi dels centres docents no universitaris i alhora possibilitava l’existència d’escoles amb un ensenyament en català¹⁵⁹.

Aquell constituïa un pas decisiu donat el moment històric i polític que travessava el país, després de 40 anys de franquisme, en què la llengua catalana havia estat fortament perseguida. Així doncs, en consolidar-se l’estat autonòmic, el català va recuperar l’oficialitat al Principat de Catalunya i va esdevenir, per primera vegada d’ençà dels decrets de Nova Planta, oficial al País Valencià i a les Illes Balears.

El 1977 és l’any que va finalitzar el Congrés de Cultura Catalana, celebrat a les terres de parla catalana entre gener de 1975 i novembre de 1977. En aquest congrés es va apuntar la necessitat de la normalització lingüística del català per aconseguir, ja no només que el català pogués ser emprat en els usos pròpiament oficials, “sinó també i molt especialment de fer que tants i tants ciutadans dels Països Catalans [deixessin] de considerar la llengua pròpia com una parla secundària, apta quasi bé només per a l’ús familiar, i li [atorguessin] de nou la categoria pròpia d’un instrument de comunicació que és vàlid per a totes les funcions, les íntimes i les formals”¹⁶⁰.

---

¹⁵⁹ “Real Decreto 2092/1978, de 23 de junio, por el que se regula la incorporación de la lengua catalana al sistema de enseñanza en Cataluña. Ministerio de Educación y Ciencia” [En línia]. *Boletín Oficial del Estado* núm. 210 (2 setembre 1978). <<http://www.boe.es/boe/dias/1978/09/18/pdfs/A21810-21812.pdf>> [Consulta: 6 novembre 2010].

¹⁶⁰ Un repàs a les conclusions corresponents a l’Àrea de Llengua del Congrés demostren com d’important era aquest repte: “El nostre poble mena amb alts i baixos

En aquest sentit, també els signants del Manifest d'Els Marges de l'any 1979 (Josep Murgades, Joan A. Argente, Jordi Castellanos, Manuel Jorba, Joaquim Molas, Josep M. Nadal i Enric Sullà) van reclamar “la inqüestionable i més que mai urgent necessitat de procedir a normalitzar l'ús de la llengua catalana per assegurar-li un tractament prioritari i restituir-la, així, *de facto*, en la seva inalienable condició de llengua nacional de Catalunya”¹⁶¹, una llengua i una cultura que consideraven “més que mai amenaçades de mort” després del franquisme.

Posteriorment a l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1979, la Generalitat catalana va crear la Direcció General de Política Lingüística el 1980 amb la finalitat de desenvolupar l'article tercer de l'Estatut, que definia el català com la llengua pròpia de Catalunya i oficial a Catalunya juntament amb el castellà, i de fomentar l'ús del català en les institucions públiques i privades. A partir d'aquell moment, es van succeir les mesures legals de normalització, la primera de les quals va ser el Decret 90/1980, de 27 de juny, que regulava l'ús del català als òrgans de l'Administració de la Generalitat de Catalunya i

---

però de manera irreversible, una lluita continuada i multiforme en pro de la plena recuperació de la llengua pròpia. El camí és tanmateix llarg i difícil perquè es tracta no només d'aconseguir que el català pugui ser emprat en els usos pròpiament oficials, sinó també i molt especialment de fer que tants i tants ciutadans dels Països Catalans deixin de considerar la llengua pròpia com una parla secundària, apta quasi bé només per a l'ús familiar, i li atorguin de nou la categoria pròpia d'un instrument de comunicació que és vàlid per a totes les funcions, les íntimes i les formals, i que, a més, és l'expressió i el patrimoni irrenunciable de tota una comunitat”, dins *Congrés de Cultura Catalana (1975-1977)*. Països Catalans; Barcelona: Curial; Edicions Catalanes [etc.], 1978, p. 46-48.

¹⁶¹ “Una nació sense Estat, un poble sense llengua”. Manifest d'Els Marges (1979), dins MALLART, Joan; BESA, Josep. *Multilingüisme i educació*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2006, p. 218.

les seves institucions dependents. Poc després, es va publicar una ordre sobre l'ús de la llengua catalana en les escriptures públiques, el Decret 142/1980, de 8 d'agost, que preveia l'ensenyament del català a l'EGB, i el Decret 153/1980, de 12 de setembre, que introduïa l'ensenyament del català als Cursos d'Orientació Universitària (l'antic COU).

Val a dir que, l'any 1981, professionals de l'ensenyament i funcionaris contraris al Pla de reciclatge de català de la Generalitat, impulsat per primera vegada durant el curs 1978-1979, amb l'objectiu de capacitar lingüísticament el professorat de l'ensenyament públic i privat d'infantil, primària i secundària, van promoure el *Manifiesto de los 2.300: Por la igualdad de los derechos lingüísticos en Cataluña*¹⁶².

Un any més tard, però, per mitjà del Decret 270/1982, de 5 d'agost, la Generalitat va regular l'ús de les dues llengües oficials del sistema d'ensenyament i va generalitzar a tots els centres docents l'obligació d'impartir en català un mínim de dues assignatures per curs i nivell, mentre que al Parlament de Catalunya ja es debatia la futura Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística, que el 1998 va ser substituïda per la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística. Els tràmits parlamentaris per aprovar la Llei 7/1983 van ser un dels més llargs en la història recent del Parlament de Catalunya¹⁶³: van ser necessaris gairebé tres anys per a tirar-la endavant.

---

¹⁶² 7.700 mestres van participar en el primer curs de reciclatge per a professorat, dels quals 2.070 eren castellanoparlants. Vegeu ARENAS, Joaquim; MUSET, Margarida. *La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*. Barcelona: Centre d'Estudis Jordi Pujol, 2007, p. 60 i 128.

¹⁶³ ARGELAGUET, Jordi. *El procés d'elaboració de la llei de política lingüística*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 1998, p. 12.

La Llei 7/1983 va significar la instauració del model de conjunció lingüística i l'abandonament del model separatista basat en el criteri d'elecció pels pares de la llengua d'ensenyament dels seus fills que garantia el Decret 270/1982¹⁶⁴, el qual preveia que els centres que ho volguessin podien utilitzar una única llengua vehicular. I així, hi havia escoles que feien l'ensenyament totalment en català i altres que ho feien totalment en castellà. Segons la Llei 7/1983, la llengua catalana i castellana havien d'ésser ensenyades obligatòriament a tots els nivells i els graus de l'ensenyament no universitari, i l'administració havia de prendre les mesures convenients perquè els alumnes no fossin separats en centres escolars diferents per raons de llengua¹⁶⁵. Tanmateix, els infants tenien dret a rebre el primer ensenyament en llur llengua habitual, ja fos aquesta el català o el castellà, dret que l'administració havia de satisfer amb els mitjans necessaris.

Un cop aprovada la Llei de normalització lingüística, el Departament d'Ensenyament va elaborar el Decret 362/1983, de 30 d'agost, sobre l'aplicació de la llei de normalització a l'ensenyament no universitari, que va derogar l'esmentat Decret 270/1982 i que tenia com a objectiu l'“extensió progressiva de la llengua catalana com a llengua d'ensenyament a partir del cicle mitjà d'EGB per tal d'aconseguir un coneixement de la llengua catalana i castellana ponderat i compensatori

---

¹⁶⁴ BRANCHADELL, Albert. *La moralitat de la política lingüística. Un estudi comparat de la legitimitat liberaldemocràtica de les polítiques lingüístiques del Quebec i Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005, p. 149.

¹⁶⁵ SOLÉ I DURANY, Joan Ramon (coord.). *Legislació lingüística de Catalunya. La llei de política lingüística i altres normes lingüístiques anotades*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Vicepresidència, 2007, p. 249-250.

en el cicle superior i en els nivells d'ensenyament secundari”¹⁶⁶.

L'ordre que desplegava el Decret 362/1983 establia que tots els infants de Catalunya farien en català, almenys, una matèria al cicle mitjà i dues (Ciències Socials i Naturals) al cicle superior d'EGB. I, també, almenys dues assignatures del BUP, del COU i de la Formació Professional (FP)¹⁶⁷. La decisió sobre el percentatge d'assignatures a realitzar en una o altra llengua es va deixar en mans del consell de direcció de cada centre. Amb tot, el Decret 362/1983 va ser modificat a instància del govern espanyol mitjançant el Decret 576/1983, de 6 de desembre, que va establir l'obligació legal de tots els centres d'impartir en castellà, a més de l'assignatura de llengua i literatura castellana, una altra matèria.

Arran de l'aplicació de la Llei orgànica general d'ordenació del sistema educatiu de 1990 (la LOGSE), la Generalitat de Catalunya va promulgar el Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual es va establir que “el català com a llengua pròpia de Catalunya ho [era] també de l'ensenyament” i que s'utilitzaria “normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge de l'educació infantil, de l'educació primària i de

---

¹⁶⁶ “Decret 362/1983, de 30 d'agost, sobre aplicació de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, a l'àmbit de l'ensenyament no universitari” [En línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (31 agost 1983), núm. 359, p. 2193. <http://educacio.gencat.net/extranet/dogc/decret_362_1983.html> [Consulta: 3 octubre 2010].

¹⁶⁷ “Ordre de 8 de setembre de 1983 (DOGC 362, del 9, i correcció d'errada en el DOGC 369, de 5 d'octubre), per la qual es desplega el Decret 362/1983, de 30 d'agost, sobre l'aplicació de la Llei/1983, de normalització lingüística a Catalunya, a l'àmbit de l'ensenyament no universitari, modificat per l'ordre de 6 de desembre de 1983 (DOGC 415, de 9 de març de 1984)”. [En línia]. <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Legislacio/Recull%20de%20normativa/Ensenyament/Arxius/en_ordre8_1983.pdf> [Consulta: 2 setembre 2010].

l'educació secundària obligatòria" (article 3.1)¹⁶⁸.

D'acord amb el Decret 75/1992, el govern català va aprovar tres decrets més, els anomenats decrets d'immersió lingüística 94/1992 (que establia l'ordenació curricular de l'ensenyament infantil), 95/1992 (per a l'educació primària) i 96/1992 (per a l'educació secundària obligatòria), gràcies als quals "es va formalitzar el pas de la utilització *progressiva* del català com a llengua vehicular prevista per la Llei 7/1983 a la seva utilització *habitual*, que posteriorment va ser elevada a rang de llei amb l'aprovació de la Llei 1/1998"¹⁶⁹.

L'anomenada Llei de política lingüística va definir el català com a llengua vehicular i d'aprenentatge de l'ensenyament no universitari en tots els nivells i les modalitats educatives malgrat garantir amb els mitjans necessaris el dret dels infants a rebre el primer ensenyament en llur llengua habitual. L'ensenyament de totes dues llengües havia de quedar reflectit en els plans d'estudi de manera que tots els infants, en finalitzar l'educació obligatòria, havien de ser capaços d'utilitzar normalment i correctament les dues llengües oficials amb independència de quina fos llur llengua habitual en iniciar l'ensenyament. Però l'alumnat no podia ésser separat en centres ni en grups de classe diferents per raó de la seva llengua habitual. Pel que fa a l'ensenyament superior i universitari, la Llei 1/1998 va determinar que

---

¹⁶⁸ "Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a Catalunya" [En línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (3 abril 1992), núm. 1578, p. 2048. <http://educacio.gencat.net/extranet/dogc/decret_75_1992.html> [Consulta: 3 juny 2010].

¹⁶⁹ BRANCHADELL (2005), p. 155.

el professorat i l'alumnat tenien dret a expressar-se en cada cas, oralment o per escrit, en la llengua oficial que preferissin¹⁷⁰.

Cap al 1990, però, un 35,8% d'escoles ja impartia tot l'ensenyament en català i un 39,5% estava en procés de fer-ho¹⁷¹. Cal dir que el Programa d'immersió lingüística (PIL), la primera experiència del qual va ser el curs 1983-1984 a Santa Coloma de Gramenet, es va aplicar de forma intensiva des del curs 1983-1984 fins al 2003 en diferents fases: de gestació (1978-1984), d'intensitat màxima (1984-1992) i de creixement sostingut (fins al 1996), i d'adaptació a la nova immigració (fins al 2003)¹⁷². Es consideren aules d'immersió aquelles aules amb un mínim del 70% d'alumnes que tenen el castellà com a llengua de la llar, ja que les aules que segueixen programes en català, però que tenen més d'un 30% d'alumnes amb el català com a

---

¹⁷⁰ *Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1998. Va ser aprovada amb el suport de CiU i el PSC, els vots en contra de PP i ERC i l'aquiescència d'Iniciativa per Catalunya-Verds. D'acord amb la Llei 1/1998, el català passava a ser la "llengua única" a la toponímia i de l'ús intern de l'administració catalana, el "vehicle d'expressió normal" a l'ensenyament, els mitjans de comunicació de les administracions catalanes i a les empreses públiques i les concessionàries; la "llengua preferida" en els casos de manca d'elecció del ciutadà i la "llengua necessària" en aquells àmbits en què es posen en relació el concepte de llengua pròpia i el principi de normalització. Per altra banda, la Llei 1/1998 va intensificar l'actuació normalitzadora i l'establiment d'un cert règim sancionador envers les entitats financeres, empreses públiques i de servei públic, establiments oberts al públic i sancions relatives a l'etiquetatge. També, va desenvolupar el deure de disponibilitat en base al dret d'elecció de llengua. Vegeu PUIG SALELLAS, Josep M. "La legislació lingüística a Catalunya. De la llei de 1983 a la de 1998", dins FRANQUESA, Ester; JOU, Lluís (ed.). *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas*. Madrid: Marcial Pons, 2009, p. 255-277.

¹⁷¹ ARENAS i MUSET (2007), p. 114.

¹⁷² ARENAS i MUSET (2007), p. 112.

llengua habitual, no s'inclouen en la categoria d'immersió¹⁷³.

La immersió lingüística a Catalunya es va aplicar fins al curs 1992-93 des de l'inici del parvulari (als 4 anys), fins a la fi del primer cicle d'EGB (als 7 anys), i, a partir d'aquell curs, des dels 3 anys fins als 12, és a dir, tota l'Educació Primària¹⁷⁴. Com s'ha vist, amb la promulgació del Decret 75/1992, el català va esdevenir la llengua vehicular i d'aprenentatge en l'educació infantil, primària i secundària obligatòria (art. 3.1).

No obstant això, d'acord amb els drets lingüístics individuals de l'alumne (art. 3.3)¹⁷⁵, i tal com ja recollia la Llei 7/1983 de normalització lingüística de Catalunya, els pares podien sol·licitar el primer ensenyament dels seus fills en castellà mitjançant el sistema d'atenció individualitzada¹⁷⁶. Totes les lleis promulgades al Parlament de Catalunya garanteixen el dret de les famílies a triar la llengua d'ensenyament dels seus fills en els primers anys d'escolaritat¹⁷⁷.

---

¹⁷³ ARTIGAL, Josep Maria. *La immersió a Catalunya. Consideracions psicolingüístiques i sociolingüístiques*. Barcelona: Eumo, 1989, p. 90.

¹⁷⁴ ARGELAGUET, Jordi. *L'impacte dels partits polítics en la política lingüística de la Generalitat de Catalunya de l'ensenyament obligatori*. Tesi Doctoral defensada al Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona el 15 de juliol de 1996, dirigida pel Dr. Joan Subirats, p. 213.

¹⁷⁵ “Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a Catalunya” [En línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (3 abril 1992), núm. 1578, p. 2048. <http://educacio.gencat.net/extranet/dogc/decret_75_1992.html> [Consulta: 3 juny 2010].

¹⁷⁶ VOLTAS (1996), p. 67-71.

¹⁷⁷ VILA, Ignasi; SIQUÉS, Carina; ROIG, Teresa. *Llengua, escola i immigració: un debat obert*. Barcelona: Graó, 2006, p. 81.

El març de 1993, una dècada després de l'entrada en vigor de la Llei de normalització lingüística, el govern de la Generalitat va fer pública la seva intenció de reformar el marc legal de la política lingüística catalana. La correlació de forces polítiques del 1993 era favorable a la reforma. D'una banda, el president Pujol gaudia del seu tercer mandat amb majoria absoluta a Catalunya, i, de l'altra, el PSOE, que havia perdut la majoria absoluta en les eleccions generals del 1993, governava amb el suport parlamentari de CiU¹⁷⁸.

Tanmateix, la reforma de la Llei 7/1983, que va desembocar en l'elaboració de la Llei 1/1998 de política lingüística, va quedar ajornada fins a conèixer-se la sentència del Tribunal Constitucional 337/1994, de 23 de desembre, segons la qual és legítim que el poder públic competent, en aquest cas la Generalitat, determini quina ha de ser la llengua de l'ensenyament. Dita sentència, fruit d'una qüestió d'inconstitucionalitat plantejada pel Tribunal Suprem, va declarar la conformitat constitucional del model de conjunció lingüística de l'ensenyament no universitari establert per la Llei de normalització de 1983.

Contestada negativament la qüestió d'inconstitucionalitat, i mitjançant una sentència del 13 de juliol de 1995, el Tribunal Suprem va anul·lar definitivament la sentència de l'Audiència de Barcelona de 1985, que havia declarat la nul·litat de determinats articles del Decret 362/1983, d'aplicació de la Llei de normalització lingüística a l'àmbit de l'ensenyament no universitari, i de l'Ordre que el desplegava, i que havia reconegut el dret dels fills menors de l'advocat recurrent i antic

---

¹⁷⁸ ARGELAGUET (1998), p. 31.

líder del partit d'extrema dreta Juntas Españolas, Esteban Gómez Rovira, “*a recibir la enseñanza totalmente en castellano con los libros en el mismo idioma y en todas las asignaturas*”.

Precisament, Esteban Gómez Rovira va esdevenir l'advocat de la Coordinadora de Afectados en Defensa de la Lengua Castellana (CADECA), una plataforma integrada per un grup de pares de Salou i Tarragona que va aprovar els seus estatuts el 13 de novembre de 1993. CADECA tenia un precedent en política: el partit Nuevo Salou, que, fundat el 1991, es va presentar a les eleccions municipals d'aquell any. CADECA va concentrar la seva activitat forta entre setembre de 1993, quan va presentar denúncies contra els directors de prop d'una dotzena de col·legis públics de Tarragona, Salou i Vilaseca, on hi havia grups de pares que protestaven per la inexistència de grups en castellà a les aules¹⁷⁹, i gener de 1994, quan l'associació va presentar una querella contra el conseller d'Ensenyament, Joan Maria Pujals, finalment arxivada pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC).

Així mateix, el 1994 el TSJC va rebutjar el recurs interposat l'11 d'octubre de 1993 per un grup de 113 pares, en la seva majoria membres de CADECA, que sol·licitaven l'ensenyament exclusivament en castellà per als seus fills¹⁸⁰ i que exigien la segregació en grups

---

¹⁷⁹ COLOMER, V. “Los defensores del uso del castellano en las aulas de Cataluña crean una asociación” [En línia]. *ABC* [Madrid] (15 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/11/15/025.html>> [Consulta: 5 novembre 2010].

¹⁸⁰ CAÑIZARES, María José. “Padres de alumnos recurren ante el TSJC la política lingüística de la Generalidad” [En línia]. *ABC* [Madrid] (12 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/12/026.html>> [Consulta: 5 novembre 2010].

lingüístics dels alumnes de primària de Catalunya. La sentència del TSJC reconeixia el dret dels infants a rebre el primer ensenyament, fins als 7 anys d'edat, en la llengua que triessin els pares, fet que quedava garantit mitjançant el sistema d'atenció individualitzada als alumnes els pares dels quals ho sol·licitaven, però rebutjava l'escolarització exclusivament en castellà i en aules separades.

D'acord amb el model de conjunció lingüística que s'aplica a Catalunya, a partir dels 7 anys, els alumnes reben un ensenyament generalment amb predomini del català però amb un mínim d'una o dues assignatures en castellà, sempre amb l'objectiu final que en finalitzar l'ensenyament obligatori l'alumnat conegui perfectament les dues llengües oficials de Catalunya.

Amb tot i això, l'escolarització individualitzada en castellà per als menors de 8 anys és quelcom que CADECA va denunciar mitjançant un recurs interposat el 16 de setembre de 1994 per l'advocat d'aquesta associació, Esteban Gómez Rovira, en nom de la mare d'un nen de quatre anys escolaritzat en el col·legi Reyes Católicos de Barcelona al curs de P-3 de preescolar. El nen era fill de José Cabezas, un dels sis xofers del conseller del Departament d'Ensenyament de la Generalitat, Joan Maria Pujals. En resposta al recurs de CADECA, el TSJC va jutjar com a totalment correcta el sistema d'atenció individualitzada en castellà. Tal com indicava la sentència, l'alumne rebia totes les àrees d'aprenentatge i tots els materials didàctics i curriculars en castellà¹⁸¹.

---

¹⁸¹ RELATS, Vicenç. "Els tribunals jutgen correcta per primer cop l'escolarització individualitzada en castellà". *Avui* [Barcelona] (15 octubre 1994).

Paral·lelament al recurs contra el col·legi públic Reyes Católicos, CADECA va anunciar el 21 de setembre de 1994 que els pares de vint-i-tres nens que rebien atenció lingüística individualitzada en castellà, concretament de vuit nens del Reyes Católicos i quinze de diversos centres educatius de Salou, havien retirat els seus fills de les escoles perquè consideraven que no se'ls garantia l'ensenyament en llengua castellana. Per al curs 1994-1995, únicament els pares de 79 dels 755.000 alumnes que aquell curs havien de fer preescolar i ensenyament primari a Catalunya havien sol·licitat l'atenció individualitzada en castellà, segons les dades de la Generalitat¹⁸².

Insatisfets amb la sentència del TSJC del 24 de febrer de 1994, tanmateix, el col·lectiu de 113 pares que havien sol·licitat l'escolarització en castellà per als seus fills, van recórrer el dictamen del TSJC al Tribunal Suprem, que el 17 d'abril de 1996 va rebutjar el recurs dels querellants, que reclamava el dret a rebre l'ensenyament en castellà durant tota l'EGB.

També el TSJC va sentenciar, l'octubre de 1994, que exigir el català als docents que treballen a Catalunya era constitucional i va rebutjar que l'obligatorietat d'aquesta normativa fos quelcom discriminatori, en resposta al recurs que havien presentat més d'un centenar de professors de secundària vinculats a l'Asociación de Profesores por el Bilingüismo (APB) contra un decret aprovat per la Conselleria d'Ensenyament de la Generalitat que considerava com a requisit exclouent el coneixement del català per obtenir una plaça de

---

¹⁸² "Pares de Cadeca retiren vint-i-tres nens de les escoles reclamant classes en castellà". *Avui* [Barcelona] (22 setembre 1994).

professor d'ensenyament de secundària a Catalunya¹⁸³.

A partir de 1994, l'Asociación por la Tolerancia y Contra la Discriminación, fundada per Félix Pérez Romera i Antonio Robles, autor d'*Extranjeros en su país*, llibre que recull plantejaments típicament revisionistes (3.1.2.1.2.2), va assumir el protagonisme de la reivindicació lingüística en detriment de CADECA. L'Asociación por la Tolerancia, nascuda el 1992 amb la intenció de convertir-se en una mena de “Crida del castellanisme”, va eclipsar aviat l'espai que abans ocupava Acción Cultural Miguel de Cervantes (3.1.2.1.3), una entitat que, tal com explicava Voltas, s'havia tornat “generacionalment vella, ideològicament cavernària i socialment inactiva”¹⁸⁴. Impulsora del *Manifiesto por la Tolerancia Lingüística* de 1994, ha denunciat diverses ocasions el que considera una política lingüística “injusta” i ha reivindicat unes institucions d'autogovern “*que no nos discriminen en función de nuestra lengua*”.

El 1993, a Santa Coloma de Gramenet, va néixer un nou partit polític: Izquierda Solidaria (ISO), presidit per Félix Pérez Romera. Asociación por la Tolerancia va aconseguir “arraconar” el projecte polític d'Izquierda Solidaria (ISO), posteriorment Izquierda por la Tolerancia Lingüística (ITL), que va ser “la primera formació dels sectors espanyolistes a Catalunya” que es coneix, amb vocació de concórrer a les eleccions catalanes, cosa que finalment no va fer¹⁸⁵.

---

¹⁸³ ARMORA, Esther. “Una asociación recurre el decreto que exige conocer el catalán a los docentes”. *ABC* [Madrid] (1 novembre 1994).

¹⁸⁴ VOLTAS (1996), p. 101-102.

¹⁸⁵ BALANZÀ, Albert. *Boadella & Cia. Els intents de crear un partit espanyolista a Catalunya*. Barcelona: Ara Llibres, 2006, p. 57.

Altres iniciatives polítiques en la línia de les anteriors són España Mestiza (Plataforma por el bilingüismo) i, més tard, España Constitución de Ciudadanos, impulsada el 1997 com a força política de centreesquerra per Antonio Robles i Rafael Ávila Gámez, que seran la “columna vertebral” de la nova formació; tots dos procedents d’Asociación por la Tolerancia i Asociación de Profesores por el Bilingüismo¹⁸⁶.

Les entitats en defensa dels drets lingüístics dels castellanoparlants a Catalunya van confluïr en la creació d’una plataforma federativa el 1994, integrada per l’associació Acción Cultural Miguel de Cervantes, l’Asociación por la Lengua Española en la Administración de Justicia i CADECA, juntament amb altres associacions gallegues, basques i valencianes: la Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español (FADICE), que en reiterades ocasions ha reivindicat l’elaboració d’una *Ley de Normalización del español* (3.1.2.1.4).

Un altre actor social que ha expressat la seva preocupació per la situació del castellà en les comunitats bilingües ha estat la Real Academia Española (RAE). El 1994, en una carta adreçada al president Felipe González, durant el mandat de l’acadèmic Fernando Lázaro Carreter (Saragossa, 1923-Madrid, 2004), director de la RAE entre 1991 i 1998, la RAE va instar el govern espanyol a protegir la llengua espanyola per “*asegurar la convivencia pacífica de todas las lenguas de España*”. La RAE exigia posar punt final a “*los problemas de convivencia idiomática, vivos hoy en las comunidades con lengua*

---

¹⁸⁶ BALANZÀ (2006), p. 60.

*vernácula”, i a “la creciente laxitud que se advierte en los usos públicos de la lengua española, tanto orales como escritos”*¹⁸⁷.

La carta de la RAE va ser fortament criticada per la ministra de Cultura, Carmen Alborch, qui va garantir que “el castellà no està amenaçat”¹⁸⁸ a Catalunya, i pel propi govern de la Generalitat, que va qualificar el document com a “innacceptable” pel desconeixement de la realitat lingüística de Catalunya que posava de manifest. L’Institut d’Estudis Catalans (IEC) va denunciar que la carta atemptava contra la convivència de la societat catalana i Òmnium Cultural va acusar la RAE d’adoptar una actitud obertament hostil contra Catalunya.

Fins i tot, des de la pròpia RAE van sorgir algunes veus crítiques. Destacats noms de la cultura espanyola que hi estaven vinculats, Camilo José Cela, Martí de Riquer, Gonzalo Torrente Ballester, Pere Gimferrer i Francisco Rico, van difondre un manifest de condemna en què aclarien el fet que “*el cultivo, el impulso, la propagación y la enseñanza a todos los niveles de las diversas lenguas que se hablan en España en modo alguno pueden ni deben interpretarse como un menoscabo para la lengua castellana o española*”¹⁸⁹.

---

¹⁸⁷ “La Real Academia pide a González que garantice el aprendizaje del castellano por todos los españoles” [En línia]. *ABC* [Madrid] (9 novembre 1994). <<http://hemeroteca.abcdesevilla.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1994/11/09/051.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

¹⁸⁸ TRILLAS, Ariadna. “Alborch: “El castellà no està amenaçat””. *Avui* [Barcelona] (11 novembre 1994).

¹⁸⁹ “Retahíla de reacciones” [En línia]. *El País* [Madrid] (1 desembre 1994). <http://www.elpais.com/articulo/cultura/GALICIA/CATALUNA/REAL_ACADEMIA_ESPANOLA/RAE/Retahila/reacciones/elpepicul/19941201elpepicul_17/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

A l'entorn de la RAE, han sorgit veus que han assumit com a pròpies les tesis d'un revisionisme històric que nega la persecució política del català. Són els casos dels acadèmics de la llengua Gregorio Salvador (3.1.1.1.1), Emilio Alarcos (3.1.1.1.2), Rafael Lapesa (3.1.1.1.3), Francisco Rodríguez Adrados (3.1.1.1.4) i Fernando González Ollé (3.1.1.1.5), juntament amb altres autors, provinents dels àmbits de la filologia o de la història, com Juan Ramón Lodares (3.1.1.2.1), Jon Juaristi (3.1.1.2.2), Antonio Domínguez Ortiz (3.1.1.3.1), Fernando García de Cortázar (3.1.1.3.2) i Pío Moa (3.1.1.3.3). Aquest últim s'ha significat especialment pel seu revisionisme sobre la història contemporània d'Espanya i, en particular, sobre la Guerra Civil i el franquisme.

El 1995, diverses de les organitzacions sorgides en defensa dels drets dels castellanoparlants a Catalunya, concretament les associacions Por la Tolerancia y la Discriminación, Profesores por el Bilingüismo, Acción Cultural Miguel de Cervantes i CADECA, van impulsar la iniciativa de la Caravana por la Tolerancia Lingüística, que va recórrer tota Espanya fins al 5 d'agost de 1995 amb l'objectiu de *“denunciar ante la opinión pública española el proceso de expulsión de la vida oficial y el intento de desarraigo de la vida social y privada del que está siendo objeto la lengua castellana o española en Cataluña”*. Segons els organitzadors, el que es pretenia amb aquesta iniciativa era *“desterrar la idea, impulsada por el catalanismo, de que dicha lengua está presente en el Principado como resultado de un acto de fuerza del Estado español”*¹⁹⁰, i denunciar una *“marginación social frente a la*

---

¹⁹⁰ “Las asociaciones de Defensa del castellano inician una caravana lingüística”. *Diario de Teruel* [Teruel] (15 juliol 1995).

cual las leyes son inoperantes”.

L'abril de 1997, el Foro Babel va promoure el *Primer manifiesto: Documento sobre el uso de las lenguas oficiales de Cataluña*. Els seus signants¹⁹¹ van expressar la seva “intranquilidad” davant el contingut de la Llei de política lingüística de 1998. Precisament, el juny de 1998 el Foro Babel va presentar el *Segundo manifiesto: Por un nuevo modelo de Cataluña*, signat per més de 500 ciutadans. Els dos manifestos del Foro Babel posaven èmfasi en la realitat bilingüe de Catalunya i en la qüestió dels drets lingüístics individuals, partint de la premissa liberal com a eix vertebrador de la seva argumentació.

Mentrestant, el 1998 va néixer la plataforma ciutadana Convivencia Cívica Catalana (3.1.2.1.5), que ha contribuït molt activament a la difusió de les tesis sobre la discriminació del castellà a Catalunya. Fundada pel dirigent del Partit Popular de Catalunya Aleix Vidal-Quadras, durant un temps, aquesta organització va “absorbir orgànicament” l'Asociación por la Tolerancia i l'Asociación de Profesores por el Bilingüismo. Posteriorment, en el 2005, va sorgir Iniciativa No Nacionalista, dirigida per Juan Antonio Cordero Fuertes, a la qual Robles va “apadrinar” i va definir com “una assegurança de

---

¹⁹¹ Van signar aquest manifest una norantena d'intel·lectuals com Núria Amat, Félix de Azúa, Victoria Camps, Francesc de Carreras, Cristina Fernández Cubas, José Agustín Goytisolo, Gabriel Jackson, Juan Marsé, Eduardo Mendoza, Anna M^a i Terenci Moix, Rosa Regás, Francisco Rico, Eugenio i Carlos Trías, Esther Tusquets, entre altres; representants del món de la cultura, com Albert Boadella o Rosa Maria i Xavier Sardá, i directors de revistes culturals d'esquerres. També, la presidenta de Tolerancia, Maria Rodríguez, i el president de Profesores por el Bilingüismo, Rafael Ávila, així com una nutrida representació del grup del Mogambo, “l'embrió” del Foro Babel. Vegeu SANTAMARÍA, Antonio (ed.). *Foro Babel. El nacionalismo y las lenguas de Cataluña*. Barcelona: Ediciones Àltera, 1999.

vida”¹⁹² en el cas d’un eventual fracàs d’un nou partit polític, que es va constituir l’1 de juny de 2005 amb la presentació del *Primer Manifiesto- Por un nuevo partido político en Cataluña: Ciudadans-Partit de la Ciudadania*.

Com a actors secundaris del revisionisme històric de la persecució política del català també s’ha destacat l’activitat de formacions polítiques com el Partit Popular (PP), juntament amb el seu “laboratori d’idees”, la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), que ha elaborat materials, informes i llibres amb relació a la que és una de les línies d’estudi dels àmbits de la fundació (“*Uso de lenguas oficiales*”); i, també, de partits de creació més recent, com Ciudadans-Partit de la Ciudadania i Unión Progreso y Democracia, el partit de Rosa Díez, que l’any 2009 va presentar una proposició de llei al Congrés “*para prevenir y erradicar la discriminación lingüística y asegurar la libertad de elección de lengua en España*”.

D’ençà del *Manifiesto de los 2.300*, de 1981, fins al *Manifiesto por la lengua común* de 2008 (3.1.2.1.6), aquestes formacions polítiques han fet de la seva animadversió envers la normalització lingüística del català i de la reivindicació dels drets lingüístics dels castellanoparlants a Catalunya l’eix central del seu discurs, programes i accions polítiques.

En aquest sentit, el PP ha interposat diversos recursos d’inconstitucionalitat contra el marc legal lingüístic vigent a

---

¹⁹² BALANZÀ (2006), p. 88.

Catalunya¹⁹³. Aquest marc normatiu està regulat per l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006, recorregut pel PP davant el Tribunal Constitucional (TC), que ha declarat inconstitucional el “deure” de conèixer el català i la seva consideració com a única llengua vehicular a les escoles i com a “llengua preferent” en l'administració i els mitjans de comunicació públics; la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística; la Llei d'educació 12/2009, de 10 de juliol, que desenvolupa el règim lingüístic derivat de l'Estatut i que també ha estat recorreguda pel PP davant el TC; la Llei 3/1993, de 5 de març, de l'estatut del consumidor, i diversos projectes de llei tramitats al 2009.

Entre aquests últims destaquen, molt especialment, el projecte de llei de cinema, que estableix un conjunt de mesures per enfortir la indústria cinematogràfica catalana i garantir la diversitat cultural i lingüística mitjançant la introducció de quotes del 50% de pel·lícules en català, i que també ha estat recorreguda pel PP davant del TC; el projecte de llei d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya, que proposa de fer adquirir unes competències lingüístiques bàsiques en català i castellà a les persones novingudes; i el projecte de llei del codi de consum, que pretén esdevenir el marc general de referència en matèria de protecció de les persones consumidores, en substitució de l'Estatut dels consumidors 3/1993, i que ha estat recorregut davant el TC per la Defensora del Poble.

---

¹⁹³ Vegeu “El marc legal lingüístic”, dins *Informe de política lingüística 2009* [En línia]. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística; Generalitat de Catalunya: 2009. <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Informe%20de%20politica%20linguistica/Arxius/09_I_marc_legal.pdf> [Consulta: 15 febrer 2011].

Tot aquest fenomen contrari a la normalització lingüística del català a Catalunya ha comptat, des dels inicis, amb la complicitat de mitjans de comunicació com els diaris *ABC* i *El Mundo*. Per la seva rellevància, s'ha destacat la campanya del diari *ABC* (3.1.2.2), especialment a partir de 1993. Des de la seva fundació, l'any 1903, el rotatiu es va erigir en un actor fonamental de la història de la negació de la persecució. Per últim, entre els actors secundaris s'han destacat tres autors més (Ivan Tubau, Manuel Jardón i Miguel Platón) contraris a la normalització lingüística, que han publicat llibres i articles el contingut dels quals s'identifica amb les tesis del revisionisme.

3.1. Els protagonistes

3.1.1. Actors principals

3.1.1.1. Acadèmics de la llengua

3.1.1.1.1. Gregorio Salvador

Un dels primers autors del revisionisme en negar la història de la persecució política de la llengua catalana durant els inicis de la transició democràtica és l'acadèmic de la llengua Gregorio Salvador Caja, nascut a Cúllar (Granada) el 1927. El 20 de febrer de 1978, en el marc d'una conferència titulada “*De la lengua española, los otros esperantos y los nuevos sayagueses*”, pronunciada a la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de La Laguna, Salvador va afirmar que la història de la persecució era “*una historia de dominio e imposición inexistente*”, i va negar la “*imposición forzada e imperialista de la lengua de Castilla*”, a la qual considerava que s'havien atribuït, injustament, “*todos los males, achaques, miserias e impotencias de las demás lenguas peninsulares*”¹⁹⁴.

Vicedirector de la Real Academia de la Lengua (RAE) entre 1999 i 2007, assegurava que “*al castellano se le ha dicho de todo. Lo han acusado de ser, inicialmente, un dialecto depredador, y luego una lengua opresora e imperialista, lo han presentado como idioma aquejado de glotofagia, insaciable devorador de variedades románicas peninsulares y de lenguas amerindias. Pero lo malo de todo esto, de tan*

---

¹⁹⁴ SALVADOR (1990), p. 18.

desmesuradas y prosopopéyicas adjetivaciones, es que además, desde un punto de vista estrictamente político, son por completo falsas”. Aquest és el primer d’una sèrie d’articles que va recollir en el llibre *Lengua española y lenguas de España* (1990).

Dos anys més tard, va publicar un segon recull d’articles a *Política lingüística y sentido común* (1992), en què Salvador es reafirmava en aquestes mateixes tesis: *“El hecho de que la mitad de la población de Cataluña hable castellano como lengua materna no es resultado de una invasión a mano armada sino de una inmigración de mano de obra y que, si ocurre otro tanto en Galicia o en el área valenciana de lengua vernácula, es porque los antepasados o progenitores de esa parte de la población adoptaron libremente la lengua que creyeron de mayor utilidad”*¹⁹⁵.

Consideracions com aquesta caracteritzen, segons el catedràtic Juan Carlos Moreno Cabrera, la ideologia del nacionalisme lingüístic espanyol, segons la qual *“se afirma, por ejemplo, que la expansión del español se debe a que este idioma posee unas características intrínsecas que lo hacen ser más generalizable que otras lenguas que carecen de ellas”*¹⁹⁶. Així, Salvador afirmava el 1988: *“Se convirtió en español el castellano no eliminando variedades dialectales, sino asimilándolas y amalgamándolas, no imponiéndose coactivamente a los hablantes de otras lenguas, sino siendo elegido, sin reservas, por ellos,*

---

¹⁹⁵ SALVADOR (1990), p. 135.

¹⁹⁶ MORENO CABRERA (2008), p. 76.

para la expresión literaria, para el intercambio cultural”¹⁹⁷.

Per Salvador, “*si el español se ha extendido, ha sido por razones puramente intrínsecas, no porque nadie se haya ocupado de promover esa expansión*”¹⁹⁸. És la “*lengua materna*” “*de las cuatro quintas partes de los españoles, aceptada históricamente y de modo voluntario como lengua común por la quinta parte restante*”¹⁹⁹. El castellà ocupa el segon lloc entre les grans llengües del món com a conseqüència d’ “*un milagro de comunicación*”, si es té compte el fet que “*nadie se haya ocupado de ella*”, i que “*no se ha hecho una política que haya favorecido la expansión del castellano*”, cosa que sí que ha succeït en altres indrets com aquelles “*regiones bilingües en las que los castellanohablantes están sufriendo una especie de martirio*”. “*Me dan ganas de llorar ante lo que sucede*”, lamentava²⁰⁰.

Gregorio Salvador és llicenciat en Filologia Romànica per la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Granada, on va conèixer el catedràtic Manuel Alvar López (Benicarló, Castelló, 1923-Madrid, 2001), que va ser director de la RAE entre 1988 i 1991. Alvar era un dels millors coneixedors de la filologia espanyola i la seva història, expert en literatura contemporània, sociolingüística, crítica literària, dialectologia i geografia lingüística de la llengua espanyola.

---

¹⁹⁷ SALVADOR, Gregorio. *Política lingüística y sentido común*. Madrid: Ediciones Istmo, 1992, p. 84.

¹⁹⁸ SALVADOR (1992), p. 46.

¹⁹⁹ SALVADOR, Gregorio. “Español. Lengua supranacional”. *Cuenta y Razón del Pensamiento Actual*, núm. 121 (2001).

²⁰⁰ RODRÍGUEZ, Emma. ““Muchos castellanohablantes sufren una especie de martirio”, dice Gregorio Salvador”. *El Mundo* [Madrid] (26 octubre 1994).

L'activitat acadèmica d'Alvar va ser molt prolífica: va publicar més de 150 llibres i 600 articles i va dirigir més de 200 tesis doctorals, entre les quals la de Gregorio Salvador, a qui va encomanar la seva passió per l'estudi de les llengües vives i de la dialectologia. El 24 d'octubre de 1953, Salvador es va doctorar a la Universitat Complutense de Madrid amb una tesi doctoral sobre la parla de Cúllar-Baza, d'on era originari²⁰¹. I, el 1980, va obtenir una Càtedra de Llengua Espanyola en aquesta universitat, on avui és catedràtic emèrit. Així mateix, Salvador és Doctor Honoris Causa per la Universidad de Granada i per la Universidad de La Laguna i acadèmic honorari de l'Academia de Buenas Letras de Granada.

El gran mestre de la filologia i de la lingüística espanyola que va ser Manuel Alvar, seguidor de la historiografia lingüística hispànica de Ramón Menéndez Pidal²⁰², també va provocar una forta polèmica el 1988 en prendre possessió del càrrec com a director de la RAE, quan, cinc anys després de l'entrada en vigor de la Llei 7/1983, de normalització lingüística, va reclamar una llei de defensa de la llengua espanyola *“habiendo como hay una política lingüística en Cataluña, País Vasco y Galicia, no la hay en el Estado”*. L'objectiu era *“establecer una situación de igualdad para todas las lenguas”*: *“Si hubiera una ley de defensa del español no se producirían los problemas que a veces surgen en las Comunidades Autónomas, precisamente porque no están fijados los límites en los que cada lengua debe*

---

²⁰¹ Biografía de Manuel Alvar extreta de la Biblioteca virtual Miguel de Cervantes [En línia]. <<http://www.cervantesvirtual.com>> [Consulta: 2 maig 2009].

²⁰² PEÑALVER, Manuel. *La escuela de Menéndez Pidal y la historiografía lingüística hispánica. Aproximación a su estudio*. Almería: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Almería, 1995, p. 79.

moverse”²⁰³, argumentava.

Juntament amb altres acadèmics de la llengua com Emilio Alarcos Llorach, Fernando Lázaro Carreter i Francisco Rodríguez Adrados, Gregorio Salvador forma part de la generació de la historiografia lingüística espanyola formada en la postguerra. Aquests autors conformen la tercera generació de deixebles de l'escola de Menéndez Pidal, succedània, a la vegada, d'una segona generació que comptava amb un altre destacat acadèmic: Rafael Lapesa, tal com explicava Manuel Peñalver en el seu llibre sobre *La escuela de Menéndez Pidal y la historiografía lingüística hispánica. Aproximación a su estudio* (1995).

Salvador ha manifestat en reiterades ocasions el seu rebuig frontal a la normalització de la llengua catalana. La primera vegada que s'hi va referir va ser en l'esmentada conferència de l'any 1978 celebrada a la Universidad de La Laguna: “*El atropello de que esta hermosa lengua catalana, viva y literaria, ha sido víctima durante la dictadura franquista sólo puede llenarnos de vergüenza y de tristeza. Pero no debe impedirnos que señalemos, llegado el caso, la inversa situación*”²⁰⁴.

Tot i admetre que “*durante años y años se ha agravado dolorosamente, con insistente desconsideración, el sentimiento de las*

---

²⁰³ LUSSÓN, Fernando. “Manuel Alvar: “El Gobierno no quiere promulgar una ley del español para no crearse problemas”” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (7 desembre 1988). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1988/12/07/pagina-49/33047801/pdf.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

²⁰⁴ SALVADOR (1990), p. 29.

minorías lingüísticas nacionales”, Salvador apuntava que, amb l’arribada de la democràcia i el reconeixement dels drets lingüístics d’aquests territoris, i, més específicament, arran de la promulgació de la Llei de Normalització del català de 1983 i de la implantació dels programes d’immersió lingüística a Catalunya, es va produir “*una manipulada reacción de signo contrario, una solapada voluntad de devolver las ofensas recibidas y una consciente caída en el otro defecto básico: el desconocimiento de la realidad*”²⁰⁵.

Igual que Franco, pero a l’inrevés: “*Inmediatamente hay alguna voz que dice: “Pero eso mismo es lo que hizo Franco con las lenguas regionales”. Evidentemente; al fin y al cabo, Franco era también nacionalista y eso es lo que hace más terrible el hecho: que el cambio de régimen, en lo que respecta al plurilingüismo, sólo haya servido para darle, torpemente, la vuelta a la tortilla*”²⁰⁶. Així s’equipara la repressió franquista de la llengua amb els processos de normalització del català a Catalunya. Així es minimitza l’intent de genocidi cultural i lingüístic del franquisme.

Salvador no només comparava les intencions de la normalització lingüística amb la política repressiva del general Franco sinó també amb les mesures castellanitzadores de Felip Vè: “*Me imagino que tan “nobles” ideas [afirmava tot al·ludint a “la cohesión social”, i a “la integración de los ciudadanos en la lengua proclamada propia del territorio considerado nacional”] fueron las mismas que guiaron la*

---

²⁰⁵ SALVADOR (1990), p. 109.

²⁰⁶ SALVADOR, Gregorio. “Español. Lengua supranacional”. *Cuenta y Razón del Pensamiento Actual*, núm. 121 (2001).

voluntad integradora de Felipe V, con su Decreto de Nueva Planta, y por supuesto la política educativa del General Franco. Lo que ahora se llama, desde la otra orilla, la inmersión. Y el que no sepa nadar o carezca de flotador, que se ahogue”²⁰⁷.

“Al otro extremo de la banda norte peninsular, en Cataluña, millares y millares de niños están siendo sometidos al llamado, sin disimulo, método de inmersión lingüística. De lengua materna castellana, se les sumerge en la catalana, desde el primer día de su escolarización, casi sin opción y, desde luego, sin remedio”. La identificació de la immersió lingüística com una política “assimilacionista” és quelcom recurrent en l’argumentari revisionista, que compara l’assimilació de la llengua i la cultura catalanes que es va dur a terme durant la dictadura franquista amb una “catalanització lingüística progressiva”, que, segons Salvador, només comportarà la “pérdida” “de una de las cuatro mayores lenguas del mundo”, que és la llengua comuna d’Espanya.

Per Salvador, és un fet paradoxal que mentre “*que el español [...] ha cobrado un auge extraordinario como lengua de relación internacional, durante los últimos lustros*”, “*gana hablantes, propios y ajenos, en todas partes menos en España*”, “*donde los está perdiendo*”. I així, considera que, “*enjaulados en su rincón idiomático*”, “*resignados y pasivos unos, veleidosos o voluntarios otros, todos en cualquier caso con notable irreflexión, están encerrando a sus hijos en lenguas minoritarias, reales, rehechas o incluso recién inventadas [...]*, con todo lo que eso puede conllevar de limitación y estrechamiento de

---

²⁰⁷ SALVADOR (1992), p. 195-196.

su porvenir y el de sus descendientes”²⁰⁸.

En aquest sentit, Salvador manllevava el concepte de “lleialtat” i “deslleialtat” lingüística d’Uriel Weinreich en l’obra *Languages in contact* (1953) per referir-se a la “*deslealtad del monolingüe castellano que, en determinadas regiones, se siente inclinado a renegar de su propia lengua materna*”, i alertava contra la “*extraña desafección en algunos de sus hablantes, que abjuran de él, que lo niegan, que se sienten desventurados utilizándolo*”, “*inventándose un supuesto desarraigo de otra lengua que nunca, por lo demás, ha poseído*”²⁰⁹.

Salvador mostrava la seva preocupació per “la tirania dels febles”, la tirania de les llengües minoritàries, segons afirmava en una conferència pronunciada en la seu de la RAE el 7 d’abril de 1988: “*Argumentan que la “discriminación positiva” consiste en proteger al débil frente al fuerte y que el castellano no requiere defensa, que se defiende sólo. Pero, en mi opinión, no hay peor tiranía que la tiranía de los débiles. [...] El fuerte tiranizado por el débil no cuenta con la simpatía de nadie, ni con el apoyo de los otros fuertes, y cualquier actitud defensiva, por su parte, se moteja inmediatamente de agresión*”²¹⁰. I conclou amb pessimisme: “*Las agresiones [...] a la común lengua española, la discriminación de los castellanohablantes es*

---

²⁰⁸ SALVADOR, Gregorio. “Malditos antepasados” [En línia]. ABC [Madrid] (30 agost 1990). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1990/08/30/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

²⁰⁹ SALVADOR (1990), p. 38.

²¹⁰ SALVADOR (1992), p. 88-89.

un hecho que, lamentablemente, ha empezado a producirse”²¹¹.

El número dos de la RAE ha insistit diverses ocasions, l'última el 10 de maig del 2007, a acusar les comunitats bilingües de marginar el castellà a l'escola, i ha afirmat que aquesta situació és “*más grave*” que la imposició del castellà que es va dur a terme durant el franquisme: “*Imponer, como se hizo en la dictadura, una lengua que hablan 400 millones de personas, es menos grave para las víctimas del atropello que imponerles, como se hace ahora, una lengua de un millón y medio o de tres millones de hablantes*”. Salvador va fer aquestes declaracions durant la presentació del llibre *Noticias del Reino de Cervantes. Usos y abusos del español actual* (2007), que reuneix una cinquantena d'articles de l'autor publicats en diferents mitjans escrits.

El primer article del volum en qüestió, titulat “*El Reino de Cervantes*”, denuncia “*las políticas discriminatorias*” que pateixen els castellanoparlants “*en determinadas comunidades autónomas*”, i afirma que “*España es el único lugar del mundo donde la lengua está perdiendo usuarios y donde a sus hablantes se les puede negar la posibilidad de educarse en ella*”.

El llibre va ser presentat per l'escriptor Arturo Pérez-Reverte, vocal de la RAE des del 2003. Salvador va insistir, durant la seva intervenció, que els governs de les comunitats bilingües no poden imposar les llengües cooficials a aquells que no les tenen com a llengua materna, perquè això seria “*volver a los tiempos pasados y a la situación que tanto se criticó del franquismo, con mucha razón, que era*

---

²¹¹ SALVADOR (1990), p. 107.

la enseñanza exclusiva en la lengua común". I "*si para enmendar ese abuso de la dictadura lo que se hace es lo contrario, se está haciendo algo mucho más lamentable*"²¹². Salvador refutava així la teoria de la igualtat de les llengües: "*Porque, en definitiva, las lenguas no son iguales; sirven fundamentalmente para comunicarse, y no es lo mismo una que permite hacerlo con tres millones de personas que otra que sirve para hablar con 400 millones*"²¹³.

El president de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), Salvador Giner, va sortir al pas de les declaracions de l'acadèmic per destacar que el que afirma Gregorio Salvador sobre la situació del castellà i les altres llengües cooficials a l'Estat espanyol "causa, certament, estupor, però ja fa temps que va deixar de sorprendre'ns", ja que "la realitat és tossuda i més convincent" en la mesura que desmenteix "rotundament" les afirmacions de l'acadèmic²¹⁴. Les declaracions de Salvador van provocar un revolt tan gran en la premsa que de la polèmica es van fer ressò, fins i tot, diaris internacionals com *Clarín* a l'Argentina i *The Independent* al Regne Unit²¹⁵.

---

²¹² "Gregorio Salvador opina que el castellano está discriminado en Cataluña" [En línia]. *El País* [Madrid] (11 maig 2007). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/Gregorio/Salvador/opina/castellano/discriminado/Cataluna/elpepuespcat/20070511elpcat_21/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

²¹³ "Gregorio Salvador opina que el castellano está discriminado en Cataluña" [En línia]. *El País* [Madrid] (11 maig 2007). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/Gregorio/Salvador/opina/castellano/discriminado/Cataluna/elpepuespcat/20070511elpcat_21/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

²¹⁴ "Un alt càrrec de la RAE afirma que a Catalunya es margina el castellà" [En línia]. *El Punt* [Girona] (11 maig 2007). <http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2391888> [Consulta: 19 agost 2009].

²¹⁵ KEELEY, Graham. "Catalans are "persecuting" the language of Cervantes" [En línia]. *The Independent* [Londres] (30 maig 2007). <<http://www.independent.co.uk/>

El rotatiu argentí publicava, dies més tard, una entrevista amb Gregorio Salvador en la qual l'acadèmic tornava a la càrrega: *“El perjuicio y el olvido de los derechos el individuo que se evidencia ahora en España es igual que en la dictadura, pero a los que entonces se educaron en castellano se les dio una lengua que les ha servido para muchas cosas. Ahora, la imposición del catalán en detrimento del español sólo sirve para comunicarse con sus vecinos”*.

Preguntat per la seva insistència en establir una analogia entre la situació actual i la viscuda durant la dictadura franquista, Salvador remarcava el següent: *“El hecho de que la lengua española sea una gran lengua fue lo que hizo que la política de Franco no haya resultado tan terriblemente limitadora como está resultando su inverso. La comparación viene dada, ellos se han quejado, con toda la razón, de la dictadura de Franco, pero ahora practican ese mismo trato con nosotros. La comparación está dada con mirar lo que ocurre. España es por estos momentos el único sitio donde hay un claro retroceso de la lengua española”*. La conclusió de l'acadèmic, recollida en el titular de l'entrevista, era contundent: *“En España hay una persecución contra el idioma castellano”*²¹⁶.

Per Salvador, les llengües són instruments funcionals de comunicació amb una *“utilidad mensurable”*: *“¿Qué le vamos a hacer si no todas las lenguas son iguales! Hay lenguas en el mundo que*

---

news/world/europe/catalans-are-persecuting-the-language-of-cervantes-450964. html> [Consulta: 2 juny 2010].

²¹⁶ LUJÁN, María. *““En España hay una persecución contra el idioma castellano””* [En línia]. *Clarín* [Buenos Aires] (28 maig 2007). <<http://edant.clarin.com/diario/2007/05/28/sociedad/s-03401.htm>> [Consulta: 2 juny 2010].

sirven para entenderse apenas con mil personas y otras usadas por medio millón o por cinco millones o por trescientos millones. Hay lenguas sin libros y lenguas con libros, con más libros, con menos libros o con apenas libros. Así pues, [...] sus respectivos valores son perfectamente mensurables. Y a esa realidad es a la que deberían atenerse los políticos y no a fantasmagorías y creencias, a falsos igualitarismos indefendibles. Porque el igualitarismo es doctrina aplicable a los hombres, pero no en absoluto a los idiomas, que sólo son cosas, instrumentos”²¹⁷.

El grau d'excel·lència de les llengües és quelcom que depèn del seu nombre de parlants: *“Las lenguas son, ante todo, instrumentos de comunicación y vehículos de transmisión cultural, y el grado de utilidad y de excelencia de cada una es perfectamente mensurable en función del número de personas que pueden comunicarse con ella y de la cultura a la que sirva de vehículo”²¹⁸.*

Tal vegada, per aquesta raó, Salvador es declara partidari de l'extinció de les llengües “minúsculas”, si bé no de les llengües “minoritaries”: *“¿Cómo iba a desear yo la extinción de las lenguas minoritarias, si el español también lo es? Minoritaria con respecto al inglés o al chino mandarín, a escala mundial, minoritaria en países concretos, Filipinas o los Estados Unidos, minoritaria en Europa con respecto al alemán, al francés, al italiano y al ruso. No he perdido la*

---

²¹⁷ SALVADOR (1992), p. 83.

²¹⁸ SALVADOR, Gregorio. “El reino de Cervantes”. *El Cultural* (18 abril 2001), dins SALVADOR, G. *Noticias del reino de Cervantes. Usos y abusos del español actual*. Madrid: Espasa, 2007, p. 17

cabeza hasta ese extremo”.

Salvador justifica així la necessària “extinció” de les llengües “minúscules”: *“Naturalmente que deseo la extinción de esas lenguas minúsculas, la incorporación de sus hablantes a un mundo intercomunicado. Si las cinco mil lenguas que se cuentan en el planeta quedaran reducidas tan siquiera a dos mil, algunas cosas mejorarían en el panorama mundial que hoy se nos muestra, y, sobre todo, la suerte y la condición de tantos seres humanos en ellas aprisionados [...]. Si no hubieran ido desapareciendo lenguas en el transcurso de la historia, no habríamos alcanzado el nivel de civilización en que nos hallamos y sólo existirían lenguas mínimas”*²¹⁹.

La desaparició de llengües al món és, en opinió de Salvador, un fenomen positivament encoratjador i desitjable: *“No acierto a prever, por siglos adelante que eche a volar la imaginación, la humanidad con una sola lengua, pero sí atisbo la posibilidad de que llegara a quedarse con sólo media docena, cuando me pongo utópico y soñador. En esa media docena cabría el español, supongo. Si no nos empeñamos en deshacerlo. Por eso me ponen de malhumor los otros esperantos y los nuevos sayagueses”*. Les llengües minoritàries no tenen sentit en un món en què *“es preferible cuidar la unidad de las grandes lenguas vivas y poner en ellas la esperanza de ese futuro de mejor entendimiento y comunicación”*²²⁰.

---

²¹⁹ SALVADOR, Gregorio. “Lenguas minúsculas” [En línia]. ABC [Madrid] (19 gener 2005). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-19-01-2005/abc/Opinion/ lenguas-minusculas_2088758188.html> [Consulta: 19 agost 2009].

²²⁰ SALVADOR (1990), p. 19.

3.1.1.1.2. Emilio Alarcos

El catedràtic de lingüística i professor emèrit de la Universidad de Oviedo Emilio Alarcos Llorach (Salamanca, 1922-Oviedo, 1998), membre de la Real Academia Española des de 1972, també afirmava que *“la expansión”* del castellà *“no es resultado de ninguna imposición, sino que se debe más bien a difusión de tipo cultural, a las ventajas sociales que procuraba su uso, y al prestigio de ser el castellano la lengua de la cancillería regia y de las obras literarias”*: *“Con el régimen absoluto establecido desde los Reyes Católicos, al fundir las coronas de Castilla y Aragón, nunca hubo preocupación por esgrimir la lengua como instrumento de poder, a pesar de las amonestaciones, más inspiradas en lo religioso que en lo idiomático, contra los moriscos de que nos habla la Historia”*²²¹. En opinió d’Alarcos, *“las lenguas no se difunden ni se extinguen por decreto, sino por decisión mayoritaria y tácita de los que las hablan o dejan de hablarlas”*²²², i, en aquest sentit, constatava que *“Cataluña, desde hace muchos siglos, ha sido una región bilingüe”*.

Alarcos titllava d’“aberrant” la política lingüística de la Generalitat de Catalunya, en declaracions a *La Vanguardia* el 1994: *“Siempre he creído que a las lenguas, sean las que sean, hay que dejarlas en paz, sin perseguir su uso ni fomentarlo, sin imponerles*

---

²²¹ ALARCOS, Emilio. “Balance del español (I)” [En línia]. *ABC* [Madrid] (10 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1995/02/10/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

²²² ALARCOS, Emilio. “Balance del español (y II)” [En línia]. *ABC* [Madrid] (11 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1995/02/11/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

dogmas ni leyes. [...] Da igual cómo se pongan los gerifaltes de turno, porque la imposición no lleva a ninguna parte". Alarcos reprovava la voluntat proteccionista que existeix sobre determinades llengües: "*Que sean los hablantes los que las lleven adelante. ¡Cuántas lenguas se han perdido al cabo de los siglos porque a sus hablantes no les interesó más hablarlas! Otras han prosperado porque interesaba hablarlas. [...] Y en este proceso no deben intervenir ni políticos ni lingüistas*"²²³. Així, Alarcos remarcava que "*las lenguas dependen de la voluntad de sus hablantes y de sus escritores. Prosperan cuando sus hablantes quieren hablarlas*"²²⁴.

Des del seu punt de vista, la política lingüística catalana és "*una exageración y la reafirmación de un nacionalismo de boquilla, porque, a la hora de la verdad, lo que interesa es el negocio*". I, així, Barcelona és "*el único sitio donde se hace necesario el Instituto Cervantes*". "*Si tienen tantas ganas de desarraigar el español, que dejen de publicar libros en español, pero eso no lo harán porque no es negocio*"²²⁵, assegurava. "*Las editoriales más potentes están en Barcelona. [...] Si les quitaran las editoriales en español veríamos si seguían*"²²⁶.

---

²²³ MANZANO, Emilio. "La política de la Generalitat es aberrante" [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (16 setembre 1994). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/09/16/pagina-33/34420626/pdf.html?search=La política de la Generalitat es aberrante](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/09/16/pagina-33/34420626/pdf.html?search=La%20pol%C3%ADtica%20de%20la%20Generalitat%20es%20aberrante)> [Consulta: 19 agost 2009].

²²⁴ "Califican de "aberrante" la política lingüística catalana". *La Voz de Galicia* [A Coruña] (17 setembre 1994).

²²⁵ "La política lingüística de Pujol es "aberrante", según el académico Emilio Alarcos" [En línia]. *ABC* [Madrid] (26 setembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/09/26/028.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

²²⁶ "Barcelona necesita, según Alarcos, un Instituto Cervantes" [En línia]. *La*

Declarat *persona non grata* per l'Academia de la Llingua Asturiana l'any 1988 per la seva oposició a la normalització del bable, per Alarcos el futur d'algunes llengües era, inevitablement, la seva fulminant extinció, de manera que “*no caben lamentos, y, menos, esforzadas y heraclitianas reconstrucciones de lo que está muerto y bien muerto*”: “*Hay lenguas cuyo destino ha sido o ha de ser la extinción, bien anegadasen otras más prósperas y venturosas, bien fragmentadas y heredadas por retoños varios más pujantes y briosos. [...] Unas lenguas tienen suerte y otras no. La fuerza mayoritaria de los usuarios, ciega o en todo caso mal conocida, produce estas diferencias. Achaquémoslo al misterioso destino: entre los hombres, también, unos surcan con éxito la vida; otros, de peripecia en peripecia, naufragan o se hunden en el abismo*”²²⁷.

El 1988, Alarcos s'havia adherit al manifest col·lectiu de la Asociación de Amigos de los Bables, el qual afirmava que “*la imposición de la jerga in vitro que se viene presentando como llingua asturiana*” era un “*invento aberrante*” “*de unos pocos que en absoluto representan a Asturias y a los asturianos*”. Per aquest col·lectiu, contrari a la unificació dels diferents bables que es parlen a Astúries, “*la enseñanza de la llingua se convertiría, previsiblemente, en una especie de formación del espíritu regional, manipulado y dirigido por los que vivirían del invento y las minorías abertzales desestabilizadoras*”. La RAE es va solidaritzar amb Alarcos i es va

---

Vanguardia [Barcelona] (30 abril 1994). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE02/PUB/1994/04/30/LVG19940430-038.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

²²⁷ ALARCOS, Emilio. “El destino de las lenguas” [En línia]. *ABC* [Madrid] (22 abril 1998). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1998/04/22/040.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

donar de baixa com a membre d'honor de l'acadèmia asturiana. Anys abans, entre 1976 i 1983, en articles, conferències i, fins i tot, en el pròleg d'un llibre sobre *La gramática bable* (1976), Alarcos s'havia mostrat, tanmateix, partidari de la normalització del bable i del seu ensenyament a les escoles²²⁸.

3.1.1.1.3. Rafael Lapesa

Per la seva banda, el catedràtic d'història de la llengua espanyola de la Universidad de Madrid Rafael Lapesa Melgar (València, 1908-Madrid, 2001), considerat un dels deixebles més destacats de Ramón Menéndez Pidal, afirmava que la implantació de l'Estat de les autonomies havia comportat una situació de *“continua fricción entre la lengua nacional y las lenguas vernáculas en las regiones bilingües, donde con harta frecuencia, a veces sistemáticamente, se vulnera el precepto constitucional de que todo ciudadano español tiene el deber de conocer la lengua nacional y el derecho a usarla”*. Per Lapesa, *“la presión contra ella es creciente, y creciente es el fomento de la enseñanza en lengua vernácula, impuesta incluso en zonas de lengua castellana originaria”*, segons va afirmar en un discurs llegit el 13 de juny de 1988 en el marc d'un acte organitzat per l'associació cultural Club Siglo XXI a Madrid.

---

²²⁸ CUARTAS, Javier. “El bable provoca la discordia entre academias” [En línia]. *El País* [Madrid] (30 juny 1988). <http://www.elpais.com/articulo/cultura/ASTURIAS/REAL_ACADEMIA_ESPANOLA_/RAE/bable/provoca/discordia/academias/elpepicul/19880630elpepicul_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

Lapesa defensava el “*luminoso porvenir augurable a la lengua española en el ancho mundo*” davant la “*estrechez de miras*”, “*la disociación*” i “*la desintegración del Estado y de la nación española*”, que, des del seu punt de vista, suposava la diversitat lingüística. Especialment, la manifestada en aquelles comunitats autònomes que, “*en su afán de realzar la personalidad regional correspondiente, acuden a la vivificación de dialectos sin duda venerables, pero carentes de uso culto desde sus orígenes y con variedades locales infinitas*”: “*Se intenta unificarlas creando artificialmente un instrumento normalizado que oponer, como “hecho diferencial” de la comunidad, a la lengua general de los españoles. No se necesita ser un lince para advertir a dónde puede conducir la valoración de este espíritu de campanario*”.

Si bé admetia —“*y no debemos olvidarlo*”, remarcava— que “*los excesos del centralismo*” dels decrets de Nova Planta i la interposició del conjunt de reials ordres que es van succeir durant el segle XVIII, així com les mesures repressives aplicades per les dictadures de Primo de Rivera i Franco durant el segle XX, havien causat “*irritantes agravios*”, Lapesa argumentava que això “*no justifica la pasividad de los poderes públicos ante la violación constante del precepto establecido en la Constitución*”²²⁹, ni tampoc el fet que, com a conseqüència d’aplicar “*una política muy calculada e inteligente de catalanización*”, els ciutadans castellanoparlants i, especialment, la població immigrada provinent d’altres regions, es veiessin sotmesos a una “*presión social*” injustificable.

---

²²⁹ LAPESA, Rafael. “La lengua española ante el V Centenario”, dins *El español moderno y contemporáneo. Estudios lingüísticos*. Barcelona: Crítica, 1996, p. 465.

L'aleshores director de la RAE, que és autor d'una voluminosa obra de 200 títols sobre història de la llengua, sostenia, en declaracions recollides pel diari *El País*, que “*en toda España se están produciendo políticas de apoyo a diversas lenguas, que no sólo contribuyen a la mejor difusión de éstas, sino que también constituyen una presión contra el castellano*”. Finalment, el periodista que signava la crònica d'*El País* sintetitzava: “*Frente a un posible argumento de catalanistas, vasquistas o galleguistas, de que al fin de cuentas estas lenguas sólo se defienden de pasadas agresiones del castellano, Lapesa niega que el uso del castellano haya sido jamás impuesto. Lo que se ha producido, en cualquier caso, es la agresión a las otras lenguas españolas, y particularmente durante las dos últimas dictaduras*”²³⁰.

3.1.1.1.4. Francisco Rodríguez Adrados

Una de les idees divulgades pel revisionisme de la història de persecució política del català és que, des del segle XVI, Catalunya va ser, tal com sostenia l'acadèmic de la llengua Francisco Rodríguez Adrados (Salamanca, 1922), “*una región bilingüe: prácticamente todos hablaban catalán y hablaban castellano, español ya*”²³¹. Aquesta és,

---

²³⁰ SORELO, Pedro. “En España se vulnera continuamente lo que ordena la Constitución sobre el castellano, dice Lapesa” [En línia]. *El País* [Madrid] (2 juliol 1988). <http://www.elpais.com/articulo/cultura/LAPESA/_RAFAEL/ESPANA/REAL_ACADEMIA_ESPANOLA/_RAE/CONSTITUCION_ESPANOLA_DE_1978/Espana/vulnera/continuamente/ordena/Constitucion/castellano/dice/Lapesa/elpepicul/19880702elpepicul_6/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

²³¹ RODRÍGUEZ ADRADOS, Francisco. “Tres políticas lingüísticas para Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (2 juliol 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/07/22/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

com s'ha vist, una tesi que ja defensava Ramón Menéndez Pidal, qui afirmava que Catalunya era “bilingüe” des de l'Edat Mitjana, però que la sociolingüística catalana ha desmentit en la mesura que, encara a començaments del segle XIX, el català continuava sent la llengua majoritària de la població²³², malgrat que, fins als dos primers terços del segle XIX, Catalunya va patir un procés de substitució lingüística a favor del castellà²³³.

Llicenciat en filologia clàssica per la Universidad de Salamanca i catedràtic emèrit de la Universidad Complutense de Madrid, Rodríguez Adrados és membre de la Real Academia Española des del 1991 i de la Real Academia de la Historia des del 2003. Com els seus companys acadèmics, ha mantingut posicions contràries a la normalització lingüística del català i als programes d'immersió: *“Todo el que vaya a Cataluña lo ve. Todos los niños inmersos en el catalán y el español abandonado. Diez mil maestros huídos de Cataluña y los funcionarios que quedan, humillados. Toda la literatura oficial, toda la administración, todas las indicaciones varias en catalán. Médicos y funcionarios que no quieren o no pueden atender a los clientes y público más que en catalán. Subvenciones para catalanizar los letreros comerciales, las publicaciones. Un ambiente que se masca, en el que casi no se atreve uno a pedir en la calle una dirección en español por miedo a sufrir un desaire. Esfuerzos por catalanizar definitivamente la Universidad y la Justicia”*.

---

²³² ANGUERA, Pere. *El català al segle XIX. De llengua del poble a llengua nacional*. Barcelona: Empúries, 1997, p. 26.

²³³ VALLVERDÚ, Francesc. *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Barcelona: Edicions 62, 1998, p. 104-105.

Sobre Catalunya pesa “una carga nacionalista tan exagerada como contraproducente, un complejo de persecución”, però més preocupant és el fet que “el español, que triunfa en el mundo, se vea perseguido en España”. I, mentrestant, mentre que es “persegueix” el castellà, Catalunya intenta “construir una pequeña nación monolingüe y aislada”, en la qual s’obliga a “los otros catalanes de lengua materna no catalana a escoger entre el catalán y la maleta”: “Como los Reyes Católicos obligaron a los moros de Granada a ponerse en cola para bautizarse o, si no, a marcharse”. Amb tot, deia, “una lengua puede sobrevivir a las persecuciones, el catalán es un buen ejemplo. Extinguir una lengua es más difícil hoy que nunca, todos los aislamientos están cayendo. Y la lengua española es mucha lengua”.

L’acadèmic argumentava en una proposta presentada als seus companys de la RAE en el 2008, que “cada día llegan noticias de actuaciones legislativas y otras más de algunas Comunidades en detrimento de la Lengua Española o castellana y de su uso”, i que, per això, calia que el govern espanyol les instés a “hacer el máximo esfuerzo para mantener, en su legislación y otras actuaciones, el carácter del español como lengua común y oficial de España. Está unido a la historia de nuestra nación, a la idea de su unidad y a sus intereses culturales y de todo tipo”. La proposta d’Adrados remarcava “el carácter del español como lengua común”, i va coincidir amb la presentació del *Manifiesto por la lengua común*, el 23 de juny de 2008. Discutida els dies 12, 19 i 26 de juny, la proposta de Rodríguez Adrados no es va arribar a sotmetre a votació a la RAE²³⁴.

---

²³⁴ ASTORGA, Antonio. “La RAE bloquea una propuesta para “mantener el carácter

3.1.1.1.5. Fernando González Ollé

Per altra banda, Fernando González Ollé, catedràtic d'història lingüística espanyola a les universitats de Múrcia, Granada i Navarra, recorria a arguments d'autoritat com els exposats per Coseriu i Claudio Sánchez Albornoz a propòsit de la consideració d'una història d'imposició lingüística per part de Castella amb la qual afirmava estar en desacord. En primer lloc, González Ollé presentava la següent “aclaración teórica”: “Copio de Coseriu (1987): “*En rigor, una lengua no puede nunca ser impuesta. Una lengua es un saber y el verbo saber no se conjuga en imperativo. Por ello, una lengua debe necesariamente ser adoptada. Pero el hablante que adopta una lengua puede ‘verse obligado por las circunstancias’ —es decir, por razones prácticas— a hacerlo*””.

I afegia: “*Con Coseriu concuerda la intervención de Sánchez Albornoz ante las Cortes Constituyentes de 1931: “Cuando el castellano triunfó en las regiones hermanas de Castilla, no hubo disposición alguna que lo impusiera: fue el genio de Castilla, movido entonces por los cerebros más fuertes de la raza, el que determinó la adopción libérrima de nuestra cultura y de nuestras letras por las regiones gallega y catalana*””.

Per González Ollé, l'expansió del castellà és quelcom que s'ha donat en la història “*de modo natural por razones de orden social,*

---

del español como lengua común”” [En línia]. ABC [Madrid] (28 juny 2008). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2008/06/28/020.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

migraciones interiores, motivaciones culturales, prestigio literario, intercambios comerciales”²³⁵, i no fruit de cap política lingüística dirigista pensada per reafirmar la supremacia de la llengua castellana.

Membre de la RAE, González Ollé considerava que el Decret de Nova Planta va aportar al Principat “*un modelo innovador para su gobierno*”, malgrat que “*la opinión estereotipada sobre la Nueva Planta extrema su alcance, atendiendo más a legítimos sentimientos heridos que a la realidad efectiva de las consecuencias*”. En primer lloc, perquè “*el impacto idiomático no se produce de modo inmediato, era imposible que sucediese así*”, i, en segon lloc, perquè “*el catalán mantendrá su anterior vitalidad durante largos decenios*”²³⁶. També, en l'àmbit de l'ensenyament: “*En sus grados primario y secundario se impartió de modo prácticamente exclusivo en catalán durante todo el siglo XVIII*”.

Certament, els intents de castellanització de l'ensenyament no van anar acompanyats de la desaparició total de la llengua catalana com a vehicle educatiu. Però el cas és que des de la promulgació de la pragmàtica de Carles III, de 1768, legalment només existia una llengua d'escolarització, la castellana, considerada com l'única llengua de cultura.

---

²³⁵ GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando. “El establecimiento del castellano como lengua oficial”. *Boletín de la Real Academia Española*, vol. 58, quadern 214 (1978), p. 235-236. Citat per MORENO CABRERA (2008), p. 65.

²³⁶ GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando. “El largo camino hacia la oficialidad del español en España”, dins SECO, Manuel; SALVADOR, Gregorio. *La lengua española, hoy*. Madrid: Fundación Juan March, 1995, p. 48.

3.1.1.2. Filòlegs

3.1.1.2.1. Juan Ramón Lodares

Un dels deixebles més destacats de Gregorio Salvador va ser el doctor en filologia hispànica i professor de llengua espanyola a la Universidad Autónoma de Madrid Juan Ramón Lodares, mort en un fatídic accident de trànsit quan tenia només quaranta-sis anys, el 4 d'abril de 2005: “*Juan Ramón Lodares era para mí, profesionalmente, como un hijo: ese discípulo admirado y querido, heredero de nuestras mejores ideas, capaz de proyectarlas y enriquecerlas, de afianzarlas y mantenerlas vivas después de nuestra muerte, una esperanza de supervivencia*”²³⁷. Lodares va deixar escrits nombrosos treballs, entre els quals destaquen *El paraíso políglota. Historias de lenguas en la España moderna contadas sin prejuicios* (2000), finalista del Premio Nacional de Ensayo 2000, *Gente de Cervantes* (2001) i *Lengua y patria* (2002). Juntament amb Gregorio Salvador, va publicar *Historia de las letras* (1996).

Tal com Salvador, Lodares sostenia que “*Si el español ha llegado donde ha llegado entre las lenguas del mundo ha sido, esencialmente, por obra de la espontaneidad más que por la escuela o la intervención estatal*”²³⁸, ja que, segons Lodares, “*para el arrinconamiento del gallego, el euskera, el catalán, el valenciano (ya nada que decir de los bables asturianos o fablas aragonesas), no hizo*

---

²³⁷ SALVADOR, Gregorio. “Maldita carretera” [En línia]. ABC [Madrid] (4 juliol 2005). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2005/07/04/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

²³⁸ LODARES (2001), p. 163.

falta un cuerpo coactivo de leyes lingüísticas en sí mismas, hechas para obligado cumplimiento de todos y cada uno de sus hablantes”²³⁹.

Per Lodares, la teoria de la “imposició lingüística” del castellà “*está muy en línea con los ambientes tradicionalistas [...] para los que toda alteración del “ámbito nacional” se debe a conspiraciones (militares, políticas, legislativas) de extranjeros destinadas a destruir los fundamentos históricos, tradicionales o lingüísticos de la nación. Con esta teoría se tergiversan los efectos reales y las intenciones de las leyes de lenguas, por una parte, y por otra se legitima la cruzada para la conquista de los ideales dominios lingüísticos perdidos*”.

Lodares rebutjava els punts de vista “*del catalanismo y el vasquismo ultraconservadores, para los que las lenguas naturales de las comunidades son sacrificadas en pro de la uniformación del Estado artificial convertido en opresor injusto*”, i hi veia una “*mística*” d’ “*ecos joseantonianos*”²⁴⁰, que tenia “*poco que envidiar a las viejas consignas de los ‘nacionales’ respecto al español en los años de posguerra*”²⁴¹.

I, si bé afirmava que “*no puede negarse que tal sacrificio ha existido*”, puntualitzava que mai per mai no “*a modo de persecución insidiosa, exceptuando el caso del hispanoárabe (y más por ortodoxia religiosa que idiomática), sino por razones similares a las que han hecho que en California, Nuevo México, Texas o Arizona —áreas*

---

²³⁹ LODARES (2001), p. 66.

²⁴⁰ LODARES (2000), p. 119-120.

²⁴¹ LODARES (2002), p. 39.

mayoritariamente hispanohablantes hasta mediados del siglo XIX—, el inglés sea hoy el idioma normal”²⁴².

En un article publicat al diari *El País* en el 2001, Lodares relativitzava les lleis, reials ordres i altres mesures repressives amb què històricament s’ha perseguit l’ús lliure del català: “*Si me preguntaran si el idioma español se impuso en España diría: ‘Efectivamente’. Si bien, menos que la peseta. Si me preguntaran si fue por ora de la ley y la fuerza, diría que no tanto. No han faltado leyes, pero la fuerza del Estado para ejecutarlas ha sido limitada. Desde mediados del siglo XVI, cuatro de cada cinco españoles ya se entendían en castellano espontáneamente. El otro lo aprendió, más bien, por necesidad o interés. Juzguen el éxito de la imposición: en 1900 el 64% de la población era analfabeta*”²⁴³.

Per Lodares, “*no hay cuento de una lengua que se haya hecho grande porque a sus hablantes se les ocurriera, sin más, exigirselo a los vecinos, o a los vencidos, por gusto de que la hablaran, para fastidiarlos y sin que éstos vieran en su adquisición contrapartida alguna de provecho*”²⁴⁴.

L’obra de Lodares va contribuir al desenvolupament teòric de les tesis de l’internacionalisme lingüístic: “*El español se mantiene*

---

²⁴² LODARES, Juan Ramón. *Lengua y patria. Sobre el nacionalismo lingüístico en España*. Madrid: Taurus, 2002, p. 196-197.

²⁴³ LODARES, Juan Ramón. “El peso de la tradición” [En línia]. *El País* [Madrid] (20 maig 2001). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/peso/tradicion/elpepiopi/20010520elpepiopi_10/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

²⁴⁴ LODARES (2000), p. 33.

como lengua común por su arraigo popular y, sobre todo, porque económica, comercial y empresarialmente desborda por ahora a cualquier otra lengua de España". L'internacionalisme lingüístic considera, com indica Lodares, que les comunitats lingüístiques són, bàsicament, comunitats de necessitat i interès: *"La mayoría de los españoles considera que, efectivamente, ha habido un trato injusto y vejatorio para las lenguas minoritarias, un trato que se debe a la intromisión castellanista más grosera. Aunque la realidad sea otra, aunque la comunidad lingüística se haya conseguido, esencialmente, por necesidad e interés, aunque en la disminución del catalán tras la posguerra hayan intervenido señalados catalanohablantes que participaban, asimismo, en el silenciamiento de otras gentes e ideas que se expresaban en español"*²⁴⁵.

Així, la diversitat lingüística és entesa com quelcom negatiu i obsolet en les societats actuals: *"Se calcula que, en los próximos siglos, la convergencia lingüística habrá sido tan severa que desaparecerán nueve de cada diez lenguas vigentes. Hay quienes ven en ello un presagio pesimista. Pero puede igualmente verse de otra forma: el curso de los acontecimientos juega a favor de aquellos rasgos que nos unen, entre ellos los idiomáticos. Nos entenderemos con menos trabas"*²⁴⁶.

La consolidació de la comunitat lingüística espanyola no va ser *"obra de unas leyes coactivas contra otras lenguas en contacto con la común"*. I Catalunya no ha estat víctima de cap *"proceso de expolio*

---

²⁴⁵ LODARES (2000), p. 23-24.

²⁴⁶ LODARES (2001), p. 11.

lingüístico”²⁴⁷: “Las normativas viejas donde aparece la obligatoriedad del español, leídas sin atender a las circunstancias que las favorecieron, dan siempre la falsa impresión de ser lo que, en realidad, ni quieren ser ni son. Las leyes de uniformación lingüística de los siglos XVIII o XIX, por ejemplo, en buena medida proceden de leyes de comercio, de administración común, de unificación de moneda y de liquidación de aduanas”²⁴⁸.

En primer lloc, “la Nueva Planta no pudo tener gran incidencia en la lengua catalana, y de hecho no la tuvo, al no promover la movilidad geográfica de sus hablantes, ni crear condiciones que hicieran más interesante el español en las ciudades de lo que venía siendo desde hacía dos siglos”²⁴⁹.

La Nova Planta “no fue tan lesiva para los catalanes”, sinó que “algunos la consideraban caída del cielo”²⁵⁰, ja que, si bé “no puede negarse que la administración borbónica, desde los años de Felipe V, perseguía la uniformidad administrativa [...], el proceso para la introducción de la lengua común se inspiraba en el principio de “lograr el efecto sin que se note el cuidado”, o sea, ni violentar ni perseguir la liquidación expresa de otras lenguas, pero sí asegurar progresivamente la implantación de la única común posible, sobre todo

---

²⁴⁷ LODARES, Juan Ramón. *Gente de Cervantes. Historia humana del idioma español*. Madrid: Santillana, 2001, p. 67.

²⁴⁸ LODARES (2000), p. 72.

²⁴⁹ LODARES (2002), p. 93.

²⁵⁰ LODARES (2000), p. 78.

entre las clases acomodadas”²⁵¹.

Des de la Nova Planta fins a la Reial Cèdula de 1768 de Carles IIIè, “*el mando pedagógico dieciochesco no obligaba, como se dice a veces, a que todos los niños españoles aprendieran español. A los ministros y gobernadores de aquellos años estas cosas les importaban mucho menos de lo que parece*”²⁵².

Pel que fa a la Reial Cèdula de 1768 de Carles IIIè, moment en què es va imposar el castellà com l'única llengua d'ensenyament a l'escola, Lodares exposava: “*En la historia canónica, diría yo, del contacto de lenguas en España, dicha ley está considerada como la prohibición o el olvido en las escuelas españolas de cualquier otra lengua que no fuera la castellana de Castilla. Como una declaración de principios de que los castellanos van a monopolizar la circulación lingüística nacional, asimilando a todos a su credo. Es un tópico muy repetido. Sin embargo, este tipo de leyes tienen poco que ver con el sambenito castellanista que algunos historiadores modernos les han colgado*”²⁵³, perquè “*ni prohíben otras lenguas, ni castellanizan castellanamente a golpe de palmeta castellana todo lo que encuentren a su paso*”.

Lodares restava importància a aquest tipus de disposicions legals afirmant que “*no se puede estar de acuerdo con el repetido tópico de que estas leyes educativas prohíben las lenguas minoritarias o las*

---

²⁵¹ LODARES (2001), p. 66-67.

²⁵² LODARES (2000), p. 61.

²⁵³ LODARES (2000), p. 57.

menosprecian”, perquè “simplemente, apenas las consideran”: “Tras los cuarenta y cinco años de leyes uniformadoras para difusión y privilegio del español (uniformación, difusión y privilegio más supuestos que reales), esos años, que van de 1768 a 1812, los analfabetos seguían siendo los mismos de antes de las leyes, es decir, noventa y seis de cada cien españoles”²⁵⁴.

Per Lodares, “entre quienes creen que las lenguas minoritarias de España han sido desalojadas de la escuela por las leyes de Carlos III [...] o de Moyano, hay un error elemental: creer que estas leyes obligaban a todos los niños. Pero no obligaban a todos los niños, obligaban a muy pocos, a casi ninguno, a una minoría exigua de estudiantes de clase acomodada que, por lo general, ya hablaba español procediera de donde procediera”²⁵⁵. Cal apuntar, tanmateix, que el nombre d’alumnes afectats per la Reial Cèdula de Carles IIIè (1768) i per la Llei Moyano d’ensenyament primari (1857) va incrementar considerablement amb motiu de l’escolarització universal que s’estava a punt d’assolir el 1857, arran de la Llei Moyano, aprovada durant el regnat d’Isabell II.

Precisament, durant el regnat d’Isabel II es van prohibir, també, les obres teatrals escrites en qualsevol dels “dialectes” de les províncies espanyoles. Segons Lodares, tal prohibició no tenia res a veure amb una mesura de repressió lingüística: “La tutela gubernativa no sólo favoreció la instalación del español en sí, sino que a través de la censura limitaba las posibilidades de expresar en catalán ideas que no

---

²⁵⁴ LODARES (2000), p. 61-62.

²⁵⁵ LODARES (2000), p. 64.

eran del gusto de los mantenedores del sistema. [...] Vista así parece una inequívoca represión literaria. Pero hay algo más, pues se sabe que los tiros iban dirigidos sobre todo a la dramaturgia catalana, la de Solé, Roure, Vidal i Valenciano, que era un teatro popular en la línea de cierto periodismo y prensa satíricos”. Per Lodares, allò essencial era que “se prohibirá el teatro en catalán no porque vaya escrito en catalán, sino porque no gusta a los que pueden prohibirlo, hablen español o catalán, eso da igual”²⁵⁶.

Lodares ha relativitzat l'impacte de les dues dictadures espanyoles del segle XX en la qüestió lingüística. Tant Juan Ramón Lodares com Pío Moa defensen, per exemple, l'existència de llibertat d'expressió i premsa en català durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera. Segons Lodares, “*quienes no iban contra él podían seguir escribiendo en catalán con toda tranquilidad*”, si bé “*es mucha simpleza pensar que la sociedad de entonces estaba amalgamada amistosamente en torno al catalán. No lo estaba*”.

Així mateix, per Lodares, l'intent franquista de genocidi cultural té quelcom d'“*historia mal orientada*”: “*La España que empezaba en 1939 no iba ser el oasis de las libertades, desde luego. Considerados, sin embargo, los hechos en su época y circunstancias, considerados sobre todo entre sus gentes, que fueron quienes los protagonizaron, pues nada cayó del cielo, es muy posible que la difundidísima idea de que hubo una decidida política perseguidora de lenguas minoritarias en la España franquista tenga algo de historia mal orientada. Algo de historia que, sin poder negarse, quizá no calibre la gravedad real que*

---

²⁵⁶ LODARES (2000), p. 80.

aquellos hechos pudieron adquirir en la época”²⁵⁷.

D’acord amb aquesta consideració, la història de la persecució política del català quedava desdibuixada en el conjunt de la repressió de postguerra. Lodares menystenia, així, la repressió contra la llengua i la cultura catalanes, mentre al·legava que aquest no era pas l’únic tipus de repressió que es va donar durant el franquisme, “*ni la más grave posiblemente*”²⁵⁸: “*Lo digo porque los hechos graves fueron otros: en la España de la posguerra se mataba a mansalva. Los fusilamientos eran públicos, la gente acudía a ellos, los niños iban, ocasionalmente, acompañados del párroco. Luego volvían a merendar o la catequesis. Modas de entonces. Modas que inauguraban una dictadura prolongadísima. Estas circunstancias —no menores— reducen el resto de lo que se pueda relatar, casi, a anécdotas y cuentos*”²⁵⁹.

En opinió de Lodares, “*lo que vienen a descubrir muchas de estas historias sobre la persecución política de lenguas es la perogrullada de que Franco era un dictador*”. “*Estas historias de horribles persecuciones olvidan en general un hecho simplísimo*”, com és el fet que “*ninguna sociedad se adapta a cambios tan drásticos sólo por la mera represión*”, i que el castellà era, des de feia segles, una realitat establerta a Catalunya: “*Los catalanes hablan dos lenguas desde hace siglos, y la manta de español que le cayó a Cataluña en la posguerra no fue, en esencia, nada venido de fuera para tapar la otra*

---

²⁵⁷ LODARES (2000), p. 212.

²⁵⁸ LODARES (2000), p. 231-232.

²⁵⁹ LODARES (2000), p. 212-213.

lengua de casa. En 1939 la relación de lenguas se estableció de modo no absolutamente novedoso a como se había establecido en otras épocas anteriores, cuando muchos catalanes dieron prelación al español. Aunque las circunstancias esta vez sí fueran, por cierto, siniestras, graves e inauditas". Sinistres, greus i inaudites, en efecte; per Lodaes, però, no el suficientment com per parlar d'un intent de genocidi cultural.

Segons Lodaes, "*importantes grupos de la sociedad catalana*" es van adherir al franquisme i es van passar del català al castellà "*por simpatía, entusiasmo o interés*". I així, Lodaes insistia que "*las historias donde se narra la persecución política de la lengua catalana*" obliden quelcom elemental: "*La llamada persecución política sucedió tras una guerra civil y no procedió de una agresión exterior de fascistas que sólo hablaban en español*"²⁶⁰. Perquè "*tras una guerra civil, que el represor sea o no catalán, ¿qué relevancia puede tener?*". Per Lodaes, cap ni una.

Lodaes assegura que la resistència cultural en la Catalunya franquista va ser inexistent, si no cosa de pocs. I així la relativitza, com relativitza l'activisme d'un dels focus destacats de la resistència cultural en la Catalunya franquista, el moviment universitari: "*Ya en nuestra época, Francesc Vicent, que militó en el comunismo, recordaba que en 1947 él era "uno de los pocos que hablaba catalán en la Universidad de Barcelona. No es que la gente estuviera reprimida; es que se hablaba español, que era la lengua de la gente culta. Hablaban catalán la gente vieja o los payeses, pero los universitarios hablaban todos en*

---

²⁶⁰ LODARES (2000), p. 215-218.

castellano. Esto de la resistencia cultural es pura invención”²⁶¹. La aseveración de Vicent —que los estratos cultos hablaban español espontáneamente— tiene su correlato en la encuesta que la Universidad Central de Barcelona realizó a los alumnos en 1978 respecto a qué lengua preferían para las clases, si español o catalán: un 74,7% respondió que español”²⁶².

3.1.1.2.2. Jon Juaristi

Un altre autor destacat en el revisionisme de la història de la persecució política del català és l’assagista Jon Juaristi (Bilbao, 1951), doctor en filologia romànica, catedràtic de filologia espanyola a la Universidad de Alcalá de Henares i director de l’Instituto Cervantes entre els anys 2001 i 2004: “En lo que a lenguas se refiere, el nacionalismo español, descontando el período franquista, sobre el que habría que hablar mucho, fue sorprendentemente tibio y despreocupado. Apostó, como no podía ser menos, por el castellano como lengua del Estado, pero, salvo en sus versiones revolucionarias —democráticas o fascistas— nunca se pronunció por la erradicación de las otras lenguas hispánicas”²⁶³.

---

²⁶¹ Paraules recollides per MALLÓ, Oriol; MARTÍ, Alfons Martí. *En tierra de fariseos*. Madrid: Espasa, 2000, p. 60.

²⁶² LODARES, Juan Ramón. *El porvenir del español*. Madrid: Taurus, 2005, p. 69-70.

²⁶³ JUARISTI, Jon. “Lenguas hispánicas: una mitología de la diferencia”, dins PERICAY, Xavier (coord.). *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Madrid: Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), 2007, p. 41.

Precisament, quan era director de l'Institut Cervantes va afirmar públicament que, “*en la Península, el español no se impuso por una hegemonía política de Castilla sobre los otros reinos*”, perquè “*ya en la Edad Media se hablaba castellano en todos los reinos peninsulares cristianos y en parte de Al-Andalus*”. Així, “*el español fue una lengua koinética, de relación, y, por tanto, una lengua de encuentro*”: “*España es una excepción. Es la única nación de Europa con cuatro lenguas oficiales, y eso supongo que refleja claramente que, en términos generales, no puede hablarse de imposición*”²⁶⁴.

Prèviament a les declaracions de Juaristi, en el marc de l'entrega del Premi Cervantes a Francisco Umbral l'any 2001, el monarca espanyol, Joan Carles Iè, havia expressat: “*Nunca fue la nuestra lengua de imposición, sino de reencuentro; a nadie se le obligó nunca a hablar castellano: fueron los pueblos más diversos quienes hicieron suyos, por voluntad libérrima, el idioma de Cervantes*”²⁶⁵. Juaristi va argumentar que la referència del monarca era “*bastante exacta*” perquè “*el castellano no ha desarraigado las lenguas anteriores allí donde ha caído*”.

Tanmateix, dies més tard, el portaveu de la Casa Reial va aclarir que les paraules del monarca “*se refirieron al inicio del desarrollo del*

---

²⁶⁴ “El director del Instituto Cervantes insiste en la teoría de que el castellano no fue impuesto” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (13 maig 2001). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2007/10/10/pagina-35/34183077/pdf.html?search=instituto cervantes](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2007/10/10/pagina-35/34183077/pdf.html?search=instituto+cervantes)> [Consulta: 2 març 2009].

²⁶⁵ ASTORGA, Antonio. “El Rey sitúa a Umbral como uno de los más brillantes cultivadores de la Literatura y el español” [En línia]. *ABC* [Madrid] (24 abril 2001). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2001/04/24/062.html>> [Consulta: 9 agost 2009].

español en América, y al dinamismo que ha llevado a esta lengua a ser hablada por cerca de 400 millones de personas”²⁶⁶. Unes declaracions de la ministra d’Educación, Cultura y Deportes Pilar del Castillo a *El País* van avivar la polèmica: “*Habría que ver cuándo se ha prohibido hablar una lengua en España y con qué intensidad*”²⁶⁷.

Juaristi considera que “*la normalización de las otras lenguas hispánicas ha reproducido, en buena parte, el modelo academicista que determinó la nacionalización del castellano (su conversión en lengua del Estado nación) desde Felipe V hasta el franquismo*”, i que “*el hablante no nativo de catalán, euskera o gallego, se halla hoy expuesto a un tipo de censura social semejante a la que se cernía hace medio siglo sobre el hablante no nativo del castellano*”²⁶⁸.

A propòsit del País Basc, Juaristi remarca el “*chollo*” que “*ha tenido el nacionalismo vasco con el franquismo*”. “*¿Practicó Franco una guerra de exterminio contra los vascos, como dicen los nacionalistas?*”: “*No me hagas reír. [...] El franquismo pudo ser un mal para los nacionalistas, pero un mal menor*”, relativitza²⁶⁹.

---

²⁶⁶ J. C. “Los nacionalistas critican al Rey y dicen que el español fue impuesto en Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (25 abril 2001). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2001/04/25/061.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

²⁶⁷ ESPADA, Arcadi. “Pilar del Castillo: “Habría que ver cuándo se ha prohibido hablar una lengua en España y con qué intensidad”” [En línia]. *El País* [Madrid] (6 maig 2001). <http://www.elpais.com/articulo/domingo/Habria/ver/ha/prohibido/hablar/lengua/Espana/elppor/20010506elpdmg_21/Tes> [Consulta: 2 agost 2010].

²⁶⁸ PERICAY (2007), p. 34.

²⁶⁹ JUARISTI, Jon. *La tribu atribulada. El nacionalismo vasco explicado a mi padre*. Madrid: Espasa Calpe, 2002, p. 99.

Militant d'ETA durant els anys seixanta, Juaristi ha analitzat el fenomen del nacionalisme basc en obres com *El bucle melancólico. Historias de nacionalistas vascos* (1997) i *La tribu atribulada. El nacionalismo vasco explicado a mi padre* (de 2002): “*Mi evolución la pronostiqué en su día y es similar a la de otros muchos de mi generación. Gente que fue nacionalista por su tradición familiar, que estuvo en ETA en los años 60, en los 70 en la extrema izquierda, en los 80 fue socialdemócrata y, después, derivamos a un liberalismo convencional. Soy una persona conservadora, pero no de una derecha extrema, y no volveré a militar en ningún otro partido político. Contra eso ya estoy inmunizado*”²⁷⁰.

Posteriorment a abandonar la banda armada, Juaristi es va afiliar al Partit Comunista Español (PCE), i, més tard, a Euskadiko Eskerra, dues formacions que va deixar per ingressar al PSOE-PSE, moment a partir del qual es va erigir en una de les veus més crítiques amb el nacionalisme basc fins a assolir un paper destacat en la fundació del Foro de Ermua de 1997, creat arran del segrest i posterior assassinat del regidor del Partit Popular a Ermua Miguel Ángel Blanco a mans del terrorisme etarra, plataforma de la qual així mateix es va acabar desvinculant²⁷¹. Amenaçat per ETA, va decidir abandonar el País Basc el 1999. L'any 2009 va ser nomenat director general de Universidades e Investigación de la Consejería de Educación de la Comunidad Autónoma de Madrid, presidida per la popular Esperanza Aguirre.

---

²⁷⁰ ESTEBAN, Esther. “Jon Juaristi” [En línia]. *El Mundo* [Madrid] (5 març 2006), *Suplementos: Magazine* 336. <<http://www.elmundo.es/suplementos/magazine/2006/336/1141395427.html>> [Consulta: 20 agost 2009].

²⁷¹ Informació biogràfica extreta de la web de la càtedra Miguel Delibes [En línia]. <<http://www.catedramdelibes.com/archivos/000112.html>> [Consulta: 20 agost 2009].

3.1.1.3. *Historiadores*

3.1.1.3.1. **Antonio Domínguez Ortiz**

L'any 1984, l'historiador Antonio Domínguez Ortiz (Sevilla, 1909-Granada, 2003), considerat un dels millors especialistes en la història espanyola de l'antic règim, particularment de la història social, afirmava, en el llibre *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*, que “*nunca se dictó una prohibición contra las lenguas no castellanas*”: “*En 1716 la Audiencia, que hasta entonces había empleado el latín en las sentencias, preguntaba en qué idioma debía darlas. Se le respondió que lo hiciera en castellano. El latín desapareció rápidamente; el catalán no del todo, porque no se quisieron dar órdenes tajantes, sino que en las instrucciones a los corregidores de Cataluña y Mallorca se les ordenaba “procurar mañosamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos [...] a cuyo fin dará las providencias más templadas y disimuladas para que se note el efecto sin que se note el cuidado”.* Mucho después, por la real cédula de 22 de septiembre de 1780, se dispuso “*que en todas las escuelas del Reino se enseñe a los niños por la gramática de la Real Academia de la Lengua*”. Pero nunca se dictó una prohibición contra las lenguas no castellanas”.

Domínguez Ortiz va ser catedràtic d'institut, membre de la Real Academia de la Historia i premi Príncep d'Astúries de Ciències Socials 1982. Citat en l'obra de Francesc Ferrer i Gironès com un dels autors que va silenciar la persecució política de la llengua catalana, justificava que “*si [las lenguas no castellanas] atravesaron un prolongado eclipse fue por la secular atracción que el castellano ejercía sobre las minorías*

*cultas, en la que no intervenía presión oficial alguna y que explica hechos que hoy nos parecen sorprendentes*²⁷². Domínguez Ortiz considerava que la Nova Planta va ser “*una medicina amarga y a la vez salutífera*” per Catalunya²⁷³, ja que “*no tenía entonces el lenguaje el sentido político que se le atribuyó más tarde, en la era de los nacionalismos*”. La Nova Planta a Catalunya no va ser plantejada “*como un castigo a la rebelión*” durant la Guerra de Successió, sinó “*como un favor, igualando aquellos vasallos con los de Castilla, los más queridos del monarca*”²⁷⁴.

Per aquest autor, “*el predominio político de Castilla fue acompañado, y aun precedido, de un predominio lingüístico en el que la imposición violenta no tuvo ninguna parte*”. En aquest sentit, afirmava que “*no se puede negar que el ímpetu ascensional de Castilla en lo político y económico debió influir en la amplia aceptación de su idioma*”. I així, “*fue, sin duda, la potencia imperial de Castilla, exaltando el orgullo patrio, la que evitó una desvalorización del castellano*”²⁷⁵.

---

²⁷² DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio. *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*. Barcelona: Ariel, 1984, p. 247-248.

²⁷³ DOMÍNGUEZ ORTIZ (1984), p. 85-86.

²⁷⁴ DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio. *España. Tres milenios de Historia*. Madrid: Marcial Pons, 2001, p. 207.

²⁷⁵ DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio. *Desde Carlos V a la Paz de los Pirineos (1517-1660)*. *Historia de España*, Vol. 4. Barcelona: Ediciones Grijalbo, 1974, p. 259-260.

3.1.1.3.2. Fernando García de Cortázar

Un altre historiador que ha teoritzat sobre la inexistència d'una història de la persecució política del català és el catedràtic de la Universidad de Deusto Fernando García de Cortázar (Bilbao, 1942), director de les fundacions Dos de Mayo. Nación y Libertad i Vocento, així com de la revista de pensament *El Noticiero de las Ideas*. Premi Nacional d'Història 2008 amb l'obra *Historia de España desde el arte*, ha escrit prop d'una cinquantena de llibres entre els quals destaquen, pel seu èxit de vendes a les llibreries, *Los mitos de la Historia de España* (2003), *Breve historia de España* (2005) i *Atlas de Historia de España* (2005). També ha dirigit diverses sèries televisives com l'exitosa *Memoria de España*, *España en guerra* i *La Guerra Civil en el País Vasco*.

En la seva obra, García de Cortázar no només ha silenciada la història de la persecució sinó que l'ha definit com el “mito” de “*un trato injusto y vejatorio para las lenguas minoritarias, un trato que se debe a la intromisión más grosera del castellano y a su imposición a golpe de decreto*”. Per García de Cortázar, “*el mito se ha hecho carne, y aunque la comunidad lingüística se haya conseguido por necesidad e interés, aunque el verso castellano deba mucho a escritores catalanes, aunque su supuesta intromisión haya sido en el fondo aquella que señores, notables y comerciantes catalanes han querido que fuera, el murmullo que perdura es el de una lengua que avanza por las tierras de España en compañía de fieros conquistadores, monjes inquisidores, reyes absolutistas y terribles dictadores*”.

Així, l'autèntica “*historia mutilada*”, la història que, segons García de Cortázar, ha censurat el catalanisme, és una història “*sin*

personas de carne y hueso, sin mercaderes que comercian por los caminos reales de Castilla, sin poetas que buscan para sus versos un eco de más lectores, sin editores que llevan el español a las prensas porque el negocio pasa por la impresión de libros en la lengua de Garcilaso de la Vega ni burgueses atraídos por las rutas mercantiles que atraviesan el Atlántico”²⁷⁶.

Recuperant arguments idèntics als exposats per Juan Ramón Lodares, García de Cortázar afirma que, *“leídas en su contexto, las leyes de uniformización lingüística del siglo XVIII”* tenen el seu origen en lleis comercials²⁷⁷, i que *“la persecución política que sucedió a la Guerra Civil y la prohibición del catalán no procedió, como se repite una y otra vez, de una agresión exterior de fascistas que sólo hablaban español”*, ja que *“en Cataluña muchos sintieron con alivio la derrota republicana por aquello que se recuperaba con la entrada triunfal de Franco en Barcelona: la paz social, las fábricas, las empresas, las tierras, los bancos, los títulos de propiedad y el viejo orden de poder económico”*.

Per García de Cortázar, la història “mítica” de la persecució política del català ignora *“a propósito”*, *“que la economía, la necesidad de comunicarse, las múltiples formas que tiene la gente de ganarse la vida y la consideración de la lengua como un bien que garantice esa ganancia están siempre detrás de la difusión de las lenguas y de la legislación hecha a su propósito”*. En canvi, *“el mito*

---

²⁷⁶ GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando. *Los mitos de la Historia de España*. Barcelona: Planeta, 2003, p. 149-150.

²⁷⁷ GARCÍA DE CORTÁZAR (2003), p. 152.

llevado a la calle evoca un paraíso políglota donde los catalanes vivían sin arado, sin latín, sin comercio con América, sin carreteras ni ferrocarriles que les abrieran el mercado nacional y permitieran un trasiego de ideas, viajeros y mercancías mucho más rápido e intenso, sin industria que reclamara mano de obra inmigrante y atrajera gente de toda España”.

Des de l'entrada en vigor de l'Espanya constitucional, els nacionalismes basc i català ho han intentat tot per “*construir, cada uno a su estilo, sus naciones, levantando la frontera de un ‘ellos’ y un ‘nosotros’ con una idea tan beligerante de lo autóctono que en cuanto pueden practican la misma discriminación que dicen sufrir. Dan por hecho que su proyecto político, incluida su lengua, es un derecho irrenunciable y los de los demás una imposición abusiva*”.

Així, la població castellanoparlant pateix les conseqüències d'una “*coacción lingüística*” que els discrimina: “*El asunto es grave por el contenido patriótico que los nacionalismos dan a sus idiomas propios, por la fuerte carga emocional que gira en torno a su fomento o por la ausencia de espacios reales de libertad que garanticen la eliminación de todo dispositivo de coacción lingüística. Ya a lo largo de los veinte últimos años la debilidad del Estado ha dejado indefensos a muchos castellanohablantes, permitiendo al nacionalismo exhibir y desplegar una hegemonía que no se corresponde con el pluralismo real de la sociedad*”²⁷⁸. Per García de Cortázar, “*“normalización” ha sido y es la amenazadora palabra utilizada por los gestores de las*

---

²⁷⁸ GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando. *Historia de España. De Atapuerca al euro*. Barcelona: Planeta, 2004, p. 297.

comunidades bilingües para implantar la lengua autóctona, y minoritaria, en todos los ámbitos de la vida oficial y social de la región, relegando al castellano a un papel secundario de vehículo de comunicación con el resto de España”²⁷⁹.

3.1.1.3.3. Pío Moa

El revisionisme històric sobre la República, la Guerra Civil espanyola i el franquisme ha tingut un dels seus referents en l'exmilitant del GRAPO Pío Moa, nascut a Vigo el 1948. El seu revisionisme es desenvolupa i assoleix gran èxit durant els dos mandats del Partit Popular (PP) a Espanya. Pío Moa publica *Los orígenes de la Guerra Civil española* el 1999: és la seva primera obra de gran impacte, que va arrelar en les posicions que des de llavors va adoptar el PP respecte el passat.

El 1999 és, també, l'any que el Parlament espanyol va aprovar una condemna del “*golpe fascista militar contra la legalidad republicana*” de 1936, en la qual el PP es va abstenir. L'aleshores portaveu del grup parlamentari popular, José María Robles Fraga, afirmava que assenyalar el cop militar com l'única causa de la Guerra era una “simplificació” que donava lloc a una “visió esbiaixada” del passat. Tesi del tot coincident amb les tesis de Moa. Formalment, val a dir que el PP no va condemnar la repressió de la dictadura franquista

---

²⁷⁹ GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando. “Entre los escombros de Babel” [En línea]. ABC [Madrid] (6 juliol 2009). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2009/07/06/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

fins al 2002, en el 27è aniversari de la mort del dictador.

Moa va donar continuïtat a la seva primera obra amb la publicació de dos títols més: *Los personajes de la República vistos por ellos mismos* (2000) i *El derrumbe de la Segunda República y la Guerra Civil* (2001). A partir d'aquesta primera trilogia, la seva producció bibliogràfica es va multiplicar exponencialment, i amb *Los mitos de la Guerra Civil* va arribar als 250.000 exemplars venuts, segons La Esfera de los Libros.

Les seves tesis es van disseminar ràpidament en els mitjans de comunicació on és col·laborador: les publicacions *Época* —del grup Intereconomía, dirigida pel periodista Carlos Dávila, el mateix que el 2003 va fer una entrevista en el seu dia molt comentada, a Moa, en el programa Tercer Grado de La 2 de TVE—, *La Ilustración liberal* —creada el 1999 i dirigida per Federico Jiménez Losantos—, *Chesterton* i *El Economista*, i el líder dels diaris digitals a Espanya sense edició en paper *Libertad Digital*, plataforma que neix l'any 2000 novament de la mà de Jiménez Losantos.

També, la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), el *think tank* del PP, presidit per José María Aznar, ha promogut l'obra de Moa, publicant-li articles, comptant amb ell per a la participació en obres col·lectives, com la titulada *España, un hecho* (2003), o publicant ressenyes dels seus llibres, com la que li va dedicar l'historiador Stanley G. Payne a propòsit de *1934: Comienza la Guerra Civil* (2004). De fet, va ser el propi president Aznar qui va recomanar *Los mitos de la Guerra Civil* com a lectura d'estiu al 2003, quan el PP gaudia de majoria absoluta a Espanya des del 2000.

En síntesi, aquest revisionisme històric afirma que la Guerra Civil espanyola (1936-1939) comença amb els Fets d'Octubre de 1934. Per Moa, la responsabilitat del desencadenant de la guerra correspon a les esquerres i els “*separatistas*”, és a dir: “*socialistas, nacionalistas catalanes, comunistas y bastantes anarquistas*” conxorxats, amb el suport dels “*republicanos jacobinos*”²⁸⁰. La guerra civil és la resposta inevitable a una “*amenaza revolucionaria*” en tota regla: “*El proceso revolucionario se había desencadenado en 1933, había tratado de imponerse en 1934 y de nuevo, con el máximo peligro, en los meses posteriores a las elecciones de 1936. Por lo tanto, la guerra provino de una amenaza revolucionaria, no fascista*”²⁸¹.

El cop d'Estat militar feixista, 1936, és una qüestió menor, secundària en la seva anàlisi dels fets històrics. Per Pío Moa, és la provocació de les esquerres allò que veritablement empeny cap a la guerra civil. I l'assassinat del diputat monàrquic José Calvo Sotelo, la matinada del 13 de juliol de 1936, “*el crimen que reanudó la guerra*”²⁸². Pío Moa s'aferra als Fets d'Octubre de 1934 per dotar el cop d'Estat del 36 amb una legitimitat retrospectiva que li permeti fer afirmacions del tipus: “*La dictadura de Franco nació de una guerra provocada por las izquierdas*”²⁸³. També per a l'historiador oficial del

---

²⁸⁰ MOA, Pío. *Los crímenes de la Guerra Civil y otras polémicas*. Barcelona: Planeta de Agostini, 2005a, p. 23.

²⁸¹ MOA, Pío. *1934: Comienza la Guerra Civil. El PSOE y la Esquerra emprenden la contienda*. Barcelona: Àltera, 2004, p. 169.

²⁸² MOA, Pío. *La quiebra de la Historia progresista*. Madrid: Ediciones Encuentro, 2007, p. 200.

²⁸³ MOA, Pío. *Contra la mentira. Guerra Civil, izquierda, nacionalistas y jacobinismo*. Madrid: Libros Libres, 2003, p. 227.

règim franquista Ricardo de la Cierva, 1934 representava “*el antecedente esencial y determinante*”²⁸⁴, “*más claro y dramático*”, de la guerra²⁸⁵. De fet, si els seus arguments i els de Ricardo de la Cierva s’assemblen tant és perquè aquest revisionisme representa, segons han assenyalat diversos historiadors, el continuisme d’autors com el propi De la Cierva, de Ramón Salas Larrazábal, de Joaquín Arrarás o del comissari i director de l’Escola Superior de Policia Eduardo Comín Colomer, que també escrivia història oficial.

Per exemple, per parlar de les víctimes de la guerra civil, Moa es remet a les dades del llibre *Pérdidas de la guerra* (1977) de Salas Larrazábal i argumenta que Salas “*introdujo la cuestión en el ámbito del debate racional*”, ja que “*en cuanto a la distribución de las ejecuciones y asesinatos, [estimaba] en 72.500 los realizados por el Frente Popular, y 58.000 por los franquistas (incluyendo 23.000 en la represión de posguerra)*”²⁸⁶.

Com la nit i el dia són les dades de Salas Larrazábal i les contingudes en el volum *Víctimas de la Guerra Civil*, coordinat per Santos Juliá amb la participació dels historiadors Julián Casanova, Josep Maria Solé i Sabaté, Joan Villarroja i Francisco Moreno. El balanç d’afusellats pel franquisme ja ascendeix a 72.527 en tan sols

---

²⁸⁴ DE LA CIERVA, Ricardo. *Historia de la Guerra Civil española. Antecedentes. Monarquía y República. 1898-1936*. Madrid: Editorial San Martín, 1969, p. 369.

²⁸⁵ DE LA CIERVA, Ricardo. “Las fuentes en torno a los años treinta en España”, dins RAMÍREZ, Manuel. (ed.). *Estudios sobre la II República española*. Madrid: Tecnos, 1975, p. 20-21.

²⁸⁶ MOA, Pío. *El derrumbe de la Segunda República y la Guerra Civil*. Madrid: Encuentro, 2001, p. 541.

vint-i-quatre províncies —menys de la meitat d’Espanya—, mentre les estimacions de Salas per a les mateixes províncies no arriben ni a la meitat. Pel que fa a les dades de la repressió republicana, es calcula que les víctimes no haurien depassat les 50.000²⁸⁷.

A banda de Salas Larrazábal, Moa referencia les xifres que ostenta Ángel Martín Rubio, que, “*más comedido*” que Salas, “*calcula en 60.000 las víctimas del terror populista y en 80.000 las de sus contrarios*”, malgrat que “*la represión frentepopulista sólo pudo afectar a algo más de la mitad del país, en disminución según avanzaba la guerra, mientras que la contraria llegó a extenderse por el país entero*”. D’aquesta afirmació es dedueix que la intensitat de la repressió del Front Popular va ser superior.

Per Pío Moa, tot comença amb el fracàs del règim liberal de la Restauració (1874-1931), del qual Moa responsabilitza a “*los movimientos mesiánicos y desestabilizadores —socialismo, anarquismo y separatismos— en auge desde la crisis moral del 98*”, que, ja el 1923, van portar el país cap a “*una crisis revolucionaria, a la cual respondió el golpe de Primo de Rivera, saludado con alivio casi universal*”²⁸⁸.

De fet, per Moa, la dictadura de Primo de Rivera i la seva política repressiva, “*tan ligera, fácil e incruenta como el golpe mismo*” —diu— “*había sido de las más peculiares del siglo XX europeo, pintoresca en algunas de sus expresiones, amparadora de un auténtico*

---

²⁸⁷ JULIÁ, Santos (Coord.). *Víctimas de la Guerra Civil*. Madrid: Temas de Hoy, 1999, p. 407-412.

²⁸⁸ MOA, Pío. *La quiebra de la Historia progresista*. Madrid: Ediciones Encuentro, 2007, p. 263.

despegue económico, reflejo en buena medida de la personalidad de quien la ejercía: un hombre honrado, a veces hasta el candor, con ideas algo simples pero en general no descabelladas, como dejó probado en la gestión del país, y nada sangrienta. Sus enemigos le atacaban con una mezcla de burlas feroces y airados aspavientos por sus represiones, pero como terminaría reconociendo Niceto Alcalá-Zamora [primer presidente de la Segunda República i un dels principals opositors de Primo de Rivera], después de otras experiencias, “les llamábamos persecuciones y hoy no se les llamaría casi molestias”²⁸⁹.

Moa considera que “*el dictador no se empleó a fondo*”, ja que la seva principal preocupació era que “*los nacionalistas no le diesen quebraderos de cabeza políticos, y como efectivamente no se los dieron, mostró una tolerancia práctica con sus manifestaciones propagandísticas y culturales. Debió de tomar éstas por palabrería de escaso peligro, a pesar de sus tonos*”. Pel que fa a la llibertat de premsa, Pío Moa remarca que “*de siete diarios en catalán en 1923, se pasó a diez cuatro años más tarde, y también aumentó notablemente el número de revistas y la edición de libros*”. Les dades de Moa són incompletas, tal com es demostra documentadament en el capítol 3.2.4. de la tesi.

D'altra banda, les manifestacions culturals del catalanisme, segons Moa, tanmateix, van ser mínimes. I és que “*el nacionalismo catalán, como el vasco, se acomodó sin resistencia a la dictadura de*

---

²⁸⁹ MOA, Pío. *Una Historia chocante. Los nacionalismos vasco y catalán en la historia contemporánea de España*. Madrid: Encuentro ediciones, 2004b, p. 194.

*Primo de Rivera, si descontamos el esperpento de Prats de Molló*²⁹⁰:
“Primo, de carácter expansivo, se hizo enseguida una figura popular en Cataluña”²⁹¹.

Per Moa, “las derechas se habían dejado arrebatarse, desde 1930, la bandera de la democracia liberal”, i, així, el 1936 “habían llegado a la conclusión de que la misma resultaba imposible en España. De ahí la prolongada dictadura posterior”²⁹². O, dit d’una altra manera: “Franco fue el último en sublevarse contra la República. Antes lo habían hecho todas las izquierdas y un pequeño sector derechista. Irónicamente, fueron las izquierdas quienes trajeron a Franco y las que menos derecho tienen, por tanto, a quejarse de su dictadura”²⁹³.

No hi havia alternativa a Franco. Si Franco era dolent, “els altres” eren pitjors, molt més antidemocràtics que el propi Franco: “Creo que debe relativizarse el cargo principal hecho a su régimen: su carácter dictatorial. La realidad demostró que no había alternativa a él, tanto porque, tras la experiencia republicana, muy poca gente añoraba un sistema de partidos como porque quienes invocaban las libertades contra Franco eran en realidad mucho más totalitarios que él, y quienes eran sinceramente demócratas prefirieron, por diversas

---

²⁹⁰ MOA, Pío. *Contra la balcanización de España. Asalto a la democracia*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2006, p. 134-135.

²⁹¹ MOA (2004), p. 187.

²⁹² MOA (2004), p. 176.

²⁹³ MOA (2004), p. 169.

razones, no causarle problemas”²⁹⁴.

El seu balanç del franquisme com a mal menor és positiu per tres raons, tres “*auténticas hazañas*”, que “*dejan forzosamente muy en segundo término los defectos y fechorías achacables a su régimen*”: “*a) Franco derrotó la revolución en tres ocasiones: en 1934, cuando la insurrección socialista-nacionalista catalana; en 1936-1939; y en 1944-1949, cuando el maquis y el aislamiento internacional. b) En circunstancias sumamente adversas libró a España de la guerra mundial, que hubiera causado devastaciones y víctimas sin cuento, y seguramente un golpe durísimo a los aliados. c) Dejó un país próspero y, más importante aún, políticamente moderado, donde las exaltaciones del pasado estaban superadas. Gracias a lo cual han sido posibles casi 30 años de democracia*”²⁹⁵.

Amb la mateixa lleugeresa relativitza la persecució lingüística del català durant el franquisme: “*La propaganda nacionalista pinta de todo ello un cuadro exageradamente negro, y si admite otros tintes los atribuye al miedo del régimen por las presiones de unos u otros. En verdad, el franquismo no tuvo razones para temer excesivamente a sus contrarios*”²⁹⁶.

Un quadre massa negre, uns “abusos”, els d’aquella època, que —segons Moa— imiten, avui, però “*al revés los nacionalistas*”, amb l’aplicació de les polítiques de normalització lingüística, que qualifica

---

²⁹⁴ MOA, Pío. *Franco: un balance histórico*. Barcelona: Planeta, 2005b, p. 188.

²⁹⁵ MOA (2005b), p. 189.

²⁹⁶ MOA (2004b), p. 460-62.

com una “opresión discriminatoria”, “simétrica de la aplicada por el franquismo y contraria a las libertades”²⁹⁷. D’aquesta manera, s’equiparen de forma aberrant els processos de normalització del català amb la repressió exercida durant el franquisme, que va ser un autèntic “intent de genocidi cultural”, tal com el va definir Josep Benet en la seva *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura catalanes pel règim del general Franco* (1978).

Moa qüestiona la resistència cultural catalana durant el franquisme demanant-se “por qué tantos nacionalistas no dieron el ejemplo de una enérgica resistencia contra tanta persecución”: “El franquismo se ha convertido en filón inagotable de sentimentalidad contra lo español, identificado con la dictadura y la guerra civil. Pujol lo ha sintetizado aludiendo a “lo que Cataluña y los catalanes perdieron por medio de refinadas muestras de violencia física, psicológica y legal”. Cabría preguntarse, si así fue, por qué tantos catalanes colaboraron con el franquismo, por qué la inmensa mayoría se acomodó al sistema y por qué tantos nacionalistas no dieron el ejemplo de una enérgica resistencia contra tanta persecución”²⁹⁸.

---

²⁹⁷ MOA, Pío. *Contra la balcanización de España. Asalto a la democracia*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2006, p. 124-125.

²⁹⁸ MOA (2004), p. 598.

3.1.2. Actores secundaris

3.1.2.1. *Manifiestos i plataformes en defensa dels drets dels castellanoparlants a Catalunya*

3.1.2.1.1. **El Manifiesto de los 2.300 por la igualdad de los derechos lingüísticos en Catalunya (1981)**

Quan la normalització lingüística era tan sols un projecte de llei a Catalunya, un grup d'intel·lectuals encapçalats pel periodista Federico Jiménez Losantos (3.1.2.1.1.1) i el sociòleg Amando de Miguel (3.1.2.1.1.2), van signar *El Manifiesto de los 2.300 "Por la igualdad de los derechos lingüísticos en Catalunya"*, publicat per *Diario 16* el 12 de març de 1981. El manifest denunciava la "*situación cultural*" d'una Catalunya condemnada "*al empobrecimiento, de continuarse aplicando la política actual tendente a proteger casi exclusivamente las manifestaciones culturales hechas en catalán*", fet que deixava el castellà en un estat de total vulnerabilitat i, fins i tot, de "*marginación cultural*".

Els signants reclamaven en el text "*derechos tales como los referentes al uso público y oficial del catalán y el castellano, a recibir la enseñanza en la lengua materna o a no ser discriminado por razones lingüísticas*", que consideraven que estaven sent menyspreats, "*no sólo por personas o grupos particulares, sino por responsables de poderes públicos, sin que el Gobierno central, hasta ahora, ni los partidos políticos, parezcan dar importancia a este hecho gravísimamente antidemocrático*". El manifest de 1981 alertava en contra del procés de "*substitución*" del castellà pel català que, al seu entendre, implicava l'adopció de programes de normalització lingüística, i, específicament,

d'immersió, que es portaven a terme “*de grado o por fuerza, como algunos llegan a decir, mediante la persuasión, la coacción o la imposición*”; un autèntic “*trauma*” per als alumnes castellanoparlants, que es veien “*gravemente discriminados y en desigualdad de oportunidades con relación a los catalanohablantes*”.

Fent especial incidència en els suposats perills que podia comportar per al rendiment intel·lectual dels alumnes en edat escolar l'aplicació d'aquest programa educatiu, el manifest assenyalava que la “*consecuencia más inmediata*” de la immersió lingüística era “*la pérdida de la fluidez verbal y una menor capacidad de abstracción, comprensión y adaptación*”.

Prioritzar l'ús social del català equivalia a legitimar “*el genocidio cultural de cerca de tres millones de personas*”²⁹⁹. Cal fer notar que el llenguatge del *Manifiesto de los 2.300* utilitzava conceptes i terminologia prèviament referida per Francesc Ferrer i Gironès i Josep Benet en la seva història de la persecució de la llengua catalana, com ara els de “substitució lingüística”, “imposició”, “genocidi cultural”, si bé amb una finalitat radicalment contraposada: la de denunciar una “persecució” i un intent de “genocidi cultural” del castellà a Catalunya.

Com a reacció a aquest manifest, un miler d'entitats populars, amb el suport de prop de mig milió de signatures, van convocar un acte al Paraninf de la Universitat de Barcelona, el 18 de març de 1981, del qual va néixer el moviment cívic i popular de la Crida a la Solidaritat en

---

²⁹⁹ “El Manifiesto de los 2.300” [En línia]. *El País* [Madrid] (5 juliol 1981). <http://www.tolerancia.org/upimages/Manifiestos/man_2300.htm> [Consulta: 19 agost 2009].

Defensa de la Llengua, de la Cultura i de la Nació Catalanes³⁰⁰, que el 24 de juny de 1981 va organitzar una concentració al Camp Nou que va aplegar 80.000 persones sota el lema “Som una nació”, i el 14 de març de 1982 va promoure una gran manifestació contra la Llei Orgànica d’Harmonització del Procés Autonòmic (LOAPA).

Paral·lelament, els dies 20 i 22 de desembre de 1981, a Sitges, el president de la Generalitat, Jordi Pujol, va organitzar una trobada amb la participació d’una seixantena d’intel·lectuals per abordar les relacions entre les cultures castellana i catalana. En la trobada, van dialogar intel·lectuals catalans i castellans com Ignasi Riera, Antonio Tovar, Guillem Díaz-Plaja, Oriol Pi de Cabanyes, Eugenio Trías, José Antonio Maravall, Aina Moll, Fernando Lázaro Carreter, José-Agustín Goytosolo, Javier Sábada, Fernando Savater, Joan Triadú, Jordi Solé-Tura, Llorenç Gomis, Montserrat Roig, Fèlix Martí, Narcís Comadira i Salvador Giner, entre altres.

El tema a debat va ser la cultura castellana i la cultura catalana: problemes d’una relació (sessió presentada per Joan Fuster), i història d’una relació (sessió presentada per Joaquim Molas). En diverses intervencions, els participants van fer al·lusió al *Manifiesto de los 2.300* i a la necessitat, com va apuntar l’acadèmic de la llengua Antonio Tovar, de “*deshacer esos malentendidos de los manifiestos que dicen que la cultura castellana en Cataluña está amenazada, que se impone el catalán, que se descastellaniza a los inmigrantes*”. L’escriptor José-Agustí Goytisolo afegia, d’altra banda: “*Por este motivo sonó a burla*

---

³⁰⁰ Vegeu MONNÉ, Enric; SELGA, Lluïsa. *Història de la Crida a la solidaritat: en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes*. Barcelona: Edicions La Campana, 1991.

la declaración hecha por un grupo de profesores y funcionarios que aseguraban que en Cataluña se estaba cometiendo un genocidio cultural del castellano como idioma, cuando éste en realidad es el único idioma que conocen todos los habitantes de Cataluña”³⁰¹. Cal destacar la importància d’aquesta trobada entre intel·lectuals i la voluntat d’entesa, solidaritat i comprensió dels participants, fet que va contribuir a un debat serè sobre la realitat cultural i lingüística de Catalunya en relació amb Espanya.

3.1.2.1.1.1. Federico Jiménez Losantos

Anys abans d’esdevenir un controvertit locutor radiofònic amb el programa *La mañana* de la cadena COPE, Federico Jiménez Losantos (Orihuela del Tremendal, Terol, 1951) va ser un dels artífexs del moviment contrari a la normalització lingüística. Fins a finals de la dècada dels setanta, Jiménez Losantos va militar en l’extrema esquerra. Antic militant antifranquista de Bandera Roja i del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), explica en les seves memòries que un viatge a la Xina el 1979 va significar la seva ruptura definitiva amb el marxisme³⁰². El 1979 va publicar *Lo que queda de España*, un volum que és una recopilació d’articles, el primer dels quals, titulat “*La cultura española y el nacionalismo*”, va merèixer el I Premio de Ensayo

---

³⁰¹ *Relacions de les cultures castellana i catalana: trobada d’intel·lectuals: Sitges, 20-22 desembre 1981*. Barcelona: Departament de la Presidència; Generalitat de Catalunya, 1983, p. 25 i p. 50.

³⁰² JIMÉNEZ LOSANTOS, Federico. *La ciudad que fue. Barcelona, años 70*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 2007.

El Viejo Topo. Llavors, Jiménez Losantos tenia només 26 anys i feia de professor en un institut de la ciutat catalana amb més immigració en aquells moments: Santa Coloma de Gramenet.

Lo que queda de España denunciava —un any després que ho fes Gregorio Salvador durant una conferència a la Universidad de La Laguna— “una asimilación o liquidación del castellano como lengua de cultura, con todos los derechos, en la Cataluña autónoma”³⁰³. Això, en el marc de la incipient construcció de l’Estat de les Autonomies, malgrat que l’Estatut d’Autonomia de Catalunya de 1979 reconeixia el català com a llengua pròpia de Catalunya i oficial juntament amb el castellà.

En aquesta obra, Losantos va equiparar explícitament la situació del castellà a Catalunya amb la repressió franquista: “*Las infinitas molestias, por no decir humillaciones, que el nacionalismo prepotente causa a los que no comulgan —basta que traten de imponerlo— con el patriotismo ambiental sólo podrán comprenderlas los mismos catalanes que las sufrieron bajo Franco. Si ellos no tuvieron que emigrar, sí comprenderán que vuelve a hacerlo quien pueda, no ya a su región de origen, sino a cualquier otra parte de España donde el castellano no constituya pecado mortal*”³⁰⁴. Jiménez Losantos encara va anar més enllà i va alertar que la situació de 1979 era molt pitjor que en el passat atesa la seva “irreversibilitat”: “*Soy más pesimista hoy que entonces porque el proceso presenta tintes de irreversibilidad, y ello*

---

³⁰³ JIMÉNEZ LOSANTOS, Federico. *Lo que queda de España*. Barcelona: Ajo Blanco Ediciones, 1979, p. 72.

³⁰⁴ JIMÉNEZ LOSANTOS (1979), p. 76.

tendrá fatalmente consecuencias en la vida nacional”³⁰⁵.

L’any 1980 va ser candidat del Partido Socialista de Andalucía (PSA)³⁰⁶ a les eleccions autonòmiques catalanes i va reivindicar els drets culturals i cívics dels castellanoparlants a Catalunya i, el 1981, va promoure el *Manifiesto de los 2.300*. El 21 de maig de 1981 va ser segrestat per Terra Lliure juntament amb la professora d’un institut, i alliberat al cap de pocs dies després de rebre un tret a la cama. Després d’aquest episodi, el periodista es va establir a Madrid, on va exercir com a professor de literatura en un institut.

Tal com assenyala Albert Branchadell, el tret més característic del periodisme de Jiménez Losantos és “l’exhibició del seu antinacionalisme, fonamentat en una ideologia que es reconeix explícitament liberal”³⁰⁷. El 1993, Jiménez Losantos va denunciar “*la dictadura silenciosa de un cierto nacionalismo catalán*”³⁰⁸, que, des del seu punt de vista, pretenia imposar “*una política comparable en lo cultural a la ‘limpieza étnica’ de los serbios en la antigua Yugoslavia*”³⁰⁹, amb una immersió lingüística en català que era “*uno de los casos más espectaculares de ‘ingeniería social’ que puedan observarse en la Europa Occidental*”. Tal com en l’època franquista:

---

³⁰⁵ JIMÉNEZ LOSANTOS, Federico. *La dictadura silenciosa. Mecanismos totalitarios en nuestra democracia*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 1993, p. 13.

³⁰⁶ Partit polític dirigit per Alejandro Rojas Marcos, que aleshores comptava amb cinc diputats a Madrid i desenvolupava un paper destacat com a aliat d’UCD envers el PSOE.

³⁰⁷ BRANCHADELL (1997), p. 46.

³⁰⁸ JIMÉNEZ LOSANTOS (1993), p. 142.

³⁰⁹ JIMÉNEZ LOSANTOS (1993), p. 146.

“¿No es esto la reproducción a la inversa, de la situación lingüística de Cataluña en el franquismo cuando el catalán era relegado a la esfera privada o a circuitos culturales reducidos, mientras el castellano ocupaba el ámbito público, especialmente el político?”³¹⁰.

Jiménez Losantos assegurava que aquesta “*forma de totalitarismo*” buscava en la repressió franquista l’“*excusa para justificar su propia represión*”³¹¹ i el seu “*particularismo xenófobo*”³¹², que havia desembocat en una “*criminalització*” del castellà a Catalunya: “*Hoy, en Cataluña, el conflicto lingüístico es un tabú. La criminalización llevada a cabo por el nacionalismo contra la legitimidad del castellano en Cataluña, ha dejado “sin palabra” a los castellanohablantes. Nadie se atreve a hablar de la limpieza lingüística que se está llevando a cabo, de la voluntad monolingüista del catalanismo o, si prefieren, del deseo de erradicación del castellano en Cataluña. Y cuando alguien se ha atrevido, se le ha estigmatizado*”³¹³.

Va ser cap d’opinió a *Diario 16* fins al 1986, quan va dimitir per no estar d’acord amb la línia editorial de la publicació, que va donar suport al sí en el referèndum de l’OTAN. Losantos era partidari de l’abstenció. Des de llavors, va treballar a Antena 3 Radio com a analista polític, fins que, al 1992, va fitxar per la COPE, emissora que va abandonar en el 2009. Jiménez Losantos va compaginar aquestes

---

³¹⁰ JIMÉNEZ LOSANTOS (1993), p. 150.

³¹¹ JIMÉNEZ LOSANTOS (1993), p. 194-195.

³¹² JIMÉNEZ LOSANTOS (1993), p. 179.

³¹³ JIMÉNEZ LOSANTOS (1993), p. 161-162.

activitats amb una columna al diari *ABC* fins al 1999. Dirigeix des de 1998 la revista *La ilustración Liberal* i és editor del líder dels diaris d'opinió a la xarxa: *Libertad Digital*, que va fundar l'any 2000. També, és columnista d'*El Mundo* i fundador i locutor de l'emissora ES Radio.

3.1.2.1.1.2. Amando de Miguel

El catedràtic de sociologia de la Universidad Complutense de Madrid Amando de Miguel (Pereruela, Zamora, 1937), juntament amb Federico Jiménez Losantos un dels promotors del *Manifiesto de los 2.300* de 1981, ha publicat nombrosos treballs i articles en què ha condemnat obertament la implementació del procés de normalització lingüística a Catalunya. Col·laborador habitual de la cadena radiofònica Onda Cero i de *Libertad Digital*, participa ocasionalment en les tertúlies de Telemadrid i Intereconomía Televisión. És membre del Consejo Económico y Social de la Comunidad de Madrid i forma part del Patronato de Honor de la Fundación para la Defensa de la Nación Española (DENAES), la qual promou “*el cultivo del patriotismo, y la afirmación de España como Nación*”, “*la defensa y promoción del español, lengua común de toda la Nación*”, i “*el derecho de todos los ciudadanos españoles a no ser discriminados por razón de su lengua en todo el territorio nacional*”³¹⁴.

---

³¹⁴ Els principis fundacionals d'aquesta organització són: “1. *El cultivo del patriotismo, y la afirmación de España como Nación*; 2. *El fomento de la cohesión de la sociedad española, y de un gran acuerdo de los grandes partidos españoles en torno a la unidad de España y a la fortaleza del Estado español*; 3. *La movilización social de los españoles en defensa de la dignidad de la Nación española y de su*

Poques setmanes després que es fes públic el *Manifesto de los 2.300*, el 1981, De Miguel formulava la següent pregunta en un article publicat en la revista *Cambio 16*: “¿Será el recuerdo de los pasados genocidios una amenaza de la “Venganza Catalana” que nos aguarda sobre los que queremos ser de Cataluña sin renegar de nuestro idioma?”³¹⁵. “Obsérvese que los “ciudadanos catalanes” sólo parecen tener un idioma. Esta deliberada ambigüedad se ha repetido mil veces desde entonces y ha sido la causa de otros tantos malentendidos y rechazos”³¹⁶, il·lustrava, quatre anys més tard, quan va definir el nacionalisme com “una enfermedad del sentimiento político”, “una enfermedad endémica que la encontramos latente o expresa en casi todos los principales acontecimientos del último siglo de historia española”.

De Miguel parlava de “nacionalismes” en plural. Nacionalismes corresponents amb dues convencionals llegendes: d’una banda, “la leyenda negra en la que España aparece como una raza malvada,

---

inquebrantable unidad territorial y social; 4. La vigilancia del cumplimiento de la legalidad en lo relativo a los símbolos nacionales, y el derecho de todos los ciudadanos españoles a no ser discriminados por razón de su lengua en todo el territorio nacional; 5. La defensa del derecho de los españoles a que se respeten escrupulosamente los principios constitucionales, sin que los residentes de ninguna comunidad autónoma puedan suplantar la soberanía nacional usurpando decisiones que sólo competen al conjunto de los españoles; 6. La defensa y promoción del español, lengua común de toda la Nación, como elemento de cohesión social y garantía de igualdad entre todos los españoles en su trato con la Administración; 7. La promoción y el desarrollo de estudios e investigaciones sobre la historia de España, la lengua española y la realidad de la Nación Española”. Vegeu la pàgina web de Fundación DENAES: <<http://www.nacionspanola.org/esp.php?articulo7>> [Consulta: 3 octubre 2010].

³¹⁵ DE MIGUEL, Amando. “Cataluña en primera persona”. *Cambio 16* [Madrid] (23 abril 1981), citat per FERRER I GIRONÈS (2000), p. 353.

³¹⁶ DE MIGUEL (1986), p. 176.

*crudelísima y a contrapelo de la marcha progresiva de la Historia”, i, de l'altra, la “leyenda dorada en la que se pinta a los españoles con un aura romántica, heroica y exótica”*³¹⁷.

El 1986, Amando de Miguel va publicar *El Rompecabezas nacional*, llibre en què, tres anys després d'aprovada la Llei 7/1983, de normalització lingüística, reflexionava sobre l'“arbitrariedad” amb què a la majoria de la població li era imposada “la “normalización de la lengua propia”, cuando lo normal y propio es, para una gran parte de la población, el castellano”³¹⁸.

En un llibre posterior, titulat *El idioma español* (2002), De Miguel afirmava que “lo malo de la política de “normalización lingüística en las regiones con dos lenguas no es que se fomente la “propia”. Esa tarea siempre será plausible”, però criticava el fet que “con el dinero del contribuyente, se obligue a muchos españoles a estudiar en una lengua que no es la suya”. I això, si bé era quelcom no gens sorprenent en el context d'una dictadura, sí que ho era en democràcia: “Que se decida una cosa así en una dictadura es algo que no llama atención. Pero que esa misma decisión la apoyen todos los partidos políticos en una democracia es ya otro cantar”³¹⁹.

---

³¹⁷ DE MIGUEL (1986), p. 10.

³¹⁸ DE MIGUEL, Amando. *El rompecabezas nacional*. Barcelona: Plaza & Janés, 1986, p. 175.

³¹⁹ DE MIGUEL, Amando. *El idioma español*. Madrid: Consejo Social de la Universidad Complutense de Madrid, 2002, p. 54.

Les comparacions entre les polítiques de normalització lingüística i la dictadura franquista és quelcom sobre el qual ha insistit en diversos dels seus articles publicats a *Libertad Digital*, per exemple, afirmant que *“la ironía de la Historia es que los nacionalistas españoles de hoy pretenden hacer lo mismo que el primer franquismo, pero con la vista puesta ahora en sus respectivos idiomas regionales”*: *““Si se quiere proteger a una lengua, ¿se tiene que obligar a usarla a los que no quieren hablarla?” Contesto. Eso es lo que intentó el primer franquismo con lo de “habla en cristiano” o “habla la lengua del imperio” para proscribir el vasco, el catalán o el gallego. No consiguió nada, más bien lo contrario de lo que se propuso. Ya se sabe, el tiro por la culata. Es lógico, pues los idiomas no pueden prescribirse y proscribirse”*³²⁰.

De Miguel creu que les polítiques de normalització són *“una decisión lingüística que [hace] sufrir a mucha gente”*: particularment, als castellanoparlants, que són tractats *“como extranjeros”* en el seu propi país³²¹. L’objectiu final d’aquests “experiments” d’“enginyeria social” és “eradicar la llengua castellana”: *“La “normalización” implica que los castellanoparlantes que continúen con su lengua pasan a la categoría de “anormales”. De la misma forma, si las lenguas regionales son “propias” en sus respectivas demarcaciones, se supone que la lengua común aparece como “impropia”. Son asociaciones*

---

³²⁰ DE MIGUEL, Amando. “Nacionalismo lingüístico, una vergüenza” [En línia]. *Libertad Digital* (25 juny 2008). <<http://www.libertaddigital.com/opinion/amando-de-miguel/nacionalismo-linguistico-una-verguenza-44182/>> [Consulta: 28 març 2010].

³²¹ MARCOS-MARÍN, Francisco A.; DE MIGUEL, Amando. *Se habla español*. Madrid: Fundación Rafael del Pino, 2009, p. 110.

disparatadas, pero funcionan”³²².

Per Amando de Miguel, la discriminació del castellà a Catalunya és una realitat: “*Se vuelve a discutir, una vez más, si en España hay discriminación lingüística. Claro que existe esa discriminación allí donde coexisten dos lenguas oficiales, como en el caso de Cataluña y otras regiones. La clave está en que se trata de imponer la enseñanza o el uso oficial de la lengua regional para tratar de arrinconar el idioma español*”.

Més encara, afegeix: “*Nunca en la Historia ha sido tan alta la proporción de españoles que pueden entender el español. Al mismo tiempo, nunca ha habido tantos obstáculos legales para que los españoles todos se puedan expresar públicamente en ese idioma. Es una gran paradoja. [...] En Cataluña el bilingüismo real es un hecho, más que nada por la fuerza internacional de la lengua española. Pero es otro hecho que en Cataluña los castellanoparlantes (más o menos la mitad de la población) no tienen reconocido el derecho a que se les dé la enseñanza obligatoria en español. Eso es discriminación*”³²³.

De Miguel parla, fins i tot, d’una situació d’“etnocidi” contra la població castellanoparlant a Catalunya: “*Han sido cientos de miles de funcionarios y profesionales que han abandonado su residencia en las regiones bilingües por las imposiciones de la política lingüística*”,

---

³²² DE MIGUEL (2002), p. 54.

³²³ DE MIGUEL, Amando. “La inmersión lingüística y otras iniquidades” [En línia]. *Libertad Digital* (16 agost 2010). <<http://www.libertaddigital.com/opinion/amando-de-miguel/la-inmersion-linguistica-y-otras-iniquidades-55879/>> [Consulta: 30 juny 2008].

“millones de ciudadanos se ven privados de acceso igualitario a la lengua común, incluso cuando es su lengua materna, para defender los supuestos derechos de otras”³²⁴.

De Miguel destaca les virtuts del castellà *“por ser práctico, por convenir a las relaciones sociales, ahora muy particularmente el turismo y los medios de comunicación”³²⁵*. I, en aquest sentit, fa seves les tesis de la ideologia del darwinisme social lingüístic quan, en un llibre escrit amb Francisco A. Marcos Marín, *Se habla español* (2009), afirma que la diversitat lingüística dificulta l’enteniment entre les persones: *“Resulta asaz beatífica la pretensión de que los españoles, con diversas lenguas, nos entendemos mejor entre nosotros. En igualdad de circunstancias, nos entenderíamos mejor con una sola lengua, y mejor todavía si fuera el esperanto o algún otro invento parecido. Si hay varias lenguas, el desentendimiento está servido [...] A este mundo hemos venido a entendernos”³²⁶*.

---

³²⁴ MARCOS-MARÍN i DE MIGUEL (2009), p. 133.

³²⁵ MARCOS-MARÍN i DE MIGUEL (2009), p. 109.

³²⁶ MARCOS-MARÍN i DE MIGUEL (2009), p. 117.

3.1.2.1.2. El Manifiesto por la Tolerancia Lingüística: en castellano también, por favor (1994)

L'any 1994, sota l'empara de l'Asociación por la Tolerancia, fundada per Antonio Robles, es va presentar públicament el *Manifiesto por la Tolerancia Lingüística: En castellano también, por favor*. El manifest, que va recuperar el missatge del *Manifiesto de los 2.300* de 1981, acusava la Generalitat de Catalunya de portar a terme una política de “*limpieza lingüística*” “*cuyo fin es la imposición del cambio de lengua a todos los niños castellanohablantes*”. L'objectiu d'aquesta política era “eliminar” el castellà de Catalunya mitjançant “*una estrategia de ingeniería social*” i una “*pedagogía de la autodestrucción y el autodesprecio*” de la llengua castellana. El document acusava el govern de la Generalitat d'ignorar “sistemàticament” aquesta llengua tant en l'ensenyament com en el seu ús quotidià, de negar el dret dels professors a utilitzar la seva llengua i de convertir el castellà en una llengua “*proscrita*”.

Aquesta pràctica, aquesta “imposició” del català, “*aparte de ser un abuso totalitario*”, perjudicava “*especial y gravemente*” el rendiment intel·lectual dels nens castellanoparlants, cosa que estudis com l'elaborat per Josep Maria Serra, titulat *Inmersió lingüística, rendiment acadèmic i classe social* (1997), han permès desmentir. Un rendiment menor, “*reflejado en su menor capacidad abstractiva y en su escasa disposición para la concentración y el esfuerzo*”, “*al verse acobardados por una lengua que a los tres años aún no conocen y que los sumirá en un desconcierto gratuito, precisamente en un medio como el escolar*”. “*Al final de esta pesadilla sólo queda el silencio o el exilio lingüístico. Porque disentir hoy en Cataluña aboca inevitablemente al ostracismo social, político o profesional*”, conclouia.

El manifest instava a “llevar a cabo, por todas las vías democráticas, incluídas la desobediencia civil y la abstención activa, la defensa de la lengua española en Cataluña y los derechos laborales de los ciudadanos castellanohablantes que a causa de la lengua pudieran ser marginados del mercado del trabajo”. Tot reivindicant el dret a la llengua materna, els autors del manifest de 1994 proposaven un model amb tres opcions lingüístiques, molt semblant al model basc: A) Castellà com a llengua vehicular i català com a llengua ensenyada des del primer any d’escola. B) Bilingüe. La meitat en cada llengua. C) Català com a llengua vehicular i castellà com a llengua ensenyada des del primer any d’escola³²⁷.

3.1.2.1.2.1. Jesús Royo

Qui va ser “un dels cervells pensants”³²⁸ de l’Asociación por la Tolerancia, Jesús Royo, professor de català en un institut de secundària de Mataró i exregidor de Vilassar de Mar pel PSC, condemnava enèrgicament la normalització lingüística en l’obra *Argumentos per al bilingüisme* (2000), per mitjà de la comparació amb èpoques històriques en què la imposició del castellà va ser la tònica dominant: “El principi bàsic de les relacions humanes ha de ser la reciprocitat, la simetria, la reversibilitat. Per exemple, durant el franquisme lluitàvem contra la

---

³²⁷ “Manifiesto por la Tolerancia Lingüística: En castellano también, por favor” [En línia]. <<http://www.tolerancia.org/upimages/Manifiestos/manitolecat.htm>> [Consulta: 20 agost 2009].

³²⁸ VOLTAS (1996), p. 131.

imposició del castellà: no perquè fos del castellà, sinó perquè era imposició. Ara, si hi ha una imposició del català, caldrà denunciar-la igualment. És la mateixa imposició! O és que la imposició és bona si és catalana, i dolenta si és castellana? Més exemples: si obligar els nens catalans a aprendre en castellà era un genocidi, ¿Per què fer aprendre en català els nens castellanoparlants ja no és genocidi, sinó la benèfica “immersió”? Mira què bé!”³²⁹.

Aquest autor no només equiparava les polítiques de normalització amb l'intent de genocidi cultural franquista, sinó que també comparava els efectes de la Nova Planta amb els de la normalització lingüística: “Quan s’explica el decret de Nova Planta, se sol destacar la manera solapada, cínica i pèrfida com es va anar introduint el castellà: *“Con las providencias más templadas y disimuladas para que se consiga el efecto sin que se note el cuidado”*. Però ara la normalització s’està implantant sota el criteri principal de no fer soroll, d’evitar la polèmica i no alterar la pau social, sobretot. Trobo que és exactament el mateix, no?”³³⁰. Per Royo, “tota l’estratègia de la Normalització Lingüística es resumeix en un punt: es tracta de deslegitimar el castellà a Catalunya”³³¹.

Segons Royo, tal com en el franquisme, la llengua catalana a l’escola ha esdevingut una font d’inspiració fonamental de la “ideologia nacional”: “Els professors de català no som exactament professors de

---

³²⁹ ROYO, Jesús. *Argumentos per al bilingüisme*. Barcelona: Montesinos, 2000, p. 157.

³³⁰ ROYO (2000), p. 157.

³³¹ ROYO (2000), p. 148.

llengua, sinó d'ideologia. La nostra és una assignatura comparable a l'antiga i odiada *Formación del Espíritu Nacional*: la FEN [que era una assignatura obligatòria del batxillerat]. ¡Jo que em pensava que estava redreçant un tort històric, reparant una injustícia secular i trencant una absurda frontera social, de cop i volta m'adono que sóc com aquells tenebrosos professors de Falange!”³³².

Royo ha publicat, també, *Una llengua és un mercat* (1991), en què ha defensat el valor de les llengües com a mers vehicles de comunicació³³³, discurs que s'emmarca en l'argumentari bàsic de la ideologia de l'internacionalisme lingüístic: “La llengua és la plaça del mercat, el territori en què es realitzen els intercanvis, les transaccions i les interaccions d'una societat. La llengua és un element fonamental del procés productiu. És l'eina de la comunicació. I, si la producció és d'alguna manera comunicació, la llengua és d'alguna manera el mitjà de producció. Per això s'inverteix tant en la llengua: perquè dominar la llengua és controlar el mercat. El canvi de llengua, doncs, sempre és un trauma. Sempre té un cost en termes de mercat”³³⁴.

---

³³² ROYO (2000), p. 83.

³³³ ROYO (2000), p. 25.

³³⁴ ROYO, Jesús. *Una llengua és un mercat*. Barcelona: Edicions 62, 1991, p. 77 i 81.

3.1.2.1.2.2. *Extranjeros en su país*

L'any 1992, el fundador de l'Asociación por la Tolerancia y contra la Discriminación, Antonio Robles (Fermoselle, Zamora, 1954), va publicar *Extranjeros en su país*, editat per Ediciones Libertarias (Madrid) i signat amb el pseudònim d'"Azahara Larra Servet". *Extranjeros en su país* és un assaig novel·lat que es revela com una perfecta descripció de l'argumentari revisionista sobre la història de la persecució de la llengua catalana. L'any 2008, setze anys després, l'editorial "Sepha" va tornar a publicar el llibre. A diferència de l'any 1992, en el 2008 Robles va fer diverses presentacions del llibre. Les més destacades van ser la de Barcelona, amb l'eurodiputat popular Aleix Vidal-Quadras i l'expresidenta de l'Asociación por la Tolerancia, Marita Rodríguez; i la de Madrid, amb la líder de Unión Progreso y Democracia (UPyD), Rosa Díez, formació de la qual Robles és portaveu a Catalunya i en què milita des del 2009³³⁵, quan va abandonar l'escó al Parlament català com a diputat per Ciutadans-Partit de la Ciutadania, del qual va ser el primer secretari general.

Al final del llibre, en una "*Advertencia a los cazadores de recompensas de toda calaña y condición*", Robles denunciava la situació de "discriminació lingüística" del castellà a Catalunya: "*El ambiente, el afán inquisidor y los personajes de esta historia son fruto de la realidad social de Cataluña, pero en ningún caso la agotan. Por contra, su espacio debe ser escrupulosamente reducido al dominio*

---

³³⁵ "El exdiputado de Ciutadans Antonio Robles se afilia a UPyD" [En línia]. *El País* [Barcelona] (23 desembre 2009). <http://www.elpais.com/articulo/espana/ex/diputado/Ciutadans/Antonio/Robles/afilia/UPyD/elpepuesp/20091223elpepunac_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

actual del nacionalismo. [...] La enseñanza pública, las instituciones autonómicas, las sedes episcopales, los consejos de administración de determinadas cajas, bancos y empresas, los ayuntamientos catalanistas y cada uno de los medios de comunicación social que les protegen, serían esos espacios donde la realidad descrita se muestra con toda su crudeza. Más allá de ellos, existen cientos de miles de castellanohablantes que la sufren y miles de catalanoparlantes que sienten vergüenza ajena al mismo tiempo que impotencia al sentirse confundidos con las actitudes xenófobas del esencialismo catalanista por el mero hecho de expresarse en la misma lengua que ellos”³³⁶.

Extranjeros en su país explica la història de l’Adrián, un professor d’institut fill d’immigrants castellans, com Robles, també fill d’immigrants i llicenciat en Ciències de la Informació i en Filosofia i Ciències de l’Educació i professor de filosofia a l’institut Príncep de Girona de Barcelona. Llicenciat en ciències biològiques, a la Universitat de Barcelona l’Adrián va descobrir “*las barbas de Marx o las del ‘Ché’, el Estado de Derecho y el socialismo internacional, Trotski, el anarquismo o Pablo Neruda, “la imaginación al poder”, Joan Manuel Serrat... Pensadores, revolucionarios, conceptos, poetas, cantantes, lugares*”. Fins que “*las clases pasaron a un segundo plano y cada vez con más frecuencia las disculpas políticas le alejaban más y más de sus deberes como estudiante*”³³⁷: “*Adrián vivía ebrio la caída inminente de la dictadura y su natural inclinación a la ingenuidad le enseñó a escuchar, a comprender y a combatir una de las mayores injusticias*

---

³³⁶ LARRA SERVET (1992), p. 283.

³³⁷ LARRA SERVET, Azahara. *Extranjeros en su país*. Madrid: Ediciones Libertarias, 1992, p. 36.

que vio esta tierra: la represión de la lengua”³³⁸.

L’assistència a una conferència sobre “Els drets de la llengua catalana” va despertar la seva sensibilitat: “*Adrián descubrió en aquella conferencia las indecibles persecuciones a las que estaba y estuvo siempre condenada la lengua catalana. Desde una esquina le llegaba la nítida voz del orador: “Quan s’uniren els pobles d’Espanya, quan es provocà la unitat d’Espanya, no es pactà que els catalans abandonàrem el nostre idioma; ans al contrari, durant la Monarquia dels Austries la llengua oficial de Catalunya continuà essent el català”*. Aquest passatge que Robles atribueix a l’orador procedeix, tal com s’indica en la nota a peu de pàgina del fragment, del llibre *Combat per una Catalunya autònoma. Textos d’ahir i d’avui* de Josep Benet, autor de l’*Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim de Franco* de 1973.

L’orador reflexionava: ““Però fou a partir de 1714 quan el centralisme dels Borbons, així com el centralisme franquista, van iniciar una persecució atroç contra la nostra estimada llengua. Durant aquests darrers quaranta anys aquesta persecució es va convertir en un genocidi cultural: es prohibí en les institucions, es desterrà a l’escola, s’expulsaren i s’afusellaren els seus mestres i van ser substituïts per ensenyants castellans que desconeixien la llengua dels seus alumnes, dels nostres nens”. *La respiración del orador se escuchó herida por los micrófonos. La sala enmudeció. Adrián no sabía nada de aquello. “Avui els nostres fills desconeixen el seu idioma, perquè en les nostres escoles només s’ensenyava en castellà. Això constitueix un crim: el*

---

³³⁸ LARRA SERVET (1992), p. 37.

primer és la infracció comesa amb els nostres drets com a ciutadans. [...] Però encara hi ha un segon crim, si fa encara pitjor per inhumà: es tortura als nostres infants durant els primers anys d'escola aprenent en una llengua que no és la materna, amb què han après els seus primers sentiments i això els perjudica psíquicament i intel·lectualment en la seva formació com a homes i dones equilibrats i cultes””.

Després de la conferència, es va obrir un torn de paraules: *“Compañeros, mi idioma es el castellano, y como castellanohablante me avergüenzo de mi propia lengua. No es bueno, ni se puede justificar de ningún modo, que un niño deba aprender sus primeros conocimientos en una lengua distinta a la de sus padres. Es cruel que la lengua que han mamado se relegue y nosotros todos, pero especialmente los castellanohablantes que aquí estamos, deberíamos ser los primeros en impedir que esto se siga dando. Porque nosotros somos, aunque no lo sintamos así, los herederos de las supuestas ventajas que esta represión consigue”*.

L'Adrián va començar a fer de mestre en una escola pública de Badalona gràcies a un conveni entre la Generalitat i Òmnium Cultural: *“El día 23 de Abril, fiesta de Sant Jordi del segundo año de inmersión, fue un día clave para el equipo de mestres de català. Niños de Almería, gitanos de Granada, gallegos, extremeños, rapaces castellanos y de Aragón presentaron sus trabajos de dibujo para el concurso de pintura que se hacía en honor del patrón de Cataluña”*.

El primer premi se'l va endur un nen extremeny *“con un dibujo de colores muy vivos. En él representaba a Sant Jordi con la bandera catalana transformada en una lanza que se clavaba en un dragón que tenía las formas de los contornos del Estado y los espumarrajos que*

sacaba por la boca imitaban la bandera de España. La punta de la lanza se incrustaba en el corazón mismo del dragón de cuya herida salía un reguero de sangre cuyas formas imitaban en su caída una frase donde se leía: “Castellano, lengua del Imperio”. Era revelador cómo un niño extremeño de sólo 6 años tuviese ya esa sensibilidad para ver dónde estaba el mal de la lengua catalana”.

Només un any i mig més tard, a petició del president de l'associació de pares (APA), l'Adrián va perdre la feina en aquest institut per *“falta de celo del maestro a la hora de cumplir el plan de inmersión. Se le acusó de no haber sido fiel al ideario de la ley de normalización e inmersión por la cual los niños vivirían en la escuela en catalán y, señalaron como un agravio, que boicoteara los premios Sant Jordi de dibujo de aquel año”*³³⁹.

L'any següent, l'Adrián va ocupar una plaça a l'Institut García Lorca, on treballava Montse, amb qui mantenia una relació sentimental, professora de català i militant independentista que el va introduir als Grups de Defensa de la Llengua, una organització pròxima al Moviment de Defensa de la Terra (MDT). Un dels seus alumnes, Ángel Rodríguez va entregar un treball sobre el Decret de Nova Planta a Guifré, assessor lingüístic del centre, que l'hi va suspendre. L'Adrián li va oferir el seu suport: *“La cuestión no está en si el contenido del trabajo del alumno es históricamente válido o no, sino en la actitud de un profesor que, amparándose en criterios ideológicos y partidistas inconfesables,*

---

³³⁹ LARRA SERVET (1992), p. 52.

coarta la libertad de pensamiento de un alumno”³⁴⁰.

En l’apèndix del llibre, Robles hi adjunta el treball de l’alumne Àngel Rodríguez, així mateix, acompanyat del *Manifiesto de los 2.300* i de dos articles de premsa de l’escriptor José Antonio Gabriel (“Cataluña necesita el castellano”, publicat a *El País* el 10 de gener de 1992) i del professor d’antropologia de la Universitat de Barcelona Manuel Delgado (“Madrid y el “síndrome serbio””, publicat a *El Periódico* el 26 d’abril de 1992).

El treball d’Àngel Rodríguez, que portava per títol “*Decret de Nova Planta: sólo un hecho histórico*”, pretenia “*ser contraste en una sociedad catalanista de finales de siglo que plasma por doquier una concepción estrecha y, a veces, mal intencionada*” del passat: “*Hoy, a finales de los ochenta, un sector muy amplio de catalanes está dispuesto a gravar en bronce afrentas, odios y crímenes y, así, se ha pasado de momentos históricos a monumentos históricos*”. Entre aquests “moments històrics” destaca el de la implantació de la Nova Planta, que l’alumne es proposa desmitificar, restant-li la transcendència que la historiografia li ha donat com a punt de partida de futures persecucions polítiques del català, amb els arguments revisionistes que reproduïm a continuació³⁴¹:

1. “*El decreto no es ni va más lejos de una disposición administrativa en cuyo espíritu está su peor veneno para la Cataluña nacionalista. Dicho esto, también es posible decir que el monumento al*

---

³⁴⁰ LARRA SERVET (1992), p. 20.

³⁴¹ LARRA SERVET (1992), p. 263-270

mal que constituye hoy el Decret en Cataluña para una sociología adormecida por los efluvios de un nacionalismo religioso es exagerado e históricamente defectuoso cuando no falso. Habrá que esperar al siglo XIX —a decir de Pierre Vilar— con la ‘renaixença del 1833’. El resto es construir una fecha para dar un mitin, para fundamentar una política nacionalista de mediados-finales del siglo XIX y principios del XX”.

2. *“La fecha de 1716 y el Decret de Nova Planta son más una bandera mitológica como necesidad de fundamentar en la historia el nacionalismo burgués de finales del siglo XIX que una traba absoluta a Cataluña”.*

3. *“¿Pero, qué disponía el ‘Decret de Nova Planta’ sobre el idioma? Si tuviésemos que contestar a esta pregunta los nacionalistas de a pie no hay duda que contestarían que el catalán fue prohibido y perseguido. Quizás incluso estén confundiendo el siglo XVIII con el siglo XX; Felipe V con Franco, cosa que es algo arbitraria”.*

4. *“Aunque se ejercieron presiones para imponer el castellano durante la larga elaboración del futuro Decret de Nova Planta, al final su redactado solo incluía a la Real Audiencia como institución en la que se usara obligatoriamente el castellano [...]. En este sentido, es decir, en el estrictamente legal, poco daño hizo directamente el ‘Decret’”.*

Finalment, l’Adrián expressa: *“No se trata de salvar una lengua, sino de erradicar otra. Y eso “sería hacer lo mismo que cuarenta años de dictadura nos hicieron a nosotros””,* parafrasejant unes paraules de Josep Tarradellas en un article publicat a *El Correo*

Catalán del 26 d'abril de 1978³⁴². Un altre professor del centre, Carles Figueres, es va afegir a aquesta consideració establint una simetria entre el franquisme i la immersió lingüística en català: “*Una llengua no s’imposa; una llengua si no s’estima, només s’utilitzarà mentre duri la força d’aquell poder que la compona. Fixem-nos bé en el franquisme, tenia tot al seu favor per exterminar el català i després de quaranta anys de prohibicions, imposicions i càstig, cap català està disposat a abandonar la llengua perseguida; i el que és més evident, molts odien fins l’irracionalisme la llengua imposada. Anem amb compte, vosaltres podeu estar repetint el mateix error*”³⁴³.

Un altre moment important de l’obra es produeix durant la celebració de la “Setmana per la Normalització” a l’institut, en la qual es va organitzar la conferència *Catalunya: història d’una nació perseguida i explotada*. L’Adrián va participar en el posterior col·loqui. En la seva intervenció, va repassar diferents capítols de la història de la persecució política del català, des d’una òptica que podríem definir com a revisionista:

1. “*En el siglo XV se habían producido una serie de hechos que explican la relegación posterior de la lengua catalana: como la introducción de la dinastía castellana de los Trastamaras en la Corona de Aragón después del Compromiso de Caspe de 1412, que actúa como núcleo de castellanización, y cómo no, la decisiva unión de los reinos de Castilla y Aragón. A partir de entonces, instituciones, Iglesias e intelectuales son bilingües y el catalán perderá incluso la conciencia de*

---

³⁴² LARRA SERVET (1992), p. 108.

³⁴³ LARRA SERVET (1992), p. 113-114.

unidad lingüística”³⁴⁴. I així, “*no es el franquismo quien inventa el castellano en Cataluña*”³⁴⁵.

A banda de citar un text d’Antonio de Capmany, de 1779, que presentava el català com “*un idioma antiguo provincial, muerto hoy para la república de las letras*”, va afirmar que, a principis del XIX, “*Cataluña era una ruina o casi*”, fet que explica que “*renacentistas, modernistas y novecentistas, entre realidades y utopías*”, construïssin “*un país prácticamente nuevo, y en gran medida reinventado*”. Com a conseqüència d’aquest artifici, “*las organizaciones sindicales, el anarquismo, las dictaduras de Primo de Rivera y, sobre todo, la del general Franco, paradójicamente amamantaron el mito nacionalista catalán. Las organizaciones sindicales porque la burguesía tenía un arma envidiable en el nacionalismo para evitar la lucha de clases; y las dos dictaduras porque sirvieron de coartada para recrear el mito de la nación eternamente agredida*”. És així com es va crear “*el mito victimista catalán*”³⁴⁶.

2. Una de les estratègies del revisionisme és minimitzar la importància de la persecució lingüística durant el franquisme, la qual, naturalment, és un aspecte bàsic de la repressió practicada en aquesta època, que mereix tanta atenció com qualsevol altra forma de repressió: “*No hace falta recurrir a la imagen de un franquismo persiguiendo a niños por las calles por hablar el catalán, para cerciorarse de su*

---

³⁴⁴ LARRA SERVET (1992), p. 134.

³⁴⁵ LARRA SERVET (1992), p. 136.

³⁴⁶ LARRA SERVET (1992), p. 139.

fanatismo. Sobre su obra de prohibiciones generalizadas en la enseñanza y en las instituciones para maldecir su existencia. [...] Pero el franquismo es algo más que un perseguidor de lenguas: impuso un régimen fascista en la vida política nacional y no quemó o prohibió solamente los libros en catalán, espurgó bibliotecas públicas y privadas de todo folleto, revista o libro que consideraron impío, rojo, pornográfico o sospechoso de ideas liberales. Estuviera escrito en catalán o en castellano”.

3. Un altre recurs habitual del revisionisme consisteix a relativitzar la resistència cultural de Catalunya durant el franquisme, insinuant que, malgrat tot, la repressió de la llengua i la cultura en aquesta època no va ser tan forta, ni tan greu, en la mesura que *“el catalán después de los crudos días de represión posbélica tuvo un mínimo espacio donde sobrevivir”*, ja que es va continuar escrivint i publicant en aquesta llengua, i *“ocultar”* aquesta realitat *“es mentir, manipular”*, fomentar *“un odio mítico”*.

Així, les noves generacions, que defineix com a víctimes d'una *“síndrome de abstinencia represiva”*³⁴⁷, han de saber que *“en 1944 se empezaron a organizar clases privadas de catalán en Barcelona, que en 1946 se pudo representar la primera obra en catalán después de la guerra: ‘El ferrer de tall’, de Frederic Soler (Serafí Pitarra), que un año después, en 1947 se concedió el primer premio Joanot Martorell de novela, que en 1951 se editó la revista ‘L’infantil’, la primera revista en catalán de postguerra, que obras como ‘Nabí’ de 1941, de Josep Carner, las ‘Elegies de Bierville’ de Carles Riba en 1942, la ‘Primera*

---

³⁴⁷ LARRA SERVET (1992), p. 261.

història d'Esther de Salvador Espriu en 1948, del *'Diari 1918'* de J. V. Foix en 1956, *'Bearn'* de Llorenç Villalonga en 1961 o *'La plaça del diamant'* en 1962 de Mercè Rodoreda fueron escritas durante el franquismo, que en 1954 se publicó la segunda edición del *Diccionari Fabra*, que en 1961 se funda *Òmnium Cultural* y en el 69 se publica la *Gran Enciclopèdia Catalana*, así como numerosos libros y revistas y la *Nova Cançó* a finales de los cincuenta sirve de atalaya incommensurable a la dignidad y auge de la lengua”³⁴⁸.

4. “Sólo paraguas protectores como el nacionalsocialismo de Hitler o el nacionalcatolicismo de Franco pudieron hacer llevaderas las atrocidades que realizaron en la historia; sólo la llamada a la pureza nacional de sangre de Serbios y Croatas les pueden justificar sus respectivas limpiezas étnicas, y sólo el nacional-lingüismo puede hacer creíble el despojo lingüístico que se está llevando a cabo en Cataluña. A su manera, el nacionalismo catalán está practicando una limpieza lingüística que no por simulada y silenciosa es menos eficaz e injusta”.

Una pràctica habitual del revisionisme és comparar les polítiques de normalització lingüística no només amb el franquisme, sinó amb règims totalitaris com el de l'Alemanya nazi, amb l'objectiu de legitimar un judici negatiu sobre les polítiques de normalització lingüística del català: “*Es evidente que no es un Estado independiente y poderoso, ni tiene un gran ejército, ni Pujol puede ser Hitler sin autodestruirse. Pero existen puntos en común: el resentimiento histórico, la capacidad de presentarse ante la historia como víctimas, el*

---

³⁴⁸ LARRA SERVET (1992), p. 130-131.

convencimiento absoluto de estar en la orilla de la verdad, la obsesión por la pureza de sangre en el caso de Alemania y por la pureza lingüística o monolingüismo en el caso de Cataluña”³⁴⁹.

3.1.2.1.3. Acción Cultural Miguel de Cervantes: *El problema lingüístico en Cataluña. Informe de una realidad (1995)*

L’any 1982, després de l’atemptat perpetrat per un escamot de Terra Lliure contra un dels redactors del *Manifiesto de los 2.300*, Federico Jiménez Losantos, el moviment que havia donat lloc a aquest document va quedar escapçat. Com explica el periodista Eduard Voltas en *La guerra de la llengua* (1996), uns quants centenars de persones o potser algun miler van marxar de Catalunya, sobretot mestres d’escola, professors d’instituts i, també, els principals promotors del *Manifiesto de los 2.300*. Els qui van optar per quedar-se a Catalunya es van començar a organitzar i van fundar Acció Cultural Miguel de Cervantes, coneguda com “La Cervantina”, constituïda oficialment l’1 de juny de 1983, ja que fins a aquesta data el seu funcionament va ser semiclandestí. El catedràtic d’institut Jesús Asensio va ser nomenat president de l’associació per al període 1983-1987.

En la seva junta, hi havia el també el catedràtic d’institut Antonio Tercero, que de 1995 a 2001 va ocupar la presidència de l’entitat³⁵⁰ i que el 1999 opinava així sobre el que ell titllava de

---

³⁴⁹ LARRA SERVET (1992), p. 242-243.

³⁵⁰ VOLTAS, Eduard. *La guerra de la llengua*. Barcelona: Empúries, 1996, p. 30-32.

“Represión del español en Cataluña” a la revista La Ilustración liberal, publicació nascuda el 1999 i dirigida per Jiménez Losantos: “Diversos colectivos y personas vienen denunciando desde hace unos años la continuada conculcación de los derechos lingüísticos y culturales de que es objeto la comunidad castellanohablante de Cataluña por parte de las instituciones autonómicas, así como por la mayoría de las de ámbito provincial y local. [...] Con esta práctica se persigue el propósito de forzar un cambio lingüístico en una sociedad bilingüe, como la catalana, de manera que la comunidad castellanohablante sustituya su lengua habitual y propia por la catalana. Todo ello en contra de la composición sociolingüística de la población, de la Constitución Española, del Estatuto de Autonomía y de los tratados internacionales de protección de los derechos humanos”³⁵¹.

L’entitat Acció Cultural Miguel de Cervantes s’ha fet un ampli ressò de les tesis sobre la “persecució” del castellà a Catalunya. El 1995 va publicar un informe sobre *El problema lingüístico en Cataluña*, en què l’associació constatava “la progresiva erradicación de la lengua y cultura españolas en todo aquello sometido al poder político autonómico y local”, i es parlava de “depuración cultural” i d’ “un verdadero genocidio cultural”, “puesto que nos encontramos con una comunidad lingüística, la población castellanohablante de Cataluña [...], que ya ha sido encauzada con firmeza en el camino de la pérdida de su lengua española”, perquè “desde la transición hasta el presente ningún gobierno ha dictado una sola disposición que proteja el uso y la

---

³⁵¹ TERCERO, Antonio. “Represión del castellano en Cataluña” [En línia]. *La ilustración liberal. Revista española y americana*, núm. 3 (juny-setembre 1999). <http://www.libertaddigital.com/ilustracion_liberal/articulo.php/56> [Consulta: 19 agost 2009].

enseñanza del castellano”.

L’informe atribuïa als catalans “*un resentimiento histórico, basado en hipotéticos agravios del pasado, “más supuestos que efectivos” según afirmaba ya Unamuno, fruto de una interpretación sesgada y parcial de la Historia de España y de la Historia Universal*”, que “*conduce a sectores de Cataluña al victimismo, al odio a España y a todo lo español, incluida la lengua, a una exaltación catalanista permanente y a un talante totalitario y uniformista*”. I argumentava que “*no es cierto que la lengua propia de Cataluña sea exclusivamente el catalán por dos poderosas razones*”: la primera “*democrática*”, perquè ho era de la meitat de la seva població, i la segona “*histórica*”, perquè considerava que “*Cataluña ha sido siempre en sus medios políticos y culturales una comunidad bilingüe por deseo de sus habitantes*”³⁵².

El 17 de juny de 1996, Antonio Tercero va presentar una denúncia davant del Centre de Drets Humans de les Nacions Unides (ONU), amb seu a Ginebra, per presumpta discriminació del castellà en l’àmbit de l’ensenyament a Catalunya. La queixa, que constava de cinc folis i incloïa un informe sobre la situació lingüística de Catalunya, denunciava la vulneració de l’article 26 de la Declaració Universal dels Drets Humans, que estableix el dret dels pares a escollir l’educació dels seus fills³⁵³.

---

³⁵² *El problema lingüístico en Cataluña. Informe de una realidad*. Barcelona: Acció Cultural Miguel de Cervantes, 1995, p. 3-5, p. 12, p. 37.

³⁵³ “La ONU investigará la supuesta discriminación del castellano”. *El Mundo* [Madrid] (15 setembre 1996).

L'associació remarcava que, si la dictadura franquista va abolir l'escola en català per decret, ara, en democràcia, “*se [habían] suprimido las escuelas de castellano sin decreto alguno*”³⁵⁴. “*Como individuos tolerantes defendemos la pluralidad de lenguas y culturas. Como españoles creadores de una cultura universal reclamamos, de una vez por todas, que termine la opresión lingüística, la dictadura lingüística*”, expressava l'associació en un comunicat amb motiu del Dia de la Constitució el 1994³⁵⁵.

Prèviament, l'associació ja havia manifestat públicament el seu recel envers la normalització lingüística a Catalunya i havia defensat la necessitat de promulgar una llei de defensa de l'espanyol i dels drets lingüístics dels castellanoparlants en les comunitats bilingües de l'Estat, a fi de desenvolupar l'article tercer de la Constitució espanyola, que estableix que tot ciutadà espanyol té el dret i el deure d'utilitzar i conèixer la llengua espanyola³⁵⁶.

---

³⁵⁴ “La inmersión lingüística dificulta el aprendizaje del castellano”. *Las provincias* [València] (25 setembre 1994).

³⁵⁵ “Una asociación cultural habla de “dictadura lingüística” en Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (6 desembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/12/06/021.html>> [Consulta: 4 novembre 2010].

³⁵⁶ BUENO, Baltasar. “Una asociación cultural culpa al Gobierno español de financiar la eliminación del castellano en Cataluña”. *Las provincias* [València] (19 febrer 1994).

3.1.2.1.4. Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español (FADICE): *Por la normalización del español* (1997)

Constituïda el 1994 amb la participació d'Acción Cultural Miguel de Cervantes, Asociación por la Lengua Española en la Administración de Justicia, CADECA, i altres associacions gallegues, basques i valencianes, la Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español (FADICE) és coneguda per la seva lluita en defensa d'una llei de normalització de la llengua espanyola.

El 23 de juliol de 1994, la FADICE va enviar un escrit al president espanyol, Felipe González, en què reclamava la necessitat d'elaborar una llei en defensa de l'espanyol davant les polítiques lingüístiques autonòmiques: *“Ningún Gobierno del Estado ha sentido la preocupación de una ley que garantice lo dispuesto en la Constitución, respecto a los derechos al uso y enseñanza del idioma común español en los territorios de estas comunidades; al haber confiado en las Administraciones autonómicas respetarían y cumplirían lo establecido en la Constitución y en sus respectivos Estatutos. Por lo mismo, en vista de los resultados [...], venimos a solicitar de V. E. las disposiciones oportunas para la formulación de una ley en defensa del derecho al uso y enseñanza del idioma común español en todo el territorio del Estado; ley que, si nos atenemos a la importancia de la educación escolar, se considera ya imprescindible para la preservación de la unidad territorial, establecida en la Constitución”*.

Aquest desig va ser novament expressat per la Federació el 1997 en un informe sobre la situació del castellà en les comunitats bilingües espanyoles publicat com a llibre amb el títol *Por la normalización del*

español. Estado de la cuestión de una cuestión de Estado. Amb pròleg del sociòleg Amando de Miguel, l'informe clamava contra l'Estat de les Autonomies, que havia fet de la llengua catalana un “hecho diferencial y eje virtual de su unidad y peculiaridad nacional, con visos de redentorismo histórico”: “No deja de parecer insólito el hecho de que los gobiernos de la transición hayan dejado vía libre a que los nacionalismos desarrollen sus políticas autonómicas al margen de toda visión de Estado y de toda coordinación con las demás regiones”.

L'informe de la FADICE argumentava en contra de l'utilització de conceptes com el de “llengua pròpia” i “llengua vehicular” de les lleis de normalització lingüística: *“Con tan sibilino razonamiento se ha encontrado la fórmula de suprimir legalmente las escuelas en castellano, sin necesidad de un decreto o ley de supresión de la enseñanza en este idioma, como tuvo que hacer el franquismo cuando suprimió las escuelas oficiales en catalán establecidas por la República. Todo ello en virtud de otro eufemismo: la normalización”.*

De la mateixa manera, es comparava l'eliminació del català a l'escola del franquisme amb la normalització del català: *“Si el dictador Franco hubo de publicar un nefasto decreto por el que suprimía las escuelas con enseñanza en catalán, que había establecido la República, el Gobierno de la Generalidad de Cataluña no ha necesitado ningún decreto para suprimir la enseñanza en castellano pues le ha bastado con los eufemismos de la “lengua propia” y el “idioma vehicular” para que toda la enseñanza se imparta en catalán”.*

Així es negava la persecució política del català: *“Y cuando le digan que en tiempos históricos se impuso el castellano de la misma manera, recuerde la frase de Sánchez Albornoz: “Cuando el castellano*

triunfó en las regiones hermanas de Castilla, no hubo disposición alguna que lo impusiera””. Així s’insistia en el fet que el castellà va arrelar a Catalunya pel seu prestigi i la seva supremacia com a llengua de cultura, “sense imposicions”: “*Así, mientras el español —que dejó de ser castellano hace quinientos años— se fue extendiendo sin imposiciones, como lengua usual y de cultivo literario, las lenguas regionales fueron olvidando su literatura medieval durante trescientos años, hasta el advenimiento de los nacionalismos políticos, como consecuencia del romanticismo, lo que llevó a la renovación y cultivo de tales lenguas*”.

La FADICE assenyalaria el govern espanyol com a responsable del “*abandono de millones de ciudadanos castellanohablantes*”, i de “*la progresiva erradicación del idioma oficial del Estado*”, amb el consegüent risc de fracàs escolar que relacionaven amb la implantació del model d’immersió lingüística: “*Entre los métodos, procedimientos y formas de enseñanza de lenguas es el más peligroso; pues si se emplea —como se está empleando— antes que el niño domine por completo la estructura idea-forma-concepto de su lengua materna, y además en niños de bajo o mediano nivel intelectual y en ambientes de peonaje, se corre el riesgo de que tal sistema obstaculice el normal desarrollo de su intelecto y les invalide para otros estudios y desde luego para los superiores*”.

Per aquesta raó, la FADICE reclamava a les autoritats governamentals “*una Ley Orgánica de Normalización del idioma español*”: “*Esta Ley armonizaría la enseñanza de la lengua oficial del Estado con la de las respectivas Comunidades autónomas, de modo que fuera garantizado el derecho humano a la enseñanza en lengua materna, junto al derecho de los padres a la opción de escuela para sus*

hijos. La Ley precisaría la obligatoriedad de la enseñanza de la lengua del Estado en los centros donde se impartiera la enseñanza en la lengua regional”³⁵⁷.

3.1.2.1.5. Convivencia Cívica Catalana

L’any 1998 va néixer la plataforma ciutadana Convivencia Cívica Catalana (CCC). Fundada pel dirigent del Partit Popular (PP) de Catalunya Aleix Vidal-Quadras, durant un temps aquesta organització va “absorbir orgànicament” l’Asociación por la Tolerancia i l’Asociación de Profesores por el Bilingüismo. A partir de l’any 2000, el professor del Departament d’Història de la Filosofia, Estètica i Filosofia de la Cultura de la Universitat de Barcelona (UB) Francisco Caja (Arnedo, La Rioja, 1949) va assumir el relleu de Vidal-Quadras al capdavant de la plataforma.

L’associació, que Caja ha definit aquesta entitat com “*una asociación cívica absolutamente independiente de cualquier partido político, que tiene como objetivo recuperar la sociedad civil destruida en Cataluña por el nacionalismo y limitar los abusos del poder institucional, entre ellos la vulneración de la libertad lingüística que sufrimos todos los catalanes*”³⁵⁸, és coneguda per les seves accions en

---

³⁵⁷ *Por la normalización del español. Estado de la cuestión o una cuestión de Estado.* Barcelona: Libros PM, 1997. [En línia]. <<http://www.libertadidioma.com/lbfadice.pdf>> [Consulta: 8 novembre 2010].

³⁵⁸ CAJA, Francisco. “Respuesta a Culla de Francisco Caja”. *El País* [Madrid] (23 gener 2008).

defensa de la llengua castellana.

L'any 2000, Convivencia Cívica Catalana va presentar un recurs per tal que les preinscripcions escolars incloguessin, com es feia fins al curs 1998/1999, una casella en què la Generalitat donava l'opció a les famílies d'informar sobre els seus usos lingüístics, a fi de tenir-los en compte en l'ensenyament infantil i primari i fer efectiu el dret dels infants a rebre el primer ensenyament en la seva llengua habitual, ja fos aquesta la catalana o la castellana. La sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC), coneguda en el 2004, i, posteriorment, ratificada pel Tribunal Suprem, va donar la raó a l'entitat³⁵⁹.

Convivencia Cívica ha presentat recursos al TSJC contra els reglaments d'usos lingüístics de la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat Pompeu Fabra i l'Ajuntament de Sabadell, alguns aspectes fonamentals dels quals ha anul·lat l'alt tribunal català. Més recentment, també ha recorregut els reglaments de la Diputació de Lleida, a propòsit del qual el TSJC ha impugnat una desena d'articles, suspent-la cautelarment juntament amb la de l'Ajuntament de Barcelona, en aquest darrer cas a l'espera de la resolució del recurs que va presentar el president del grup municipal del Partit Popular al consistori barceloní³⁶⁰. Convivencia Cívica Catalana també va portar el reglament d'ús del català de la Diputació de Girona al TSJC, en considerar

---

³⁵⁹ “El Tribunal Supremo obliga a la Generalitat a ofrecer educación en castellano a los niños” [En línia]. *El Mundo* [Madrid] (27 desembre 2008). <<http://www.elmundo.es/elmundo/2008/12/27/barcelona/1230380551.html>> [Consulta: 20 setembre 2010].

³⁶⁰ PANYELLA, Jordi. “La normalització lingüística s'encalla de nou als tribunals” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (27 octubre 2010). <<http://www.avui.cat/noticia/article/2-societat/5-societat/322329-la-normalitzacio-lingueistica-sencalla-de-nou-als-tribunals.html>> [Consulta: 12 novembre 2010].

inconstitucional l'ús preferencial del català. El TSJC en va anunciar la suspensió de quinze articles el 16 de març de 2011³⁶¹.

Una altra iniciativa que ha impulsat Convivència Cívica Catalana durant la presidència de Francisco Caja és la Iniciativa legislativa popular (ILP) per l'ensenyament en llengua materna i el bilingüisme escolar, defensada pel propi Caja al Parlament de Catalunya el 19 de desembre de 2007, amb el suport de Ciutadans i el Partit Popular, que l'hemicicle català va rebutjar amb els vots de CiU, PSC, ERC i ICV-EUiA.

En la memòria explicativa de la iniciativa, que comptava amb l'aval de més de cinquanta mil firmes, es denunciava que el govern de la Generalitat estava aplicant polítiques lingüístiques escolars “*que han extendido la discriminación de los niños castellanohablantes*”, amb la finalitat d’“*asegurar la erradicación del castellano en la escuela*” mitjançant “*la imposición coactiva del monolingüismo*”, “*marginando y finalmente excluyendo del ámbito escolar la lengua materna de más de la mitad de los ciudadanos en Cataluña, el castellano*”³⁶². En la seva intervenció al Parlament català, Caja va instar les autoritats catalanes a posar punt final als programes d'immersió lingüística, que haurien

---

³⁶¹ “El reglament del català de la Diputació, suspès pel TSJC” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (16 març 2011). <<http://www.avui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/383932-el-reglament-del-catala-de-la-diputacio-suspes-pel-tsjc.html>> [Consulta: 16 març 2011].

³⁶² “Memoria explicativa de las razones que justifican la tramitación y aprobación de la iniciativa legislativa en favor de la enseñanza en lengua materna y el bilingüismo escolar en Cataluña” [En línia]. Convivència Cívica Catalana. Iniciativa Legislativa Popular. <http://www.convivenciaticiva.org/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=28> [Consulta: 21 setembre 2010].

convertit l'escola “*en un correccional lingüístico*”³⁶³, i als quals va responsabilitzar com a únics causants del fracàs escolar.

En aquest sentit, Convivencia Cívica ha elaborat diversos informes sobre la qüestió lingüística a Catalunya, entre els quals destaquen “*La lengua española en la educación primaria de Cataluña*” i “*La lengua española en la educación secundaria de Cataluña*”, presentats el 28 de setembre de 2007 i el 21 de febrer de 2007, respectivament. Vegem quines són les conclusions que posen de relleu aquests informes.

El primer d'ells, sobre l'educació primària, insisteix en la tesi de la discriminació del castellà a les escoles catalanes quan afirma que la “*marginación de la lengua española en el sistema educativo catalán*”, “*consecuencia lógica del insuficiente número de horas que se dedican a lengua y literatura españolas*”, ha derivat en una situació en què el domini del castellà per part de l'alumnat català és “*sensiblemente inferior*” al del català: “*De las dos lenguas oficiales es la lengua española la que presenta un peor grado de dominio entre los alumnos catalanes de primaria y la que, en consecuencia, debería priorizarse, al contrario de lo que muchas veces se afirma*”³⁶⁴. Pel que fa a l'estudi sobre l'educació secundària, la plataforma conclou, novament, que “*los*

---

³⁶³ “Defensa de la iniciativa legislativa popular para la defensa de la enseñanza en lengua materna y el bilingüismo escolar. Intervención de Francisco Caja, Presidente de Convivencia Cívica Catalana, ante el Parlamento de Cataluña el 19 de diciembre de 2007” [En línia]. <http://www.tolerancia.org/upimages/2007/ilp_intervencion_caja.pdf> [Consulta: 22 setembre 2010].

³⁶⁴ “La lengua española en la educación primaria de Cataluña” [En línia]. Convivencia Cívica Catalana (28 setembre 2007). <<http://www.convivenciacivica.org/images/stories/educacion%20primaria.pdf>> [Consulta: 16 setembre 2010].

alumnos catalanes no llegan al nivel de conocimiento de lengua y literatura española del resto de alumnos españoles”³⁶⁵.

Signant del *Segundo manifiesto por un nuevo modelo de Cataluña* (1998) i, també, del *Segundo Manifiesto de Ciudadans de Catalunya* (2006), Francisco Caja considera que les institucions de govern catalanes sotmeten els infants castellanoparlants a un “*lavado de cerebro*”, i que aquesta circumstància fa que les escoles “*se parezcan a campos de concentración*”³⁶⁶.

L’any 2009, Caja va publicar un llibre, titulat *La raza catalana. Núcleo doctrinal del catalanismo*, amb pròleg de Jon Juaristi, en què desmitificava la importància de les arrels culturals i lingüístiques de la identitat catalana, i en què equiparava el catalanisme amb “*la doctrina de la raza*”. Amb tal propòsit, Caja analitzava els textos dels fundadors del catalanisme, com Valentí Almirall, el doctor Bartomeu Robert, Antoni Rovira i Virgili i el president de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba.

Per Caja, “*el conflicto político (imaginario y resultante de concebir la política en términos de conflicto entre razas en términos reproductivos) entre autóctonos (catalanes) e inmigrantes (españoles)*”

---

³⁶⁵ “La lengua española en la educación secundaria de Cataluña” [En línia]. Convivencia Cívica Catalana (21 febrer 2007). <<http://www.convivenciaviciva.org/images/stories/educacion%20secundaria.pdf>> [Consulta: 16 setembre 2010].

³⁶⁶ TORDERA, Josep. “Colectivos anti-Estatuto reúnen a 2.000 personas en Barcelona” [En línia]. *El Periódico de Aragón* (5 febrer 2006). <<http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/noticia.asp?pkid=229843>> [Consulta: 20 setembre 2010].

es transferido a los términos de la lengua”³⁶⁷, en la mesura que s’identifica el poble amb una llengua considerada com la “pròpia”. I així, “*el pueblo, Cataluña, de la lengua propia, no es definido sino sobre las mismas bases que la raza: identidad de sangre y territorio. El lazo que une al pueblo. La comunidad de sangre y territorio. El lazo que une al pueblo. La comunidad de sangre y territorio fundamento del derecho. Siendo la lengua la prueba “audible” de esa comunidad*”.

“*Tal es la naturaleza del poder político de la nación de la lengua*”, alerta³⁶⁸. Una nació basada en una “*epopeya biolingüística*”, que considera que “*la lengua-organismo debe disponer de un territorio exclusivo para sobrevivir*”. “*El nombre de esta política (biopolítica en sentido propio) es el de “normalización lingüística”*”;³⁶⁹ política que, segons Caja, “*apenas disimula su estofa racalista*”.

3.1.2.1.6. Manifiesto por la lengua común (2008)

El 23 de juny de 2008, l’Ateneu de Madrid va acollir la presentació d’un nou manifest signat per una vintena d’escriptors de renom i personalitats del món de la cultura espanyola. La presentació oficial del manifest va anar a càrrec de qui l’havia redactat, l’influent filòsof Fernando Savater, que va estar acompanyat per Carlos Martínez

---

³⁶⁷ CAJA, Francisco. *La raza catalana. El núcleo doctrinal del catalanismo*. Madrid: Ediciones Encuentro, 2009, p. 278-279.

³⁶⁸ CAJA (2009), p. 286-287.

³⁶⁹ CAJA (2009), p. 277-278.

Gorriarán, membre de la direcció de Unión Progreso y Democracia (UPyD), i per la historiadora Carmen Iglesias, presidenta de Unidad Editorial i membre de la Real Academia Española. Preocupada per *“las consecuencias de la marginación del castellano en los planes educativos”* de comunitats autònomes com la catalana, Iglesias va assegurar que la política lingüística que aquestes practiquen és una política pròpia del *“fanatismo”*, fonamentada en *“una historia falseada que nos hace retroceder al siglo XVIII”*. Per la seva banda, Savater va dir que *“una cosa es incentivar el conocimiento de las lenguas autonómicas y otra imponerlas a costa de la lengua común”*, i va parlar de *“discriminació”* per descriure la situació dels castellanoparlants a les comunitats amb llengües cooficials.

El manifest alertava de les *“crecientes razones para preocuparse en nuestro país por la situación institucional de la lengua castellana, la única lengua juntamente oficial y común de todos los ciudadanos españoles”*, i titllava la normalització lingüística de *“atropello”*. En aquest sentit, remarcava que *“las lenguas no tienen el derecho de conseguir coactivamente hablantes ni a imponerse como prioritarias en educación, información, rotulación, instituciones, etc., en detrimento del castellano”*.

També, assenyalava que l'aprenentatge de les llengües cooficials no podia derivar en *“imposiciones abusivas”* ni, per tant, en *“la discriminación, marginación o minusvaloración de los ciudadanos monolingües en castellano”*, que només perjudicaven *“las posibilidades laborales o sociales de los más desfavorecidos, recortando sus alternativas y su movilidad”*. La llengua castellana era l'única llengua comuna de tota Espanya, i així havia de manifestar-se en tots i en cadascun dels aspectes de la vida pública espanyola i, també,

de la catalana. Per a tal efecte, els signants del manifest, al qual hi van donar el seu suport explícit, també, mitjans de comunicació com *ABC*, *El Mundo* i Telecinco³⁷⁰, instaven el Parlament espanyol a elaborar “una normativa legal del rango adecuado”, si fos necessari exigint una modificació constitucional i d’alguns Estatuts autonòmics, d’acord amb els següents principis³⁷¹:

1. “*La lengua castellana es común y oficial a todo el territorio nacional, siendo la única cuya comprensión puede serle supuesta a cualquier efecto a todos los ciudadanos españoles*”.
2. “*Las lenguas cooficiales autonómicas deben figurar en los planes de estudio de sus respectivas comunidades en diversos grados de oferta, pero nunca como lengua vehicular exclusiva*”.
3. “*En las autonomías bilingües, cualquier ciudadano español tiene derecho a ser atendido institucionalmente en las dos lenguas oficiales*”.
4. “*La rotulación de los edificios oficiales y de las vías públicas, las comunicaciones administrativas, la información a la ciudadanía, etc., en dichas comunidades [...] en todo caso nunca podrán expresarse únicamente en la lengua autonómica*”.

---

³⁷⁰ “Telecinco se adhiere a través de El Mundo al manifiesto en defensa del castellano” [En línia]. *El Mundo* [Madrid] (27 juny 2008). <<http://www.elmundo.es/elmundo/2008/06/27/espana/1214580434.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

³⁷¹ “Manifiesto por una lengua común” [En línia]. *El País* [Madrid] (25 juliol 2008). <http://www.elpais.com/articulo/espana/Manifiesto/lengua/comun/elpepuesp/20080623elpepunac_29/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

El manifest va comptar amb adherits com el Premi Nobel de Literatura 2010, Mario Vargas Llosa, José Antonio Marina, Carlos Castilla del Pino, els ideòlegs de Ciutadans-Partido de la Ciudadanía Albert Boadella, Félix de Azúa i Arcadi Espada, entre altres³⁷², i amb el suport del Partit Popular, mitjançant les adhesions del propi líder de la formació, Mariano Rajoy, la secretària general, María Dolores de Cospedal, i els vicesecretaris Ana Mato, Javier Arenas i Esteban González Pons.³⁷³

3.1.2.2. La campanya del diari 'ABC'

També el diari *ABC* es va mostrar especialment bel·ligerant amb les polítiques de normalització lingüística a Catalunya arran de l'aprovació de la Llei de normalització de 1983. Un recorregut per l'hemeroteca del rotatiu demostra les múltiples vegades en què *ABC* ha atiat un anticatalanisme contra la llengua catalana i els intents de normalitzar-la socialment per mitjà de la seva assimilació del que considera un tracte discriminatori del castellà a Catalunya amb la persecució patida pel català i els seus parlants en temps de Franco. El 12 de setembre de 1993, l'endemà de la Diada Nacional de Catalunya, el

---

³⁷² A aquests cal afegir-hi altres noms propis menys coneguts com Aurelio Arteta, Luis Alberto de Cuenca, Alberto González Troyano, Antonio Lastra, Carmen Iglesias, Carlos Martínez Gorriarán, José Luis Pardo, Álvaro Pombo, Ramón Rodríguez i José Mª Ruiz Soroa.

³⁷³ “El PP se adhiere al ‘Manifiesto por la lengua común’ en defensa del castellano” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (25 juny 2008). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53487688469&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

diari *ABC* obria la seva edició nacional a pàgina sencera amb una imatge del president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol.

La portada, titulada *“Igual que Franco, pero al revés: persecución del castellano en Cataluña”*, avançava el contingut d’un reportatge de quatre pàgines sobre el tema, que recollia els testimonis d’alguns pares descontents amb la Llei 7/1983, de normalització lingüística, del govern català, i que insistia que *“el proceso de normalización no es una defensa lógica de la lengua catalana sino una agresión a la castellana”*.

Una “agressió” al castellà que convertia els estudiants en *“analfabetos funcionales en español”*: *“Preocupación, rabia, desgana y, sobre todo, impotencia. Eso es lo que nos inspira la intransigencia de la Generalidad, su arrogancia, su autoritarismo”*. Segons *ABC*, les objeccions dels pares i mares envers la normalització lingüística estaven plenament justificades: *“De llevarse adelante el llamado proceso de normalización, sus hijos no conocerán o conocerán mal el castellano y no podrán competir en un mundo en el que existen casi cuatrocientos millones de hispanohablantes”*³⁷⁴.

La comparació amb el franquisme de la portada d’aquell 12 de setembre de 1993, una afirmació que ha esdevingut un recurrent *leitmotiv* del revisionisme històric sobre la persecució política de la llengua catalana, apareixia desenvolupada en un dels editorials del dia,

---

³⁷⁴ ARMORA, Esther. “El “proceso de normalización” no es una defensa lógica de la lengua catalana sino una agresión a la castellana” [En línia]. *ABC* [Madrid] (12 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/12/075.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

en què s’anunciava la “*proscripción del castellano*”: “*Parece mentira que un pueblo que sufrió en su propia carne hace unas décadas el ensayo totalitario de proscribir el uso público de su forma histórica y natural de expresión incurra, ahora, ‘sensu contrario’, en idéntico pecado de barbarie*”³⁷⁵.

La visceralitat del diari *ABC* posava de manifest el reviscolament d’un anticatalanisme persistent encara quinze anys després del restabliment de la democràcia i l’autonomia; suposava un atac frontal a l’esperit de l’Estat de les Autonomies i el marc legal de la Constitució i l’Estatut pactat durant els anys 1978 i 1979. Tots els partits polítics catalans, llevat del Partit Popular (PP), van condemnar la campanya del diari *ABC* contra la llengua catalana³⁷⁶.

La portada d’*ABC* connectava amb la campanya i l’onada de mobilitzacions que en aquells moments van protagonitzar alguns col·lectius de pares i mares contra la normalització lingüística impulsada des de les institucions de govern catalanes: “*El próximo día 15, comienzo del curso escolar, representantes de entidades que defienden la permanencia del castellano en las clases de EGB en Cataluña, acudirán en compañía de un abogado a los colegios donde sólo se impartan clases en catalán, para pedir a sus directores el cumplimiento del escrito de la Alta Inspección del Ministerio de Educación, en el que se especifica que “recibirán enseñanza en*

---

³⁷⁵ “Proscripción del castellano” [En línia]. *ABC* [Madrid] (12 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/12/021.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

³⁷⁶ RIBAS, Clara. “Els partits rebutgen els atacs contra el català i creuen que continua discriminat”. *El Punt* [Girona] (13 setembre 1993).

castellano todos aquellos alumnos que lo soliciten”, en función del Decreto 75/1992, del 9 de marzo, que garantiza el respeto de los derechos lingüísticos individuales de cada alumno, de acuerdo con la legislación vigente”³⁷⁷.

Aquell setembre de 1993 era el primer curs que totes les escoles de Catalunya havien d’aplicar la nova normativa lingüística de la Generalitat relativa a la introducció del català com a llengua vehicular i d’aprenentatge en l’educació infantil, primària i secundària obligatòries, i, per tant, relativa als programes d’immersió lingüística a les escoles.

L’endemà de la polèmica portada, el 13 de setembre del 1993, el rotatiu tornava a la càrrega amb una denúncia explícita de “*la persecución del idioma castellano en Cataluña*” i de la “*indignación por la política lingüística de algún sector de la Generalidad*”. ABC va publicar tres cartes al director que reafirmaven les tesis fonamentals del diari. La primera d’elles, titulada “*Inmersión o genocidio cultural*”, la signava el pare d’una menor nascuda al Prat del Llobregat, que “*se negaba a ir al colegio porque no entendía a su señorita*”. “*Intenté por todos los medios que le dieran gran parte de las materias en su lengua materna: el castellano; no recibí más que humillaciones, cinismo y amenazas. Desesperado, opté, aún perdiendo dinero y categoría en la empresa, por abandonar Cataluña [...] y me vine a Madrid*”, explicava F. Clemente.

---

³⁷⁷ ARMORA, Esther. “El “proceso de normalización” no es una defensa lógica de la lengua catalana sino una agresión a la castellana” [En línia]. ABC [Madrid] (12 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/12/075.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

La segona carta al director era de L. Ramírez Tovar, de Barcelona, que remarcava “*que el Estado no debería tolerar y aún financiar que desplacen al idioma común nacional*”. La darrera carta, de M. Beltrán Galí, des de Madrid, denunciava “*un nacionalismo racista y exterminador, aunque hoy tenga que adoptar formas disimuladas, a la larga no menos eficaces que el del franquismo*”: “*Hijos y herederos aprovechados del franquismo, que sólo combatieron para imponer su propia dictadura, algunos catalanes siguen afirmando que “la lengua es la patria”, en beneficio de otro negocio de falso patriotismo, dividiendo nuestra tierra y perjudicando a casi todos*”³⁷⁸.

Tan sols un mes després, ABC feia pública la següent informació: “*En el 91 por 100 de los colegios públicos de las cuatro capitales catalanas, los niños entre tres y seis años no reciben clase en castellano ni de castellano*”. A partir dels 6 anys d’edat, el 79 per cent dels catalans rebia classe de castellà dues o tres hores a la setmana, “*como si fuera un idioma extranjero*”³⁷⁹.

Això afirmava el rotatiu madrileny, que, en l’editorial d’aquell 22 d’octubre de 1993, titulat “*La sangre del espíritu*”, destacava que tal “*ofensiva contra el castellano, que pretende violentar la indeclinable realidad bilingüe de Cataluña, sorprende aún más en una región que sufrió la absurda represión del uso del catalán, patrimonio cultural*

---

³⁷⁸ “Indignación por la política lingüística de algún sector de la Generalidad” [En línia]. ABC [Madrid] (13 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/13/023.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

³⁷⁹ “En el 91 por 100 de los colegios públicos de las cuatro capitales catalanas, los niños entre tres y seis años no reciben clase en castellano ni de castellano” [En línia]. ABC [Madrid] (22 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/22/025.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

común de los españoles y que ahora parece reproducirse contra el castellano”³⁸⁰. Una vegada més, com en un altre editorial del 23 de maig de 1997, titulat “*Imponer la lengua igual que Franco*”³⁸¹, ABC recorria al franquisme per descriure la situació actual de la llengua castellana a Catalunya com una llengua discriminada.

La portada de l’edició nacional del 22 d’octubre de 1993 era contundent: “*Felipe González, responsable de que no se cumpla la Constitución en Cataluña en la enseñanza del castellano*”. El rotatiu al·ludia a la “*lamentable injusticia social*” amb què la Generalitat estava “perjudicant” el bé comú dels catalans, especialment d’aquells que no es podien permetre una escolarització privada bilingüe, de resultes de la seva “*anticonstitucional*” política lingüística; i en demanava una “*reforma*” urgent, així com el compromís del president espanyol perquè fes complir el text constitucional³⁸².

Val a dir que ABC ha criticat la política lingüística de la Generalitat fins i tot quan el propi Tribunal Constitucional ha declarat constitucional la Llei 7/1983, de normalització lingüística, en garantir que la seva aplicació afavoreix la integració i la cohesió social a Catalunya. Així, el rotatiu denunciava en portada que “*Pujol no cumple*

---

³⁸⁰ “La sangre del espíritu” [En línea]. ABC [Madrid] (22 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/22/021.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

³⁸¹ “Imponer la lengua igual que Franco” [En línea]. ABC [Madrid] (23 maig 1997). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1997/05/23/034.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

³⁸² “Felipe González, responsable de que no se cumpla la Constitución en Cataluña en la enseñanza del castellano” [En línea]. ABC [Madrid] (22 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/22/001.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

la sentencia del Tribunal Constitucional”, poc després que el Constitucional dictés sentència sobre la Llei de normalització lingüística el 23 de desembre de 1994, consagrant amb el seu dictamen el principi de cooficialitat i el model de conjunció lingüística. “*Como se ha señalado reiteradamente en estas páginas, y afirmó también el dirigente del PP Catalán Aleix Vidal Quadras, el problema sobre la Ley de Normalización Lingüística no estriba en su constitucionalidad —confirmada por el TC— sino en su aplicación*”³⁸³, remarcava el rotatiu.

Una aplicació de la llei que incorria en greus “*abusos contra el bilingüismo; abusos contra los hijos de las familias de los sectores sociales más desfavorecidos, obligatoriamente sujetos a una escolarización pública completa en catalán; abusos contra el español —lengua oficial, franca y común—, sujeta a proscripción; abusos contra el futuro de su propio pueblo, amputado de una de sus formas de expresión natural, culturalmente empobrecido, profesionalmente limitado, al perder la destreza para el dominio oral y escrito de la segunda herramienta idiomática más importante del mundo*”³⁸⁴.

“Abusos” als quals el diari *ABC* atribuïa la davallada de resultats en les eleccions autonòmiques de 1995, en què Convergència i Unió (CiU) va perdre la majoria absoluta, passant de 70 a 60 escons, en

---

³⁸³ “La práctica de los colegios públicos catalanes demuestra que la Generalidad no cumple la sentencia del TC” [En línia]. *ABC* [Madrid] (27 desembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/12/27/029.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

³⁸⁴ “Pujol incumple la sentencia” [En línia]. *ABC* [Madrid] (27 desembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/12/27/029.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

relació als anteriors comicis de 1992, mentre que el Partit Popular de Catalunya (PPC) va incrementar de 7 fins a 17 els seus escons, obtenint un considerable suport en poblacions de l'anomenat "cinturó vermell", que forma l'àrea metropolitana de Barcelona, tradicionalment feus del PSC-PSOE on els socialistes van experimentar un notable retrocès fins a perdre la majoria absoluta: *"El electorado catalán ha castigado a Jordi Pujol por el abuso de la coacción lingüística"*³⁸⁵.

L'ascens del PSC i les raons de la davallada electoral de CiU tenien a veure, segons ABC, amb el fet que *"la política de inmersión lingüística de Jordi Pujol supone una grave injusticia social en contra de los niños catalanes hijos de padres que no tienen recursos económicos para enviarles a colegios privados. Esos niños, educados en colegios públicos, no están aprendiendo castellano; en su inmensa mayoría no sabrán escribirlo; lo hablarán, en el mejor de los casos, con dificultad, como un idioma extranjero, y estarán discriminados en relación a los otros niños catalanes bilingües. Los padres de esos niños han reaccionado contra Jordi Pujol, que ha sufrido un considerable varapalo en las elecciones municipales"*. CiU havia patit un descens generalitzat en les ciutats amb majoria castellanoparlant, i això s'explicava pel seu suport al govern socialista espanyol, el *"sentido patrimonialista que Pujol tiene de Cataluña y la política lingüística contra el castellano"*³⁸⁶.

---

³⁸⁵ "El electorado catalán ha castigado a Jordi Pujol por el abuso de la coacción lingüística" [En línia]. ABC [Madrid] (6 juny 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/06/06/001.html>> [Consulta: 19 octubre 2010].

³⁸⁶ "Jordi Pujol paga en votos su política lingüística contra el castellano" [En línia]. ABC [Madrid] (19 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/>

ABC ha recorregut molt sovint al sentiment de la por per infondre els pitjors temors a propòsit de la normalització lingüística a Catalunya. Un editorial publicat el 19 de febrer de 1995 titllava el Pla General de Normalització Lingüística de “*truculento proyecto totalitario de genocidio cultural*”, “*totalitario tanto por su desprecio de la libertad como por la invasión por el poder de aspectos de la vida social que deben quedar excluidos del ámbito de la política*”³⁸⁷. En la mateixa edició, un extens reportatge de quatre pàgines alertava de la circumstància d’una “*Cataluña hacia la lengua única: miedo y vergüenza de hablar en castellano*”.

Por a la marginació social d’aquells que exigien un ensenyament en castellà per als seus fills: “*Las primeras acciones son meramente persuasivas. Se intenta convencer a los padres de que lo mejor es que la escolarización continúe en catalán, que el niño está haciendo muchos progresos, que es una pena dejarlo, que así tiene más posibilidades. Si la decisión persiste, el siguiente paso es [...] una cierta exasperación. Sólo después empiezan las críticas, las comidillas, la marginación. Llegan las presiones y se extienden a los círculos de amigos, al trabajo, incluso a la familia. De repente, y sin saber muy bien cómo, quien ha pedido la enseñanza en castellano para sus hijos se convierte en una especie de proscrito de la sociedad, en un ser raro, algo desestabilizador e incluso peligroso*”.

---

hemeroteca/madrid/abc/1995/06/06/028.html> [Consulta: 17 octubre 2010].

³⁸⁷ “El miedo en Cataluña” [En línia]. ABC [Madrid] (19 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/02/19/025.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

El reportatge donava veu a diversos testimonis representatius dels més de dos milions de castellanoparlants que en aquells moments vivien i treballaven a Catalunya: *“La Ley de Normalización Lingüística del Catalán tiene, también, sus injusticias, sus víctimas. Muchos prefieren hablar bajo seudónimo; otros, con más valor o con menos que perder, lo hacen a las claras, sin tapujos. Todos, sin excepción, tienen un objetivo común: que no se destierre el castellano, su lengua, de Cataluña, su tierra”*³⁸⁸.

Més endavant, quan el Parlament català va aprovar la Llei 1/1998 de Política Lingüística, el diari va manifestar que *“la ley no es tanto de fomento del catalán como de exclusión del castellano”*: un *“experimento totalitario de ingeniería social”*, que pretenia *“injerirse en los ámbitos de la más radical intimidación personal, mediante un arsenal de medidas intervencionistas, coactivas y sancionadoras, impropias de un país civilizado”*³⁸⁹. Un reportatge publicat en l'edició catalana del rotatiu, setmanes abans de la promulgació parlamentària de la nova llei del català, advertia: *“La ley del catalán lamina el carácter oficial del castellano”*. L'edició nacional del mateix dia apujava el to de la condemna: *“La ley del catalán arrincona al castellano”*³⁹⁰.

---

³⁸⁸ NIEVES, José Manuel. “Cataluña hacia la lengua única: miedo y vergüenza de hablar en castellano” [En línea]. ABC [Madrid] (19 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/02/19/072.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

³⁸⁹ “Una ley contra Cataluña” [En línea]. ABC [Madrid] (30 desembre 1997). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1997/12/30/017.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

³⁹⁰ “La ley del catalán arrincona al castellano” [En línea]. ABC [Madrid] (1 desembre 1997). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1997/12/01/028.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

L'esmentat reportatge explicava com i per què considerava el rotatiu que la nova llei del català vulnerava els límits de l'oficialitat del castellà: *“De esta forma, después de haber sido excluido de la Administración de la Generalitat, de la enseñanza (precisamente la ley consagra la inmersión, introducida por el decreto del 92, de rango inferior, y la aplica también a la secundaria), de los medios de comunicación dependientes de la Generalitat, y de las empresas públicas, ahora al castellano se le destierra también de las empresas privadas concesionarias y se limita su uso en las radios privadas, en las empresas que prestan servicios al público y en los comercios”*³⁹¹.

Són moltes les vegades que el diari *ABC* ha prioritzat valors propis del nacionalisme lingüístic com la defensa de la unitat espanyola i la llengua comuna, tal com ha documentat Jaume Medina a *L'anticatalanisme del diari 'ABC' (1916-1936)*. Des de la seva fundació el 1903 per Torcuato Luca de Tena, *ABC* es va erigir en la publicació diària de referència de “l'Espanya tradicional, conservadora i unitarista”. Josep Maria Figueres destacava en la seva *Història de l'anticatalanisme. El diari 'ABC' i els seus homes* com el diari va esdevenir “el principal element periodístic madrileny hostil a la reivindicació autonòmica, molt especialment a la reivindicació de les nacionalitats diferenciades de l'Estat i, fonamentalment, a la catalana, en el que representa de significació de la particularitat global: llengua, ensenyament, ordenament polític, jurídic”³⁹². La llengua i, més

---

³⁹¹ “La ley del catalán lamina el carácter oficial del castellano”. *ABC* [Madrid] (1 desembre 1997).

³⁹² FIGUERES, Josep M. *Història de l'anticatalanisme. El diari 'ABC' i els seus homes*. Tarragona: Edicions El Mèdol, 1997, p. 37-38.

concretament, la negació de la seva persecució política, ha estat un argument recurrent.

En aquest sentit, l'1 de desembre de 1922, *ABC* exhibia el seu anticatalanisme en l'editorial “*Los discursos en catalán y el Arancel en español*”, en el qual negava de forma explícita l'existència d'una història de persecució: “*La verdad histórica es que España no ha hecho nada, absolutamente nada, contra el idioma catalán. Es faltar a todas las exactitudes querer fingir que aquella habla, sagrada como toda tradición, se encuentra en la situación precaria que se encontrara el polaco en Rusia, Alemania y Austria; el irlandés, proscrito por la liberal y progresiva Inglaterra, y el propio idioma español, perseguido en Puerto Rico y expoliado de toda manifestación pública en Filipinas por la República norteamericana, que hace [...] una religión del derecho. La nación española es más liberal, más generosa, acaso más descuidada que todas esas grandes naciones*”.

L'editorial afegia que “*ni en tiempos de Felipe V ni ahora el Estado español ha hecho un instrumento político del idioma*”, amb clara voluntat de referenciar un passat lliure de persecucions lingüístiques, alhora que denunciava el “*furor separatista*” amb què el catalanisme era identificat: “*Quienes hacen un instrumento político del idioma, con grave mengua y daño de Cataluña, son esos políticos que hacen plataforma de olvidar la urbanidad. Saben bien, en su furor separatista, en su ansia de ser mandarines de una nación, que no hay camino más cierto para llegar a la disgregación de Cataluña de España que hacer olvidar el idioma de todos, suplantando el español por el catalán en la escuela, en la iglesia, en el hogar, en la vida civil.*

Es el modo seguro de hacer extranjero al catalán en España y al español en Cataluña”³⁹³.

En un article posterior, amb data del 22 de desembre de 1922, la capçalera negava “*que España haya llevado a Cataluña la guerra de los idiomas*”, perquè, de fet, “*no ha habido, por parte del Estado español, una sola agresión al catalán*”: “*El Estado español no ha hecho jamás una política del idioma, como la hace Francia, y mucho menos una imposición brutal, como la hacen Inglaterra y los Estados Unidos. El idioma catalán no se ha visto proscrito ni hostigado de la escuela, del templo, de la imprenta, de la función misma de organismos oficiales, como los Municipios y como la Mancomunidad*”.

Lluny d'això, “*el español no es un idioma impuesto ni un infamante “tatuaje” con que se afrenta a vencidos, sino el habla general vinculada consuetudinariamente en Cataluña*”, sinó que són “*“cuatro exaltados” que quieren prohibir y expulsar el idioma español de Cataluña, donde hay centenares de miles de personas que lo hablan*”. Per lluitar contra aquesta situació, en un article del 29 de desembre de 1922 (titulat “*Las violencias catalanistas. Contra la unidad nacional*”), ABC suggeria la possibilitat de “*promulgar una ley estableciendo que perderían la nacionalidad española los que no supiesen hablar español a su mayor edad*”³⁹⁴.

---

³⁹³ MEDINA, Jaume. *L'anticatalanisme del diari 'ABC' (1916-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 151.

³⁹⁴ MEDINA (1995), p. 152-153.

En els seus articles i editorials, el rotatiu ha reivindicat, en el passat com en el present, un internacionalisme lingüístic que posa l'accent en el valor universal del castellà: *“El español es vehículo de una cultura de alcance universal y se ha convertido en un auténtico tesoro para nuestro país por su aportación al PIB y por el hecho indiscutible de que ha superado ya en todas partes al francés o al alemán como segunda lengua extranjera. Es lamentable que los intereses minúsculos de ciertos grupos nacionalistas pongan en peligro este legado cultural que los españoles compartimos con más de cuatrocientos millones de hablantes en todo el mundo. Es una prueba más de la estrechez de miras y el egoísmo localista que deberían ser incompatibles con el desafío global que plantea el siglo XXI”*³⁹⁵.

Per ABC, existeix una “persecució” del castellà, una marginació social d'aquesta llengua: *“En España, las obsesiones identitarias nunca pueden servir de coartada para justificar lo que no es sino una lamentable discriminación, ni pueden ser excusa para el incumplimiento flagrante de la ley que se está produciendo con la persecución del castellano”*³⁹⁶.

El diari ABC, naturalment, no és l'únic mitjà de comunicació que ha denunciat la suposada “persecució” del castellà a Catalunya, malgrat ser un dels més antics que ho ha fet. També *El Mundo*, fundat el

---

³⁹⁵ “En defensa del castellano” [En línia]. ABC [Madrid] (15 juny 2008). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-15-06-2008/abc/Opinion/en-defensa-del-castellano_1641934880415.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

³⁹⁶ “Castellano en la escuela” [En línia]. ABC [Madrid] (29 setembre 2008). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-29-09-2008/abc/Opinion/castellano-en-la-escuela_81286778790.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

1989, ha qualificat el model d'immersió lingüística com “*una obsesión enfermiza*”³⁹⁷ des dels seus editorials. *El Mundo* ha denunciat l'existència d'una “*persecución lingüística*”³⁹⁸ en augment i un “*acoso*” per part de les administracions autonòmiques, i, fins i tot, un “*apartheid lingüístico especialmente visible en Cataluña*”³⁹⁹. Així mateix, des de les pàgines d'un altre diari de referència del conservadorisme espanyol, *La Razón*, s'ha apuntat el “*acoso al castellano*” i “*la imposición coactiva*” derivada de la gestió educativa i lingüística del govern català. Així és “*cómo se maltrata al español en las comunidades bilingües*”⁴⁰⁰.

Més enllà del ressò que han tingut aquestes tesis en la premsa escrita, aquest és un discurs persistent en mitjans de comunicació com la COPE, Intereconomía, o, fins i tot, Telemadrid, que l'any 2007 va emetre un polèmic reportatge titulat “*Ciudadanos de segunda*”, amb l'objectiu de demostrar que la llengua castellana està discriminada a Catalunya⁴⁰¹. El fet és realment preocupant si es té en compte que tesis com aquesta han arribat a transcendir les nostres fronteres. Sense anar

---

³⁹⁷ “Una inmersión lingüística que se convierte en una obsesión enfermiza”. *El Mundo* [Madrid] (14 setembre 2009).

³⁹⁸ “La persecución lingüística se incrementa en Cataluña”. *El Mundo* [Madrid] (29 gener 2010).

³⁹⁹ “Contra el ‘apartheid lingüístico’”. *El Mundo* [Madrid] (23 març 2008).

⁴⁰⁰ “La inmersión hace del castellano una lengua coloquial”. *La Razón* [Madrid] (8 juny 2008).

⁴⁰¹ “Telemadrid emite un reportaje para demostrar que el castellano está discriminado en Catalunya” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (10 abril 2007). <<http://www.lavanguardia.es/politica/noticias/20070410/51327015739/telemadrid-emite-un-reportaje-para-demostrar-que-el-castellano-esta-discriminado-en-catalunya-miquel.html>> [Consulta: 22 novembre 2010].

més lluny, el corresponçal a Madrid del *Financial Times*, Victor Mallet⁴⁰², criticava, en un article del 15 d'abril de 2009, les “llengües i dialectes” i la “burocràcia extra” que “imposen” els governs “regionals” de l'Estat espanyol a les escoles i els serveis públics catalans, i afirmava que la política lingüística catalana perjudica les inversions internacionals: “Ni Charles de Gaulle ni els seus successors haurien tolerat mai que es promoguin oficialment tantes llengües i dialectes com a Espanya avui”⁴⁰³.

Abans que el *Financial Times*, un altre diari britànic, *The Economist*, s'havia manifestat en contra del “dogmatisme lingüístic” català en un reportatge del 6 de novembre de 2008⁴⁰⁴, que, entre altres qüestions, es feia ressò del *Manifiesto por la lengua común*, i denunciava el tracte que rep el castellà en l'ensenyament primari i secundari. L'autor, Michael Reid, assegurava, també, que un ciutadà espanyol que no parli català no pot impartir docència en universitats catalanes, fet rotundament fals, ja que l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006, tal com ja establia la Llei 1/1998 de Política Lingüística, reconeix el dret del professorat i l'alumnat dels centres universitaris catalans a expressar-se, oralment i per escrit, en la llengua oficial que elegeixin.

---

⁴⁰² MALLET, Victor. “‘Spain’s ‘coffe for all’ can be a bitter brew” [En línia]. *The Financial Times* [London] (15 abril 2009). <<http://www.acp.cat/arxiu/upload/article-financial-times-15-abril-2009.doc>> [Consulta: 3 novembre 2010].

⁴⁰³ “El ‘Financial Times’ s’afegeix als atacs contra Catalunya” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (17 abril 2009). <<http://paper.avui.cat/article/politica/161164/finacial/times/safegeix/atacs/contra/catalunya.html>> [Consulta: 3 novembre 2010].

⁴⁰⁴ REID, Michael. “How much is enough?” [En línia]. *The Economist* [London] (6 novembre 2008). <http://www.economist.com/node/12501023?story_id=12501023> [Consulta: 3 novembre 2010].

3.1.2.3. *Partits polítics*

3.1.2.3.1. **El Partit Popular (PP)**

El moviment antinormalització lingüística va rebre un impuls decisiu amb el suport per part d'un partit polític amb representació al Parlament de Catalunya, quan encara no existia Ciutadans-Partit de la Ciutadania (C's), ni el Partit de Rosa Díez, Unión Progreso y Democracia (UPyD): el Partit Popular (PP). El president del PP a Catalunya entre 1991 i 1996, Aleix Vidal-Quadras, era un dirigent vinculat a l'entramat d'associacions que va promoure el *Manifiesto de por la tolerancia lingüística* de 1994⁴⁰⁵.

Com a defensor dels drets dels castellanoparlants a Catalunya, el 1998, ja com a exlíder del PP de Catalunya, Vidal-Quadras va crear la plataforma cívica Convivencia Cívica Catalana, coordinadora de set entitats conegudes pel seu fort activisme social contra la normalització lingüística del català: Fundació Concòrdia, CADECA, Acción Cultural Miguel de Cervantes, Asociación de Profesores por el Bilingüismo, Asociación por la Tolerancia, Asociación de Profesores por la Democracia i Círculo de Castilla-León.

El Partit Popular de Catalunya, sota el lideratge de Vidal-Quadras, va ser un PP atent amb les reivindicacions d'aquests grups, que va trobar en les tesis del periodista Federico Jiménez Losantos i el sociòleg Amando de Miguel dos referents clau per a l'articulació del discurs lingüístic de la formació. La influència

---

⁴⁰⁵ VOLTAS (1996), p. 194.

d'aquests autors en el discurs en matèria lingüística del PP és coneguda: *“Jiménez Losantos inspira la política del PP contra la ley de normalización lingüística”*, recollida *La Vanguardia* en una notícia del 30 d'octubre de 1993. *“Jiménez Losantos y, en menor medida, Amando de Miguel”*, dos dels principals impulsors del *Manifiesto de los 2.300* del 1981, *“diseñan desde hace años un agresivo discurso anticatalanista que el aparato del PP [...] se ha encargado de articularlo políticamente”*⁴⁰⁶.

El PP és la primera formació política que va articular un discurs contrari a les polítiques de normalització lingüística de Catalunya. Així, el 1993, Vidal-Quadras, afirmava que *“no se puede decir que el catalán haya sido perseguido sistemáticamente durante trescientos años”*, negant així la història de persecució política de la llengua catalana: *“A lo largo de este periodo ha habido algunos años en los que el catalán fue objeto de represión, como por ejemplo los años posteriores al decreto de Nova Planta (1714) y la década posterior a la Guerra Civil, pero ha habido también épocas muy largas en las que no ha existido esta represión”*⁴⁰⁷.

---

⁴⁰⁶ “Jiménez Losantos inspira la política del PP contra la ley de normalización lingüística” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (30 octubre 1993). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/02/28/pagina-16/34409771/pdf.html?search=“Jiménez Losantos inspira la política del PP contra la ley de normalización lingüística”](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/02/28/pagina-16/34409771/pdf.html?search=“Jiménez Losantos inspira la política del PP contra la ley de normalización lingüística”>)> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴⁰⁷ “Vidal-Quadras acusa al president de crear crispación con su defensa del catalán” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (30 octubre 1993). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1993/10/30/pagina-14/33735321/pdf.html?search=“Vidal-Quadras acusa al president de crear crispación con su defensa del catalán”](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1993/10/30/pagina-14/33735321/pdf.html?search=“Vidal-Quadras acusa al president de crear crispación con su defensa del catalán”>)> [Consulta: 19 agost 2009].

Vidal-Quadras va arribar a dir el 1995 que “*ya no tiene sentido hablar de normalización cuando más del noventa por ciento de los habitantes de Cataluña comprenden perfectamente el catalán*”, que la Llei 7/1983, de normalització lingüística, havia quedat “*obsoleta*” perquè ja no es podia parlar de l’existència d’un conflicte lingüístic a Catalunya, on les dues llengües oficials conviuen pacíficament, i que allò que convenia fer era substituir la llei del català per una llei de “*normalidad plurilingüe*”. És a dir, abolir la Llei de normalització lingüística de 1983.

Aviat, però, el PP es va adonar que aquesta no era l’estratègia que més li convenia seguir a Catalunya. El secretari general del PP de Catalunya, Simón Pujol, ho avançava en una entrevista publicada el 27 de febrer de 1994 a *La Vanguardia*: “*La polémica lingüística perjudica enormemente al PP de Cataluña*”⁴⁰⁸. Tot i el creixement electoral experimentat en les poblacions del cinturó industrial de Barcelona, que el partit atribuïa a la seva campanya en defensa dels drets dels castellanoparlants, la política agressiva que estava duent a terme el PP de Vidal-Quadras envers la llengua es va traduir, finalment, en una menor incidència del partit en la societat civil catalana, fet que va començar a preocupar els dirigents nacionals del partit⁴⁰⁹.

---

⁴⁰⁸ DOMINGO, Oriol. “Simón Pujol: “La polémica lingüística perjudica enormemente al PP de Cataluña”” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (27 febrer 1994). <http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE02/PUB/1994/02/27/LVG_19940227-022.pdf> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴⁰⁹ ORTA, Josep M. “La poca incidencia del PP en la sociedad civil catalana preocupa a los cuadros del partido” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (12 març 1995). <http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1995/03/12/LVG_19950312-020.pdf> [Consulta: 19 agost 2009].

És en aquest context que va prendre relleu la figura de Josep Maria Trias de Bes, considerat “l’home d’Aznar per a la catalanització”, que va encapçalar la llista del PP per Barcelona en les legislatives espanyoles de 1996. Va ser així que la direcció nacional del PP va imposar les tesis de Trias de Bes sobre el català⁴¹⁰.

Així, malgrat que el president del PP català era partidari de derogar la Llei de normalització lingüística, el programa electoral del PP per als comicis catalans del 1995 va proposar la creació de dues línies d’ensenyament per garantir, així, la lliure elecció de la llengua en l’educació primària: “Català com a llengua vehicular i castellà com a llengua ensenyada en l’etapa de l’ensenyament primari, 3-7 anys. Introducció gradual del castellà en determinades àrees fins assolir l’equilibri amb el català, 7-12 anys. I, finalment, l’ús equilibrat del català i del castellà com a llengües vehiculars dels 12 als 16 anys”. I el mateix, però on hi diu català, castellà, i viceversa⁴¹¹.

Aquells comicis van ser decisius per a l’esdevenir de la política catalana dels anys següents. Convergència i Unió (CiU) va perdre la majoria absoluta que ostentava des de 1984 i el PP de Catalunya es va convertir en la tercera força de l’arc parlamentari obtenint 17 escons, fins a 10 escons més que en les anteriors eleccions celebrades el 1991.

---

⁴¹⁰ DEL RIEGO, Carmen. “Aznar impone las tesis de Trias de Bes sobre el catalán frente a las de Vidal-Quadras” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (12 març 1995). <http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1995/10/17/LVG_19951017-024.pdf> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴¹¹ BRANCHADELL (1997), p. 62.

Transcorregudes les eleccions autonòmiques catalanes, Vidal-Quadras va tornar a la càrrega durant la precampanya dels comicis generals a Espanya de 1996, acusant Convergència i Unió (CiU) de conculcar els drets individuals mitjançant “imposicions” i “coaccions” lingüístiques, i de sembrar “la llavor de la intolerància” practicant una “*presión psicológica permanente*”, “*obsesionada por expulsar el castellano y reducirlo a la intimidación doméstica*”⁴¹². En opinió de Vidal-Quadras, la política lingüística de la Generalitat recordava molt al règim d’ “*apartheid*” sud-africà.

Segons el president del PP de Catalunya, la població castellanoparlant de Catalunya patia una situació semblant a “*la población de color*” que “*recibía únicamente la enseñanza en su lengua indígena y algo en afrikaans, pero no se les permitía el aprendizaje en inglés*”: “*La apelación a la lengua como elemento de singularización y de estímulo de separación es particularmente atractiva en aquellos casos, como el catalán, en los que no se puede invocar ni a la religión ni a la etnia*”⁴¹³.

Aquests comentaris van provocar la reacció immediata del PP i, en concret, del candidat per Barcelona, Trias de Bes, que va demanar als seus correligionaris que no es tornés a parlar del tema de la llengua fins a després de les eleccions generals del 3 de març de 1996. “*No me*

---

⁴¹² “Vidal-Quadras desempolva el debate lingüístico en plena precampaña” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (13 gener 1996). <<http://hemeroteca-paginas.la Vanguardia.es/LVE01/PUB/1996/01/13/LVG19960113-012.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴¹³ “Vidal-Quadras señala que la política lingüística de Pujol va en contra de los derechos humanos”. *El Mundo* [Madrid] (12 gener 1996).

doy por aludido”, va respondre Vidal-Quadras.

Poc després, José María Aznar i Jordi Pujol van pactar l’acord d’investidura i governabilitat del 1996, el conegut Pacte del Majestic. El president Pujol va justificar l’acord al·legant que els populars no tornarien a criticar la política de normalització lingüística: “Estic convençut, i tinc elements per dir-ho, que el tema de la llengua no està absent dels elements que configuren l’acord”. “El PP no tornarà a enfrontar-se a la política lingüística de la Generalitat”, va garantir⁴¹⁴.

Fruit del pacte entre PP i CiU, Aleix Vidal-Quadras, que representava el sector més bel·ligerant del partit amb la política lingüística de la Generalitat, va abandonar aquell any la presidència del PP de Catalunya. Alberto Fernández Díaz va substituir-lo en el càrrec. Sota aquest nou lideratge, el discurs de la formació va patir una lleu moderació en les formes però no en el contingut de les seves propostes ni en les crítiques a la normalització lingüística⁴¹⁵.

Aquest fet que es va poder comprovar amb motiu del rebuig del PP català a la Llei 1/1998 de Política Lingüística, tant en la tramitació com en el moment de la seva aprovació, quan el PP hi va votar en contra. Com ha explicat Jordi Argelaguet, és significatiu el fet que amb les seves propostes “el PP tendeix a defensar un retrocés respecte a la Llei de 1983 i, fins i tot, l’Estatut d’Autonomia, quan per exemple, volen canviar el model lingüísticoescolar o bé consideren que el castellà

---

⁴¹⁴ “Pujol diu que el pacte amb el PP evitarà que es torni a atacar la política lingüística”. *El Punt* [Girona] (7 maig 1996).

⁴¹⁵ ARGELAGUET (1998), p. 36.

és també llengua pròpia de Catalunya”⁴¹⁶, per tal que el castellà tingués un reconeixement semblant al que l'Estatut atorgava al català⁴¹⁷. Així, el PP va rebutjar l'extensió de la immersió lingüística per tot l'ensenyament obligatori, i es va oposar a les sancions, a les quotes i a totes les disposicions referides a l'etiquetatge previstes en la futura llei⁴¹⁸.

Després de deixar la presidència del PP català, Vidal-Quadras va seguir opinant obertament sobre qüestions lingüístiques, i, a partir de 1998, es va implicar activament en el món associatiu creant la plataforma Convivencia Cívica Catalana. En aquest sentit, va criticar amb duresa la Llei de política lingüística de 1998 i es va declarar partidari de la desobediència civil a aquesta llei, crida de la qual, no gensmenys, es va desmarcar el PP: “*Se empieza multando a los pequeños comerciantes que se resistan a rotular sus establecimientos en la lengua decretada sagrada y reveladora del Ser por el líder omnisciente y ubicuo y se acaba en el pogrom y en la limpieza étnico-lingüística. [...] Semejante exhibición de delirio tétrico provoca escalofríos por la ferocidad incontrolada de su insanía*”⁴¹⁹.

---

⁴¹⁶ ARGELAGUET (1998), p. 77.

⁴¹⁷ SEN, Cristina. “El PP propone que el castellano tenga rango de lengua propia” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (26 juny 1997). <<http://hemeroteca-paginas.la Vanguardia.es/LVE01/PUB/1997/06/26/LVG19970626-022.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴¹⁸ ARGELAGUET (1998), p. 54.

⁴¹⁹ VIDAL-QUADRAS, Aleix. “El conjuro del exorcista” [En línia]. *El País* [Madrid] (16 gener 1998). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/MANENT/_ALBERT_/ESCRITOR/CATALUNA/conjuro/exorcista/elpepiopi/19980116elpepiopi_2/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

Posteriorment a l'aprovació de la nova llei del català, Vidal-Quadras va presentar una queixa al Defensor del Poble per tal que aquest recorregués la Llei 1/1998, de política lingüística, al Tribunal Constitucional declarant inconstitucionals 32 dels seus 39 articles. Finalment, el Defensor del Poble no va presentar el recurs d'inconstitucionalitat però va formular un seguit de suggeriments i recomanacions entre les quals destaca la que estableix que “*no existe un deber constitucional de conocimiento de las lenguas que sean cooficiales en cualquiera de las autonomías españolas*”, i que la Generalitat no està autoritzada “*a imponer por ley dicho conocimiento*” ni a “*llevar a todos los ámbitos e imponer en todo momento*” l'ús del català⁴²⁰.

Tant Alberto Fernández Díaz com el seu predecessor, Aleix Vidal-Quadras, es van comprometre a continuar lluitant des del partit i des de la societat civil en defensa dels drets dels castellanoparlants a Catalunya, impulsant noves iniciatives inspirades en les recomanacions del Defensor⁴²¹. El 1999, Catalunya va celebrar eleccions autonòmiques. Fernández Díaz va remarcar el compromís del seu partit perquè els pares dels alumnes poguessin triar la llengua en què volien educar els seus fills durant l'ensenyament primari i secundari, compromís que va quedar recollit en el programa electoral del PP de

---

⁴²⁰ PERAL, M. “El Defensor admite que la ley del catalán plantea “dudas de constitucionalidad”, pero no la recurre” [En línia]. *ABC* [Madrid] (9 abril 1998). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1998/04/09/019.html>> [Consulta: 27 octubre 2010].

⁴²¹ SUÑÉ, Ramon. “El PP trata de reabrir en el Parlament el debate sobre la ley del catalán” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (11 abril 1998). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1998/04/11/LVG19980411-009.pdf>> [Consulta: 27 octubre 2010].

Catalunya per aquells comicis⁴²². L'estratègia del PP català en relació amb la llengua passava per erigir-se com a garant social del bilingüisme a Catalunya, segons va explicar Alberto Fernández Díaz en una entrevista publicada a *La Vanguardia* en el 2000: “*Las encuestas ratifican que hay una mayoría muy significativa de catalanes que respalda los planteamientos lingüísticos del PP. Creemos que el bilingüismo es un factor de riqueza social, no una anomalía a extinguir, que para favorecer al catalán no hace falta tener como adversario al castellano, y que las lenguas sirven para comunicar y no para separar. Desde el PP hemos defendido la compatibilidad de las lenguas, que es positiva para Cataluña, y nuestra posición está ajustada a la realidad de la mayoría de los catalanes, porque es un planteamiento que nace desde la compatibilidad y no desde la exclusión, desde el respeto y la libertad y no desde la obligación y la imposición*”⁴²³.

Tanmateix, el PP va continuar denunciant “*el acoso al castellano y al sentimiento de ser español en Cataluña*”⁴²⁴, al·ludint a una falsa realitat de persecució del castellà a Catalunya. Sense anar més lluny, el 7 de febrer del 2006, el PP va defensar al Congrés dels

---

⁴²² DOMINGO, Oriol. “Carod acusa al PP de recuperar el discurso lingüístico “involucionista” de Vidal-Quadras” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (22 setembre 1999). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1999/09/22/LVG19990922-013.pdf>> [Consulta: 27 octubre 2010].

⁴²³ GISBERT, Josep. “Alberto Fernández Díaz: “El PP apuesta por la estabilidad en Cataluña siempre que CiU no abra brechas soberanistas”” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (9 juliol 2000). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2000/07/09/pagina-23/34098119/pdf.html>> [Consulta: 27 octubre 2010].

⁴²⁴ MARÍN, Ángel. “Piqué denuncia el acoso al castellano y al sentimiento de ser español en Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (28 setembre 2006). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-28-09-2006/abc/Catalunya/pique-denuncia-el-acoso-al-castellano-y-al-sentimiento-de-ser-espa%C3%B1ol-en-catalu%C3%B1a_1423512803340.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

Diputats una *“Proposición no de ley relativa a la no persecución de los ciudadanos por la lengua que utilicen”*.

En l'exposició de motius de la proposta, el PP denunciava *“las prácticas que está llevando a cabo el actual Gobierno de la Generalitat de Catalunya, consistentes en investigar, inspeccionar y sancionar a empresas privadas por utilizar rótulos o dirigirse a sus clientes en castellano, alentar las denuncias anónimas o fomentar el boicot a tales empresas a través de organizaciones subvencionadas por la Generalitat, como es el caso de Ómnium Cultural”*.

La proposta de la formació al·ludia a una *“discriminación lingüística”* que afectava *“gravemente al derecho de trabajo”, “a la libertad de empresa”, “y al deber de los poderes públicos de garantizar la defensa de los consumidores y usuarios”*.

Però si alguna cosa significava aquesta forma de discriminació era *“un gravísimo atentado a la libertad, proclamada por el artículo 1.1 de la Constitución española como valor superior de nuestro ordenamiento jurídico”*: *“Que en pleno siglo XXI se intente estigmatizar, segregar y discriminar a los ciudadanos por la lengua que libremente deciden utilizar constituye una práctica antidemocrática y regresiva, que nos retrotrae a épocas ya superadas en España y en Europa”*⁴²⁵, afirmava el document.

---

⁴²⁵ “162/000414 Proposición no de Ley presentada por el Grupo Parlamentario Popular en el Congreso, relativa a la no persecución de los ciudadanos por la lengua que utilicen, para su debate en Pleno” [En línia]. *Boletín Oficial de las Cortes Generales* (16 diciembre 2005), núm. 306, p. 6. <<http://www.congreso.es>> [Consulta: 30 juliol 2010].

L'endemà, el 8 de febrer de 2006, el portaveu del grup parlamentari popular, Eduardo Zaplana, va preguntar a la vicepresidenta primera i portaveu del govern, María Teresa Fernández de la Vega: *“¿Mantiene el Gobierno que la persecución lingüística en Cataluña es una cuestión de “casos aislados”?”*. *“Le contesto a lo que le interesa: en Cataluña está plenamente garantizada la libertad lingüística”*, va respondre Fernández de la Vega.

Zaplana va continuar amb la seva intervenció remarcant tot el contrari: *“Pues debe hablar señora vicepresidenta, con todo respeto, con el conseller en cap de la Generalitat, que ha dicho que la elección de lenguas no se puede dejar en manos de las personas, sino de los poderes públicos y eso es en lo que ustedes, el Gobierno y el Grupo Socialista, coinciden con sus socios, al menos en estos cinco minutos, de Esquerra Republicana de Catalunya. Por eso el señor presidente del Gobierno habla de casos aislados, porque coincide con esa política. Para él casos aislados son que un padre no pueda escolarizar a sus hijos en castellano, que las empresas o comercios que son sancionados por rotular en castellano sus productos se tengan que conformar, que los profesores que no hablan catalán sean espiados y se pida a sus alumnos que los delaten, o que algunos tengan que ver privada su privacidad en sus historiales médicos porque la policía lingüística quiere saber si el personal sanitario usa el catalán. Mire, señora vicepresidenta, el Estado de derecho está para defender a todos, sean muchos o pocos, mayorías o minorías”*.

Per la seva banda, el diputat del PP Jorge Fernández Díaz va formular la següent pregunta al ministre de Justícia: *“¿Piensa el Gobierno defender los derechos de los ciudadanos que se sientan discriminados por la obligatoriedad de conocer el catalán?”*. *“A usted,*

*como ministro de Justicia del Gobierno de España, le corresponde velar para que ni uno solo, ni uno solo de los derechos de uno solo de los ciudadanos de Cataluña sea infringido por parte de la política lingüística”, va sentenciar*⁴²⁶.

Tant interès ha tingut el PP en defensar la hipotètica “persecució” del castellà a Catalunya que una de les promeses electorals de la formació en les eleccions generals de 2008 va ser una “*Proposición de Ley Orgánica de modificación de la Ley Orgánica de Educación (LOE)*”, per garantir l’ensenyament en llengua castellana a tot l’Estat, “*en todas las etapas educativas*”, així com “*el derecho de elección de la enseñanza en lengua materna hasta los 8 años*” i “*a que, para los padres que lo deseen, la educación sea ofrecida totalmente en castellano*”⁴²⁷.

El diputat Alfonso Alonso Aranegui va defensar la proposició de llei del PP: “*Las lenguas se pueden imponer contra la voluntad de los ciudadanos, se puede obligar a su aprendizaje, pueden aprobarse normas, como ha sucedido, para expulsar de las aulas el castellano y fijar como sola lengua vehicular la lengua cooficial, pero lo que no se pueden imponer son los afectos, como no es posible extirpar de los ciudadanos en democracia un anhelo, que a veces tiene que ser callado,*

---

⁴²⁶ *Diario de sesiones del Congreso de los Diputados* (8 febrer 2006), núm. 147, sessió plenària núm. 136, p. 7389-7390 i p. 7393-7394 [En línia]. <<http://www.congreso.es>> [Consulta: 30 juliol 2010].

⁴²⁷ CALLEJA, Mariano. “Ofensiva legal del PP para garantizar la enseñanza en castellano en toda España” [En línia]. *ABC* [Madrid] (28 gener 2009). <<http://www.abc.es/20090128/nacional-politica/ofensiva-legal-para-garantizar-20090128.html>> [Consulta: 27 octubre 2010].

de libertad”⁴²⁸. La iniciativa va ser registrada al Congrés dels Diputats pel Grup Parlamentari Popular el mes de gener de 2009 i defensada en el ple parlamentari Del 28 d’abril de 2009. Va ser rebutjada amb 149 vots a favor i 185 en contra i va donar lloc a un intens debat entre les diferents formacions polítiques.

L’any 2009, el PP va tornar a carregar contra la immersió lingüística, en aquesta ocasió des de les institucions europees. Concretament, des de la Comissió de Cultura del Parlament Europeu, on els populars van aconseguir imposar diverses esmenes en el primer esborrany d’un informe sobre multilingüisme, gràcies a la mediació d’Aleix Vidal-Quadras, amb tot finalment rebutjat per l’Eurocambra, que defensava el dret dels pares a decidir la llengua d’escolarització dels seus fills.

L’esmena precisava que “*ningún escolar podrá ser privado de la enseñanza en la lengua oficial del Estado*”⁴²⁹. Però el PP va fracassar en l’intent de posar punt final a la xarxa única escolar en català i la resolució que es va aprovar va ser la presentada pels diputats catalans del PSC, CiU i ICV i els bascos del PNB i EA, partidària de “*salvaguardar el multilingüismo en países o regiones donde coexisten dos o más lenguas oficiales*”⁴³⁰. No era la primera vegada que ho

---

⁴²⁸ *Diario de sesiones del Congreso de los Diputados* (28 abril 2009), núm. 79, sessió plenària núm. 74, p. 14 i p. 15 [En línia]. <http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_079.PDF#page=22> [Consulta: 30 juliol 2010].

⁴²⁹ CAZORLA, Bertran. “El PP intenta reprobar la inmersión lingüística desde la Eurocámara” [En línia]. *El País* [Madrid] (18 febrer 2009). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/PP/intenta/reprobar/inmersion/linguistica/Eurocamara/elpepuespcat/20090218elpcat_11/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴³⁰ CAZORLA, Bertran. “La Eurocámara rechaza reprobar la inmersión lingüística en

intentava.

Vidal-Quadras ja havia recorregut a les institucions comunitàries europees l'any 2000 amb la intenció de denunciar “*la discriminación del castellano en el ámbito de la enseñanza y la Administración de Cataluña*”. L'eurodiputat popular va presentar una petició a la comissió de peticions del Parlament Europeu a fi que s'investigués la “*vulneración flagrante de los derechos de los castellanohablantes*”. La comissió, integrada per representants de totes les formacions polítiques amb representació a l'Eurocambra, va rebutjar obrir una investigació al respecte. “*Ningún grupo del Parlamento Europeo da crédito a las denuncias de Vidal-Quadras. Estrepitoso fracaso del eurodiputado en su cruzada contra la ley de protección del catalán*”, informava *La Vanguardia*⁴³¹.

Els dirigents de la formació popular han manifestat en reiterades ocasions el seu rebuig a la immersió en català. D'una banda, el president José María Aznar es va pronunciar en contra dels “*experimentos coactivos*” lingüístics practicats en les comunitats autònomes bilingües i va assegurar que la segona prioritat del seu govern en la legislatura 1996-2000 seria “*garantizar la primacía constitucional del español sobre las otras lenguas oficiales en todo el*

Cataluña, como pedía el PP” [En línia]. *El País* [Madrid] (24 març 2009). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/Eurocamara/rechaza/reprobar/inmersion/linguistica/Cataluna/pedia/PP/elpepusoc/20090324elpepusoc_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴³¹ ENGUIX, Salvador. “Ningún grupo del Parlamento Europeo da crédito a las denuncias de Vidal-Quadras” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (15 setembre 2000). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/2000/09/15/LVG20000915017LVB.pdf>> [Consulta: 19 agost 2010].

territorio nacional”, així com “*la expansión en su conjunto de la cultura y la lengua españolas, que son la fuerza de intervención más importante que tenemos*”⁴³². De l'altra, l'exministre d'Interior Jaime Mayor Oreja va acusar la Generalitat de Catalunya de “*despreciar la libertad [de aquellos padres que quieren que sus hijos sean educados en castellano]*” amb una immersió lingüística que va definir com una “*inmersión en la ignorancia y en la limitación de miles de jóvenes catalanes*”⁴³³.

També el vicesecretari de política territorial, Javier Arenas, va lamentar que “*si en otros tiempos era una barbaridad perseguir el catalán, ahora es una barbaridad perseguir el castellano*”⁴³⁴, com l'actual líder del PP, Mariano Rajoy, quan va comparar la situació del castellà amb la repressió franquista: “*Se está haciendo con el castellano lo mismo que con el catalán durante el franquismo*”⁴³⁵. Les paraules de Mariano Rajoy van provocar la reacció del Parlament de Catalunya, que, amb els vots de CiU, PSC, ERC i ICV-EA, va aprovar una

---

⁴³² “Aznar potenciará la expansión de la cultura y lengua españolas” [En línea] *La Vanguardia* [Barcelona] (29 juliol 1995). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1995/07/29/LVG19950729-012.pdf>> [Consulta: 19 agost 2010].

⁴³³ MARTÍN VIDAL, Albert. “El PP equipara inmersión lingüística con “ignorancia”” [En línea]. *Público* [Madrid] (10 maig 2009). <<http://www.publico.es/espana/224521/pp/equipara/inmersion/linguistica/ignorancia>> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴³⁴ “El PP promete “partirse la cara por el castellano” ante la postura de la Generalitat” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (5 juliol 2008). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53494794902&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴³⁵ NOGUER, Miquel. “Rajoy compara la situación actual del castellano en Cataluña con la del catalán durante el franquismo” [En línea]. *El País* [Madrid] (15 febrer 2006). <http://www.elpais.com/articulo/espana/Rajoy/compara/situacion/actual/castellano/Cataluna/catalan/durante/franquismo/elppoesp/20060215elpepinac_12/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

resolució “de suport al model lingüístic vigent a Catalunya i de solidaritat amb totes les persones que van patir la repressió franquista perquè defensaven la llengua i la cultura catalanes”. La resolució no citava explícitament Rajoy però denunciava en la seva exposició de motius “l’existència d’una campanya per desacreditar el model lingüístic de Catalunya” i “danyar la imatge de Catalunya davant la resta de l’Estat”, “ahora que es tergiversa i manipula la història recent de Catalunya, tot obviant la repressió que la llengua i la cultura catalanes han patit durant la dictadura del General Franco”.

Aprovada el 2 de març de 2006, la resolució parlamentària deia així: “El Parlament de Catalunya: a) Expressa el ple suport al model lingüístic vigent, el desenvolupament del qual ha contribuït a la convivència i a la cohesió social a Catalunya. b) Constata la indignitat democràtica que significa ignorar la repressió franquista contra la llengua i la cultura catalanes. c) Es solidaritza amb totes les persones que van patir persecució i repressió durant la dictadura franquista perquè defensaven i utilitzaven la llengua catalana”⁴³⁶.

Des del 2006, la lluita del PP ha esdevingut, també, una lluita que ha desembocat en un conjunt de recursos presentats al Tribunal Constitucional contra totes aquelles normatives i lleis que han regulat l’ús social del català en els diferents àmbits de la vida pública. Així, el PP va recórrer l’Estatut d’Autonomia de Catalunya, aprovat en referèndum pel poble català en el 2006, al Tribunal Constitucional amb la

---

⁴³⁶ “Proposta de resolució de suport al model lingüístic vigent a Catalunya i de solidaritat amb totes les persones que van patir la repressió franquista perquè defensaven la llengua catalana” [En línia]. *Butlletí oficial del Parlament de Catalunya* núm. 295 (22 febrer 2006). <<http://www.parlament.cat/activitat/bopc/07b295.pdf#page=11>> [Consulta: 6 novembre 2010].

intenció d'impugnar 114 articles.

La sentència del Tribunal Constitucional va declarar que el català no pot ser la llengua preferent en cap àmbit de Catalunya i que el castellà no pot deixar de ser també llengua vehicular i d'aprenentatge a l'ensenyament, atès que, segons el posicionament dels magistrats, “no té lloc pretendre legítimament que el mateix s'imparteixi únicament i exclusivament en una de les dues llengües oficials”, fet que suposa un atac frontal al model de la immersió lingüística a l'escola⁴³⁷.

El PP també ha recorregut la nova Llei d'Educació de Catalunya (LEC)⁴³⁸; la Llei de l'Audiovisual de Catalunya⁴³⁹, recurs estructurat en tres blocs, relatiu a la vulneració de drets fonamentals, la infracció del règim lingüístic establert per la Constitució i la invasió de competències estatals; el Codi de Consum contra les sancions econòmiques per no retolar en català i la Llei del cinema de Catalunya contra les quotes mínimes de doblatge al català. Fins i tot el president del grup municipal del PP a l'Ajuntament de Barcelona, Alberto Fernández Díaz, ha recorregut diversos articles del reglament d'ús del català del consistori

---

⁴³⁷ BOU, Lluís. “El TC ataca la immersió” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (10 juliol 2010). <http://www.avui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/193530-el-tc-ataca-la-immersio.html?cks_mnu_id=75&cks_darrers_mnu_id=75> [Consulta: 15 juliol 2010].

⁴³⁸ GARRIGA, Josep. “El PP recurrirá la ley educativa catalana ante el Constitucional” [En línia]. *El País* [Madrid] (12 maig 2009). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/PP/recurrira/ley/educativa/catalana/Constitucional/elpepisoc/20090512elpepisoc_4/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴³⁹ N. C. “El TC admite a trámite la demanda del PP contra la ley audiovisual catalana” [En línia]. *ABC* [Madrid] (26 maig 2006). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2006/05/26/051.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

barceloní al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, que li ha donat la raó i ha suspès cautelament la normativa del consistori. L'actual presidenta de la formació popular, Alícia Sánchez-Camacho, ja ha advertit que el PP recorrerà totes les lleis, normes o reglaments, en especial al món municipal, que incompleixin la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut⁴⁴⁰.

3.1.2.3.1.1. Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES)

Paral·lelament a la seva activitat política, els partits polítics s'han dotat d'organitzacions que elaboren i subministren les seves propostes, susceptibles de ser transformades en programes d'acció política, amb relació a la gestió de les polítiques públiques, popularment conegudes com a *think tanks*. És el cas de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), vinculada des de la seva creació, el 1989, al Partit Popular⁴⁴¹. Ideològicament, la FAES es defineix com “*un gran laboratorio de ideas y programas cuya vocación es nutrir el pensamiento y la acción política del centro liberal y reformista*”, que “*busca fortalecer los valores de la libertad, la democracia y el humanismo occidental. El propósito es crear, promover y difundir ideas basadas en la libertad política, intelectual y económica. Ideas capaces*

---

⁴⁴⁰ LLOVERAS, Pep. “Croada del PP contra el català” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (28 octubre 2010). <<http://www.avui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/322884-croada-del-pp-contra-el-catala.html>> [Consulta: 29 octubre 2010].

⁴⁴¹ Vegeu XIFRA, Jordi; PONSÀ, Francesc. *El marketing de las ideas. Los 'think tanks' en España y en el mundo*. Barcelona: Niberta, 2009.

de ofrecer alternativas políticas y de pensamiento diferentes a las del socialismo”.

Els grans eixos de la fundació són: *Pensamiento político; España Constitución. Estado de derecho; Internacional; Lucha contra el terrorismo; Economía; Políticas públicas*, a propòsit dels quals la FAES organitza fòrums de discussió, seminaris, conferències, campus d'estiu i cursos de formació, i edita publicacions electròniques, una revista (*Cuadernos de Pensamiento Político*), informes (*Papeles FAES*) i llibres.

Dins dels àmbits d'estudi de la Fundació, n'hi ha un d'especial interès per nosaltres: *España constitución. Estado de Derecho*. Aquest àmbit defineix Espanya com una “*gran nación*”, “*plural con una historia de siglos de convivencia común y vínculos nacionales fuertes para mantenerse unida*”, i defensa “*el marco constitucional y el gran pacto de la Transición de 1978 como claves para preservar la unidad de España*”. Un dels apartats que inclou aquest àmbit és el referent a *Uso de lenguas oficiales*, en el marc del qual s'han elaborat diversos materials, llibres i informes, perfectament alineats amb les posicions del Partit Popular respecte la qüestió lingüística. A continuació, destaquem el contingut d'alguns d'aquests materials.

Comencem pel llibre de referència de la FAES en matèria lingüística, publicat l'any 2007: *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. L'expresident espanyol José María Aznar, avui president de la FAES, presentava l'obra, el 12 de gener de 2008, a Barcelona, com “*una reivindicación de la libertad*”, “*porque se trata de esto, insisto, de la libertad. Esa es la cuestión que preside este libro, y que ya en su portada se pregunta por ella. Hay*

motivos, motivos crecientes y más preocupantes, para recordar, como queremos hacer con esta obra, que las políticas lingüísticas promovidas por los nacionalismos plantean un grave problema de libertad o, dicho de otro modo, acentúan su peso como instrumentos de coacción”.

Acompanyat pel coordinador de l’obra col·lectiva, el filòleg Xavier Pericay, i pel president del PP de Catalunya, Daniel Sirera, en el que va ser el primer acte públic de l’Institut Catalunya Futur, la filial catalana de la FAES, fundada el 2003 per Josep Piqué⁴⁴² i actualment presidida per Sirera⁴⁴³, Aznar va qüestionar: “¿Es uno un provocador por plantear que los Gobiernos, nacionales y autonómicos, deben respetar el derecho de los padres a elegir que sus hijos reciban educación, además de en la lengua autonómica, en la lengua común de todos los españoles? ¿Es uno un peligroso subversivo por afirmar que es bueno que los jóvenes no pierdan las oportunidades profesionales que brinda el bilingüismo?”.

Durant la seva intervenció, Aznar va reivindicar l’obra de l’*“admirado y añorado Juan Ramón Lodares”*, per finalment concloure: “Y, al final, resulta que la llamada normalización no era tan normal. Coaccionar no es nunca lo normal. O no debería serlo. Las

---

⁴⁴² RUSIÑOL, Pere. “Piqué lanza su fundación para romper “tabúes” en Cataluña” [En línia]. *El País* [Barcelona] (5 juny 2003). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/Pique/lanza/fundacion/romper/tabues/Cataluna/elpepiespcat/20030605elpcat_13/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴⁴³ “Sirera asume la presidencia de la FAES catalana con la bendición de Aznar” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (18 desembre 2007). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53419407118&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

políticas lingüísticas promovidas por el nacionalismo, que tanto apela a la “normalidad”, lo que precisamente han hecho es tomar como principio la negación de la realidad. Semejante negación es la mejor receta para políticas autodestructivas y fracasadas”⁴⁴⁴.

No debades, l’obra de Lodaes va ser objecte d’un article publicat al 2006 en la revista *Cuadernos de Pensamiento Político* de la FAES, que reproduïa el text que va llegir Javier Orrico durant unes jornades organitzades per l’Asociación por la Tolerancia en memòria del desaparegut filòleg, celebrades a Barcelona els dies 30 de setembre i 1 d’octubre de 2005: “*Lo que nos enseñó Juan Ramón Lodaes, con apabullante documentación, es la inmensa mentira de esta división lingüística que no es más que coartada de una reacción estamental, defensora de privilegios, frente a la movilidad de las sociedades democráticas. Y de ahí también que, muy significativamente, lo que se reclame sea el regreso a la situación política anterior al Decreto de Nueva Planta [...]. Por eso, lo que está en juego, nadie se engañe, es la democracia misma. Y esa mentira que nos desnudó Lodaes [...] es la de presentarnos a Jekyll y Hide como dos seres distintos, cuando son, desde hace ya quinientos años, el mismo, la misma naturaleza, la misma personalidad en dos lenguas. [...] Lodaes nos está indicando la verdad que hoy intentan enterrar bajo el hormigón simbólico de las leyes de normalización*”.

Orrico comparava els efectes de la immersió lingüística amb un “genocidi cultural” del castellà, i “altres mesures neonazis”: “*La*

---

⁴⁴⁴ “Intervención de José María Aznar en la presentación de *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*” [En línia]. Barcelona, 12 de gener de 2008. <<http://www.fundacionfaes.org>> [Consulta: 30 juny 2009].

inmersión lingüística roza aquí el genocidio cultural”; “Ojalá me equivoque, pero creo que lo que están consiguiendo la inmersión y otras medidas neonazis [...] es crear una escisión en Cataluña que no existía hace veinticinco años”. “El exterminio [...] parece haber llegado para esa ‘otra’ molesta, esa lengua impura que, si alguna vez fue amada como símbolo de apertura y universalismo, de cultura y comercio, de acceso a los mercados español y americano, ahora aparece como un piélago de vicios, como la judía que vino a pervertir la homogénea sociedad catalana de los sueños parafascistas ya ponerla en peligro, el Mr. Hide que empezaba a suplantar al Dr. Jekyll y con el que hay que acabar”.

El llibre de la FAES *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España* comptava amb les singulars col·laboracions de Jon Juaristi (*“Lenguas hispánicas: una mitología de la diferencia”*, text del qual ja hem parlat en el corresponent apartat de la tesi, 3.1.1.2.2.); de Xavier Pericay (*“Cataluña. La lengua del poder”*), que en les polítiques lingüístiques de la Generalitat veia la imposició d’una *“diglosia forzada” “inadmisible”*⁴⁴⁵, i afirmava que, *“tras 27 años de nacionalismo gobernante. Si se me permite la expresión, están como con Franco, pero al revés”*; Eduardo Jordá (*“Islas Baleares. El difícil bilingüismo”*); Agustí Pérez Folqués (*“Comunidad valenciana. Un modelo de enseñanza bilingüe”*); Valentí Puig (*“Episodios de entendimiento”*); Santiago González (*“País Vasco. Lengua propia y subvencionada”*); Aurelio Arteta (*“Navarra. Un*

---

⁴⁴⁵ PERICAY, Xavier (coord.). *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Madrid: Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), 2007, p. 57-58.

ejemplo... a medias”); Xosé María Dobarro (“*Galicia. Una normalización incompleta*”) i Amando de Miguel (“*Sobre la validez de las encuestas sociolingüísticas*”). En aquest sentit, és interessant destacar les conclusions del llibre, que sintetitzen les idees principals dels diferents textos.

1. El castellà no ha estat mai una llengua imposada ni el català una llengua perseguida en la història: “*Una de las falacias más reiteradas es la que asocia el catalán, el vasco y el gallego al antifranquismo y los convierte en ‘lenguas perseguidas’. Y [...] se trata de una falacia no porque una tal asociación no sea cierta, sino porque sólo lo fue de forma absoluta en la década de los 40 y de forma algo más inconstante en la primera mitad de la siguiente. Más adelante, aun cuando estuvo prohibida la prensa diaria en otra lengua que no fuera la castellana —en realidad hasta mediados de los sesenta estuvo prohibida la aparición de cualquier nueva cabecera, incluso en castellano—, sí pudieron publicarse semanarios y revistas de periodicidad mensual, y toda clase de libros, en las demás lenguas españolas. El único límite fue la censura. O la autocensura. En todo caso, el mismo límite que tuvieron las producciones en castellano*”.

La conclusió és la mateixa que ja havia plantejat Lodares a *El paraíso políglota* (2000) i *Lengua y patria* (2001): “*Lo que estuvo prohibido durante el franquismo no fueron algunas lenguas, sino la libertad*”⁴⁴⁶. El castellà és una llengua que si s’ha acabat “imposant” és pel seu prestigi, perquè és la llengua comuna de tots els espanyols: “*El castellano ha ejercido, casi desde sus propios orígenes, la función de*

---

⁴⁴⁶ PERICAY (2007), p. 272-273.

‘lengua franca’ entre los idiomas peninsulares. Por ello y no por otras razones (persecuciones seculares, decretos de Nueva Planta, dictaduras, etc.) es hoy la única lengua conocida y usada por todos los españoles. Por supuesto, el hecho de que la hablen en el mundo casi 400 millones de personas también ha contribuido a ese prestigio”⁴⁴⁷.

2. La idea de llengua pròpia és “predemocrática”: “Los conflictos no son de lenguas, son de hablantes”. Les llengües neixen i moren i no és necessària cap política per a garantir la igualtat lingüística. I és que “de esta creencia —y de la que considera que una lengua es un tesoro cultural, un patrimonio de la humanidad— se sigue que una lengua debe ser subvencionada. [...] La consideración de la lengua como un ser humano lleva a postular que es una obligación del Estado, o de la parte residual de este Estado, hacer cuanto sea preciso para que no desaparezca, incluso si esta desaparición no se vislumbra sino al cabo de un siglo. El darwinismo lingüístico no es de recibo”⁴⁴⁸.

3. Les polítiques lingüístiques del nacionalisme català, basc i gallec són ineficaces, ja que la seva aplicació no és garant que aquestes llengües ampliïn el seu nombre de parlants: “La experiencia demuestra que estas políticas discriminatorias [...] no contribuyen a aumentar el número de hablantes de la lengua; como máximo, lo mantienen estable. En otras palabras: contribuyen a aumentar el conocimiento del idioma, no su uso”⁴⁴⁹.

---

⁴⁴⁷ PERICAY (2007), p. 262.

⁴⁴⁸ PERICAY (2007), p. 266.

⁴⁴⁹ PERICAY (2007), p. 270.

Tanmateix, “los nacionalismos no cejarán nunca en el empeño de arrinconar el castellano. Una vez superados, por obsoletos, otros hechos diferenciales como la raza o la religión, la lengua se ha convertido en su único estandarte”. Davant d’això, la FAES conclou que “resulta de todo punto necesario modificar el marco legal”, i que l’Estat “recupere unas competencias en materia lingüística que jamás debería haber cedido. Y que haga política, política lingüística. Por ejemplo, en el campo educativo, reimplantando el viejo sistema de enseñanza estatal en castellano”⁴⁵⁰.

Així mateix, la FAES ha denunciat la suposada incidència negativa de les polítiques lingüístiques de normalització en la taxa de “fracàs escolar” de Catalunya. En aquest sentit, un article publicat en la col·lecció *Papeles* (“*Derechos lingüísticos e igualdad de oportunidades en Cataluña*”), signat per Pablo Nuevo, professor adjunt de Dret Constitucional a la Universitat Abat Oliba CEU i director de programes de la Fundació Burke, alertava que “la calidad del sistema educativo de Cataluña ha decaído alarmantemente”, i atribuïa “las causas de este desastre educativo”, molt especialment, a “los efectos de la política de inmersión lingüística, que han llevado a que en la mayoría de los centros docentes de Cataluña el castellano prácticamente haya desaparecido como lengua docente”.

Segons l’informe *Excelencia Educativa en Cataluña* del 2009, la taxa d’abandonament escolar catalana és superior a la mitjana nacional amb un diferencial de 3,3%. La proposta del document de la FAES “para garantizar la libertad y la igualdad en la educación” passava per

---

⁴⁵⁰ PERICAY (2007), p. 285-286.

l'adopció de dues proposicions de llei: l'una "*dirigida a asegurar una presencia mínima del castellano en el sistema educativo*", i l'altra "*dirigida a asegurar la libertad de elección de los padres*"⁴⁵¹.

Precisament, de la col·lecció *Papeles* destaquen dos articles més relatius a la qüestió lingüística. Per una banda, el catedràtic de lingüística general de la Universidad Autónoma de Madrid Francisco A. Marcos-Marín va publicar "*Conceptos básicos de política lingüística para España*" (1994), arran de la celebració de dos seminaris sobre política lingüística coordinats per l'autor, que van tenir lloc els dies 15 de març i 16 d'abril, i en què van participar destacats lingüistes, filòlegs, acadèmics, professors i polítics espanyols. El text de Marcos-Marín advertia, ja en les primeres pàgines, que "*superado el régimen del general Franco, la persecución lingüística que pudiera haber en aquella época, en años en los que no había nacido la mayoría de los españoles de 1994, no justifica ninguna clase de "venganza lingüística" a costa de los derechos de los ciudadanos*"⁴⁵².

Drets que estaven sent conculcats per les polítiques lingüístiques de les comunitats autònomes bilingües, a les quals acusava de fomentar el "*totalitarisme*": "*Es inexcusable sostener que, frente a los pretendidos derechos de ciertos grupos, legítimos, de ciudadanos, los derechos que nuestro modelo cultural, político y económico defiende*

---

⁴⁵¹ NUEVO, Pablo. "Derechos lingüísticos e igualdad de oportunidades en Cataluña" [En línia]. *Papeles FAES*, núm. 89 (2009). <<http://www.fundacionfaes.org>> [Consulta: 20 setembre 2009].

⁴⁵² MARCOS-MARÍN, Francisco A. *Conceptos básicos de política lingüística para España*. Papeles de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), núm. 15 (1994), p. 9.

son los del individuo. La corriente política que defiende al grupo sobre el individuo y convierte al Estado en vigilante del bien del grupo se llama, técnicamente, totalitarismo”⁴⁵³.

Més recentment, l'any 2009, Andrés Freire, filòleg clàssic i professor de llengua espanyola i literatura, va publicar “*Las paradojas de la “normalización” del gallego*”. El document definia la política de normalització lingüística de la comunitat gallega com “*la última de las extravagancias que atraviesa la historia de España*”, un “*experimento*” a partir de la “*suma de variantes lingüísticas galaicas*”, que hauria desembocat en l'artifici d'una “*neolengua*” “*usada para las ceremonias y los actos públicos, pero que se abandona una vez que las cámaras no enfocan*”: “*El experimento para reconstruir al gallego ha de proseguir cueste lo que cueste. Ante él se inmolan la educación, la política cultural, la economía, los derechos individuales*”, “*con la excusa de que estamos ante una anormalidad resultante de un supuesto “imperialismo castellano”*”⁴⁵⁴.

---

⁴⁵³ MARCOS-MARÍN (1994), p. 11.

⁴⁵⁴ FREIRE, Andrés. “Las paradojas de la “normalización” del gallego”. Papeles de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), núm. 95 (2009), p. 2-3 i p. 8.

3.1.2.3.2. Ciutadans-Partit de la Ciutadania

Ciutadans-Partit de la Ciutadania es va constituir formalment l'1 de juny de 2005 amb la presentació del *Primer Manifiesto-Por un nuevo partido político en Cataluña*⁴⁵⁵ i del seu líder, Albert Rivera. Aquest manifest fundacional denunciava “*la táctica desplegada durante más de dos décadas por el nacionalismo pujolista*”, de “*propiciar el conflicto permanente entre las instituciones políticas catalanas y españolas e, incluso, entre los catalanes y el resto de los españoles*”; “*dos décadas en las que el poder político, además, ha renunciado a aprovechar el importantísimo valor cultural y económico que supone la lengua castellana, negando su carácter de lengua propia de muchos catalanes*”⁴⁵⁶.

Posteriorment, l'1 de març de 2006, Ciutadans va presentar públicament el *Segundo Manifiesto de Ciutadans de Catalunya*, que amb una aferrissada defensa del bilingüisme prometia “*una reforma educativa para que tanto el catalán como el castellano sean lenguas vehiculares y para que la primera educación se ofrezca en la lengua que decidan los padres*”, i aclaria que “*se opondrá a cualquier tipo de discriminación por motivos de lengua*”⁴⁵⁷.

---

⁴⁵⁵ Signat per Félix de Azúa, Albert Boadella, Francesc de Carreras, Arcadi Espada, Teresa Giménez Barbat, Ana Nuño, Félix Ovejero, Félix Pérez Romera, Xavier Pericay, Ponç Puigdevall, José Vicente Rodríguez Mora, Ferran Toutain, Carlos Trías, Ivan Tubau i Horacio Vázquez Rial.

⁴⁵⁶ “Primer Manifiesto-Por un nuevo partido político en Cataluña” [En línia]. (1 juny 2005). <<http://www.ciudadanos-cs.org/jsp/publico/conocenos/manifiesto1.do>> [Consulta: 18 setembre 2009].

⁴⁵⁷ “Segundo Manifiesto de Ciutadans de Catalunya” [En línia]. (1 març 2006).

El novembre de 2006, Ciutadans va obtenir tres diputats al Parlament català amb un programa electoral que es comprometia a impulsar *“una revisió a fondo de las prioridades que rigen la política lingüística en Cataluña, en orden a proteger los derechos lingüísticos de los ciudadanos y a detener los abusos que en nombre de la lengua se han perpetrado desde los poderes públicos autonómicos”*. Un programa electoral compromès amb la lluita contra el que consideraven *“una agresión constante y sistemática dirigida a combatir el bilingüismo y lesionar las libertades de todos los catalanes”*, mitjançant *“agresivas estrategias de marginación del castellano y los castellanohablantes”*, *“en su práctica expulsión del espacio público”*.

Ciutadans propugna l’abolició de la immersió lingüística a Catalunya i el català a l’escola com a llengua vehicular perquè considera que aquestes són *“metodologías discriminatorias y nocivas para los estudiantes en general, que se ven privados de la riqueza que supone la diversidad lingüística catalana; y los castellanohablantes en particular, que ven vulnerados sus derechos lingüísticos y afectado su rendimiento escolar”*.

En aquesta direcció, proposa la implantació d’un sistema educatiu trilingüe: *“Defendemos la libertad de opción lingüística (catalán y castellano) en la primera enseñanza, en aras a garantizar el derecho a recibirla en la lengua materna del alumno; Apostamos por un modelo que establezca el deber de conocimiento de ambas lenguas por parte de los profesores; Aboliremos la inmersión lingüística;*

<<http://www.ciudadanos-cs.org/jsp/publico/conocenos/manifiesto2.do>> [Consulta: 18 setembre 2009].

Defenderemos una vía única a partir del 2º ciclo de Primaria, con una presencia mínima de cada lengua oficial de un 35% en cada tramo. Asimismo, introduciremos progresivamente una lengua extranjera en la enseñanza”⁴⁵⁸.

El 28 de setembre de 2008, Ciutadans va arribar a mobilitzar prop de 4.000 persones en una manifestació a Barcelona sota el lema *No a la imposición lingüística en nuestras escuelas*, que va comptar amb la representació de catorze entitats, com ara Asociación por la Tolerancia, Convivencia Cívica Catalana i el Foro de Ermua, i tres partits polítics, entre els quals el Partit Popular⁴⁵⁹.

Amb l’objectiu de defensar el seu programa polític, Ciutadans ha equiparat en diverses ocasions la situació del castellà a Catalunya amb la del català durant el franquisme. Cañas va comparar la immersió lingüística amb la persecució franquista de la llengua i la cultura amb motiu de l’aprovació de la nova Llei d’Educació de Catalunya (LEC), el 2009, defensora del model d’immersió lingüística català⁴⁶⁰: *“Nada importa aquí la educación ni el fracaso escolar. Aquí importa imponer un modelo totalitario de sociedad. Un modelo homogéneo en el que los*

---

⁴⁵⁸ “Cien propuestas para mejorar Cataluña. Elecciones autonómicas de Cataluña 2006” [En línia]. <<http://www.canarias7.es/pdf/docs/ciudadanos%20x%20catalu%C3%B1a1.pdf>> [Consulta: 18 setembre 2009].

⁴⁵⁹ NOGUER, Miquel. “4.000 personas marchan contra la inmersión lingüística en Barcelona” [En línia]. *El País* [Barcelona] (28 setembre 2008). <http://www.elpais.com/articulo/espana/4000/personas/marchan/inmersion/linguistica/Barcelona/elpepuesp/20080928elpepunac_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

⁴⁶⁰ TOBARRA, Sebastián. “La tercera hora de castellano no se aplicará en Cataluña” [En línia]. *El País* [Madrid] (7 maig 2009). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/tercera/hora/castellano/aplicara/Cataluna/elpepusoc/20090507elpepusoc_5/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

castellanoparlantes son una anormalidad que hay que normalizar”⁴⁶¹. Per Cañas, “*en Cataluña llevamos más de 70 años sufriendo un modelo educativo de inmersión lingüística. El franquismo lo aplicó en castellano durante casi 40 años y el nacionalismo lo lleva aplicando 30 años*”.

El propi Albert Rivera establia paral·lelismes entre les sancions lingüístiques amb les normes franquistes contra el català en unes declaracions el 27 d’agost de 2010: “Montilla multa als ciutadans per no retolar en català com el franquisme multava per no retolar en castellà. Aquesta política lingüística és nefasta perquè l’única cosa que Montilla aconsegueix amb això és que s’associï el català a la imposició”⁴⁶². De la mateixa manera, comparava la campanya de la Generalitat de Catalunya “Encomana el català” (2009) amb l’“*hábleme en cristiano*” franquista⁴⁶³.

---

⁴⁶¹ “C’s considera que la LEC impone un modelo lingüístico que excluye a la mitad de la ciudadanía” [En línia]. Nota de premsa publicada l’11 de maig de 2005 a la web de Ciutadans-Partit de la Ciutadania. <http://www.ciudadanos-cs.org/prensa/Cs_considera_que_la_LEC_impone_un_modelo_linguistico_que_excluye_a_la_mitad_de_la_ciudadania/2302/> [Consulta: 18 setembre 2009].

⁴⁶² “Montilla multa els ciutadans per no retolar en català com el franquisme multava per no retolar en castellà” [En línia]. Blog d’Albert Rivera 2010 <<http://www.albertrivera2010.com/ca/opinio/%E2%80%9Cmontilla-multa-els-ciutadans-no-retolar-en-catal%C3%A0-com-el-franquisme-multava-no-retolar-en-ca>> [Consulta: 18 setembre 2010]. Així mateix, vegeu “Ciutadans equipara el Código de Consumo con las normas de Franco” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (27 agost 2010). <<http://www.lavanguardia.es/lv24h/20100827/53990361058.html>> [Consulta: 18 setembre 2010].

⁴⁶³ “Ciudadanos compara la última campaña lingüística de la Generalidad con el “hábleme en cristiano” del franquismo” [En línia]. Nota de premsa publicada el 17 de febrer de 2009 a la web de Ciutadans-Partit de la Ciutadania. <http://www.ciudadanos-cs.org/prensa/Ciudadanos_compara_la_ultima_campana_linguistica_de_la_Generalidad_con_el_hableme_en_cristiano_del_franquismo/1782/> [Consulta: 18 setembre 2009].

Per Ciutadans, resulta imprescindible la redacció d’*“una nueva Ley de Política Lingüística que recoja los principios de bilingüismo, cooficialidad efectiva y libertad lingüística de los ciudadanos”*, així com derogar *“las normas que imponen el uso obligatorio de una de las dos lenguas oficiales en determinados sectores (rotulación comercial, actas de las Juntas de las comunidades de propietarios...)”* i suprimir les quotes lingüístiques en l’exhibició cinematogràfica, les oficines de garanties lingüístiques de la Generalitat de Catalunya i el règim sancionador en matèria lingüística a Catalunya.

Així mateix, un dels objectius de Ciutadans és garantir la *“presencia equilibrada de las dos lenguas cooficiales en los medios de radiodifusión y televisión públicos gestionados por la Generalitat y las Corporaciones locales”*, i, molt especialment, crear un *“Consejo de Lenguas de Cataluña, órgano asesor y de control de las Administraciones catalanas que velará por los derechos lingüísticos de los catalanes, la libertad de elección lingüística de las personas y las buenas prácticas administrativas en materia de cooficialidad lingüística”*⁴⁶⁴.

Per últim, tal com anunciava el programa electoral dels comicis generals del 2008, la intenció de Ciutadans és promoure una *“Ley reguladora de la oficialidad del castellano y de protección de las diversas lenguas de España”* i impulsar la creació d’un *“Consejo Social de las Lenguas de España”*, que assessorí el govern espanyol en matèria de política lingüística i vetlli per garantir els drets lingüístics de

---

⁴⁶⁴ “Cien propuestas para mejorar Cataluña. Elecciones autonómicas de Cataluña 2006” [En línia]. <<http://www.canarias7.es/pdf/docs/ciudadanos%20x%20catalu%C3%B1a1.pdf>> [Consulta: 18 setembre 2009].

la ciutadania⁴⁶⁵. En la mateixa línia que el PP, Ciutadans ha instat el Defensor del Poble a recórrer davant del Tribunal Constitucional la Llei d'Educació de Catalunya, el Codi de Consum de Catalunya, la Llei del Cinema i, finalment, també, la Llei d'Acollida d'immigrants, que en el seu article novè disposa que la llengua de les activitats formatives dels nouvinguts a Catalunya ha de ser la catalana.

3.1.2.3.3. Unión Progreso y Democracia

L'any 2007 va néixer un nou partit polític a Espanya: Unión Progreso y Democracia (UPyD). Liderada per l'exeuroparlamentària socialista (1999-2007) Rosa Díez, entre els motius esgrimits pels fundadors d'UPyD per constituir-se en formació política hi havia una causa: la defensa de la llengua comuna espanyola enmig de la “*peligrosa deriva*” descentralitzadora: “*La bienintencionada descentralización autonómica se ha convertido en licencia para fabricar algo así como virtuales miniestados regidos por burocracias arrogantes [...]. Esta peligrosa deriva se muestra especialmente dañina en lo tocante al uso y aprendizaje de la lengua española. [...] Todas las lenguas de nuestra nación son respetables y dignas de fomento, pero la castellana es además imprescindible como vehículo de entendimiento general y debate de las cuestiones que atañen a toda la comunidad. La enseñanza pública tiene que considerarla así y no como una más entre otras*”.

---

⁴⁶⁵ “Ciudadanos-Partido de la Ciudadanía. Programa Electoral. Elecciones Generales 2008” [En línia]. (Gener 2008). <<http://www.ciudadanos-cs.org/statico/pdf/programas/Programa%20Generales%202008.pdf>> [Consulta: 18 setembre 2009].

En el manifiesto fundacional de la formación, UPyD reclamaba “*el escrupuloso cumplimiento del derecho a la escolarización en la lengua materna, atacado y negado en varias comunidades autónomas*”, i rebutjava “*toda medida de discriminación política y social basada en supuestos lingüísticos considerados normalizadores por el nacionalismo*”, tot defensant el que ells en deien “*la normalidad de la prevalencia de la lengua común sobre la particular*” en contra de l’ “*arrinconamiento docente del castellano*”⁴⁶⁶.

Amb motiu d’això, en el programa per a les eleccions generals de març de 2008, en què va obtenir un escó al Congrés dels Diputats, UPyD prometia per al conjunt de les autonomies “*el reconocimiento, mediante la correspondiente reforma constitucional, del derecho a la escolarización en las correspondientes lenguas maternas oficiales en las comunidades bilingües, y el desarrollo de sistemas educativos bilingües a lo largo de toda la escolarización obligatoria, garantizando el derecho de los padres y luego de los alumnos, a escoger la lengua que prefieren*”⁴⁶⁷.

La primera proposició de llei defensada per Rosa Díez com a diputada parlamentària va ser, precisament, una iniciativa “*para prevenir y erradicar la discriminación lingüística y asegurar la libertad de elección de lengua en España*”, del 17 de març de 2009, rebutjada

---

⁴⁶⁶ “Manifiesto Fundacional de Unión Progreso y Democracia” [En línia]. <http://www.upyd.es/web_medida/plantilla_ver_contenido/VerContenido.jsp?id=72> [Consulta: 20 setembre 2009].

⁴⁶⁷ “Unión Progreso y Democracia. Elecciones Generales 2008. Programa electoral” [En línia]. <<http://www.upyd.es/fckupload/file/Programa%20electoral%202008/Programa%20Electoral%202008.pdf>> [Consulta: 20 setembre 2009].

per 191 vots del PSOE, CiU, PNB i ERC, davant dels 148 a favor del PP i UPyD.

L'exposició de motius de la proposició de Díez alertava de la necessitat de “*rectificar*” les polítiques de normalització lingüística, una “*anomalía democrática*”, que havia conduït a la substitució del bilingüisme per un “*monolingüismo solapado*” que havia “*desalojado o reducido a la marginalidad*” el castellà, convertint “*en papel mojado*” els principis constitucionals d'igualtat i llibertat. En aquest sentit, Díez instava les administracions públiques a eradicar totes les mesures de política lingüística “discriminatòries” amb el castellà i a vetllar pel bilingüisme⁴⁶⁸.

La líder d'UPyD va fer una defensa de les llengües com a instruments de comunicació purament utilitaris. Una defensa de les tesis de l'internacionalisme lingüístic i el darwinisme social lingüístic, amb què valorava la desaparició de les llengües al món com un fet natural propi de les societats i propugnava que les llengües no tenen drets ni han de ser objecte de protecció: “*Hablar de “los ataques al español” es caer en la trampa de quienes plantean la cuestión como una batalla entre idiomas y nos quieren convencer de que con sus medidas discriminatorias sólo tratan de “proteger” al más débil de ellos. Como dije, los idiomas no tienen derechos, por tanto no deben ser protegidos por nadie. Los idiomas son instrumentos de comunicación y expresiones culturales y sociales de un tiempo. A lo largo de la historia*

---

⁴⁶⁸ “UPyD pedirá al Congreso acabar con la “indeseable” discriminación lingüística” [En línia]. *Libertad Digital* (15 març 2009). <<http://www.libertaddigital.com/sociedad/upyd-pedira-al-congreso-acabar-con-la-indeseable-discriminacion-linguistica-1276353562/>> [Consulta: 28 març 2010].

de la humanidad han aparecido y desaparecido centenares de ellos, sin que nadie haya osado calificar de “genocidio lingüístico” [...] la sustitución de ninguna de esas lenguas por otras asumidas por los ciudadanos como parte de la evolución de la sociedad”. Per Díez, la diversitat lingüística en un país com Espanya constitueix una “barrera artificial y arbitraria opuesta al libre flujo de capitales financieros y humanos, contraria a la libertad económica y profundamente negativa para nuestro desarrollo como país”⁴⁶⁹; un obstacle per a la internacionalització del castellà.

L'única discriminació existent, assenyalava Díez, era la discriminació social i política del castellà: *“Hablemos de lo que se puede probar: de la discriminación que sufren miles de ciudadanos a la hora de elegir la lengua en la que educan a sus hijos en el sistema público o concertado; de la discriminación que sufren profesionales bien formados a la hora de acceder a puestos de administración que no requieren del conocimiento de la lengua cooficial para el perfecto desempeño de su función; hablemos de la discriminación que sufren los ciudadanos que osan dirigirse a la administración en la lengua común; hablemos de la discriminación que sufren los ciudadanos que en sus comercios privados, en sus empresas, deciden utilizar exclusivamente la lengua común. Hablemos de esa realidad contrastada”.*

---

⁴⁶⁹ “Díez defiende la libertad lingüística entre insultos de los nacionalistas” [En línia]. *Libertad Digital* (17 març 2009). <<http://www.libertaddigital.com/sociedad/diez-pide-que-la-ley-garantice-el-derecho-a-no-ser-discriminado-por-usar-el-castellano-1276353769/>> [Consulta: 28 març 2010]. Adjunt a aquesta notícia, s’hi podia consultar el discurs íntegre de la líder de Unión Progreso y Democracia al Congrés dels Diputats: DÍEZ, Rosa. “No es la lengua, son los ciudadanos”. “Intervención en el Congreso de los Diputados. Ley contra la discriminación lingüística” [En línia]. *Libertad Digital* <<http://www.libertaddigital.com/fotos/noticias/rosa-diez-intervencion-integra-170309.pdf>> [Consulta: 28 març 2010].

3.1.2.4. *Altres autors contraris a la normalització lingüística*

3.1.2.4.1. **Ivan Tubau**

Entre els intel·lectuals catalans que s'han declarat contraris a la immersió lingüística hi ha el periodista, doctor en filologia francesa i catedràtic de periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona Ivan Tubau (Barcelona, 1937), signant del *Primer manifiesto: Documento sobre el uso de las lenguas oficiales de Cataluña* del Foro Babel i del *Primer Manifiesto-Por un nuevo partido político en Cataluña*. Tal com indicava Branchadell, va ser en els seus articles publicats al *Diari de Barcelona*, principalment els corresponents al mes de febrer de 1990 i de novembre-desembre de 1992⁴⁷⁰, que va expressar la seva animadversió envers els programes educatius d'immersió lingüística. Aquests articles els va recollir, posteriorment, l'any 1993, en el llibre *Llengua i pàtria amb ceba tendra. Com escriure articles en català*.

Tubau s'ha destacat per haver comparat els processos de normalització lingüística, i, concretament, la immersió en català, amb la política lingüística del franquisme, tal com va fer Gregorio Salvador en la seva conferència de 1978, i, com faria, més tard, el diari *ABC* amb la seva polèmica portada del 12 de setembre de 1993: “*Igual que Franco pero al revés: persecución del castellano en Cataluña*”. “¿Què és la immersió lingüística? Que els nens de llengua materna castellana que van a les escoles públiques de Catalunya siguin educats, des de pre-escolar fins a segon d'EGB, només en català. Algun lector potser ja s'està preguntant: ¿Tal com ho feien abans amb els nens de llengua

---

⁴⁷⁰ BRANCHADELL (1997), p. 42.

materna catalana, que quan anàvem a l'escola només trobàvem castellà?
La resposta és: sí, per això se'n diu immersió”⁴⁷¹.

Tubau ha definit la immersió com una “dictadura lingüística” “molt similar a la que durant el franquisme espanyolitzador haguérem de patir les pobres criatures catalanes de llengua materna catalana”⁴⁷²; en definitiva, un “invent totalitari i inhumà”⁴⁷³ que pretenia “eradicar el castellà” a Catalunya imposant “l’unilingüisme català”⁴⁷⁴. Els paral·lelismes entre una època i l'altra són un tret característic dels seus articles: “Fer amb els nens castellanoparlants d’ara el mateix que el franquisme va fer amb els catalanoparlants d’abans és una sort per aquests nens, que així dominaran el català tan bé i tan sense traumes com el castellà”⁴⁷⁵. Segons Tubau, així “*discriminan al castellano, separando cada día más lo oficial de lo real. Franco no consiguió terminar con el catalán. Ellos no conseguirán acabar con el español*”⁴⁷⁶.

Per Tubau, “la immersió no és una tècnica per aprendre idiomes sinó una tècnica de substitució lingüística”⁴⁷⁷: una eina perjudicial per

---

⁴⁷¹ TUBAU, Ivan. *Llengua i pàtria amb ceba tendra. Com escriure articles en català*. Barcelona: Laertes, 1993, p. 86.

⁴⁷² TUBAU (1993), p. 104.

⁴⁷³ TUBAU (1993), p. 97.

⁴⁷⁴ TUBAU (1993), p. 40.

⁴⁷⁵ TUBAU (1993), p. 96.

⁴⁷⁶ TUBAU, Ivan. *Nada por la patria. La construcción periodística de naciones virtuales*. Barcelona: Flor del Viento, 1999, p. 233.

⁴⁷⁷ TUBAU (1993), p. 98.

als infants en la mesura que limita “seriosament” la capacitat expressiva dels infants de parla materna castellana. Amb aquesta finalitat remetia al testimoni pretesament científic de la psicòloga infantil Anna Permanyer, que, en una carta al director de *La Vanguardia* el 1992, denunciava que “*los niños, en las escuelas con inmersión forzosa de Barcelona y su entorno [...], han bajado sus coeficientes de RV y RA (razonamiento verbal y abstracto, respectivamente) hasta extremos alarmantes, debido a la obligación del uso del catalán exclusivamente*”⁴⁷⁸.

3.1.2.4.2. Manuel Jardón

Un altre autor que ha contribuït a la negació de la història de la persecució és Manuel Jardón, nascut el 1944 a Villar de Santos (Orense): ““*El castellano fue un idioma impuesto*”: *Respuesta: Hay que analizar si esa afirmación es verdadera. Fundamentalmente no lo es. El castellano se impuso por su propio peso, como hoy sucede con el inglés. En caso de que fuera impuesto, eso sería secundario; lo que habría que analizar sería si nos resulta conveniente hoy día, si lo hemos asimilado como algo nuestro, y sobre todo si lo queremos o no*”⁴⁷⁹.

---

⁴⁷⁸ PERMANYER, Anna. “Efectos del catalán en la docencia” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (8 novembre 1992). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1992/11/08/pagina-28/33533671/pdf.html?search=Efectos del catalán en la docencia](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1992/11/08/pagina-28/33533671/pdf.html?search=Efectos%20del%20catal%C3%A1n%20en%20la%20docencia)> [Consulta: 17 març 2009].

⁴⁷⁹ JARDÓN, Manuel. *La “normalización lingüística”, una anormalidad democrática. El caso gallego*. Madrid: Siglo XXI editores, 1993, p. 277.

Autor d'un polèmic llibre titulat *La normalización lingüística, una anormalidad democrática* (1993), Jardón, que és llicenciat en filosofia i que ha exercit com a professor de batxillerat impartint geografia i història en diferents escoles a Tremp, la Pobla de Segur, Elche i Orense, clamava contra el “nacional-lingüisme” de les comunitats bilingües: “*Somos muchos los que, como no comulgamos con las ruedas de molino de la ‘normalización’ forzosa, nos sentimos rechazados, exiliados, en nuestras comunidades autónomas con lengua ‘propia’, de las que somos nativos, sin poder manifestar libremente nuestras ideas, inmersos en el ostracismo cultural, porque no nos sometemos al régimen nacional-lingüístico, de la misma forma que en la época de Franco se consideraban exiliados interiores los que no aceptaban el régimen nacional-sindicalista*”⁴⁸⁰.

Per Jardón, que ha centrat les seves crítiques en el sistema de normalització del gallec, malgrat que les seves tesis són extrapolables als sistemes aplicats en altres comunitats com Catalunya, la normalització lingüística és “*una anormalidad democrática*” i “*un factor de empobrecimiento cultural*”⁴⁸¹, que no és rendible econòmicament i que ha portat a la construcció d'un Estat de les autonomies per definició “*totalitario en política lingüística*”⁴⁸². Com fan altres autors revisionistes, Jardón nega que el gallec fos mai una llengua perseguida, “*pues la política lingüística del franquismo*

---

⁴⁸⁰ JARDÓN (1993), p. 309.

⁴⁸¹ JARDÓN (1993), p. 301.

⁴⁸² JARDÓN (1993), p. 10.

concordaba con el sentir mayoritario de la población”⁴⁸³, i perquè considera que “*la opresión lingüística durante el franquismo era incomparablemente menor que la actual*”⁴⁸⁴: “*Hay un abismo entre la imposición que pudo haber en otras épocas y la que se practica actualmente, aquella a favor del castellano y la de hoy a favor del gallego*”.

I és que, segons Jardón, durant el franquisme “*lo único que sucedía era que el gallego no era oficial. Pero no había ninguna presión para que no se hablara gallego. [...] En los últimos años de Franco se podía enseñar gallego con carácter optativo; lo que pasaba es que apenas había voluntarios. La política a favor del castellano de Franco era continuación de la que se venía haciendo desde hacía siglos dentro de la racionalidad de asegurar la comunicación lingüística dentro del Estado. Esta política coincidía de hecho con lo que quería la casi totalidad de la sociedad gallega, a excepción de los gregúsculos nacionalistas, por otra parte recientes desde una perspectiva histórica*”⁴⁸⁵.

Per altra banda, Jardón no només es declarava partidari de l'internacionalisme lingüístic, sinó que lamentava l'existència d'altres llengües com el català, el gallec i l'euskera, en les quals veia “*un mal para todos*”, que complicava en excès la vida quotidiana dels habitants de les diferents comunitats autònomes: “*La pluralidad de idiomas*

---

⁴⁸³ JARDÓN (1993), p. 180.

⁴⁸⁴ JARDÓN (1993), p. 107.

⁴⁸⁵ JARDÓN (1993), p. 278.

necesarios para vivir como ciudadano de primera en las diversas regiones de España es, desde el punto de vista práctico al menos, un mal para todos —residentes en cada Comunidad Autónoma con lengua ‘propia’, españoles en general, extranjeros—, porque mientras antes de esas ‘normalizaciones lingüísticas’ bastaba con un solo idioma, el castellano, para desenvolverse en todo el territorio español, ahora hacen falta cuatro: castellano, catalán (incluyendo en él el valenciano y el balear), gallego y euskera”⁴⁸⁶.

Per Jardón, la desaparició de les llengües minoritàries era quelcom tan natural com desitjable: *“En la evolución biológica es normal que desaparezcan especies animales y vegetales; también es normal, y para mí deseable, que en la evolución lingüística vayan desapareciendo lenguas menores, menos útiles, para que la vida sea más fácil, pues a más lenguas que aprender, más dificultades en la vida”⁴⁸⁷.*

---

⁴⁸⁶ JARDÓN (1993), p. 303.

⁴⁸⁷ JARDÓN (1993), p. 281.

3.1.2.4.3. Miguel Platón

Juntament amb Tubau i Jardón, Miguel Platón (Melilla, 1949), exdirector de l'agència estatal de notícies EFE durant el mandat del Partit Popular, entre 1997 i 2004⁴⁸⁸, dedicava un capítol del seu llibre *La amenaza separatista. Mito y realidad de los nacionalismos en España* (1994) a la qüestió del català i la història de la persecució: “*Las justificaciones lingüísticas del monolingüismo no se corresponden con la verdad. [...] La realidad es que el castellano, como los otros grandes idiomas europeos, se expandieron por la fuerza de su poder político y de su cultura, sin que existiera el principio de una fuerza deliberada. Por lo al menos desde el siglo XVI el castellano está presente en toda la península*”⁴⁸⁹. El periodista criticava amb duresa els programes educatius d'immersió catalans, que definia com una política de “*coacción*” i “*ingeniería social*”, “*el instrumento por excelencia del totalitarismo*”.

En aquesta línia, Platón comparava la immersió lingüística amb la situació del català durant el franquisme: “*Aunque el catalán y el*

---

⁴⁸⁸ L'any 2004 va tenir lloc el tràgic atemptat d'Al-Qaida a Madrid. El comitè d'empresa de l'agència EFE va demanar la fulminant destitució de Miguel Platón pel “*régimen de censura y de manipulación impuesto tras los atentados del 11 de marzo para favorecer los intereses del Partido Popular de cara a las elecciones del 14 de marzo*”. Segons el comitè, “*Platón elaboró en contacto con el Palacio de la Moncloa una información en la que pretendía demostrar, a las cinco de la tarde y cuando ya había hasta cinco detenciones relacionadas presuntamente con el terrorismo islámico, que todas las pistas y pesquisas policiales apuntaban directamente a ETA y descartaban definitivamente a ETA*”. Vegeu “El comité de empresa de EFE denuncia que la dirección ocultó datos sobre los atentados” [En línia]. *El Mundo* [Madrid]. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/03/15/comunicacion/1079377834.html>> [Consulta: 10 agost 2010].

⁴⁸⁹ PLATÓN, Miguel. *La amenaza separatista. Mito y realidad de los nacionalismos en España*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 1994, p. 283.

castellano son cooficiales y la Ley de normalización lingüística de 1983 reconocía el derecho a recibir la enseñanza primaria en la “lengua habitual”, el curso 1993-1994 el Departamento de Enseñanza de la Generalidad dispuso la “inmersión lingüística” [...] de los niños de dos a siete años de los centros públicos. Al menos en parte, se había dado la vuelta a la situación. De la inmersión en castellano a la inmersión en catalán, sin que la justicia del camino intermedio (la libertad de elección) hubiese tenido apenas aplicación efectiva”⁴⁹⁰.

Autors contraris a la normalització lingüística com Miguel Platón tendeixen a citar, en els seus escrits, les opinions de la catedràtica de Didàctica de la Universitat de Barcelona Maria Pla, qui en una entrevista concedida al diari *El País* el 1990, va afirmar que *“la inmersión es una barbaridad, porque destruye el lenguaje afectivo del niño de habla castellana, porque obstaculiza el aprendizaje correcto de las dos lenguas y porque dificulta los conocimientos científicos que se han de obtener a esa edad”⁴⁹¹*. Altres fonts citades de forma habitual per aquests autors, com s’ha vist, també per Platón, són les cartes al director de *La Vanguardia* dels psicòlegs Anna Permanyer (“Efectos del catalán en la docencia”, 8/11/1992) i Juan Miguel Pipó (“La inmersión forzosa en catalán”, 23/11/1992).

---

⁴⁹⁰ PLATÓN (1994), p. 260.

⁴⁹¹ Paraules de María Pla en una entrevista amb el diari *El País* [Madrid] (11 gener 1990), citada per BRANCHADELL (1997), p. 100.

3.2. L'ARGUMENTARI REVISIONISTA EN RELACIÓ AMB LA HISTÒRIA

3.2.1. La negació de la persecució històrica del català

La història de la persecució política de la llengua catalana és, tal com deia Antoni M. Badia Margarit, la història d'una llengua “escapçada”, víctima d'una política de dominació; escapçada per una acció violenta⁴⁹². La història d'una llengua prohibida, malauradament silenciada, negada, minimitzada, relativitzada. I així, també, és la història d'una negació. La negació d'una persecució política contra un dels trets definitoris de la identitat i de la personalitat cultural dels pobles: la seva llengua. Tot seguit, de forma abreujada, recordem alguns dels autors i arguments examinats en la primera part de la tesi, corresponent al capítol 3.1.

—Gregorio Salvador: *“El hecho de que la mitad de la población de Cataluña hable castellano como lengua materna no es resultado de una invasión a mano armada sino de una inmigración de mano de obra”; “los antepasados o progenitores de esa parte de la población adoptaron libremente la lengua que creyeron de mayor utilidad”*.

—Emilio Alarcos: *“La expansión [del castellano] no es resultado de ninguna imposición, sino que se debe más bien a difusión de tipo cultural”*.

—Antonio Domínguez Ortiz: *“Nunca se dictó una prohibición contra*

---

⁴⁹² BADIA I MARGARIT (1986), p. 21.

las lenguas no castellanas”.

—Juan Ramón Lodares: *“Si el español ha llegado donde ha llegado entre las lenguas del mundo ha sido, esencialmente, por obra de la espontaneidad más que por la escuela o la intervención estatal”.*

—Fernando García de Cortázar: *“Aunque la comunidad lingüística se haya conseguido por necesidad e interés, el murmullo que perdura es el de una lengua que avanza por las tierras de España en compañía de fieros conquistadores, monjes inquisidores, reyes absolutistas y terribles dictadores”.*

—Jon Juaristi: *“En lo que a lenguas se refiere, el nacionalismo español, descontando el período franquista, sobre el que habría que hablar mucho, fue sorprendentemente tibio y despreocupado; nunca se pronunció por la erradicación de las otras lenguas hispánicas”.*

—Manuel Jardón: *““El castellano fue un idioma impuesto”:
Respuesta: Hay que analizar si esa afirmación es verdadera.
Fundamentalmente no lo es”.*

Així, mentre hi ha una història perfectament documentada de la persecució del català, paral·lelament, hi ha veus, llibres, articles, que la neguen. Acadèmics de la llengua, catedràtics de filologia espanyola, historiadors de prestigi, creadors d'opinió i periodistes, que, tal com s'ha demostrat en els anteriors capítols, la posen en dubte fins a trivialitzar-la, ja sigui afirmant que Catalunya és bilingüe des del segle XVI (3.2.2.); relativitzant la política lingüística de la dinastia borbònica en els segles XVIII i XIX (3.2.3); edulcorant la repressió cultural de la dictadura de Miguel Primo de Rivera (3.2.4); o minimitzant l'intent de

genocidi cultural franquista (3.2.5).

3.2.2. L’afirmació d’una Catalunya bilingüe des del segle XVI

Diversos autors, entre els quals els acadèmics de la llengua Francisco Rodríguez Adrados i Emilio Alarcos, han sostingut, com en el seu dia va fer Ramon Menéndez Pidal, que, a partir de l’Edat Mitjana, Catalunya va ser una regió bilingüe, en què cohabitaven la llengua catalana i la castellana. No obstant això, els treballs de sociolingüística fets a Catalunya demostren que, durant els segles XVI i XVII, el català va ser la llengua d’expressió habitual de totes les classes socials catalanes, llevat de l’aristocràtica, que, relacionada amb la cort o amb voluntat de relacionar-s’hi, va prioritzar l’ús de la llengua castellana en detriment de la catalana. Tal com subscriu el filòleg Albert Branchadell, d’ençà del segle XVI, “la majoria de la gent, sobretot els diguem-ne “estaments populars”, van continuar parlant en català, i en molts casos *només* en català, potser perquè no sabien cap altra llengua”⁴⁹³.

A partir del regnat de Jaume Iè (1213-1276), el català va ampliar la seva presència com a llengua de govern, si bé “sense eclipsar mai el llatí, i convivint sempre amb altres llengües”, potser “menys usades però igualment oficials”. El govern confederal de la Corona utilitzava, a més del català i el llatí, l’aragonès, l’àrab, l’hebreu i, també, el castellà. Així, del segle XIII fins al segle XVI, el català va ser llengua de cort,

---

⁴⁹³ BRANCHADELL (2006), p. 71.

llengua cancelleresca, del govern, i llengua de les corts, llengua parlamentària⁴⁹⁴, malgrat que no va arribar a ser mai “l’única llengua oficial ni de la Corona d’Aragó en general ni de Catalunya en particular”⁴⁹⁵, ja que els reis d’Aragó utilitzaven el castellà per relacionar-se amb Castella i amb altres regnes. En aquest sentit, ja fos per imitar la cort o “per simple absorció de les famílies catalanes per part de la gran aristocràcia catalana”, l’alta noblesa catalana va començar a castellanitzar-se en el segle XVI. Cal destacar que, “fes el que fes la noblesa, els “estaments populars” van continuar fent el que havien fet sempre: parlar en català”⁴⁹⁶.

D’altra banda, l’anomenada etapa de la Decadència cultural catalana, corresponent al període comprès entre la fi de l’edat mitjana i la Renaixença, es va caracteritzar per una notable davallada de l’ús literari del català, encara que l’ús culte i literari de la llengua catalana no va ser del tot erradicat. Només cal assenyalar que, en aquesta època, es va continuar produint poesia culta i prosa descriptiva⁴⁹⁷, encara que els representants de la literatura professional culta no van ser gaires i la seva producció literària no va tenir, en general, una gran projecció pública⁴⁹⁸, fins que, a partir de 1833, el moviment polític i cultural de la Renaixença va recuperar el català com a llengua de cultura i, posteriorment, el Modernisme va consolidar les seves fites.

---

⁴⁹⁴ BRANCHADELL (2006), p. 61.

⁴⁹⁵ BRANCHADELL (2006), p. 59.

⁴⁹⁶ BRANCHADELL (2006), p. 84.

⁴⁹⁷ DUARTE, Carles; MASSIP, Maria Àngels. *Síntesi d’Història de la llengua catalana*. Barcelona: La Magrana, 1992, p. 114.

⁴⁹⁸ MARCET (1987), p. 377.

D'acord amb el sociolingüista Rafael Ninyoles, entre els segles XVI i XIX, Catalunya va acollir una situació de “diglòssia sense bilingüisme”, que en el segle XX hauria donat lloc a una situació de “diglòssia amb bilingüisme”⁴⁹⁹. Així, des de la victòria de Felip Vè i fins als dos primers terços del segle XIX, Catalunya “patí un procés de substitució lingüística molt actiu a favor del castellà, fet que afavorí el desenvolupament de tendències diglòssiques en les conductes i les actituds dels seus habitants”⁵⁰⁰.

Per Francesc Vallverdú, en canvi, la hipòtesi de la “diglòssia sense bilingüisme” anterior a 1900, és a dir, una situació social en què les classes superiors parlaven una llengua A (el castellà) i les classes subalternes parlaven una llengua B (el català), sense una presència significativa de bilingüisme, no és sostenible: “És cert que el castellà havia anat guanyant prestigi social a Catalunya des del segle XVI, que alguns escriptors ja l'estaven emprant i que les classes superiors en certes cerimònies públiques el preferien al català, però de tota manera el català continuava sent la llengua nacional, la llengua parlada per tothom, fins i tot per les classes dirigents. Hi havia, és clar, sectors

---

⁴⁹⁹ VALLVERDÚ (1980), p. 48-49. Joan-Lluís Marfany exposava: “Catalunya no ha estat mai bilingüe, en cap sentit inequívoc del mot, abans de la segona meitat del segle XX [...]; però sí que el castellà s’hi va introduir i hi va establir una arrogant presència des de les darreries de l’Edat Mitjana, i sí que la societat catalana ha estat, des de l’inici mateix de l’Edat moderna i d’una manera creixent, una societat diglòssica”. Per Marfany, el procés diglòssic no és un fenomen únicament “exogen”, sinó també endogen: això, però, “no vol pas dir que no hi hagués factors exteriors: hi va haver pressió política (la d’uns representants de la monarquia que només parlaven castellà [...]), repressió (la de 1714), fins i tot, si es vol, persecució (la de la legislació borbònica imposadora del castellà a diversos àmbits d’activitat social). Vegeu MARFANY, Joan-Lluís. *La llengua maltractada. El castellà i el català a Catalunya del segle XVI al segle XIX*. Barcelona: Empúries, 2001, p. 466.

⁵⁰⁰ VALLVERDÚ (1998), p. 104-105.

socials que eren bilingües diglòssics: aquests sectors, que al principi van ser minoritaris, s'estengueren a mesura que l'Estat espanyol anà desenvolupant les seves estructures centralistes”.

Segons Vallverdú, des del segle XVI, es va produir una lenta expansió del bilingüisme català-castellà entre les capes socials superiors, que, a partir del segle XVIII, es va fer extensible ràpidament al conjunt de la població, sobretot a les ciutats. Aquesta situació de bilingüisme diglòssic hauria tingut una expansió més ràpida a València, on l'ús predominant del castellà va començar més d'hora, amb la derrota de les Germanies el 1523⁵⁰¹.

Malgrat tot, durant el segle XVIII, el català va ser la llengua habitual d'expressió oral de les classes mitjanes i baixes catalanes, tal com han posat de manifest els estudis sobre història de la llengua catalana de Modest Prats i Manuel Nadal⁵⁰² i de Pere Anguera, segons el qual, tot i els avenços del bilingüisme, encara a començaments del segle XIX, el català continuava sent la llengua “majoritària, quasi única, de la totalitat de la població”⁵⁰³. Per la seva banda, Josep Termes també argumenta que si es va produir una pèrdua històrica del català, va ser entre la noblesa i determinats sectors de la burgesia industrial del segle XIX, no entre el poble menut⁵⁰⁴, és a dir, aquelles classes populars que

---

⁵⁰¹ VALLVERDÚ (1998), p. 106.

⁵⁰² PRATS, Modest; NADAL, Josep M. *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1982, vols. 1 i 2.

⁵⁰³ ANGUERA (1997), p. 26.

⁵⁰⁴ TERMES, Josep. *Les arrels populars del catalanisme*. Barcelona: Empúries, 1999, p. 135-136.

van mantenir viu el català parlat.

3.2.3. La relativització de la política lingüística de la dinastia borbònica en els segles XVIII i XIX

La història de la persecució política de la llengua catalana té els seus orígens en les conseqüències del Tractat dels Pirineus (1659), que va posar punt final de la Guerra dels Segadors (1640-1652). A partir d'aquest moment, el Principat de Catalunya es va escindir en una Catalunya Nord, conformada pel Rosselló i part de la Cerdanya i administrada per l'Estat francès —que ràpidament va aplicar severes prohibicions contra la llengua i l'educació per fomentar l'expansió del francès al territori—, i una Catalunya Sud, que va quedar en mans de la monarquia espanyola dels Àustria, i, amb la fi de la Guerra de Successió (1705-1714), de la dinastia dels Borbons.

Concretament, en la Catalunya Nord, un edicte reial del 2 d'abril de 1700 va prohibir el català al Rosselló i el va fer desaparèixer de la vida pública a mitjan segle XVIII. Més endavant, per un Decret del 20 de juliol de 1794, la República va prohibir que qualsevol acte de caràcter públic fos escrit en una altra llengua que no fos la francesa. D'aquell any data l'informe de Henri Grégoire presentat a l'Assemblea Nacional francesa sobre la necessitat “*d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*”⁵⁰⁵.

---

⁵⁰⁵ BRANCHADELL, Albert. *L'aventura del català. De les 'Homilies d'Organyà' al nou Estatut*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006, p. 87.

Mentrestant, en la Catalunya Sud, 1714 va suposar l'abolició dels furs, privilegis i constitucions, i la fi de les seves llibertats. A començaments del segle XVIII, Catalunya era, tal com remarcava Víctor Ferro en el seu estudi sobre *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (1987), un “Estat complet, amb tots els atributs d’una entitat sobirana i totes les funcions pròpies d’una comunitat política evolucionada”⁵⁰⁶. Tanmateix, després de la batalla d’Almansa (1707) i amb la derrota de valencians i aragonesos per les tropes de Felip Vè, es va imposar una política d’assimilació i equiparació a les lleis de Castella amb la promulgació del Decret de Nova Planta al País Valencià, que el 1714 va culminar amb la instauració de la Nova Planta, també, al Principat de Catalunya (1716) i a les illes de Mallorca i Eivissa (1717). Menorca, en canvi, va restar sota domini britànic la major part del segle⁵⁰⁷.

La implantació del Decret de Nova Planta va suposar el desmantellament del règim municipal i local: es van suprimir la Generalitat, les Corts, les Diputacions de les Corts i els Consells municipals, i Catalunya va passar de tenir vegueries a corregidors

---

⁵⁰⁶ Per Víctor Ferro, “el fet que el titular d’aquella sobirania i l’exercici d’una part d’aquestes funcions fossin compartits amb d’altres entitats equiparables, en un primer nivell dintre el clos més estructurat i familiar de la Corona d’Aragó —o d’allò que en restava—, en una segona instància dins el conjunt més lax i estrany de la Monarquia, fa que sovint hom tendeixi a parlar d’autonomia (en sentit modern) i no pas d’independència en referir-se a la Catalunya dels segles XVI i XVII”. Si, des del punt de vista polític, la tendència és a parlar d’autonomia, pel que fa a les estructures institucionals, en opinió de Ferro “mirada sota aquest prisma, Catalunya era ben bé una *societat perfecta*, com qualsevol dels altres regnes, principats o repúbliques sobirans de l’Europa del temps”. Vegeu FERRO, Víctor. *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo Editorial, 1987, p. 442-443.

⁵⁰⁷ BRANCHADELL (2006), p. 85.

militars castellans en onze dels dotze corregiments de nova creació, amb què la monarquia pretenia consolidar el seu domini territorial⁵⁰⁸. La designació de tots els càrrecs va quedar subjugada a l'autoritat reial. Així mateix, al Principat de Catalunya es va imposar el Reial Cadastre, un impost que gravava les propietats urbanes i rurals, com una mesura de represàlia econòmica⁵⁰⁹.

El triomf de la nissaga borbònica va comportar una revisió de les peculiaritats internes dels països que formaven la Confederació catalano-aragonesa (Aragó, Catalunya, Mallorca i València), i la instauració d'una política de submissió al nou sobirà, una imposició política i administrativa “*reflexionada y madura, pero imposición violenta, al fin y al cabo*”⁵¹⁰.

Aquesta política uniformitzadora és idèntica a aquella que, seixanta anys abans, el comte-duc d'Olivares havia aconsellat al monarca Felip IV: “*Tenga V. M. por el negocio más importante de su Monarquía el hacerse rey de España: quiero decir, Señor, que no se contente V. M. en ser rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, Conde de Barcelona, sino que trabaje y piense, por reducir estos reinos de que*

---

⁵⁰⁸ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 21.

⁵⁰⁹ Josep Termes destaca que, inicialment, el cadastre va representar “una càrrega difícil de suportar per a l'economia catalana tot i les rebaixes successives de les quotes a pagar i reflectia que l'Espanya borbònica va emprar la contribució directa com una forma de represàlia econòmica i no pas com un exemple de reforma tributària general”. Vegeu TERMES, Josep. *Història del catalanisme fins al 1923*. Barcelona: Pòrtic, 2000, p. 28.

⁵¹⁰ MERCADER RIBA, Juan. *La ordenación de Cataluña por Felipe V: la Nueva Planta*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1983, p. 261.

se compone España al estilo y leyes de Castilla”⁵¹¹.

La redacció de l'avantprojecte del Decret de Nova Planta a Catalunya, a càrrec del Consell de Castella, que feia de consultor dels monarques en aquelles qüestions relatives a l'administració pública, va ser “lenta i minuciosa”, i va tenir en consideració el contingut de dos informes encarregats pel rei a Francesc Ameller, català filipista, ministre del consell i jurista, i José Patiño, president de la Junta reial. Felip Vè els va encomanar una missió: informar de l’*“estado de las cosas en Cataluña, genio e inclinación de sus habitantes”*, *“todas las más individuales y claras noticias que conviene tener presentes”*⁵¹². Les seves aportacions van ser decisives a l'hora de redactar el contingut del decret.

En el seu informe, Patiño va presentar els catalans com a individus *“aficionadísimos a todo género de armas, prontos en la cólera, rijosos y vengativos, y que siempre se debe recelar de ellos, aguardan coyuntura para sacudir el yugo de la justicia, son muy interesados, y que en todas las edades pasadas ha sido su conato en las Cortes seguir por ley municipal la remisión de pechos y tributos, de suerte que ninguna cosa siente tanto como el poder ser cargados con imposiciones y tributos”*. Sobre el català, l'informe de Patiño detallava: *“Son apasionados a su Patria, con tal exceso que les hace transtornar el uso de la razón, y solamente hablan en su lengua nativa”*⁵¹³;

---

⁵¹¹ CAMPS I ARBOIX, Joaquim. *El Decret de Nova Planta*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1963, p. 12.

⁵¹² CAMPS I ARBOIX (1963), p. 17.

⁵¹³ CAMPS I ARBOIX (1963), p. 19-20.

*“Ningún común hasta ahora escribía sino es en Cathalán, sin practicarse el uso de la Lengua Española”*⁵¹⁴.

Ja aleshores, un grup d'integrants del Consell de Castella format pels ministres Pascual de Villacampa, Arana, Curial, León y Luna, Lagrava Molano y Prado, van suggerir la necessitat, d'així mateix, prohibir el català a l'escola i la impressió de llibres en aquesta llengua, *“y que la Doctrina cristiana sea y la aprendan en castellano”*⁵¹⁵. Aquesta petició, que no es va incloure en el text del Decret de Nova Planta, aviat va quedar recollida en la Reial Cèdula d'Aranjuez, que el 1768 va prohibir el català a l'escola.

Fins al 1714, el català havia estat la llengua exclusiva de l'administració pública, però l'article quart de la Nova Planta en va prohibir l'ús a l'administració de justícia de Catalunya i va establir que els judicis orals haurien de fer-se en castellà, malgrat que no s'especificava la llengua en què havien de redactar-se les sentències: *“Las causas en la Real Audiencia se substanciarán en lengua castellana”*⁵¹⁶.

El superintendent de Catalunya José Patiño justificava aquesta mesura adduint que, d'aquesta manera, es facilitava als funcionaris castellanoparlants el seu trasllat a Catalunya sense necessitat d'aprendre

---

⁵¹⁴ FERRER I GIRONÈS, Francesc. “La llengua catalana i els intel·lectuals espanyols (I)”. *Serra d'Or* (1986), núm. 316, p. 11.

⁵¹⁵ CAMPS I ARBOIX (1963), p. 21.

⁵¹⁶ MUÑOZ, Antonio; CATÀ, Josep. *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*. Madrid: Muñoz/Catà editors, 2005, p. 191.

la llengua majoritària de la població, el català, ja que, havent abolit prèviament el dret d'estrangeria, els castellans podien, des d'aquell moment, exercir càrrecs públics a Catalunya. En aquest sentit, el Consell de Castella va recomanar a Felip Vè que el regent de l'Audiència i els fiscals fossin sempre castellans. Alguns magistrats de l'Audiència podien continuar sent catalans, sempre i quan la seva presència fos menor que la castellana. Així, els funcionaris es van convertir en agents fonamentals de la castellanització de Catalunya⁵¹⁷.

El 1716, el Fiscal del Consell de Castella, José Rodrigo Villalpando, va trametre als Corregidors del Principat de Catalunya una *"Instrucción secreta de algunas cosas que deben tener presente los Corregidores del Principado de Cataluña"*, que els cominava a introduir la llengua castellana al Principat amb *"el mayor cuidado"*, *"de manera que se consiga el efecto, sin que se note el cuidado"*: *"los Catalanes sentirían mucho que se les despreciase o violentase en esto, y el Cuerpo de aquel Principado está muy llagado, y teniéndolo sujeto y quieto con la fuerza, se necesita de curarlo con suavidad"*⁵¹⁸.

La introducció del castellà en terres catalanes s'havia de portar a terme *"mañosamente"*, segons paraules del propi Felip Vè en resposta a un escrit de l'Audiència de Mallorca de l'11 de setembre de 1714. Per mitjà d'aquest i *"otros medios suaves"*, el castellà havia d'esdevenir la llengua hegemònica al Principat. Albert Branchadell no dubtava a definir l'agenda secreta del monarca com un autèntic "programa de

---

⁵¹⁷ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 18.

⁵¹⁸ MERCADER RIBA, Juan. *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968, p. 306-307.

política lingüística”⁵¹⁹.

El fet veritablement novedós que va introduir la Nova Planta va ser, no tant “l’escassa castellanització de la gent”, com la “desoficialització oficial del català”, o el que és el mateix: la seva “exclusió *oficial* de la vida oficial”⁵²⁰. Tal com apuntava Branchadell, però, el Decret no presuposava la “prohibició absoluta” del català: “L’única mesura lingüística explícita que conté afectava un àmbit molt particular i en qualsevol cas no es va complir íntegrament de manera immediata, perquè el català va continuar present en els plets (sobretot civils) que veia l’Audiència, entre altres coses perquè els documents notariais que hi arribaven eren en català”⁵²¹. La Llei que va eliminar el català de la documentació notarial data de 1862.

Tanmateix, això no exclou el fet que la política lingüística dels Borbons no causés “ressentiment o, en tot cas, que no fos experimentada com una imposició impunitiva”⁵²², com vol fer creure el revisionisme quan assegura que “*la Nueva Planta no pudo tener gran incidencia en la lengua catalana, y de hecho no la tuvo, al no promover la movilidad geográfica de sus hablantes, ni crear condiciones que*

---

⁵¹⁹ BRANCHADELL (2006), p. 90.

⁵²⁰ Segons Núria Sales, la política d’eliminació gradual del català de la vida pública que va comportar la Nova Planta responia a una voluntat real de “substituir” una llengua oficial (la catalana) per una altra llengua oficial (el castellà). Vegeu SALES, Núria. *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*. Vol. IV d’*Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. Barcelona: Edicions 62, 1991, p. 434.

⁵²¹ BRANCHADELL (2006), p. 89.

⁵²² MARFANY (2001), p. 178.

*hicieran más interesante el español*⁵²³, i la presenta com “*una medicina amarga y a la vez salutífera*”⁵²⁴, per a concloure que “*la opinión estereotipada sobre la Nueva Planta extrema su alcance, atendiendo más a legítimos sentimientos heridos que a la realidad efectiva de las consecuencias*”⁵²⁵.

Els anys posteriors a la Guerra de Successió, es van produir múltiples execucions sumàries, detencions massives, confiscacions, desterraments i exilis. Calia “esborrar” i fer desaparèixer de la memòria col·lectiva dels catalans qualsevol esperança de reversibilitat sobre la derrota de 1714⁵²⁶: “Pels que visqueren directament les malvestats de la guerra, pels derrotats el 1714 i pels que hagueren de patir en carn pròpia les persecucions, represàlies i vexacions dels anys de la postguerra, existí sens dubte una diàfana percepció que Felip Vè i la dinastia borbònica actuaven *contra Catalunya*, amb una violència i un acarnissament mai vistos sobre les persones, i amb una inequívoca voluntat de destruir les institucions catalanes fins a aconseguir que no en quedés cap rastre i que fins i tot se’n perdés la memòria”⁵²⁷.

En aquesta línia, Felip Vè va ordenar el tancament de totes les Universitats del Principat (de Barcelona, Lleida, Girona, Tarragona, Vic

---

⁵²³ LODARES (2002), p. 93.

⁵²⁴ DOMÍNGUEZ ORTIZ (1984), p. 85-86.

⁵²⁵ GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando. “El largo camino hacia la oficialidad del español en España”, dins SECO, Manuel; SALVADOR, Gregorio. *La lengua española, hoy*. Madrid: Fundación Juan March, 1995, p. 48.

⁵²⁶ MUÑOZ I CATÀ (2005), p. 320.

⁵²⁷ TORRAS RIBÉ, Josep M. *Felip V contra Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 2005, p. 6-7.

i Tortosa), i el seu trasllat, la seva refosa, a Cervera, centre controlat pel Consell de Castella des del primer moment⁵²⁸. En la fundació de la Universitat de Cervera hi ha qui ha vist una clara intenció d’“humiliar Barcelona” i “castigar” els estudiants i professors catalans que, durant la Guerra de Successió, havien demostrat el seu “patriotisme antiborbònic”⁵²⁹. L’any 1837, però, la Universitat de Barcelona es va tornar a establir a la capital catalana provisionalment, i, definitivament, a partir de l’aprovació d’un Reial Decret de 1842.

La primera iniciativa política que va rebutjar formalment la política unitària imposada per la Nova Planta va ser el Memorial de Greuges de 1760, altrament conegut com la *Representació de 1760*, que els ajuntaments de Barcelona, Saragossa, València i Palma de Mallorca van presentar al monarca Carles IIIè⁵³⁰, en representació dels quatre pobles de l’antiga Corona d’Aragó.

Precisament, Carles IIIè va prohibir el català en l’ensenyament de les primeres lletres, les classes de llatinitat i retòrica a les escoles

---

⁵²⁸ MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 27.

⁵²⁹ MARCET, Pere. *Història de la llengua catalana I*. Barcelona: Teide, 1987, p. 336.

⁵³⁰ El Memorial de Greuges de 1760 lamentava la supressió dels furs i privilegis i reclamava la instauració del règim municipal anterior al Decret. També, feia esment explícit al català: “Fora d’aquestes lleis generals, n’hi ha una altra d’especial, i més poderosa, que obliga, a Catalunya, València i Mallorca, que els bisbes, els clergues de les parròquies, siguin oriünds o criats en aquestes regions. Perquè, segons hem dit, aquí es parla una llengua particular, i, encara que a les ciutats i viles principals hi ha molta gent que entén i parla la castellana, malgrat tot, els camperols no la saben parlar ni l’entenen. A les Amèriques, on els nadius, segons es diu, no són capaços per al ministeri eclesiàstic, els rectors han d’entendre i parlar la llengua de llurs feligresos. I els camperols de Catalunya i de València —o s’ha donat el cas d’haver-se arribat a atorgar rectories a sacerdots que no entenien la llengua—, ¿han de ser més maltractats que els indígenes americans?”. Vegeu MOREU REY, Enric. *El Memorial de Greuges del 1760*. Barcelona: Col·lecció d’Aportació Catalana, 1968, p. 35-36.

públiques, als tribunals i les cúries, mitjançant una Reial Cèdula del 23 de juny de 1768, també coneguda com Reial Cèdula d'Aranjuez: *“Finalmente, mando que las enseñanzas de primeras letras, latinidad y retórica se haga en lengua castellana, dondequiera que se practique, cuidando de su cumplimiento las Audiencias y justicias respectivas, recomendándose también por mi consejo a los diocesanos, universidades y superiores regulares para su observancia y diligencia en extender el idioma general de la Nación para su mayor armonía y enlace recíprocos”*.

A més del català a l'escola, Carles IIIè va prohibir l'edició de llibres en llengua catalana⁵³¹, i, el 1772, l'ús del català als llibres de comptabilitat, recuperant una antiga llei del monarca Carles Iè, aprovada el 1549, per la qual es desterrava i condemnava a pagar una sanció econòmica a aquells que no portaven els llibres de comptabilitat en castellà⁵³². Posteriorment, en un decret del 22 de setembre de 1780, la corona va insistir en la uniformització de la llengua escolar, efectiva en tots els graus de l'ensenyament per tal *“que en todas las escuelas del reyno se enseñe a los niños en lengua nativa, por la Gramática que ha compuesto y publicado la Real Academia de la Lengua”*⁵³³. Per últim, la Reial Cèdula de 1768 es va complementar, el 1837, amb una mesura com l'aplicació de càstigs als infants que parlessin en català a les aules⁵³⁴.

---

⁵³¹ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 56.

⁵³² BENET (1995), p. 21-22.

⁵³³ MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 37-38.

⁵³⁴ BENET (1995), p. 23-24.

No obstant això, el revisionisme insisteix que “*el mando pedagógico dieciochesco no obligaba, como se dice a veces, a que todos los niños españoles aprendieran español*”⁵³⁵, i que, “*leídas en su contexto, las leyes de uniformización lingüística del siglo XVIII*”⁵³⁶ no tenen sinó a veure amb “*leyes de comercio, de administración común, de unificación de moneda y de liquidación de aduanas*”⁵³⁷. Per aquells que posen en dubte la història de la persecució política del català, tanmateix, “*las presiones que el Estado de los Austrias o de los Borbones ha ejercido sobre Cataluña en particular durante los siglos XVI al XVIII no han sido lingüísticas*”⁵³⁸.

La següent fita educativa contra l’ensenyament en català va ser la Llei Moyano d’Instrucció Pública de 1857, sota el regnat d’Isabel II (1843-1868) i en els inicis de la dècada moderada del general Narváez. El català va continuar prohibit a l’escola, tal com disposava l’article 88 d’aquesta llei: “*La Gramática y la Ortografía de la Academia Española serán texto obligatorio y único para estas materias en la enseñanza pública*”⁵³⁹. Per Lodares, tanmateix, “*entre quienes creen que las lenguas minoritarias de España han sido desalojadas de la escuela por las leyes de Carlos III [...] o de Moyano, hay un error elemental: creer que estas leyes obligaban a todos los niños. Pero no obligaban a todos los niños, obligaban a muy pocos*”, “*a una minoría exigua de*

---

⁵³⁵ LODARES (2000), p. 61.

⁵³⁶ GARCÍA DE CORTÁZAR (2003), p. 152.

⁵³⁷ LODARES (2000), p. 72.

⁵³⁸ MARÍAS (1974), p. 53.

⁵³⁹ FERRER I GIRONÈS (1986), p. 69.

estudiantes de clase acomodada que, por lo general, ya hablaba español procediera de donde procediera”⁵⁴⁰.

Branchadell admet que “l’efecte” de la Reial Cèdula de 1768 havia de ser “necessàriament limitat” pel fet que, en aquelles dates, la majoria dels infants encara no anava a escola. Però dissenteix amb aquelles interpretacions que minimitzen les conseqüències de la posterior Llei Moyano, ja que, a diferència de 1768, l’any 1857 s’estava en el camí d’assolir l’escolarització universal: l’educació primària va ser obligatòria, des de 1857, precisament arran de la Llei Moyano, per als infants entre els 6 i els 9 anys d’edat⁵⁴¹. A finals del segle XIX, però, l’alfabetització de la població del Principat de Catalunya, i, per tant, la població sotmesa a la influència de la castellanització imposada als centres educatius, era del 50%, i afectava bàsicament les classes altes i alguns sectors de les classes mitjanes⁵⁴².

La conclusió dels primers cinquanta anys i escaig transcorreguts des de la implantació del Decret de Nova Planta és que aquests van ser determinants en l’aspecte de la llengua d’escolarització: “La política castellanitzadora a tots els nivells imposada per les autoritats, lenta però efectiva, facilitava el desencadenament de l’ofensiva final per fer efectiu el programa escolar governamental, que es proposava, entre

---

⁵⁴⁰ LODARES (2000), p. 64.

⁵⁴¹ NÚÑEZ, Clara Eugenia. “Educación”, dins CARRERAS, Albert; TAFANELL, Xavier (Coords.). *Estadísticas históricas de España. Siglos XIX-XX*. Madrid: Fundación BBVA, 2005, vol. 3, cap. 3, p. 183. A partir de 1909, l’educació primària va ser obligatòria fins als 12 anys i des de 1964 fins als 14. En la dècada dels 70, els canvis van afectar també a l’educació secundària, novament obligatòria fins als 14 anys.

⁵⁴² MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 83.

altres coses, la substitució de totes les llengües de la monarquia pel castellà, fins i tot a l'escola elemental”⁵⁴³. Val a dir que, malgrat les dificultats que manifestaven els infants per aprendre a llegir i escriure en una llengua que no era la seva llengua materna, especialment aquells procedents de sectors menys il·lustrats —és el cas dels infants del medi rural—, i les dificultats que manifestaven els propis mestres a l'hora d'ensenyar castellà, i en castellà⁵⁴⁴.

Pel que fa a una altra destacada forma d'expressió cultural, el teatre, cal tenir en compte que, el 1801, el govern espanyol de Manuel Godoy va dictar unes “*Instrucciones para el arreglo de teatros y compañías cómicas fuera de la Corte*”, que van prohibir la representació de peces teatrals que no fossin en llengua castellana. Anys més tard, el 1867, una Reial Ordre d'Isabel II va insistir sobre aquesta disposició, prohibint aquelles obres “*exclusivamente escritas en cualquiera de los dialectos de las provincias de España*”, en benefici de la generalització de l'ús de la llengua nacional⁵⁴⁵. Amb tot, el revisionisme afirma que el que es volia prohibir amb això no era tant la llengua com la llibertat d'expressió; que la prohibició del teatre en català no va ser, pròpiament, una mesura de repressió lingüística, sinó una conseqüència més de la censura que s'aplicava en aquell moment.

---

⁵⁴³ MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 38.

⁵⁴⁴ MONÉS I PUJOL-BUSQUETS (1984), p. 71.

⁵⁴⁵ BENET (1995), p. 26-27.

3.2.4. L'edulcorament de la repressió cultural durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera

El 13 de setembre de 1923, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, va instaurar, amb el suport de la monarquia i d'amplis sectors de la dreta espanyola, la primera dictadura del segle XX. El revisionisme històricedulcora el caràcter repressiu de les mesures adoptades pel Directori militar i afirma que la dictadura de Primo de Rivera va mostrar una “*tolerancia práctica*” amb les manifestacions culturals i identitàries de Catalunya, com assegura Pío Moa. Aquesta “*tolerancia práctica*” entra en contradicció amb el fet que, tal com ha explicat Josep M. Roig Rosich a *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, la dictadura no només va desmembrar el moviment associatiu i institucional, sinó que, “a més, va impedir o coaccionar la lliure manifestació de moltes activitats culturals”, sobretot d'aquelles que havien estat pensades per enfortir la normalització de la llengua catalana, particularment durant la Mancomunitat de Catalunya, que va dissoldre el 21 de març de 1925.

El Directori va ordenar als ajuntaments que afegissin plaques amb els noms dels carrers en castellà als que els dúien en català. També, es va prohibir als comerciants anunciar les seves mercaderies en català⁵⁴⁶. El propòsit de Primo de Rivera va ser reduir el català a l'àmbit estrictament familiar, i a uns nivells de comunicació limitats, per tal que esdevingués una llengua percebuda com un vestigi del passat. L'estratègia del Directori va consistir a “perseguir-lo a la base”,

---

⁵⁴⁶ BEN-AMI, Shlomo. *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Planeta, 1984, p. 133.

essencialment en l'àmbit de l'ensenyament a les escoles, i, en canvi, “tolerar-lo en uns sectors quotidians consolidats”, com al teatre i la premsa, en què a l'ús del català se l'havia de minar progressivament⁵⁴⁷.

El revisionisme sosté, no obstant això, que la llibertat d'expressió i de premsa en la llengua pròpia de Catalunya es va mantenir intacta durant la dictadura. Pío Moa ho justifica argumentant que el nombre de diaris, revistes, i l'edició de llibres en català va créixer notablement durant la vigència del règim, però silencia el fet que tan sols es pot parlar de “l'aparença d'una certa normalitat” als principals rotatius barcelonins, ja que, per contra, “el nombre de títols desapareguts de revistes d'humor, infantils i, sobretot, de premsa comarcal, va ser important”.

La supressió de capçaleres, amb tot, no va ser total o generalitzada, sinó que es va actuar sobre aquelles més febles, les de difusió més limitada o popular⁵⁴⁸, però, tanmateix, crítiques amb el règim, ja fos mitjançant el tancament de la publicació, aplicant-hi la censura o multes. Pel que fa al tancament de diaris i revistes, l'acció del govern militar a Catalunya va ser “ràpida” durant els primers mesos posteriors al cop d'Estat, i es va mantenir, tot i que de forma decreixent, fins al 1924. I, si bé és cert que durant aquells anys van néixer noves publicacions⁵⁴⁹, el balanç final de l'eliminació de publicacions per

---

⁵⁴⁷ ROIG I ROSICH (1992), p. 635.

⁵⁴⁸ ROIG I ROSICH (1992), p. 448.

⁵⁴⁹ Malgrat que les autoritzacions per a noves publicacions van ser cada vegada més difícils d'aconseguir, la premsa va experimentar un creixement molt notable, passant de 66 publicacions l'any 1902 a 143 el 1927. Vegeu ROIG I ROSICH (1992), p. 476.

decisió del govern militar posa de manifest que, efectivament, la repressió va tenir lloc i que, a més a més, va ser considerable, ja que, de les publicacions existents, van deixar d'existir un total de 97⁵⁵⁰. Així mateix, diverses publicacions van ser penalitzades amb suspensions temporals i van haver de fer front a multes per faltes com ara deixar de presentar alguns textos a censura⁵⁵¹. Entre aquestes publicacions s'hi comptaven *La Vanguardia*, *La Veu de Catalunya*, *La Publicitat*, *La Nau*, *El Matí*, *Las Noticias*, *El Correo Catalán*, *L'Esquella de la Torratxa*, *Diario de Tarragona*, *Diario de Gerona* i *Diari de Mataró*.

Un últim aspecte que aborda el revisionisme amb relació a la dictadura de Primo de Rivera és la hipòtesi de la manca d'una resistència activa contra el règim militar, que va declarar fora de la llei els partits polítics i les organitzacions sindicals i va reprimir amb duresa els moviments nacionalistes i el sindicalisme; retret que, com veurem, es repeteix en referència al franquisme quan s'afirma que la resistència cultural antifranquista a Catalunya és “un invent” del nacionalisme català. El revisionisme fa referència al suport que, inicialment, van posar a disposició del dictador els dirigents de la Mancomunitat de Catalunya⁵⁵², i al suport incondicional que li van oferir els industrials

---

⁵⁵⁰ Entre les publicacions desaparegudes hi havia de caràcter informatiu general o estrictament polítiques i d'àmbit local o comarcal; de caràcter humorístic; publicacions infantils o alguna d'estudiantil de caire cultural; revistes de caràcter cultural; publicacions esportives; butlletins excursionistes i publicacions sardanistes. Per veure-les en detall, vegeu ROIG I ROSICH (1992), p. 449-454.

⁵⁵¹ GUILLAMET, Jaume. *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya (1641-1994)*. Barcelona: La Campana, 1994, p. 114-121.

⁵⁵² Aquest suport va quedar recollit en un document presentat pel president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, a Primo de Rivera, que es va comprometre a desenvolupar i defensar davant el monarca una política regionalista, aprovat unànimement pel Consell Permanent de la Mancomunitat el 17 de setembre de 1923.

catalans. Tanmateix, aquesta realitat no pot conduir a afirmar, com fa el revisionisme, que el catalanisme “*se acomodó sin resistencia a la dictadura de Primo de Rivera*”.

Amb tot i això, és cert que, tal com va explicar en el seu moment Jaume Bofill en la seva *Valoració inicial de la dictadura de Primo de Rivera*, no només els regionalistes, sinó gran part de l’opinió catalana, va exterioritzar una certa sensació d’“alleujament” amb l’arribada de Primo de Rivera al poder, convençuts que el nou règim acabaria amb les principals deficiències del sistema polític espanyol, la corrupció i l’hostilitat envers les aspiracions polítiques de Catalunya, i, finalment, perquè eren de l’opinió que la dictadura aplanaria el camí per l’establiment d’un règim autonòmic a Catalunya, “dignificant i enfortint”, especialment, el govern de la Mancomunitat⁵⁵³.

Naturalment, però, els regionalistes van retirar-li la confiança tan bon punt Primo de Rivera va emetre el seu primer “*Real Decreto dictando medidas y sanciones contra el separatismo*”, que va marcar el camí sense retorn de la seva política anticatalanista. Segons Ben-Ami, la burgesia va contribuir a forjar la imatge d’un Primo de Rivera “*salvador*” i “*virrey*” dels catalans, gràcies a la promesa del dictador de dotar la indústria catalana amb una beneficiosa política d’aranzels⁵⁵⁴.

---

⁵⁵³ BOFILL, Jaume. *Valoració inicial de la dictadura de Primo de Rivera* (iniciis de 1924). Catàleg Arxiu Particular J. Bofill, núm. 29, p. 173, citat per CASASSAS, Jordi. *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Textos*. Barcelona: Anthropos, 1983, p. 160.

⁵⁵⁴ BEN-AMI (1984), p. 41.

3.2.5. La minimització de l'intent de genocidi cultural franquista

Amb la instauració del franquisme el 1939, el català va ser bandejat de la vida pública⁵⁵⁵. Una de les característiques més destacades del franquisme amb relació a la llengua, segons Francesc Vallverdú, va ser que, tanmateix, des del punt de vista jurídic, no es va dictar cap disposició de rang superior, amb l'excepció del decret-llei del 5 d'abril de 1938⁵⁵⁶. Immediatament després d'entrar les tropes franquistes a Catalunya, aquest decret va derogar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932, que en si mateix era “una forma indirecta de prescriure una política lingüística”, en quedar abolida l'oficialitat del català. Va ser al final del règim que es van aprovar dos decrets que regulaven formalment la qüestió lingüística: el decret de 30 de maig de 1975 sobre la incorporació de les llengües natives a l'ensenyament de Pre-escolar i General Bàsica, “amb caràcter experimental i voluntari”, i

---

⁵⁵⁵ La persecució política del català es va concretar en un conjunt de mesures classificades tipològicament en el *Memorandum on the anti-Catalan policy of General Franco's Government*, elaborat el 1952 des de l'exili pel Consell Nacional Català: “a) *Prohibitive and repressive legislation publicly and officially promulgated by the Government of the State*; b) *A large number of orders, instructions and rules promulgated by the local authorities in Catalonia (Governors, police, censorship boards)*. c) *A large number of service instructions and directives sent secretly by the central authorities (ministers, under-secretaries, etc.) to the subordinate authorities, which have never been published but can be traced by the behaviour of the subordinates (for example, directions to the censors relating to the publication of books, plays, words to be used or forbidden in the Press, etc.)*. d) *Constant anti-catalan activity which does not assume any legal form, but is revealed in a number of ways, ranging from the insulting in the streets of people speaking Catalan, threats and orders by word of mouth from the authorities and members of the Falange, and fines imposed upon private individuals, to the mass moving and planting into Catalonia of Castilian-speaking people, mainly from Murcia, Eastern Andalusia and Extremadura*”. Vegeu “Memorandum on the anti-Catalan policy of General Franco's government”. Document del Consell Nacional Català [París], 1952, p. 6-7.

⁵⁵⁶ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 40.

el decret de 31 d'octubre del mateix any, que regulava l'ús públic de les “llengües regionals”.

Proclamant el castellà com a llengua oficial, encara que indirectament, l'últim decret “permetia l'ús de les llengües regionals en els mitjans de difusió orals i escrits, especialment en instàncies i actes culturals; obligava a usar el castellà en totes les actuacions formals de l'administració”, i “autoritzava l'ús oral de les “llengües regionals” a les entitats de caràcter local, llevat dels acords que calia formalitzar”. Pel que fa a les qüestions vinculades a l'ensenyament, remetia al decret del 30 de maig⁵⁵⁷.

Amb tot, el revisionisme afirma que “*es muy posible que la difundidísima idea de que hubo una decidida política persecuidora de lenguas minoritarias en la España franquista tenga algo de historia mal orientada*”⁵⁵⁸, que “*sin poder negarse*”, no s'ajusta amb la realitat. El revisionisme considera que la persecució del català durant el franquisme no va ser tan greu com l'expliquen “[*esas*] *historias de horribles persecuciones*”, que obliden que “*en 1939 la relación de lenguas se estableció de modo no absolutamente novedoso a como se había establecido en otras épocas anteriores, cuando muchos catalanes dieron prelación al español*”⁵⁵⁹.

---

⁵⁵⁷ VALLVERDÚ, Francesc. *Dues llengües: dues funcions?* Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 95-96.

⁵⁵⁸ LODARES (2000), p. 212.

⁵⁵⁹ LODARES (2000), p. 218.

Si en un primer moment el grup falangista inspirat pel director general de Propaganda del govern colpista, Dionisio Ridruejo, juntament amb Joan Ramon Masoliver (un dels organitzadors dels serveis de propaganda del govern de Burgos), va defensar la possibilitat d'una tolerància ambigua amb l'ús de la llengua catalana, finalment l'opció que es va imposar va ser la contrària, "la més centralista i radical"⁵⁶⁰.

Com va explicar Serrano Súñer als catalans en un pasquí distribuït el 26 de gener de 1939, la política del nou règim envers el català responia a la següent consideració: "La llengua catalana, per què no? Si el català és un factor i un mitjà de separatisme, el combatrem. Imagineu-vos que el castellà —tot i que això no sigui possible— arribés a ésser alguna volta un factor renyit amb la grandesa d'Espanya ¿no estaríem obligats a combatre'l? Si el català és un element per a la grandesa de la Pàtria, per què no respectar-lo com foren respectats per França els versos de Mistral i per Espanya els de *L'Atlàntida*? Una llengua pot ésser expressió d'hispanisme o d'antihispanisme. Si és expressió d'hispanisme, per què no hem de considerar que les seves formes d'expressió formen part del destí històric i nacional d'Espanya? Si, per contra, és expressió d'antihispanisme, estiguen segurs que se'ns trobarà sempre disposats a combatre-la implacablement"⁵⁶¹.

---

⁵⁶⁰ MOLAS, Joaquim. "1939, any-límit de la literatura catalana", dins VV.AA. *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Frankfurt 18-25 de setembre de 1994*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 54.

⁵⁶¹ GALLOFRÉ, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 52-53.

Reflex de la mentalitat del règim és l'informe sobre la tercera ponència (*"Política de unidad. Estudio crítico del separatismo"*)⁵⁶² de la comissió primera del *Consejo Nacional de FET y de las JONS*, aprovat en la sessió plenària del 12 de juliol de 1962, el qual, lluny d'acceptar el "pluralisme lingüístic" d'Espanya, advocava per restringir el català a l'àmbit privat. Segons l'informe de la tercera ponència, *"todo lo que sea exceder de aquel ámbito, por difusión pedagógica y por empleo oficial"*, era *"gravemente atentatorio contra el bien superior de la comunidad nacional"*.

Amb tot i això, el text advertia que el reconeixement i *"el estímulo de la ejercitación literaria y académica del idioma vernáculo"* podien *"contribuir poderosamente a crear ese ambiente de variedad al servicio de la unidad mediante el que se ha actuado siempre la gran síntesis de España"*⁵⁶³. En aquest sentit, les tradicions catalanes i el seu folklore havien de ser com succeïa amb *"impulsados y asistidos por la acción política y social del Movimiento, precisamente para evitar que sean utilizadas como medios de expresión de intenciones disgregadoras"*⁵⁶⁴.

---

⁵⁶² SANTACANA, Carles. *El franquisme i els catalans. Els informes del Consejo Nacional del Movimiento (1962-1971)*. Catarroja-Barcelona-Palma: Afers, 2000, p. 32.

⁵⁶³ Citat en l'annex de SANTACANA (2000), p. 107.

⁵⁶⁴ La Catedràtica de Ciència Política de la Queen Mary University of London Montserrat Guibernau identificava les implicacions derivades de l'aplicació d'aquesta estratègia bàsica de "negació" i "repressió" per part de l'Estat: "1) la folklorització de les llengües minoritàries restringint-ne l'ús a contextos literaris o festius, en què són presentades com a signes de diferència cultural, però no pas com a creadores, dia a dia, d'identitat nacional; 2) la percepció de les llengües minoritàries com a llengües d'estatus inferior. [...]; 3) la manca progressiva d'interès en el conreu de les llengües minoritàries, no tan sols com a part d'una cultura elevada, sinó també en el seu ús

La persecució del català per les autoritats franquistes es va immiscuir, també, en l'àmbit de l'administració, i als funcionaris públics se'ls va prohibir l'ús del català amenaçant-los amb la possibilitat de ser destituïts. D'acord amb una nova ordre del governador civil de Barcelona, del 28 de juliol de 1940, es va establir que, *“a partir del día primero de agosto próximo, todos los funcionarios provinciales y municipales de esta provincia, cualquiera que sea su categoría, que en acto de servicio, dentro o fuera de los edificios locales, se expresen en otro idioma que no sea el oficial del Estado, quedarán ipso facto destituidos, sin ulterior recurso”*.

L'Ordre afectava, al seu torn, el professorat de l'ensenyament públic i privat, que, en el supòsit d'incompliment de la normativa, seria declarat incapacitat per a exercir la professió: *“Los mismos criterios se aplicarán a los funcionarios interinos, propietarios o titulares adscritos a cualquiera de los servicios públicos civiles de la provincia, especialmente los que sean maestros y profesores del Estado, así como inspectores municipales de Sanidad. Por lo que se refiere a maestros y profesores privados, autorizados para la enseñanza, los infractores quedarán personalmente incapacitados para el ejercicio de la función docente”*⁵⁶⁵.

---

quotidià. L'ús públic i privat de la llengua tendeix a minvar; 4) la classificació de la llengua minoritària com un vestigi del passat, signe d'endarreriment i també de resistència a la modernització; 5) la presentació del desig de mantenir una llengua que no sigui l'oficial com una mostra d'oposició a l'Estat”. Vegeu GUIBERNAU, Montserrat. *Nacions sense Estat. Nacionalisme i diversitat en l'era global*. Barcelona: Columna Edicions; Fundació Ramon Trias Fargas, 1999, p. 109-110.

⁵⁶⁵ “La repressió del català a l'Administració”, dins GALOFRÉ (1990), p. 293.

Naturalment, el català es va prohibir a les escoles. Les autoritats franquistes eren ben conscients de la importància de l'adoctrinament i del control polític sobre els centres d'ensenyament: l'educació de les generacions futures no era una qüestió que es pogués deixar en mans de Catalunya. Una mostra fefaent de la doctrina política pel franquisme rau en el contingut del *Catecismo patriótico español*, declarat com a text escolar fonamental per una ordre del Ministeri d'Educació de l'1 de març de 1939.

El *Catecismo* assumia com a pròpia la doctrina de *la España Una, Grande, Libre, católica, imperial y madre de veinte naciones*, i dedicava un capítol sencer a la qüestió de la llengua castellana: “—¿Se hablan en España otras lenguas más que la lengua castellana? —Puede decirse que en España se habla solo la lengua castellana, pues aparte de ésta, tan solo se habla el vascuence que, como lengua única, solo se emplea en algunos caseríos vascos y quedó reducido a funciones de dialecto por su pobreza lingüística y filológica”.

El text definia el català com a dialecte: “—¿Y cuáles son los dialectos principales que se hablan en España? —Los dialectos principales que se hablan en España son cuatro: el catalán, el valenciano, el mallorquín y el gallego”⁵⁶⁶. El *Catecismo patriótico español* defensava que “la lengua castellana es hermosa y apta cual ninguna otra de las lenguas vivas, pues es la mejor que conserva el carácter del latín de que procede”, malgrat que, com bé apuntava l'historiador Hilari Rager, els filòlegs sostenen que la llengua que s'ha

---

⁵⁶⁶ MENÉNDEZ-REIGADA. *Catecismo patriótico español*. Barcelona: Península, 2003, p. 40.

conservat més a prop del llatí és l'italià, mentre que l'espanyol i el francès són les llengües romàniques que més han evolucionat⁵⁶⁷.

El 28 de gener de 1939, dos dies després de l'ocupació franquista de la ciutat de Barcelona, el Ministeri d'Educació va dictar una ordre per a la supressió dels centres culturals i educatius creats durant la República. Eliminar l'obra educativa de la Generalitat de Catalunya era fonamental per al nou règim, que va establir un control vigilant sobre el professorat de les escoles i de la Universitat de Barcelona, al qual es va exigir l'emissió d'un certificat d'adhesió als postulats del Movimiento Nacional.

L'octubre de 1939, el règim va fer tancar dos centres escolars que continuaven impartint l'ensenyament en català i, el desembre del mateix any, una Circular del govern va dictaminar el "*traslado para aquellas [personas] que, siendo profesional y moralmente intachables, hayan simpatizado con los titulados partidos nacionalistas vascos, catalán, navarro, gallego, etc., sin haber tenido participación directa ni indirecta con la subversión comunista-separatista*"⁵⁶⁸.

Més de 400 mestres que treballaven a Catalunya en l'àmbit de l'ensenyament públic, de l'Estat o de la Generalitat, o en escoles racionalistes, es van exiliar, especialment aquells més compromesos amb els moviments de Renovació Pedagògica, els mestres amb militància política o els que havien exercit càrrecs públics en

---

⁵⁶⁷ RAGUER, Hilari. "Un catecismo para los borregos de Franco", dins MENÉNDEZ-REIGADA (2003), p. 24.

⁵⁶⁸ BENET (1995), p. 392.

l'administració local⁵⁶⁹.

En contrapartida, les autoritats franquistes van enviar a Catalunya mestres no catalans, procedents especialment de les comunitats de Castella i Extremadura. Segons les dades del Ministeri d'Educació Nacional espanyol, l'abast de la depuració del professorat català va ser del 28,5%, ja fos per expulsió de l'ensenyament (16,8%) o per expulsió de Catalunya i les seves províncies limítrofes (11,7%)⁵⁷⁰.

D'aquesta manera, la repressió dels cossos docents mitjançant sancions al professorat va ser una arma del tot decisiva per “transformar” l'escola pública de la Generalitat republicana en una escola “religiosament integrista, políticament totalitària i xovinistament espanyolista”⁵⁷¹, d'acord amb els principis del *Movimiento*. Les sancions al professorat comprenien des de la separació definitiva del cos, el trasllat forçós, la suspensió de sou i feina, la inhabilitació per a càrrecs directius o de confiança, i, fins i tot, la pròpia inhabilitació professional, a més de la prohibició de sol·licitar vacants.

Prèviament, coincidint amb l'inici del curs escolar 1939-1940, en una circular de la *Inspección Provincial de Primera Enseñanza* de

---

⁵⁶⁹ MARQUÈS I SUREDA, Salomó. “Catalunya i l'exili del magisteri republicà”, dins VILANOÚ, Conrad; MONTSERRAT, Josep. *Mestres i exili*. Barcelona: Universitat de Barcelona; INEHCA; 2003, p. 44-45. Vegeu MARQUÈS I SUREDA, S. *L'exili dels mestres 1939-1975*. Gaiques: Llibres del segle; Girona: Universitat de Girona. Facultat de Ciències de l'Educació, 1995.

⁵⁷⁰ GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó. *La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme: 1939-1943*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996, p. 108.

⁵⁷¹ GONZÁLEZ-AGÀPITO i MARQUÈS (1996), p. 110.

Barcelona del 10 de novembre de 1939, s'advertia als mestres sobre l'obligació d'escolaritzar en llengua castellana: "*Habiendo llegado a conocimiento de esta Inspección que algunos maestros no utilizan integralmente el idioma nacional como vehículo educativo en sus escuelas, en Junta de inspectores se acordó manifestar a todos los maestros nacionales y privados de la provincia que el idioma vehicular en la escuela es únicamente el castellano*"⁵⁷².

Paral·lelament a això, es van retirar els llibres, quaderns i impresos escrits en aquesta llengua⁵⁷³, que van ser substituïts per nous llibres de text i de "*Formación Patriótica*", i es va formar els mestres amb uns "*cursillos*" per reorientar la seva activitat en sintonia amb l'esperit del règim, alhora que es va prohibir als ajuntaments i diputacions la possibilitat de crear o posseir noves escoles⁵⁷⁴.

Més endavant, la *Ley de Enseñanza Primaria* de 1945 explicitava en el seu article setè que "*la lengua española, vínculo fundamental de la comunidad hispánica, será obligatoria y objeto de cultivo especial, como imprescindible instrumento de expresión y de formación humana, en toda la educación primaria nacional*"⁵⁷⁵.

---

⁵⁷² BENET (1995), p. 382.

⁵⁷³ BENET (1995), p. 380-383. Això no obstant, ja el 23 de febrer de 1939, una disposició de la *Inspección de Primera Enseñanza de la Provincia de Lérida* ordenava: "*Todo libro que esté escrito total o parcialmente en lengua que no sea la española, precisamente, debe ser también retirado de la escuela. Igual procedimiento se utilizará en cuanto a las bibliotecas escolares, de cualquier procedencia o clase*", segons SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 53.

⁵⁷⁴ BENET (1995), p. 390.

⁵⁷⁵ BRANCHADELL (2006), p. 145.

A partir de la dècada dels seixanta, però, es van començar a identificar alguns canvis qualitatius en relació a l'escolarització en llengua catalana. Així, en el *Libro Blanco* elaborat el 1969 pel Ministerio de Educación y Ciencia —que analitzava la problemàtica educativa a Espanya, i que va esdevenir una bona base de treball per a l'elaboració de la futura *Ley General de Educación* del 1970—⁵⁷⁶ es feia una referència a les “*lenguas vernáculas*”, tot establint que “*las áreas esenciales de conocimientos del período de educación general básica*” eren “*la lengua nacional y la iniciación en el conocimiento de una lengua extranjera*”, si bé “*en las regiones bilingües se podrán complementar estos conocimientos lingüísticos con el estudio de la lengua vernácula respectiva*”.

Amb tot, la influència de la política d'uniformització cultural i lingüística havia donat ja els seus fruits en els anys anteriors, de manera que la majoria de la població catalana només utilitzava el català com a llengua d'ús familiar i col·loquial, mentre que el castellà era la llengua en què havien après a llegir i escriure, fet que va comportar un empobriment progressiu de la llengua parlada. A tot això, calia sumar-hi els efectes de l'allau immigratòria d'aquells anys⁵⁷⁷.

La repressió lingüística del franquisme s'explica per la voluntat manifesta del règim d'aplicar “una política d'assimilació lingüística molt severa”⁵⁷⁸, particularment durant els anys quaranta, malgrat que el

---

⁵⁷⁶ MONÉS I BUSQUETS (1981), p. 71.

⁵⁷⁷ MONÉS I BUSQUETS (1981), p. 89-90.

⁵⁷⁸ VALLVERDÚ (1998), p. 106.

revisió i l'hi resti importància. Això no obstant, el que sí és cert és que Catalunya va gaudir d'una petita "obertura" en el terreny cultural arran de la victòria dels aliats en la Segona Guerra Mundial i de la creació de les Nacions Unides (ONU).

Precisament, l'ONU va aprovar, el 12 de desembre de 1946, una resolució contra el règim franquista impedit l'entrada d'Espanya a aquest organisme, adduint que "*a) Por su origen, naturaleza, estructura militar general, el régimen de Franco es un régimen fascista modelado en la Alemania nazi de Hitler y en la Italia fascista de Mussolini y establecido como resultado de la ayuda recibida por el Eje*"; i "*b) Que a pesar de las continuas protestas de los aliados, Franco prestó ayuda activa y considerable a las potencias enemigas*".

Va ser en aquest context que el governador civil de Barcelona i *jefe provincial de FET y de las JONS*, Bartolomé Barba Hernández, va ser nomenat, l'agost de 1945, amb l'objectiu d'aplicar la consigna "*moderación, ponderación, medida, prudencia y orden*", i de "fer-se estimar pels catalans", per desig del general Franco⁵⁷⁹. Com recollia un editorial de l'any 1947 en la revista *Germanor*, que s'editava a la ciutat de Santiago de Xile, el règim franquista necessitava "disfressar, per sobreviure, davant el món, el seu caràcter eminentment antiliberal i antidemocràtic, i, davant el nostre poble [Catalunya], el seu caràcter anticatalà"⁵⁸⁰.

---

⁵⁷⁹ MANENT, Albert; CREXELL, Joan. *Bibliografía catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 9-12.

⁵⁸⁰ "La recuperació espiritual de Catalunya". *Germanor* [Santiago de Xile] (setembre 1947), núm. 519, p. 5-7.

Aquest gir estratègic va permetre el redreçament de les relacions diplomàtiques d'Espanya amb les Nacions Unides i, definitivament, la integració d'Espanya a l'ONU l'any 1955. Conscient de la necessitat de no aparèixer als ulls de la comunitat internacional com un Estat dictatorial, repressor de mena, el règim franquista es va moderar per evitar les protestes des de l'estranger i va transformar “el genocidi en una persecució com més dissimulada millor”. Una dissimulació en els mètodes que va incrementar amb l'entrada al govern dels anomenats ministres liberalitzadors de la tecnocràcia franquista, gairebé tots de l'Opus Dei.

Així, els textos autoritzats per la censura a partir de 1946 van significar “una injecció de vitalitat, moderada però real”, tot i el refús del règim davant la possibilitat d'acceptar qualsevol forma de vida literària i cultural pública normalitzada⁵⁸¹. Bartolomé Barba va autoritzar, així, el teatre català i la represa de les activitats de l'Orfeo català, si bé no amb tot el seu repertori. Es va procedir, llavors, a la concessió de permisos “amb comptagotes”, que, si bé no van restablir el dret a fer un ús lliure de la llengua, van “tolerar unes quantes mostres de folklore i de textos literaris que Propaganda considerava clàssics i poc conflictius”⁵⁸²: “*Sólo quedaba una última conquista que hacer. Por diferentes conductos me llegaban peticiones que abriera un poco y gradualmente la mano en la publicación de obras en catalán. [...] Madrid me apoyó en este punto de vista, y las obras catalanas volvieron a verse en los escaparates de las librerías. [...] Quedaba*

---

⁵⁸¹ GALLOFRÉ (1991), p. 398.

⁵⁸² GALLOFRÉ (1991), p. 427.

eliminado el catalán como arma de combate”⁵⁸³.

L’aparició de llibres catalans a les llibreries va tenir lloc el Sant Jordi de 1946. Però no tots els llibres van ser admesos. Només els de “creació”, és a dir, de poesia, novel·la i teatre: “Res de traduccions o narrativa, ni història, divulgació, ni infantils ni juvenils, perquè es tractava d’impedir als joves l’accés a la lectura a través del català”.

D’aquesta manera, es perfilava “una estratègia més a llarg termini consistent a no combatre directament la llengua, sinó a evitar que s’apliqués a una literatura de normal validesa, a evitar que ocupés cap espai propi d’una literatura moderna i actual, i seguir reservant a la llengua i literatura espanyola el rang exclusiu d’universal i majoritària. La catalana seria una literatura menor i subsidiària, de gèneres tradicionals”. En definitiva, la intenció del franquisme era “desvictimitzar la llengua davant dels aliats” i “normalitzar la *peculiaridad catalana*”⁵⁸⁴.

La destrucció i prohibició dels llibres en català i la depuració de biblioteques es va produir des de ben al principi de l’ocupació militar de les terres catalanes: molts llibres escrits en català van ser cremats o transformats en pasta de paper, com els de la biblioteca de la casa de Pompeu Fabra, a Badalona, saquejada i cremada en el mes de gener de 1939⁵⁸⁵, i nombroses biblioteques públiques i privades, entre les quals

---

⁵⁸³ MANENT i CREXELL (1989), p. 12-13.

⁵⁸⁴ SAMSÓ, Joan. “La llengua i la literatura catalana a la primera postguerra: de la clandestinitat a la represa pública”, dins BRU DE SALA, Xavier; DRÓPEZ, Carme. (coord.). *Exili interior, represa i transició*. Barcelona: Proa, 2003, p. 43-44.

⁵⁸⁵ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 50.

les de destacats intel·lectuals catalans exiliats, van ser expurgades.

L'exponent més clar d'aquest espoli cultural és la documentació confiscada pel règim franquista durant els mesos posteriors a l'entrada de les tropes nacionals a Catalunya, a finals de la Guerra Civil: els anomenats Papers de Salamanca. El 1938 va començar la confiscació de documents a Catalunya i el 3 de juny de l'any següent van acabar els registres practicats a institucions públiques, partits polítics, sindicats i associacions. Entre juny i juliol d'aquell 1939, el fons confiscat va sortir cap a Salamanca en dotze vagons de càrrega, de forma que la major part de la documentació havia estat transferida a Salamanca durant els primers mesos de 1940⁵⁸⁶.

Acabada la guerra i amb tot el material requisat en les últimes zones ocupades per l'exèrcit franquista, es va procedir a la classificació d'aquests documents. Però la intenció d'aquesta classificació no era sinó la de buscar indicis o referències de persones opositores al règim. Quan entre la documentació requisada es trobava informació sensible sobre algú, a aquest algú se li obria una fitxa que s'arxivava com a prova del seu "delicte" contra el règim. El processament del material espoliat es va allargar fins al 1958, quan es va completar un fitxer amb prop de tres milions de fitxes personals⁵⁸⁷, que va constituir una de les fonts bàsiques d'informació per al *Tribunal Especial para la Represión*

---

⁵⁸⁶ Vegeu CRUANYES, Josep. *Els papers de Salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya (1938-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 2003; i FIGUERES, Josep Maria. *Papers de Salamanca: de botí de guerra a problema de la democràcia. El com i el perquè d'una incomprensió*. Barcelona: Fundació Ramon Trias Fargas, Quaderns de Pensament 11, 2000.

⁵⁸⁷ COMISSIÓ DE LA DIGNITAT. *Volem els papers. La lluita de la Comissió de la Dignitat per la repatriació dels Papers de Salamanca*. Lleida: Pagès, 2004.

de la Masonería y el Comunismo, creat el 1940. Moltes de les sentències de mort dictades per aquest tribunal es basaven en la documentació confiscada.

Una setmana després de l'ocupació de Barcelona, el febrer de 1939, es publicava la següent ordre: "*Las imprentas, librerías, sociedades y particulares poseedores de libros de tendencia marxista, los recogerán y pondrán a disposición del jefe de Seguridad en el plazo de cuatro días a partir de esta fecha. El incumplimiento de esta orden se considerará como resistencia al Glorioso Movimiento Nacional*"⁵⁸⁸. Al cap d'un mes, una nova ordre va afegir, a "*las obras de tendencia marxista*", aquelles publicacions que contradiguessin "*el espíritu del Movimiento Nacional*"⁵⁸⁹.

Aquestes dues ordres complementaven una ordre del 29 d'abril de 1938 que prescrivia la censura prèvia i disposava que "*la producción comercial y circulación de libros, folletos y toda clase de impresos y grabados*" quedava "*sujeta al requisito de autorización del Ministerio encargado de los Servicios de Prensa y Propaganda*"⁵⁹⁰. El 15 de juliol del 1939 es creava la *Sección de Censura*, dependent del *Servicio Nacional de Propaganda*, i que s'encarregaria d'aplicar l'ordre del 29 d'abril, vigent fins a 1966, exercint un control sobre publicacions no periòdiques, textos teatrals, guions cinematogràfics i lletres de

---

⁵⁸⁸ BENET (1995), p. 294-295.

⁵⁸⁹ BENET (1995), p. 296.

⁵⁹⁰ GALLOFRÉ (1991), p. 12-13.

composicions musicals⁵⁹¹.

Tal com assenyalen Jaume Clotet i Quim Torra, tot i que enlloc consta oficialment que la llengua catalana fos motiu per censurar un llibre, “aquesta idea es va anar estenent entre els responsables del nou servei”, i així la llengua va esdevenir, aviat, un element definitiu a l’hora de prohibir una publicació. Com a exemple d’això, vegem la valoració del censor a propòsit del poema *Canigó* de Jacint Verdaguer: “Desde el punto de vista de su contenido nada impide su autorización. Se recuerda que estas obras son suspendidas de acuerdo con el criterio que prohíbe los idiomas regionales”⁵⁹². Clotet i Torra diferenciaven entre autors i continguts prohibits, llibres temporalment prohibits i llibres autoritzats.

Per Maria Josepa Gallofré, la censura va tenir com a objectiu, entre 1939 i 1945, “aconseguir la destrucció del públic lector”. Els “ínfims tiratges de bibliòfil” que autoritzava el règim “donaven diner escàs a uns pocs autors”, i el tradicional consumidor de llibres en català tenia molt poca varietat entre la qual triar⁵⁹³. Segons les dades del sociolingüista Francesc Vallverdú, el 1936, just abans d’esclatar la guerra i només en un any, es van publicar 865 llibres en català⁵⁹⁴.

---

⁵⁹¹ GALLOFRÉ (1991), p. 60. Vegeu, també, SINOVA, Justino. *La censura de prensa durante el franquismo*. Barcelona: Espasa Calpe, 2006.

⁵⁹² CLOTET, Jaume; TORRA, Quim. *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. Barcelona: A Contravent, 2010, p. 8-9.

⁵⁹³ GALLOFRÉ (1991), p. 208-209.

⁵⁹⁴ VALLVERDÚ, Francesc. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62, 1975, p. 106. Així mateix, VALLVERDÚ, F. “L’edició en català i l’experiència d’Edicions 62”, dins *Edicions 62, vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 113.

Aquesta xifra no es va igualar fins acabada la dictadura el 1977, quan, per primera vegada, es va aconseguir de superar els mil títols publicats per any⁵⁹⁵.

Entre 1939 i 1943, per tant en un període de cinc anys, i quan més severa va ser la repressió, segons les dades d'Albert Manent i Joan Crexell, es van arribar a publicar un total de 160 títols en català als Països Catalans i Espanya, als quals s'hi han d'afegir els vuitanta-quatre llibres i opuscles publicats a l'exili, fet que, d'altra banda, demostra que es van arribar a publicar molts més llibres dins el país (132 per als Països Catalans) que fora⁵⁹⁶.

No obstant això, la literatura en català va sobreviure, també, a l'exili, com explicava Antoni Rovira i Virgili (1882-1949) en les seves memòries d'èxode: “No reduiran al silenci la nostra llengua nacional. No la treuran de la ploma dels escriptors, ni dels llavis del poble. Un llibre català que es publica a l'estranger mentre els llibres catalans són perseguits i destruïts a la nostra pàtria, significa que la guerra no s'ha acabat, que la guerra continua, que la guerra no pararà fins que Catalunya no recobri tota la seva llibertat nacional: la del règim polític, la de la llengua i la de l'esperit”⁵⁹⁷.

---

⁵⁹⁵ GUARDIOLA, Carles-Jordi. *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans (1939-1977)*. Barcelona: Edicions La Magrana, 1980, p. 79.

⁵⁹⁶ MANENT, Albert; CREXELL, Joan. *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, p. 12.

⁵⁹⁷ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Els darrers dies de la Catalunya Republicana. Memòries sobre l'èxode català*. Barcelona: Proa, 1999, p. 8.

El 1943 és l'any que el llibreter Josep Maria Cruzet va posar en marxa l'Editorial Selecta amb el primer llibre de col·lecció autoritzat legalment i directament per Madrid, després de dos anys d'espera per obtenir el permís pertinent. És així com es publiquen, per primera vegada, les Obres Completes de mossèn Jacint Verdaguer. Tal com apuntaven Clotet i Torra, és gràcies a editors com Cruzet i Jaume Aymà i Ayala (que va ser un dels primers a reprendre les edicions en català després del 1939), que paulatinament el català va tornar a les llibreries.

Per donar compte de les dificultats, si no de la impossibilitat en molts casos, de publicar un llibre en llengua catalana durant el franquisme, Clotet i Torra reproduïxen alguns dels informes d'aquestsensors, relatius a un total de 104 autors estudiats, que, tisores en mà, van llegir atentament les obres que els arribaven demanant-se una vegada i una altra: “*¿Ataca al dogma?, ¿A la Iglesia?, ¿A la moral?, ¿Al Régimen y a sus instituciones?, ¿A las personas que colaboran o han colaborado con el Régimen?*”⁵⁹⁸.

Les dades recollides per Manent i Crexell adverteixen que l'increment d'obres en català és exponencial durant els primers anys de la dècada dels anys quaranta, quan de 62 títols el 1943, incloent-hi els Països Catalans, Espanya i els llibres publicats a l'exili, es va passar a 227 el 1946⁵⁹⁹. Amb tot, com alertava Joan Samsó, “aquestes xifres podrien fer pensar en una tolerància, per part del règim, que no existí”, ja que fins al 1946 Catalunya va ser “el desert més implacable de lletra impresa en català”, “absolutament marginal” davant “la realitat

---

⁵⁹⁸ CLOTET i TORRA (2010), p. 13.

⁵⁹⁹ MANENT i CREXELL (1989), p. 48.

abassegadora d'una única lectura possible: en castellà⁶⁰⁰.

Durant els anys de “l'escletxa” (1946-1959) van desaparèixer, pràcticament, les edicions de llibres clandestines, van néixer noves editorials, econòmicament encara molt precàries, i van ressorgir algunes que havien estat defenestrades amb l'adveniment de la guerra⁶⁰¹. Però, si l'edició de llibres va tornar a recuperar una certa normalitat, no es pot dir el mateix de les publicacions no periòdiques, que van topar amb dificultats per a innovar amb l'aparició de noves capçaleres, si bé en aquesta època en van néixer més d'una vintena, entre les clandestines i les legals⁶⁰².

La mateixa política es va aplicar en relació amb les publicacions periòdiques: de les 1.200 publicacions editades en llengua catalana l'any 1936⁶⁰³, les autoritats franquistes no van tolerar ni una sola excepció fins al 23 d'abril de 1976, quan va aparèixer el primer diari en català: l'*Avui*⁶⁰⁴. Els únics diaris d'abans de la Guerra que van continuar les seves edicions durant el franquisme van ser *La Vanguardia*, reconvertida en *La Vanguardia Española*, *El Mundo Deportivo*, *Diari de Barcelona*, *El Correo Catalán* i el vespertí *El Noticiero Universal*⁶⁰⁵,

---

⁶⁰⁰ SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, p. 53-54

⁶⁰¹ GUARDIOLA (1980), p. 38.

⁶⁰² GUARDIOLA (1980), p. 41.

⁶⁰³ BENET (1978), p. 29.

⁶⁰⁴ BENET (1995), p. 290 i 294.

⁶⁰⁵ Aquests tres últims rotatius van desaparèixer en el període 1966-1987.

als quals s'hi va sumar, el 14 de febrer de 1939, el diari de l'òrgan de FET y de las JONS, *Solidaridad Nacional*, i, a partir de 1941, el vespertí *La Prensa*⁶⁰⁶.

Per altra banda, les tropes franquistes van confiscar l'emissora de Ràdio Associació de Catalunya, que, per ordre del filòleg falangista Antonio Tovar, va passar a anomenar-se Radio España⁶⁰⁷, i, per extensió, es va prohibir, també, el català a la ràdio.

Pel que fa a revistes i setmanaris publicats en català, a partir de la dècada dels seixanta i fins a la mort del dictador al 1975, van aparèixer nous setmanaris com *Presència* (1965), *Tele-Estel* (1966) i *Canigó* (1971); revistes no setmanals *Serra d'Or* (1960), *Agermanament* (1961), *Oriflama* (1961), *Cau* (1970) i *Documents d'Església* (1965), editada per l'Abadia de Montserrat; també, revistes infantils i juvenils *Cavall Fort* (1961), *L'Tretzev* (1963), editada pel Seminari de Solsona, i *Patufet* (1967)⁶⁰⁸. Aquestes publicacions, tanmateix, però, van néixer en el context d'una resistència cultural catalana i, en aquest sentit, cal tenir en compte que “la història dels intents per a editar revistes catalanes és plena d'avortaments i de números u sense número dos, plena de segrestaments i de declaracions a *Jefatura*”⁶⁰⁹.

---

⁶⁰⁶ GUILLAMET, Jaume. *La premsa a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1988, p. 14-15.

⁶⁰⁷ GARRIGA, Teodor. *La meua vida i Ràdio Associació de Catalunya*. Barcelona: Proa, 1998, p. 102.

⁶⁰⁸ GUILLAMET (1988), p. 18-25.

⁶⁰⁹ FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep M.; RIBAS, Antoni. *Vint anys de resistència*

El franquisme suposa el cop definitiu al desmantellament del periodisme català iniciat durant la Guerra Civil, amb la desaparició de tota una xarxa humana, la dels periodistes i tots els professionals que treballaven a la premsa, la ràdio i el cinema. Sense anar més lluny, el 1940, el vuitanta per cent dels periodistes catalans estava a l'exili, tal com informava el jove reporter Josep Maria Lladó en una de les seves cròniques⁶¹⁰.

Després de la Guerra i fins al 1975, segons Jaume Guillamet, la premsa catalana va afrontar una primera època de censura, de 1939 fins a 1966, en què van tenir lloc les restriccions més dures i estrictes, també aplicades a la llibertat d'empresa informativa, i una segona compresa entre 1966 i 1975, marcada per la introducció de la Llei de Premsa i Impremta de 1966 del ministre d'Informació i Turisme Manuel Fraga Iribarne, quan es van començar a entreveure les escletxes d'una liberalització progressiva fins a 1987.

El 1937 es va crear la *Delegación Nacional de Prensa y Propaganda de FET y de las JONS*, responsabilitzada de la censura de llibres i revistes en les oficines provincials de la delegació, dependents del governador civil, que havia de designar un responsable per a la censura. El poder del governador civil es va mantenir fins i tot quan el 1952 es va crear el *Ministerio de Información y Turismo*.

---

catalana (1939-1959). Barcelona: Edicions de La Magrana, 1978, p. 158.

⁶¹⁰ LLADÓ, Josep Maria. "La premsa sota la dictadura". *Catalunya* [Buenos Aires], núm. 119 (1940), p. 27. Vegeu CANOSA, Francesc; YESTE, Elena. "L'Exili de la realitat. Una Catalunya sense periodisme ni periodistes", dins DD. AA. Actes del Congrés Internacional Europa, 1939. L'any de les catàstrofes. Barcelona: Centre d'Estudis sobre les Èpoques Franquista i Democràtica (CEFID-UAB), 2009.

Quines funcions portava a terme la Jefatura Provincial de Prensa? Segons Jaume Fabre, traslladar les consignes de la *Dirección Nacional* o la *Vicesecretaría de Prensa*; transmetre a les redaccions les consignes provinents de la pròpia jefatura provincial, és a dir, del governador civil; elaborar els anomenats “fulls d’inspecció”, informes que analitzaven “la personalitat dels autors” que publicaven articles en diaris i revistes; i practicar la censura directa dels originals i proves d’impremta que els diaris els trametien⁶¹¹.

A partir de la Llei de Premsa i Impremta de Fraga Iribarne, la censura prèvia de 1938 va ser abolida, imposant una forma més subtil de censura *a posteriori*⁶¹², coneguda com la “consulta prèvia”, que si bé respectava, formalment, “el dret de les publicacions a editar lliurement els originals preparats”, establia “un parèntesi de mitja hora en el cas dels diaris i els setmanaris i de sis hores en el de les revistes durant el qual es produïa una retenció dels exemplars ja impresos per si l’autoritat administrativa considerava que algun aspecte de la publicació era susceptible de delictes o infracció”, motiu pel qual, si ho considerava

---

⁶¹¹ FABRE, Jaume. *Periodistes uniformats. Diaris barcelonins dels anys 40: la represa i la repressió*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1996, p. 45-46.

⁶¹² Els principis de llibertat d’expressió i informació recollits en el primer article de la llei de Fraga estaven condicionats per sis limitacions: “*Son limitaciones: el respeto a la verdad y a la moral; el acatamiento a la Ley de Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales; las exigencias de la defensa nacional, de la seguridad del Estado y el mantenimiento del orden público interior y la paz exterior; el debido respeto a las Instituciones y a las personas en la crítica de la acción política y administrativa; la independencia de los tribunales y la salvaguardia de la intimidad y del honor personal y familiar*”. Vegeu LLANAS, Manuel. *Sis segles d’edició a Catalunya*. Vic; Lleida: Eumo i Pagès Editors, 2007, p. 176-177.

oportú, el ministeri de Fraga podia segrestar l'edició completa⁶¹³.

3.2.5.1. La “invenció” de la resistència cultural

3.2.5.1.1. L'interior

Durant el franquisme, la reivindicació de la plena normalització per a la llengua catalana va esdevenir un dels reclams de la majoria de l'oposició democràtica al règim. El 1939 va començar l'època més dura, més resistencial de la cultura catalana⁶¹⁴, paral·lela als anomenats anys de “travessada del desert”, durant els quals el règim va aconseguir imposar una absència, pràcticament absoluta, de vida pública cultural en català⁶¹⁵. Entre 1939 i 1945, la cultura es va aliar a amb l'activisme clandestí i els nuclis polítics⁶¹⁶. La resistència cultural catalana va passar de promoure accions “aïllades i arriscades” a vertebrar un autèntic moviment de lluita antifranquista⁶¹⁷. No obstant això, el

---

⁶¹³ GUILLAUMET (1988), p. 48.

⁶¹⁴ GUARDIOLA (1980), p. 22.

⁶¹⁵ TRIADÚ, Joan. *Una cultura sense llibertat*. Barcelona: Proa, 1978, p. 19-20.

⁶¹⁶ TRIADÚ (1978), p. 85-87.

⁶¹⁷ Montserrat Guibernau agrupava les accions de la resistència cultural catalana en “accions simbòliques (pintades de grafitis, mostra de banderes, ofrenes florals en llocs de memòria on hi havia hagut monuments que el règim havia fet enderrocar)”; “d'interferència (accions aïllades fetes per grups petits durant esdeveniments públics organitzats pel règim)”; “d'elit (promogudes per grups reduïts d'intel·lectuals o institucions com ara l'Església o la universitat)” i “de solidaritat (que tot i ser al·lentades per una elit reduïda tenien una vocació de mobilització massiva)”. Vegeu GUIBERNAU, Montserrat. *Nacionalisme català. Franquisme, transició i democràcia*. Barcelona: Pòrtic, 2002, p. 98-109.

revisionisme ha relativitzat la importància de la resistència cultural catalana durant el franquisme. En primer lloc, argüint que molts catalans de l'època van col·laborar amb el nou règim, com ha assegurat l'historiador Fernando García de Cortázar: *“La persecución política que sucedió a la Guerra Civil y la prohibición del catalán no procedió, como se repite una y otra vez, de una agresión exterior de fascistas que sólo hablaban español”*, ja que *“en Cataluña muchos sintieron con alivio la derrota republicana por aquello que se recuperaba con la entrada triunfal de Franco en Barcelona: la paz social, las fábricas, las empresas, las tierras, los bancos, los títulos de propiedad y el viejo orden de poder económico”*⁶¹⁸. I, en segon lloc, argumentant que el catalanisme no va donar suficientment exemple de resistencialisme envers la repressió política i cultural de la catalanitat: *“El franquismo se ha convertido en filón inagotable de sentimentalidad contra lo español, identificado con la dictadura y la guerra civil. Pujol lo ha sintetizado aludiendo a “lo que Cataluña y los catalanes perdieron por medio de refinadas muestras de violencia física, psicológica y legal”*. *Cabría preguntarse, si así fue, por qué tantos catalanes colaboraron con el*

---

⁶¹⁸ El 15 de febrer de 1939, el dirigent regionalista Ferran Valls i Taberner cridava la població catalana a *“cooperar efusivamente y con la máxima lealtad, sin reservas, sin recelos y sin regateos de ningún género; sin más jefe que el Caudillo, forjador de la nación renaciente”*, *“a la obra grandiosa de la reconstrucción de la Patria española emprendida por el Movimiento Nacional”*⁶¹⁸. *“Cataluña ha seguido una falsa ruta y ha llegado en gran parte a ser víctima de su propio extravío. Esa falsa ruta ha sido el nacionalismo catalanista”*, afirmava en un article publicat a *La Vanguardia Española*. Vegeu “La falsa ruta”, dins GALOFRÉ (1990), p. 297-298. A partir de 1939, importants sectors de la societat van confluïr en la Catalunya dels catalans de Franco: representatius segments de la burgesia catalana, de l'Església catòlica; els nous funcionaris del règim; els dirigents i jerarques del Sindicato Vertical; alguns periodistes; governadors civils, alcaldes, diputats provincials i procuradors a Corts, entre altres. Vegeu RIERA, Ignasi. *Els catalans de Franco*. Barcelona: Plaza & Janés Editores, 1998, p. 431-433. Tanmateix, aquesta realitat va topar amb iniciatives que, tant des dels territoris de llengua catalana com des de l'exili republicà, van combatre l'intent franquista de genocidi cultural.

*franquismo, por qué la inmensa mayoría se acomodó al sistema y por qué tantos nacionalistas no dieron el ejemplo de una enérgica resistencia contra tanta persecución”*⁶¹⁹.

El 1942 va tenir lloc la represa, en clandestinitat, de l’Institut d’Estudis Catalans, liquidat pel franquisme i immediatament substituït per l’*Instituto Español de Estudios Mediterráneos* per ordre del ministre de Governació, Ramón Serrano Súñer, i dels Estudis Universitaris Catalans, que els professors Joan Triadú, Joan Ainaud, Jordi Rubió i Balaguer i Miquel Tarradell impartien a un grup d’estudiants universitaris⁶²⁰.

L’abril del mateix any van començar, també, les activitats de la primera institució literària representativa del moviment de represa cultural a Catalunya: els Amics de la Poesia, juntament amb la constitució del grup de l’Estudi —que feia les seves trobades al carrer de Sant Pau de Barcelona des del 1939— i les tertúlies celebrades en cases particulars de forma clandestina. A aquestes iniciatives, s’hi van sumar accions puntuals com ara, l’any 1941, l’homenatge al bisbe Torras i Bages i la commemoració del Centenari d’*El Gaiter del Llobregat*, de Joaquim Rubió i Ors, l’homenatge a Verdaguer de 1945 i els Concursos Parroquials de poesia de Cantonigròs des de 1944.

Entre els anys 1946 i 1959, la resistència va superar el “programa estrictament defensiu” dels primers temps de la postguerra per adoptar “un programa més expansiu i dinàmic”, segons Jordi

---

⁶¹⁹ MOA (2004), p. 598.

⁶²⁰ SAMSÓ (1994), p. 46-51.

Guardiola, en què “s’aprofiten tots els forats que el règim franquista presenta, i quan això no és possible es torna a la clandestinitat”⁶²¹. És el període de la resistència conegut com “l’esclètxa”⁶²². L’època de la campanya del Diccionari d’Alcover-Moll, la qual recorre, poble per poble, els Països Catalans⁶²³. També, és l’època de la reaparició de l’Orfeó Català; de la consolidació de l’Institut d’Estudis Catalans, amb la creació de les societats filials; del naixement de nous premis literaris; de la represa del teatre en català i de les Festes de l’Entronització de la Mare de Déu de Montserrat el 1947, que esdevé la primera manifestació multitudinària de l’ús públic del català⁶²⁴, en un simbòlic gest aperturista del règim.

Precisament, al santuari de Montserrat, es va imposar ben aviat el castellà com a llengua predilecta per a les seves activitats. De fet, la intromissió del franquisme en la vida religiosa es va fer ben pal·lesa ja en l’any 1938, quan el català va ser prohibit en la predicació, en tots els actes de culte i pregàries col·lectives, en l’ensenyament del Catecisme i en l’edició o reedició de llibres i publicacions periòdiques religioses, estampes i medalles.

Aquella persecució es va intensificar fins a fer desaparèixer el català de pràcticament totes les esglésies del Principat als anys

---

⁶²¹ GUARDIOLA (1980), p. 33.

⁶²² Així ho recullen SAMSÓ (1994) i GUARDIOLA (1980).

⁶²³ MOLL, Francesc de B. “Introducció”, dins ALCOVER i MOLL (1993), vol. 1, p. 12-13.

⁶²⁴ MASSOT, Josep. *Les festes de l’entronització i la cultura catalana a l’Església catalana entre la guerra i la postguerra*. Barcelona: Dalmau, 1978, p. 55-68.

quaranta⁶²⁵. Progressivament, per això, importants sectors de l'Església catalana es va adherir a la resistència lingüística, cultural i política del moment⁶²⁶. En va ser un referent el cardenal Vidal i Barraquer, qui, des de l'exili, va defensar el dret a l'ús del català a l'Església, com ho havia fet ja durant la dictadura de Primo de Rivera, i es va entrevistar, el 25 de maig de 1940, amb el papa Pius XIIè per informar-lo sobre la prohibició oficial de pregar en català⁶²⁷.

A partir dels anys seixanta, va començar una etapa de “renovació cultural”, que va incorporar a la resistència nous sectors com el moviment obrer i la petita i mitjana burgesia. Aquesta última va finançar la producció de revistes i editorials com Edicions 62, Gran Enciclopèdia Catalana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat; va fomentar l'activitat cultural mitjançant l'adquisició de llibres i va promoure recitals de la Nova Cançó a partir de 1961, quan va néixer el grup d'Els Setze Jutges. També, va finançar, mitjançant la creació de Banca Catalana, nombroses activitats culturals a Catalunya i infraestructures culturals i cíviques com ara Òmnium Cultural, clausurada el 1963, només dos anys després de la seva constitució, i que no va ser autoritzada fins al 1967.

Aquesta “renovació cultural” va comptar amb el suport del moviment universitari i, també, l'eclesial, especialment implicat en la campanya per l'ús del català a la litúrgia, i la de 1966: *Volem bisbes*

---

⁶²⁵ BENET (1995), p. 495.

⁶²⁶ GUARDIOLA (1980), p. 45-46.

⁶²⁷ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 119.

catalans. Com explicaven Carme Molinero i Pere Ysàs, “la contestació cultural va ser un dels àmbits en els quals la col·laboració de grups i persones de diferents tendències ideològiques va ser més intensa, però paral·lela a una creixent activitat unitària”⁶²⁸.

Així les coses, en el període 1960-1968, es va consolidar l’estratègia unitària de les forces polítiques catalanes al Principat⁶²⁹, a través de la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, que es va constituir el 1969 amb la participació activa del PSUC, el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), el Front Nacional de Catalunya (FNC), la Unió Democràtica de Catalunya (UDC) i un sector d’ERC; de l’Assemblea Permanent d’Intel·lectuals Catalans (APIC), nascuda el 1970 durant el procés de Burgos contra el nacionalisme basc, quan més de 300 intel·lectuals catalans van protagonitzar una tancada al monestir de Montserrat, episodi que, segons Guardiola, “representa el punt més alt del compromís antifeixista de la intel·lectualitat catalana de postguerra”⁶³⁰; i de l’Assemblea de Catalunya, que, sota el lema “Llibertat, amnistia, Estatut d’Autonomia”, Molinero i Ysàs definien com “la plasmació més reeixida de la voluntat unitària” dels moviments i organitzacions existents en aquells anys a Catalunya, creada el novembre de 1971 al voltant del PSUC, tot i que va comptar amb la participació de personalitats rellevants de la vida catalana independents

---

⁶²⁸ MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere. *Catalunya durant el franquisme*. Barcelona: Empúries, 1999, p. 124.

⁶²⁹ GUARDIOLA (1980), p. 53-54.

⁶³⁰ GUARDIOLA (1980), p. 71.

o vinculades a altres organitzacions⁶³¹.

Gràcies a aquesta estratègia d'unitat, la lluita en defensa de la llengua catalana es va situar en la centralitat del debat polític del moment i, d'aquesta manera, es van impulsar campanyes per la recuperació del *Català a l'escola*, impulsada per Albert Manent, Josep Benet, Òmnium Cultural, Guillem-Jordi Graells i Oriol Pi de Cabanyes, que van reivindicar la incorporació del català a l'ensenyament quan tot just era a punt d'aprovar-se la *Ley General de Educación* de 1970, que finalment va recollir en l'articulat "*las peculiaridades regionales*"⁶³²; i pel reconeixement del seu ús oficial, en què van participar, el 1973, els membres de l'APIC Jordi Carbonell, Xavier Folch, Carles-Jordi Guardiola, Rafael Ribó i Francesc Vallverdú. Són anys d'intensa activitat per a la resistència cultural catalana. Una resistència cultural que va ser real, malgrat que revisionismes com el de Juan Ramón Lodares no el reconeguin com a tal.

Així, el març de 1960 un centenar de persones van signar una missiva "Per la llengua catalana", "adreçada a tots els professors i a totes les persones interessades en la difusió de la cultura", en què exigien: "Que en tots els graus de l'ensenyament públic i privat a les terres de llengua catalana siguin establertes classes regulars d'aquesta llengua", i "que siguin donades les normals i recomanables facilitats al funcionament reglamentari de les entitats científiques i literàries que tenen per objecte el conreu i la difusió de la cultura catalana"⁶³³. Segons

---

⁶³¹ MOLINERO i YSÀS (1999), p. 125.

⁶³² GUARDIOLA (1980), p. 80-81.

⁶³³ GUARDIOLA (1980), Apèndix núm. 1, p. 209.

Guardiola, va ser la primera vegada durant el franquisme que, a l'hora de signar un document d'aquesta mena, els participants van donar el seu nom públicament. Amb aquesta acció, es pot dir que es va obrir una etapa de desacomplexament públic del moviment de la resistència cultural a Catalunya.

Val a dir que, només un any abans, el 1959, va tenir lloc l'afer Galinsoga, el flamant director de *La Vanguardia* que, indignat per la predicació en català de les misses de mossèn Saguer a la parròquia de Sant Ildefons de Barcelona, va pronunciar allò del "*Todos los catalanes son una mierda*", fet que va desencadenar una campanya contra la seva persona, que va acabar amb el seu cessament com a director de *La Vanguardia*. Aquesta campanya va tenir el seu nucli dinamitzador, principalment, en l'Acadèmia de Llengua Catalana de les Congregacions Marianes, amb Jordi Pujol, que era feligrès de Sant Ildefons, Xavier Polo, Jaume Casajoana, Ramon Fuster, Josep Espar i Josep Benet al capdavant de la iniciativa⁶³⁴.

Més endavant, el 20 de maig de 1963, setanta-vuit personalitats del món cultural, social i religiós català, encapçalades per l'abat de Montserrat i el de Poblet, van signar un document per demanar per al català la "plenitud d'uns drets elementals sense els quals [argumentaven] sentim amenaçada no tan sols la seva expansió ans també la seva mateixa existència"⁶³⁵. Aquest document es va completar amb la redacció d'una instància que va ser presentada al vicepresident del govern espanyol, el capità general Agustín Muñoz Grandes, amb el

---

⁶³⁴ FABRE; HUERTAS; RIBAS (1978), p. 244-245.

⁶³⁵ GUARDIOLA (1980), Apèndix núm. 2, p. 211.

suport de prop de deu mil peticions individuals, en una campanya que es va allargar gairebé dos anys, que demanava el lliure ús del català a les escoles, als mitjans de comunicació i a les institucions catalanes oficials⁶³⁶.

Amb la fundació de l'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans (APIC) el 1970, la defensa de la llengua i la cultura catalanes es va transformar en un valor inseparable de la lluita antifranquista. Per començar, a proposta de l'APIC, l'Assemblea de Catalunya va endegar el 1973 la campanya per l'ús oficial del català⁶³⁷. El següent pas decisiu per a la reivindicació de la llengua i la cultura es va produir ja en el marc del Congrés de Cultura Catalana, organitzat clandestinament el 1964 a Barcelona.

Sobre un dels focus destacats de la resistència cultural en la Catalunya franquista, el moviment universitari, el revisionisme, que minimitza la persecució política de la llengua catalana i la importància de la resistència cultural catalana oblida destacar, en les seves interpretacions, un factor determinant per a la comprensió de la resistència dels estudiants universitaris, a finals dels anys quaranta, i aquest és l'existència d'una repressió oficial de la llengua a la universitat i de la lluita antifranquista. Així, “les activitats de formació

---

⁶³⁶ Aquestes eren les exigències de la instància: “a) *La enseñanza en lengua catalana en todos los centros públicos y privados de enseñanza primaria y la asignatura de la propia lengua en los centros de enseñanza secundaria y superior; b) La publicación de prensa en catalán, y el uso normal de este idioma en las emisiones radiofónicas, en el cine y en demás medios de difusión; y c) La normal existencia y funcionamiento, en lengua catalana, de las corporaciones y entidades de todo orden que así lo deseen*”. Citat per GUARDIOLA (1980), Apèndix núm. 3, p. 213.

⁶³⁷ Report de treball sobre la campanya per l'ús oficial de la llengua catalana, recollit per GUARDIOLA (1980) dins l'apèndix núm. 9, p. 238-264.

cultural i d'acció pròpiament resistent anaven íntimament lligades en la vida dels primers nuclis estudiantils antifranquistes”, que, si en el període 1944-1946 confiaven encara que el conflicte bèl·lic internacional significaria la caiguda Franco, entre 1947-1950 es van abocar a una tasca de represa cultural marcada ja pel progressiu allunyament de les expectatives de desaparició immediata del règim⁶³⁸.

Tanmateix, tal com admetia Joan Colomines en la seva *Crònica de l'antifranquisme a Catalunya* (2003), “és molt difícil, vint-i-cinc anys després, donar una idea del risc i del compromís personal que aquesta actitud comportava”. Un risc real que van haver de patir molts joves estudiants, “bastonejats i torturats” “per haver-se mantingut fidels a la seva llengua materna”, en els locals del SEU, que es va mantenir actiu fins als anys seixanta⁶³⁹.

El 28 de gener de 1939, només dos dies després de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona va ser suprimida per ordre del ministeri d'Educació i, com a conseqüència d'aquesta disposició, prop de 140 professors van ser apartats de la docència, per empresonament o per exili: en total, més de la meitat del personal docent de 1936, com va documentar Josep Maria Colomer en el primer volum de *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*.

Entre el professorat depurat de la Universitat de Barcelona, que, tal com advertia Colomer, “arribà a extrems probablement desconeguts

---

⁶³⁸ COLOMER (1978), p. 55.

⁶³⁹ COLOMINES (2003), p. 64-65.

en altres universitats de l'Estat", hi havia Pere Bosch i Gimpera, Pompeu Fabra, Jaume Serra i Hunter, Joan Coromines, Carles Riba, Joaquim i Antoni Trias i Pujol, August Pi i Sunyer, Josep i Joaquim Xirau i Josep Trueta⁶⁴⁰. Les autoritats franquistes van designar com a rector de la nova *Universidad de Barcelona* Emilio Jimeno, presentat en el seu dia per la premsa franquista de Barcelona com un "*valor positivo, españolista de corazón*"⁶⁴¹.

Aquesta depuració del professorat universitari s'inscriu en el marc del decret de 8 de novembre de 1936 pel qual, en tot l'Estat, es van crear comissions depuradores provincials de tot el personal docent d'ensenyament primari, mitjà, universitari i d'escoles especials. Fins i tot, "la depuració va afectar també símbols i ornaments decoratius", i de la Universitat van desaparèixer els tres escuts de Catalunya que hi havia a les façanes principal i posterior i davant del vestíbul de l'escala d'honor de l'edifici. A partir de llavors, a més, de les parets de totes les aules havien de penjar, ineludiblement, els retrats de Franco i José Antonio Primo de Rivera⁶⁴².

Amb l'ocupació de la ciutat de Barcelona, ja el 1938, les autoritats franquistes van suprimir la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC), que automàticament va ser reemplaçada pel SEU, organisme depenent del partit feixista oficial, la Falange, i al qual tenien l'obligació d'inscriure's tots els universitaris catalans. Això no

---

⁶⁴⁰ COLOMER, Josep Maria. *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*. Barcelona: Curial, 1978, Vol. I, p. 18-19.

⁶⁴¹ BENET (1995), p. 404.

⁶⁴² COLOMER (1978), p. 20.

obstant, la FNEC es va reconstituir formalment l'abril de 1946, aplegant de nou sota les seves sigles els estudiants demòcrates i catalanistes “contra els *señoritos* del SEU i els falangistes”, segons es desprenia del seu eslògan⁶⁴³.

També es va declarar com a festiu el “*Día del estudiante caído*”, en homenatge a Matías Montero, que, el 9 de febrer de 1934, “*caía gloriosamente bajo las balas de la anti-España [...] al propagar, repartiendo el semanario F. E., gérmenes de las ideas salvadoras de nuestro Movimiento Nacional*”⁶⁴⁴.

El procés de castellanització de la universitat va culminar amb l'exclusió de la llengua catalana com a matèria d'ensenyament i mitjançant la prohibició de les següents assignatures, recollides per Benet entre les més destacades: Llengua Catalana, Filologia Catalana, Història de Catalunya, Història Medieval de Catalunya, Història Moderna de Catalunya, Geografia de Catalunya, Fisiografia Especial de Catalunya, Dret Civil Català, Dret Públic Català, Institucions socials i polítiques de Catalunya a l'Edat Mitjana, Història de l'Art Medieval català i Escultura Gòtica catalana⁶⁴⁵.

Val a dir que el 1944 es va fundar la primera i més important organització catalana de la resistència: el Front Universitari de Catalunya (FUC). Durant aquest curs (1944-1945), el Front Nacional de Catalunya (FNC), constituït el 1940 com una força unitària de la

---

⁶⁴³ COLOMER (1978), p. 68.

⁶⁴⁴ BENET (1995), p. 406.

⁶⁴⁵ BENET (1995), p. 405.

resistència catalana i integrat per membres d'Estat Català, de Nosaltres Sols i del Partit Nacionalista, va crear la seva branca universitària, amb unes dimensions i una repercussió cultural menor que la que ostentava el FUC. L'acció del moviment universitari antifranquista es va concretar en campanyes i accions reivindicatives com *Volem la universitat catalana* (l'octubre de 1949) i *Llibertat per a l'ensenyament català* (l'abril de 1956); en manifestos com el de Solidaritat Universitària (el juny de 1956); però, també, amb una *Carta Oberta als professors de la Universitat de Barcelona*, que es va enviar el 1956, a més de a les autoritats acadèmiques i el professorat, a l'ONU i la UNESCO, i que, a diferència d'aquella imatge d'una universitat mancada de sensibilitat envers el fet nacional, va proposar “vincular la universitat a la terra, implantar-la com a expressió de la realitat del país, catalanitzar-la”⁶⁴⁶.

Aquesta reivindicació va donar els seus fruits el 1964, quan es va crear la primera càtedra de llengua i literatura catalanes a la Universitat de Barcelona des de 1939, que va guanyar Antoni Comas i Pujol⁶⁴⁷. A més d'aquesta campanya a favor de la creació de les càtedres de llengua i cultura catalanes, el moviment universitari va liderar una campanya contra la influència creixent de l'Opus Dei i la reivindicació de l'amnistia per als presos i els exiliats polítics⁶⁴⁸.

---

⁶⁴⁶ GUARDIOLA (1980), p. 47.

⁶⁴⁷ SOLÉ I SABATÉ i VILLARROYA (1993), p. 209.

⁶⁴⁸ GUIBERNAU (2002), p. 107.

La Primera Assemblea Lliure d'Estudiants, celebrada al Paraninfo de la Universitat de Barcelona el febrer de 1957, en què els estudiants van arribar a demanar la dimissió del ministre d'Educació Nacional i la supressió del SEU, per tractar-se d'un sindicat "polític" i "no representatiu"⁶⁴⁹, albirava, tanmateix, la consolidació d'un moviment de lluita antifranquista "majoritari i continuat"⁶⁵⁰.

En definitiva, l'acció del moviment universitari durant el curs 1956-1957 es va traduir en un paulatí procés de conscienciació política i social, en què "el període de les minories polititzades, bàsicament en un sentit nacionalista, que havien actuat en els anys quaranta encara amb uns plantejaments molt propers als d'abans de 1939 i aïllades del conjunt dels estudiants, i la quasi a cegues labor autodidacta dels grups que anaven descobrint el món en els primers cinquanta, principalment a partir de motivacions culturals, religioses, etc., deixaven pas al creixement i la implantació entre els universitaris de partits i organitzacions d'esqueres"⁶⁵¹, que sotmetrien el moviment estudiantil a una dinàmica organitzativa de masses.

Una de les accions més destacades en la lluita antifranquista a l'àmbit universitari va ser l'assemblea de constitució, el 9 de març de 1966, del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB), al convent dels Caputxins de Sarrià, que va aconseguir reunir prop de 500 delegats estudiantils, una vintena de

---

⁶⁴⁹ COLOMER (1978), p. 127.

⁶⁵⁰ COLOMER, Josep Maria. *La ideologia de l'antifranquisme*. Barcelona: Edicions 62, 1985, p. 122.

⁶⁵¹ COLOMER (1978), p. 132-133.

professors i un grup d'intel·lectuals com Jordi Rubió i Balaguer, Antoni de Moragas, Joan Oliver, Antoni Tàpies o Manuel Sagristà.

En aquesta assemblea, es va presentar el manifest *Per una Universitat nova en una societat democràtica*, en què es reivindicava el dret a la llibertat d'expressió, d'associació i de recerca, i es defensava el pluralisme cultural i lingüístic d'Espanya. La policia va mantenir el setge al convent dels caputxins durant dos dies fins que va irrompre al recinte monàstic per identificar i sancionar els allà reunits.

Durant el curs 1966-1967, el SDEUB va portar a terme una activitat sindical i cultural intensa, reprimida amb múltiples “processaments, mesures policiaques i una repressió acadèmica que arribaria a l'expulsió d'un centenar de professors i estudiants i a la pèrdua de matrícula de tots els estudiants de Barcelona, decretada al febrer de 1967”. Més endavant, ja a les acaballes del franquisme, l'any 1975, va aparèixer el *Manifest de Bellaterra*, en el qual s'especificava que la universitat catalana havia de ser “nacional catalana” i es va reclamar la cooficialitat del català com a idioma administratiu i l'ús preferent del català com a llengua docent⁶⁵².

Amb el coneixement de causa d'algú que, en el seu dia, va participar en les activitats del moviment universitari a Catalunya, Carles-Jordi Guardiola explicava que, força sovint, el Sindicat Democràtic d'Estudiants va adoptar posicions “una mica reticents al fet nacional català i a les seves reivindicacions, que són titllades més d'una

---

⁶⁵² GUARDIOLA (1980), p. 191.

vegada de “petit burgeses”⁶⁵³. Això no obstant, a partir de les revoltes europees del maig de 1968, es va produir l’esclat d’un “*gauchisme* universitari” que tindria la seva concreció en la Unión de Estudiantes Revolucionarios, les Comisiones de Estudiantes, el PCE (I), segons Borja de Riquer i Joan B. Culla, llavors ja “obertament hostils al fet nacional català”⁶⁵⁴. Així, els grups nacionalistes van anar desapareixent de l’àmbit universitari⁶⁵⁵, fins a recuperar el seu protagonisme després de la mort de Franco.

3.2.5.1.2. *L’exili*

El gener de 1939, quan l’ocupació de Barcelona per l’exèrcit franquista era imminent, molts intel·lectuals catalans van fugir de Catalunya. Una gran part, si no tota, de l’elit cultural del moment es va exiliar a Europa i a l’Amèrica llatina. Des dels països d’acollida, els exiliats van reconstruir algunes plataformes culturals, com revistes, editorials i concursos, a través dels quals continuar cultivant la cultura catalana. Una de les primeres expressions d’aquesta resistència cultural va ser la continuïtat a l’exili dels tradicionals Jocs Florals de Barcelona. Els jocs es van convertir en els Jocs Florals de la Llengua Catalana, la festa medieval recuperada per la Renaixença que, des de 1940, es va

---

⁶⁵³ GUARDIOLA (1980), p. 54-55.

⁶⁵⁴ RIQUER, Borja de; B. CULLA, Joan. *El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)*, dins VILAR, Pierre (dir.). *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, vol. VII, p. 371-372.

⁶⁵⁵ GUIBERNAU (2002), p. 108.

celebrar en fins a setze països diferents, de França als Estats Units⁶⁵⁶. En aquest sentit, els exiliats catalans van internacionalitzar la qüestió catalana i, fins i tot, en reiterades ocasions van denunciar davant les instàncies internacionals la persecució de la llengua i la cultura catalanes. Així, doncs, la lluita pel reconeixement de l'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya compta amb diversos antecedents històrics, entre els quals destaquen l'aportació del Consell Nacional Català de Londres i la seva delegació a Amèrica, i, a partir de 1953, del Consell Nacional Català de Mèxic.

Tal com explica Daniel Díaz Esculies a *El catalanisme polític i l'exili (1939-1959)*⁶⁵⁷, el Consell Nacional Català de Londres es va crear el 29 de juliol de 1940, impulsat per un grup d'exiliats catalans, del qual formaven part Carles Pi i Sunyer, que en va ser el president, Pere Bosch i Gimpera, Josep Maria Batista i Roca, Ramon Perera, Fermí Vergés i Josep Trueta. Aquest organisme va néixer amb la finalitat “d’assegurar l’actuació política dels exiliats mentre les institucions catalanes a l’exili no poguessin actuar” i va assumir les funcions pròpies de l’anterior Consell Nacional de Catalunya, creat pel president Lluís Companys el 18 d’abril de 1940 i que en el futur havia de ser el nucli d’un nou govern català⁶⁵⁸.

---

⁶⁵⁶ FAULÍ, Josep. *Els Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili (1941-1977)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 7.

⁶⁵⁷ DÍAZ ESCULIES, Daniel. *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Barcelona: Edicions de La Magrana, 1991, p. 220.

⁶⁵⁸ L'ocupació de l'Estat francès per les forces hitlerianes —París va ser ocupat pels exèrcits nazis el 14 de juny de 1940— va impedir que els vocals nomenats per Companys (Pompeu Fabra, Josep Pous i Pagès, Antoni Rovira i Virgili, Jaume Pi i Sunyer i Jaume Serra i Hünter) arribessin a prendre possessió dels càrrecs. Vegeu

El 1944 es va constituir una delegació americana del Consell Nacional Català de Londres, presidida per Josep Carner-Ribalta i amb Manuel Serra i Moret com a vicepresident. El nombre d'exiliats catalans a Mèxic havia incrementat notablement a partir del 1940 i, havent marxat cap a Amèrica Carles Pi i Sunyer i Bosch i Gimpera, la delegació del Consell a Amèrica va prendre força en detriment del Consell Nacional Català de Londres, finalment dissolt el 1945 per Carles Pi i Sunyer.

El 14 d'abril de 1945, amb l'esfondrament de les potències de l'Eix, la delegació del Consell Nacional Català de Londres d'Amèrica va presentar un memoràndum titulat *The Case of Catalonia*, i redactat per Josep Carner-Ribalta, J. Ventura i Sureda i J. M. Fontanals, a la conferència de les Nacions Unides (ONU) que va tenir lloc el 25 d'abril a San Francisco de Califòrnia, on per unanimitat es van adoptar la Carta de les Nacions Unides i l'Estatut de la Cort Internacional de Justícia. L'apel·lació de la delegació americana no només internacionalitzava la qüestió catalana sinó que denunciava l'opressió exercida per l'Estat espanyol sobre Catalunya des de 1714 fins al franquisme⁶⁵⁹.

L'any 1946, el primer i únic govern de la Generalitat a l'exili va adreçar un memoràndum a l'ONU de denúncia contra les mesures del general Franco respecte a l'abolició de l'Estatut d'autonomia, l'anul·lació de l'obra legislativa del Parlament i de les sentències del

---

VILLARROYA, Joan. *Desterrats. L'exili català de 1939*. Barcelona: Base; Fundació Ramon Trias Fargas, 2002, p. 110-111.

⁶⁵⁹ "The Case of Catalonia. L'independentisme català davant l'ONU", dins DÍAZ, ESCULIES, Daniel. *De la guerra civil a l'exili (1936-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, p. 223-229.

Tribunal de Cassació. L'apel·lació feia al·lusió al genocidi que es practicava sobre la llengua i cultura catalana en tots els àmbits, i, finalment, el sistema econòmic autàrquic⁶⁶⁰.

Més endavant, el novembre de 1952, diverses personalitats catalanes exiliades van presentar un *Memorandum on the anti-Catalan policy of General Franco's government* als delegats de la setena Assemblea General de la UNESCO, celebrada aquella tardor a París. Signat per Josep M. Batista i Roca (historiador i secretari general del Consell Nacional Català), Josep Carner-Ribalta (escriptor), Lluís Nicolau d'Olwer (historiador), Rafael Patxot i Jubert (científic), Manuel Serra i Moret (economista), la finalitat del memoràndum era “oposar-se a l'entrada de l'Espanya franquista a l'organisme internacional, o fer-ne veure el contrasentit amb clara denúncia des de la situació de Catalunya”, tal com explicava Víctor Castells⁶⁶¹. A finals de 1952, tanmateix, però, Espanya va ingressar a la UNESCO, sent aquesta la primera organització internacional a què es va adherir el règim dictatorial franquista.

El Consell Nacional Català de Mèxic es va crear el 1953, en representació de les forces democràtiques de Catalunya, com a resultat de la Conferència Nacional Catalana de Mèxic, en què van participar representants de tots els Països Catalans, i com un intent ressuscitar el Consell Nacional de Catalunya de Londres. La Conferència es va

---

⁶⁶⁰ DÍAZ ESCULIES, Daniel. “L'exili de Catalunya de 1939”. *Materials d'història de Catalunya*, núm. 10 (setembre de 2008) [En línia]. <http://materials.accat.cat/revista_10/articles/article2.html> [Consulta: 10 setembre 2010].

⁶⁶¹ CASTELLS (2005), p. 46.

constituir després que, el 14 d'abril de 1951, quatre entitats d'Amèrica (“Catalunya” Grup Nacionalista Radical, de Santiago de Cuba; la Comunitat Catalana, de Mèxic; el Centre Català de l'Havana i el de Nova York) i el Front Nacional de Catalunya, organització política creada pel setembre del 1939 a l'exili parisenc com un front català de resistència armada al franquisme, fessin una “Crida a tots els catalans nacionals i demòcrates, als partits polítics de disciplina catalana i a les organitzacions patriòtiques de l'interior i de l'exili” de Catalunya, després que dotze anys de franquisme hagués deixat el país orfe de representació col·lectiva davant el món. Josep Maria Batista i Roca es va fer càrrec de la secretaria general⁶⁶².

El 1954, un any després de constituir-se, el Consell Nacional Català de Mèxic va presentar una apel·lació a la vuitena conferència general de la UNESCO, celebrada a Montevideo (Uruguay) amb la presència del ministre d'Educació espanyol, Joaquín Ruiz-Giménez, en què, una vegada més, va denunciar la persecució contra la llengua i la cultura catalanes i la consegüent vulneració de la Declaració Universal dels Drets Humans.

I, el gener de 1955, la revista del socialisme català *Endavant*, editada a París, es feia ressò de la presentació d'un nou document signat per Pau Casals, Pere Bosch i Gimpera, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Patxot, Carles Pi i Sunyer i Manuel Serra i Moret, adreçat a la comissió dels Drets humans de l'ONU, que denunciava la repressió franquista contra la cultura catalana i en què els signataris demanaven: “1. Que

---

⁶⁶² CASTELLS, Víctor. *El Consell Nacional Català (1953-1975). Una voluntat de participació col·lectiva i presència internacional*. Barcelona: Consell Nacional Català Edicions, 2005, p. 9.

l'organització internacional prengui nota de la persecució. 2. Que s'estudiïn doncs els atemptats que el govern del general Franco comet contra els principis i textos de la pròpia UNESCO. 3. Que la UNESCO s'adrexi al govern del general Franco exigint el respecte a la Declaració dels Drets de l'Home. 4. Que el Consell Econòmic i Social de l'ONU estudiï l'actual persecució i prengui les mesures pertinents per posar-hi remei”⁶⁶³.

D'altra banda, en el número d'agost-setembre de 1955, els catalans exiliats a l'Argentina van publicar el *Llibre Blanc de Catalunya*, amb pròleg de Pau Casals i editat en tres idiomes (francès, anglès i castellà) amb una tirada de 3.000 exemplars, que es va enviar als delegats de l'Assemblea de l'ONU i a tots els caps de govern, ministres d'Exteriors, universitats, institucions i diaris de tot el món. Entre els autors que hi van participar hi havia Vicenç Guarnier, Lluís Nicolau d'Olwer, Josep Trueta, Marc Aureli Vila, Josep M. Batista i Roca, Joan Coromines, Josep Carner, August Pi i Sunyer, Manuel Serra i Moret i Pere Bosch i Gimpera⁶⁶⁴.

Posteriorment, el Consell Nacional Català de Mèxic va publicar un nou memoràndum sobre la persecució de la llengua i la cultura catalanes, el març de 1961, titulat *La persécution contre les catalans. Atteintes aux droits de l'homme. Génocide culturel contre la nation*

---

⁶⁶³ “Catalunya protesta de nou” [En línia]. *Endavant* [París], núm. 73 (gener de 1955) <http://www.fundaciocampalans.com/archivos/facsimil/ENDAVANT_01011955.pdf> [Consulta: 15 setembre 2010].

⁶⁶⁴ “Llibre Blanc de Catalunya”. *Endavant* [París], núm. 78 (agost-setembre de 1955). [En línia]. <www.fundaciocampalans.com/archivos/facsimil/ENDAVANT_01081955.pdf> [Consulta: 15 setembre 2010].

catalane. Editat per la Societat Catalana d'Estudis Internacionals, el memoràndum alertava sobre la “violació continuada dels principis del Dret i de la Moral” per part del règim franquista, i, més concretament, sobre la vulneració de la Declaració Universal dels Drets de l'Home de les Nacions Unides, dels principis de la UNESCO i els de la Comissió contra la Discriminació i per a la Protecció de les Minories de l'ONU, dels quals en aquells anys ja participava Espanya pel fet de formar part de la UNESCO (des de finals del 1952) i de l'ONU (des del 1955)⁶⁶⁵. Aquest memoràndum reclamava la necessitat de reconèixer aquest “genocidi cultural i nacional” contra la llengua i la cultura catalanes amb la mateixa contundència amb què ha estat reconegut el genocidi “físic”.

Així mateix, el 1964, el Consell Nacional Català va adreçar un memoràndum “*on human rights and national genocide in Spain*” al Consell d'Europa, organisme internacional constituït el 1948 amb seu a Estrasburg, en què lamentaven la situació dels drets humans i de les llibertats a Espanya i es pronunciava així a propòsit d'una hipotètica entrada d'Espanya a la Comunitat Europea: “*Let us state from the outset that the catalans are in favour of Spain's coming into the European Community. Western Europe is not complete without the Peninsula, and the peoples that inhabit it need integration as close as possible in all aspects, economic and otherwise, with the Western European peoples. However, we realise that at present the main obstacle to this close association is that the totalitarian and dictatorial regime of the Spanish State, in its disregard of human rights and*

---

⁶⁶⁵ “*La persécution contre les catalans. Atteintes aux droits de l'homme. Génocide culturel contre la nation catalane*”. Société catalane d'études internationales, 1961.

fundamental freedoms, is incompatible with the whole democratic conception of the Council of Europe based precisely on these rights and freedoms”.

El text advertia de l'existència d'una “activa i persistent política de genocidi” a Catalunya, com en el País Basc i Galícia, i, per això, exigia que s'instés l'Estat espanyol a garantir el compliment dels principis d'igualtat de drets i no-discriminació i a acabar amb la “política de genocidi” contra Catalunya, el País Basc i Galícia: “*Respect for them and for their rights should include: a) Respect for manifestations and symbols of their national entity. b) Freedom for their languages in education. c) Freedom for the public use of their languages. d) Freedom for the publication of periodicals in their languages. e) Suppression of the limitations on the publication of books in their languages*”⁶⁶⁶.

Finalment, el 1966 un nou *Memorandum a l'UNESCO sur le persécutions du Gouvernement espagnol contre les catalans, leur langue et leur culture*, del Consell Nacional Català reiterava la voluntat del règim franquista d'“aniquilar les nacionalitats” de catalans, bascos i gallecs, i assimilar-les a la castellana, vulnerant, en virtut d'una “política de genocidi cultural”, principis fonamentals reconeguts per l'ONU com el de la igualtat de drets per a tots els pobles, la no-discriminació i l'autodeterminació⁶⁶⁷.

---

⁶⁶⁶ “Memorandum to the Council of Europe on human rights and national genocide in Spain”. Document del Consell Nacional Català [Londres], 1964, p. 18.

⁶⁶⁷ El Consell Nacional Català demanava a les autoritats de les Nacions Unides l'adopció de les següents mesures: “1. *De réaffirmer devant l'auteur de la*

3.2.5.2. *La simetria entre les polítiques de normalització lingüística i el franquisme*

El revisionisme històric i el negacionisme de la persecució política del català percep les polítiques de normalització lingüística com una amenaça que atempta contra la llibertat individual de les persones. Segons Albert Branchadell, hi ha quatre aspectes bàsics a tenir en compte de l'argumentari dels contraris a la normalització lingüística⁶⁶⁸.

“a) En primer lloc, hom sosté que existeix un dret individual inalienable a rebre l'ensenyament en la pròpia llengua materna, que el sistema lingüísticoescolar vigent conculca aquest dret i que aquesta conculcació viola tractats internacionals en matèria de drets humans i de llibertats fonamentals. Com a manera de preservar aquest dret inalienable, hom reivindica la llibertat d'elecció de la llengua de l'ensenyament, llibertat que cal entendre com l'aplicació, en l'àmbit de l'ensenyament, d'un dret d'opció lingüística més ampli”.

---

transgression les principes des Nations Unies prénant le respect de tous les peuples et de toutes les des raisons linguistiques, culturelles ou nationales. De rappeler les différents accords et résolutions de l'UNESCO dans ce domaine. 2. De refuser d'approuver tacitement qu'un État membre viole délibérément ces principes et en fasse endosser indirectement la responsabilité à l'UNESCO et aux autres États membres à cause de leur tolérance passive. 3. De déclarer que l'UNESCO se désolidarise de la politique espagnole et la désapprouve. 4. De rappeler l'Espagne à ses devoirs de membre de l'UNESCO et des Nations Unies. 5. De faire des représentations à l'Espagne et d'essayer de la dissuader de poursuivre sa politique discriminatoire. 6. D'exprimer sa sympathie aux Catalans persécutés et de les encourager à préserver leur patrimoine humain et culturel. 7. De prendre des sanctions d'ordre moral contre un membre qui viole les règles de l'UNESCO en s'efforçant d'anéantir une langue et une culture”. Vegeu “Memorandum a l'UNESCO sur le persécutions du Gouvernement espagnol contre les catalans, leur langue et leur culture”. Document del Consell Nacional Català [Londres], 1966.

⁶⁶⁸ BRANCHADELL (1997), p. 41.

“b) En segon lloc, hom sosté que la immersió és perjudicial per als alumnes: per al seu coneixement del castellà i també per al seu rendiment acadèmic i intel·lectual. c) En tercer lloc, hom sosté que la immersió s'emmarca en una política lingüística assimilacionista, que persegueix la substitució forçosa del castellà pel català dins l'àmbit de Catalunya. d) En quart lloc, hom posa en qüestió els fonaments ideològics d'aquesta política lingüística; en concret, hom refusa com a il·liberals les nocions de llengua pròpia d'un territori i de dret col·lectiu”⁶⁶⁹.

Dels quatre aspectes assenyalats per Branchadell, n'hi ha un, el tercer, que manté una relació directa amb el fenomen objecte del nostre estudi. Cal remarcar que el discurs antinormalització recorre molt sovint al revisionisme per justificar el seu rebuig a la immersió lingüística.

Molt especialment, per exemple, el revisionisme compara els efectes de l'intent de genocidi cultural franquista amb els processos de normalització del català que des de l'aprovació de la llei de 1983 s'apliquen a Catalunya. És obvi que els verbs reprimir i normalitzar no poden ser mai sinònims. Tanmateix, el revisionisme els equipara i argumenta que la normalització és una forma de “persecució” com l'experimentada en temps del franquisme. Així es banalitza la persecució política de la llengua durant la dictadura de Franco mitjançant una comparació entre realitats incommensurables.

La portada del diari *ABC* del 12 de setembre de 1993 n'és un claríssim exemple: “*Igual que Franco, pero al revés: persecución del*

---

⁶⁶⁹ BRANCHADELL (1997), p. 41.

castellano en Cataluña”. En aquesta línia, hi ha també la següent afirmació de Gregorio Salvador: “*Imponer, como se hizo en la dictadura, una lengua que hablan 400 millones de personas, es menos grave para las víctimas del atropello que imponerles, como se hace ahora, una lengua de un millón y medio o de tres millones de hablantes*”. Per Salvador, la marginació actual del castellà a Catalunya és, fins i tot, més acusada i “*más grave*” que la que es va donar durant el franquisme amb el català, pel fet que considera que allò que abans succeïa en temps de la dictadura es dona ara en democràcia.

Algun autor, com és el cas de Jesús Royo, ha comparat els efectes de la normalització lingüística també amb els de la Nova Planta: “*Quan s’explica el decret de Nova Planta, se sol destacar la manera solapada, cínica i pèrfida com es va anar introduint el castellà: “Con las providencias más templadas y disimuladas para que se consiga el efecto sin que se note el cuidado*”. Però ara la normalització s’està implantant sota el criteri principal de no fer soroll, d’evitar la polèmica i no alterar la pau social, sobretot. Trobo que és exactament el mateix, no?”.

La simetria del franquisme amb els processos de normalització lingüística a Catalunya és una qüestió que apareix de manera reiterada en l’argumentari dels autors examinats en aquesta tesi doctoral. Els actors que han comparat la normalització lingüística amb l’intent de genocidi cultural franquista són eminents filòlegs, historiadors, acadèmics de la RAE, creadors d’opinió, professionals del món de la comunicació, partits polítics, i, així mateix, els representants dels diferents manifestos en defensa dels drets dels castellanoparlants i de la llengua espanyola que s’han anat succeint des de l’aparició del primer, de 1981: el *Manifiesto de los 2.300 por la igualdad de los derechos*

lingüísticos en Catalunya.

Tots ells parlen, literalment, de la “discriminació” del castellà i dels seus parlants a Catalunya i la seva “criminalització”; de “genocidi” i, més específicament, de “lingüicidi”; de “persecució” idiomàtica i “nacional-lingüisme”; de “neteja ètnico-lingüística”. Per als detractors de la normalització lingüística, existeix una campanya oficial i institucionalitzada per “eradicar” la llengua castellana en les comunitats bilingües.

4. CONCLUSIONS

La negació de la persecució política del català és un fenomen viu i històric. Tal com a partir del segle XIX, quan el catalanisme es va començar a organitzar políticament, fent de la lluita pel reconeixement de l'oficialitat del català un dels seus principals reclams polítics, el negacionisme de la persecució política del català continua ocupant, avui, un espai central en la vida política espanyola i catalana. L'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de 1979, que reconeixia el català com a llengua pròpia de Catalunya i com a idioma oficial juntament amb el castellà, i, molt especialment, la promulgació de la primera Llei de normalització lingüística de 1983, amb els posteriors decrets d'immersió lingüística de 1992, van provocar l'esclat, per part de certs sectors, d'un sentiment contrari a les polítiques de normalització de la llengua catalana. Aquest fenomen es va identificar, principalment, amb els principis del liberalisme i amb la reivindicació dels drets lingüístics dels castellanoparlants. I, sobretot, amb un discurs típicament revisionista que nega la persecució política del català en la història i que connecta amb una tradició negacionista desenvolupada ja en els segles XIX i XX.

Pel revisionisme, la persecució política del català en els diferents moments de la història és una qüestió secundària, menor. Per dir-ho a la manera del revisionista Pío Moa, Catalunya ha dibuixat “un quadre massa negre” de la persecució del català des de la Nova Planta de 1714 fins al franquisme. El revisionisme relativitza la política lingüística de la dinastia borbònica en els segles XVIII i XIX, edulcora la repressió cultural imposada durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera i compara les polítiques de normalització lingüística de Catalunya amb l'intent franquista de genocidi cultural. I, d'aquesta manera, el

revisionisme minimitza la repressió de la llengua i la cultura catalanes així com el relat de la resistència cultural catalana.

Acadèmics de la llengua, filòlegs, historiadors; manifestos i associacions en defensa del castellà; determinats mitjans de comunicació i opinadors; formacions polítiques com el Partit Popular, Ciutadans-Partit de la Ciutadania i Unión Progreso y Democracia. Alguns d'aquests actors principals i secundaris del revisionisme han commemorat, enguany, el 30è aniversari del *Manifiesto de los 2.300* de 1981⁶⁷⁰. Tots ells comparteixen una mateixa manera d'afrontar el passat, que es correspon, també, amb una determinada manera d'entendre Espanya: Espanya com a unitat, també lingüística.

La finalitat última d'aquest revisionisme és denunciar una “persecució” de la llengua castellana i de la població castellanoparlant a Catalunya. Una “persecució” en la vida oficial i, molt especialment, en l'àmbit de l'ensenyament, que equipara a la persecució patida a Catalunya en èpoques com el franquisme. En aquest sentit, si la Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español (FADICE) ha reivindicat la necessitat d'elaborar una llei de “normalització” de la llengua espanyola, el Partit Popular ha presentat una *Proposición no de ley relativa a la no persecución de los ciudadanos por la lengua que utilicen* (2006), i una *Proposición de Ley*

---

⁶⁷⁰ L'acte, celebrat el 12 de març de 2011, va ser convocat per l'associació Impulso Ciudadano, presidida per l'exdirigent de Ciudadanos José Domingo, i va comptar amb la presència de destacats militants del Partit Popular, com el regidor de l'Ajuntament de Barcelona, Alberto Fernández Díaz, i la portaveu adjunta de la formació al Parlament català, María de Llanos de Luna; de Ciutadans-Partit de la Ciutadania, com Jordi Cañas i Nito Foncuberta; d'UPyD, com Julio Villacorta; i de diverses entitats com Asociación por la Tolerancia, Acción Cultural Miguel de Cervantes, Convivencia Cívica Catalana i Ágora Socialista.

Orgánica de modificación de la Ley Orgánica de Educación (LOE) per garantir l'ensenyament en llengua castellana a tot l'Estat (2008). També Unión Progreso y Democracia ha defensat una proposició de llei “*para prevenir y erradicar la discriminación lingüística y asegurar la libertad de elección de lengua en España*” (2009).

Les consideracions a propòsit de la “discriminació” i de la “persecució” lingüística del castellà a Catalunya no tenen, però, cap fonament real. Malgrat els avenços assolits gràcies a les polítiques de normalització lingüística del català, el nombre de parlants que tenen el castellà com a llengua habitual a Catalunya continua sent superior al nombre de parlants que s'identifiquen amb el català. Concretament, el 56% dels catalans fan ús habitual del castellà, el 39% del català i el 4% d'altres llengües, segons l'estudi sociolingüístic sobre “Coneixements i usos del català a Catalunya el 2010: dades del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura”, realitzat conjuntament per la Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura (FUNDACC) i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Així doncs, lluny de ser una llengua “perseguida”, el castellà continua sent la llengua més parlada a Catalunya, a més de la primera llengua del 56% de la població enfront del 35% que diu tenir el català com a llengua inicial.

Pel que fa a competències lingüístiques, el baròmetre indica que el grau de coneixement del català i del castellà entre la població a Catalunya presenta diferències. Pràcticament tots els catalans entenen, saben parlar i saben escriure el castellà (99%), mentre que, en el cas del català, el 95% l'entén, el 77% el sap parlar i el 60% el sap escriure. Amb relació a l'ensenyament, les últimes dades facilitades pel Consell Superior d'Avaluació Educativa de la Generalitat de Catalunya, de l'any 2008, confirmen que els resultats en competència lingüística a

Catalunya són molt similars en llengua catalana i castellana, fet que evidencia que el sistema educatiu proporciona a l'alumnat un nivell semblant de coneixement de totes dues llengües, a diferència del que argumenten aquells que s'oposen a les polítiques de normalització lingüística, que consideren que els infants que se sotmeten a la immersió en català veuen disminuïda la seva competència lingüística en castellà.

Els contraris a la normalització lingüística sostenen, per altra banda, que el model d'immersió català perjudica el rendiment acadèmic dels alumnes de llengua materna castellana i li atribueixen la responsabilitat del fracàs escolar a Catalunya. Un estudi elaborat per Josep M. Serra sobre *Immersion lingüística, rendiment acadèmic i classe social* (1997) ha permès demostrar, ans al contrari, que els alumnes de nivell sociocultural baix que segueixen un programa d'immersió, que, justament, són aquells que presenten un nivell de fracàs escolar significativament més alt que els alumnes de nivell sociocultural mitjà o alt, rendeixen igual o millor que els seus companys escolaritzats en llengua castellana.

La suposada “discriminació” lingüística dels castellanoparlants és, tanmateix, un aspecte que ha tingut una plasmació directa en els programes electorals de formacions polítiques com el Partit Popular, Ciutadans-Partit de la Ciutadania i Unión Progreso y Democracia, que d'aquesta denúncia han fet un motiu de lluita en l'arena política i judicial, fins al punt que tant el Tribunal Suprem, com el Tribunal Constitucional i el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, han emès sentències contra el model educatiu català com a conseqüència dels recursos que s'hi han interposat. En aquest sentit, ens trobem davant un moment clau de l'ofensiva lingüística alentada per determinats partits

polítics.

La sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya aprovat en referèndum per la ciutadania catalana en el 2006, que ha declarat inconstitucional el “deure” de conèixer el català i la seva consideració com a única llengua vehicular a les escoles i com a “llengua preferent” en l'administració i els mitjans de comunicació públics, ha desfermat una allau de primers recursos contra el català. De moment, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya ja ha recorregut als arguments de la sentència sobre l'Estatut per a suspendre cautelarment els reglaments d'ús del català de l'Ajuntament de Barcelona, a instància del PP, i de les Diputacions de Lleida i Girona, a instància de Convivència Cívica Catalana. I, per la seva banda, el Tribunal Suprem ha instat la Generalitat de Catalunya a adoptar les mesures que calgui per adaptar el seu sistema d'ensenyament a la nova situació creada per la sentència 31/2010.

A banda de l'argument de la “discriminació” del castellà a l'escola, un altre focus permanent de polèmica i conflicte és el que afecta a les sancions lingüístiques de l'Agència Catalana de Consum de la Generalitat de Catalunya. La seva política sancionadora ha estat comparada amb les normes impulsades durant el franquisme contra el català. Lluny de prohibir l'etiquetatge en castellà, com volen fer creure determinades formacions polítiques, però, el que fa l'administració catalana és garantir el compliment de la normativa estatal, així com el compliment de la pròpia, per tal que l'etiquetatge dels béns que es comercialitzen a Catalunya i els rètols dels comerços constin, almenys, en català, d'acord amb la Llei de política lingüística de 1998 i amb el nou Codi de Consum de Catalunya, el qual també estableix que les persones consumidores, en les seves relacions de consum, tenen dret a

ser ateses oralment i per escrit en la llengua oficial que escullin.

L'any 2009, per exemple, la Generalitat va obrir expedient sancionador a 94 comerços per no etiquetar en castellà, d'acord amb el que estableix la Ley General de Consumidores y Usuarios, segons la qual "*las indicaciones obligatorias del etiquetado deberán figurar, al menos, en castellano*", i a 152 més per vulnerar la política lingüística catalana. D'aquesta manera, l'Agència Catalana del Consum també expedienta aquells establiments que venen productes no etiquetats en castellà, és a dir, productes en què només apareix l'etiqueta en la llengua del país d'origen.

Tanmateix, el nacionalisme dels "no nacionalistes" és un nacionalisme subtil, que no assumeix obertament el seu caràcter identitari. Així, aquells que es presenten a si mateixos com a "no nacionalistes" són els mateixos que concentren tots els seus esforços en la defensa i la promoció d'una llengua, una cultura i una nació concretes. I és que una cosa és defensar els postulats del liberalisme i de l'internacionalisme de les llengües, com diuen que fan, i una altra de molt diferent és, amb l'excusa del liberalisme i de l'internacionalisme lingüístic, justificar explícitament o implícitament els plantejaments propis del nacionalisme lingüístic més exacerbats i, per a tal efecte, recórrer al revisionisme històric i a la negació del passat com a estratègia fonamental.

I és aquesta qüestió la que hem volgut posar de manifest en aquesta tesi doctoral. La qüestió de la instrumentalització del passat al servei dels interessos polítics i ideològics de determinats autors, associacions, plataformes i partits polítics. Un artefacte polític i ideològic, com diem, posat al servei de la negació d'un intent de

genocidi cultural.

Així, la ideologia del nacionalisme lingüístic sosté que l'expansió del castellà com a llengua comuna en la història ha obeït sempre a processos lingüístics estrictament “naturals” i espontanis, i no pas a factors extralingüístics polítics, històrics, que són els que veritablement expliquen la persecució, en efecte, política, de la llengua catalana. Així es dissimulen els reiterats actes de planificació lingüística que han facilitat l'expansió del castellà com a llengua nacional, com a mínim des del segle XIII. Així es nega la persecució del català.

Pel nacionalisme lingüístic, hi ha llengües progressives, universals i més útils per a la comunicació humana, pel desenvolupament econòmic de les societats i la modernització en general; llengües que amplien fronteres perquè són parlades per un gran nombre de persones; i, d'altra banda, llengües regressives, llengües que disgreguen les comunitats de parlants. Aquest discurs és pernicios en la mesura que avala afirmacions tals com que les llengües minoritàries són llengües d'estatus inferior.

Segons aquest punt de vista, i segons, també, la ideologia del que podem anomenar com a darwinisme social lingüístic, els mateixos autors que defensen posicions revisionistes argumenten els punts a favor de la mort de les llengües minoritàries i ho justifiquen com a quelcom natural i inevitable, i, fins i tot, desitjable, ja que, amb menys llengües, els ciutadans interactuaran més i millor, i la seva vida serà més fàcil: *“En la evolución biológica es normal que desaparezcan especies animales y vegetales; también es normal, y para mí deseable, que en la evolución lingüística vayan desapareciendo lenguas menores, menos útiles, para que la vida sea más fácil, pues a más lenguas que aprender,*

más dificultades en la vida”⁶⁷¹.

Dita caracterització de les llengües com si fossin “organismes biològics” continua sent utilitzada per justificar la minorització, si no la desaparició, d’unes llengües en benefici d’unes altres: “*No acierto a prever, por siglos adelante que eche a volar la imaginación, la humanidad con una sola lengua, pero sí atisbo la posibilidad de que llegara a quedarse con sólo media docena, cuando me pongo utópico y soñador*”. Atenció a les paraules de Gregorio Salvador: utòpic i somiador.

La ideologia del nacionalisme lingüístic espanyol defensa un model monolingüe restrictiu, que nega el pluralisme nacional i lingüístic. Així, en lloc de veure en la diversitat lingüística una font de riquesa i noves oportunitats, el nacionalisme lingüístic veu en els processos de normalització lingüística promoguts per les diferents comunitats autònomes una amenaça a la llengua comuna. Aquests són alguns dels mites, tòpics i prejudicis més comuns del nacionalisme lingüístic espanyol. Un nacionalisme que, no suficient amb negar la persecució política del català en la història, també nega la diversitat nacional, cultural i lingüística d’Espanya. I així, la història de la negació de la persecució és la història d’una incomprensió.

---

⁶⁷¹ JARDÓN (1993), p. 281.

5. BIBLIOGRAFIA

5.1. Monografies

ALCOVER, Antoni M. *Questions de llengua y literatura catalana* [Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, núm. 15]. Palma de Mallorca: Estampa de N'Amengual y Muntaner, 1903.

Amanecer sin mediodía. Salvador de Madariaga. Madrid: Espasa-Calpe, 1974.

ANGUERA, Pere. *El català al segle XIX. De llengua del poble a llengua nacional.* Barcelona: Empúries, 1997.

ARGELAGUET, Jordi. *El procés d'elaboració de la llei de política lingüística.* Barcelona: Editorial Mediterrània, 1998.

ARTIGAL, Josep Maria. *La immersió a Catalunya. Consideracions psicolingüístiques i sociolingüístiques.* Barcelona: Eumo, 1989.

BADIA I MARGARIT, Antoni M. *Llengua i poder. Textos de sociolingüística catalana.* Barcelona: Editorial Laia, 1986.

BALANZÀ, Albert. *Boadella & Cia. Els intents de crear un partit espanyolista a Catalunya.* Barcelona: Ara Llibres, 2006.

BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric; SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Edicions Proa, 1996.

BALCELLS, Albert. *El Estatuto de Cataluña de 1932 y su puesta en práctica.* Barcelona: Editorial Miguel Arimany, 1977.

BEN-AMI, Shlomo. *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930).* Barcelona: Planeta, 1984.

BENET, Josep. *Memòries I. De l'esperança a la desfeta (1920-1939).* Barcelona: Edicions 62, 2008.

BENET, J. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

BENET, J. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*. Barcelona: Blume, 1978.

BOFILL I MATAS, Jaume. *La llengua catalana a l'Ajuntament de Barcelona. Debat consistorial de 22 de febrer de 1916. Antecedents i conseqüències*. Barcelona: Ciutat de Barcelona, 1916.

BRANCHADELL, Albert. *L'aventura del català. De les 'Homilies d'Organyà' al nou Estatut*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006.

BRANCHADELL, A. *La moralitat de la política lingüística. Un estudi comparat de la legitimitat liberaldemocràtica de les polítiques lingüístiques del Quebec i Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005.

BRANCHADELL, A. *Liberalisme i normalització lingüística*. Barcelona: Empúries, 1997.

BRU DE SALA, Xavier; DRÓPEZ, Carme. (coord.). *Exili interior, represa i transició*. Barcelona: Proa, 2003.

CAHNER, Max. *Literatura de la revolució i la contrarevolució (1789-1849)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1998, vol. 1.

CAJA, Francisco. *La raza catalana. El núcleo doctrinal del catalanismo*. Madrid: Ediciones Encuentro, 2009.

CAMPS I ARBOIX, Joaquim. *El Memorial de Greuges*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1968.

CAMPS I ARBOIX, J. *El Decret de Nova Planta*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1963.

CASASSAS, Jordi. *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Textos*. Barcelona: Anthropos, 1983.

CASTELLS, Víctor. *El Consell Nacional Català (1953-1975). Una*

voluntat de participació col·lectiva i presència internacional. Barcelona: Consell Nacional Català Edicions, 2005.

Catalunya i l'Estatut d'Autonomia. Barcelona: Undarius, 1976.

CLOTET, Jaume; TORRA, Quim. *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor).* Barcelona: A Contravent, 2010.

COLOMINES, Agustí. “La deconstrucció de la memòria. El argumente perverso sobre la represi3n franquista”, dins RESINA, Joan Ramon; WINTER, Ulrich (Eds.). *Casa encantada. Lugares de la memoria en la Espa1a Constitucional (1978-2004).* Madrid: Vervuet; Iberoamericana, 2005.

COLOMINES, A. *El catalanisme i l'Estat. La lluita parlamentària per l'autonomia (1898-1917).* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993.

COLOMINES, Joan. *Cr3nica de l'antifranquisme a Catalunya.* Manresa: Angle, 2003.

COLOMINES, J. *La llengua nacional de Catalunya.* Barcelona: Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, Entitat Aut3noma del Diari Oficial i de Publicacions, 1992.

COMAS, Antoni. *La decadència.* Barcelona: Dopesa, 1978.

COMISSI3 DE LA DIGNITAT. *Volem els papers. La lluita de la Comissió de la Dignitat per la repatriaci3 dels Papers de Salamanca.* Lleida: Pagès, 2004.

Congrés de Cultura Catalana (1975-1977). Països Catalana; Barcelona: Curial; Edicions Catalanes [etc.], 1978.

CORTÁZAR, Guillermo (dir.). *Conde de Romanones. Discursos parlamentarios.* Madrid: Departamento de Publicaciones de la Direcci3n de Estudios y Documentaci3n de la Secretarí General. Congreso de los Diputados, 1997.

CRUANYES, Josep. *Els papers de Salamanca. L'espoliaci3 del patrimoni documental de Catalunya (1938-1939).* Barcelona: Edicions

62, 2003.

DE LA CIERVA, Ricardo. *Los años mentidos: falsificaciones y mentiras sobre la Historia de España en el siglo XX*. Toledo: Editorial Fénix, 1993.

DE LA CIERVA, R. “Las fuentes en torno a los años treinta en España”, dins RAMÍREZ, Manuel. (ed.). *Estudios sobre la II República española*. Madrid: Tecnos, 1975.

DE LA CIERVA, Ricardo. *Historia de la Guerra Civil española. Antecedentes. Monarquía y República. 1898-1936*. Madrid: Editorial San Martín, 1969.

DE MADARIAGA, Salvador. *España. Ensayo de historia contemporánea*. Madrid: Espasa-Calpe, 1989.

DE MIGUEL APARICIO, Elena. “La cuestión lingüística en la España del siglo XXI”, dins DE MIGUEL APARICIO, E. (dir.) *Las lenguas españolas: un enfoque filológico*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 2006.

DE MIGUEL, Amando. *El idioma español*. Madrid: Consejo Social de la Universidad Complutense de Madrid, 2002.

DE MIGUEL, A. *El rompecabezas nacional*. Barcelona: Plaza & Janés, 1986.

DE MIGUEL, A. *Los intelectuales bonitos*. Barcelona: Planeta, 1980.

DE UNAMUNO, Miguel. *Obras completas, IX. Discursos y artículos*. Madrid: Esciler, 1971.

DÍAZ, ESCULIES, Daniel. *De la guerra civil a l'exili (1936-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

DÍAZ ESCULIES, D. *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Barcelona: Edicions de La Magrana, 1991.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio. *España. Tres milenios de Historia*. Madrid: Marcial Pons, 2001.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, A. *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*. Barcelona: Ariel, 1984.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, A. *Desde Carlos V a la Paz de los Pirineos (1517-1660)*. *Historia de España*. Barcelona: Ediciones Grijalbo, 1974, vol. 4.

DUARTE, Carles; MASSIP, Maria Àngels. *Síntesi d'Història de la llengua catalana*. Barcelona: La Magrana, 1992.

DUCH, Lluís. *Temps de tardor*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1990.

El pensamiento de Primo de Rivera. Sus notas, artículos y discursos. Madrid: Imprenta Artística Sáez Hermanos, 1929.

El problema lingüístico en Cataluña. Informe de una realidad. Barcelona: Acció Cultural Miguel de Cervantes, 1995.

ESPINOSA, Francisco. *Contra el olvido. Historia y memoria de la guerra civil*. Barcelona: Crítica, 2006.

ESPINOSA, F. *El fenómeno revisionista o los fantasmas de la derecha española*. Badajoz: Libros del Oeste, 2005.

FABRA, Pompeu. *La llengua catalana i la seva normalització*. Barcelona: Edicions 62, 1992.

FABRE, Jaume. *Periodistes uniformats. Diaris barcelonins dels anys 40: la represa i la repressió*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1996.

FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep M.; RIBAS, Antoni. *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Barcelona: Edicions de La Magrana, 1978.

FAULÍ, Josep. *Els Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili (1941-1977)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

FERRER I GIRONÈS, Francesc. *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*. Barcelona: Edicions 62, 2000.

FERRER I GIRONÈS, F. *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

FIGUERES, Josep Maria. *Papers de Salamanca: de botí de guerra a problema de la democràcia. El com i el perquè d'una incomprensió*. Barcelona: Fundació Ramon Trias Fargas, Quaderns de Pensament 11, 2000.

FIGUERES, J. M. *Història de l'anticatalanisme. El diari 'ABC' i els seus homes*. Tarragona: Edicions El Mèdol, 1997.

FONTANA, Josep. *La història dels homes*. Barcelona: Crítica, 2000.

FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial, 1976.

GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936. Llibre I. La llengua, entitats defensores i propagadores*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1979.

GALLÉN, Enric (ed.). *Teatre*. Barcelona, Edicions 62, 1995.

GALLOFRÉ, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

GALLOFRÉ, Jordi (ed.). *Documents de Catalunya. Recull de textos històrics*. Barcelona: Editorial Barcanova, 1990.

GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando. *Historia de España. De Atapuerca al euro*. Barcelona: Planeta, 2004.

GARCÍA DE CORTÁZAR, F. *Los mitos de la Historia de España*. Barcelona: Planeta, 2003.

GARCÍA VENERO, Maximiano. *Historia del nacionalismo catalán*. Madrid: Editora Nacional, tomo II, 1967, vols. 1 i 2.

GARRIGA, Teodor. *La meva vida i Ràdio Associació de Catalunya*. Barcelona: Proa, 1998.

GINEBRA I SERRABOU, Jordi. *Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó. *La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme: 1939-1943*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996.

GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando. "El largo camino hacia la oficialidad del español en España", dins SECO, Manuel; SALVADOR, Gregorio. *La lengua española, hoy*. Madrid: Fundación Juan March, 1995.

GRAU, Josep. *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

GUARDIOLA, Carles-Jordi. *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans (1939-1977)*. Barcelona: Edicions La Magrana, 1980.

GUIBERNAU, Montserrat. *Nacionalisme català. Franquisme, transició i democràcia*. Barcelona: Pòrtic, 2002.

GUIBERNAU, M. *Nacions sense Estat. Nacionalisme i diversitat en l'era global*. Barcelona: Columna Edicions; Fundació Ramon Trias Fargas, 1999.

GUILLAMET, Jaume. *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya (1641-1994)*. Barcelona: La Campana, 1994.

GUILLAMET, J. *La premsa a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1988.

HALBWACHS, Maurice. *Los marcos sociales de la memoria*. Barcelona: Anthropos, 2004.

IZQUIERDO MARTÍN, Jesús; SÁNCHEZ LEÓN, Pablo. *La guerra que nos han contado: 1936 y nosotros*. Madrid: Alianza, 2006.

JACKSON, G.; BROUÉ, P.; BAYERLEIN, B. [et al.]. *Octubre 1934*. Madrid: Siglo XXI, 1985.

JANÉ, Albert. *La llengua catalana*. Barcelona: Bruguera, 1971.

JARDÓN, Manuel. *La “normalización lingüística”, una anormalidad democrática. El caso gallego*. Madrid: Siglo XXI editores, 1993.

JIMÉNEZ LOSANTOS, Federico. *La ciudad que fue. Barcelona, años 70*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 2007.

JIMÉNEZ LOSANTOS, F. *La dictadura silenciosa. Mecanismos totalitarios en nuestra democracia*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 1993.

JIMÉNEZ LOSANTOS, F. *Lo que queda de España*. Barcelona: Ajo Blanco Ediciones, 1979.

JUARISTI, Jon. *La tribu atribulada. El nacionalismo vasco explicado a mi padre*. Madrid: Espasa Calpe, 2002.

JULIÁ, Santos (coord.). *Víctimas de la Guerra Civil*. Madrid: Temas de Hoy, 1999.

La aventura de las autonomías. Madrid: Ediciones Rialp, 1980.

La campanya per la normalització lingüística de Catalunya (1982). Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.

“La persécution contre les catalans. Atteintes aux droits de l’homme. Génocide culturel contre la nation catalane”. Société catalane d’études internationales, 1961.

LACAPRA, Dominick. *Historia en tránsito. Experiencia, identidad, teoría crítica*. México: Fondo de Cultura Económica, 2006.

LAPESA, Rafael. “La lengua española ante el V Centenario”, dins *El español moderno y contemporáneo. Estudios lingüísticos*. Barcelona: Crítica, 1996.

LARRA SERVET, Azahara. *Extranjeros en su país*. Madrid: Ediciones Libertarias, 1992.

LEUBKE, Jimena; J. MÁRQUEZ, Carlos; SANZ, Sofía (eds.). *Historia: ¿Principio del fin o fin del principio?* Madrid: Universidad

Autónoma de Madrid, 2002, p. 74.

LIPOVETSKY, Gilles. *Los tiempos hipermodernos*. Barcelona: Anagrama, 2006.

LIPSTADT, Deborah. *Denying the Holocaust. The Growing Assault on Truth and Memory*. Nova York: Free Press, 1993.

LLANAS, Manuel. *Sis segles d'edició a Catalunya*. Vic; Lleida: Eumo i Pagès Editors, 2007.

Llibre Blanc de la Direcció General de Política Lingüística. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.

LO CASCIO, Paola. *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Catarroja: Afers, 2008.

LODARES, Juan Ramón. *El porvenir del español*. Madrid: Taurus, 2005.

LODARES, J. R. *Lengua y patria. Sobre el nacionalismo lingüístico en España*. Madrid: Taurus, 2002.

LODARES, J. R. *Gente de Cervantes. Historia humana del idioma español*. Madrid: Santillana, 2001.

LODARES, J. R. *El paraíso políglota. Historias de lenguas en la España moderna contadas sin prejuicios*. Madrid: Taurus, 2000.

LOSURDO, Domenico. *Le révisionnisme en histoire. Problèmes et mythes*. París: Albin Michel, 2006.

MALLART, Joan; BESA, Josep. *Multilingüisme i educació*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2006

MALLÓ, Oriol; MARTÍ, Alfons Martí. *En tierra de fariseos*. Madrid: Espasa, 2000.

MANEA, Norman. *Monuments a la vergonya*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 2009.

MANENT, Albert; CREXELL, Joan. *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

MANENT, A.; CREXELL, J. *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

MARCET, Pere. *Història de la llengua catalana I*. Barcelona: Teide, 1987.

MARCOS-MARÍN, Francisco A.; DE MIGUEL, Amando. *Se habla español*. Madrid: Fundación Rafael del Pino, 2009.

MARFANY, Joan-Lluís. *Llengua, nació i diglòssia*. Barcelona: L'Avenç, 2008.

MARFANY, J.-L. *La llengua maltractada. El castellà i el català a Catalunya del segle XVI al segle XIX*. Barcelona: Empúries, 2001.

MARÍ, Isidor. *Un horitzó per a la llengua. Aspectes de la planificació lingüística*. Barcelona: Empúries, 1992.

MARÍAS, Julián. *España inteligible. Razón histórica de las Españas*. Madrid: Alianza, 1985.

MARÍAS, J. *La devolución de España (Segunda Parte de la España real)*. Madrid: Espasa-Calpe, 1977.

MARÍAS, J. *La España real*. Madrid: Espasa-Calpe, 1976.

MARÍAS, J. *Consideración de Cataluña*. Madrid: Ayma, 1974.

MARQUÈS I SUREDA, Salomó. "Catalunya i l'exili del magisteri republicà", dins VILANOU, Conrad; MONTSERRAT, Josep. *Mestres i exili*. Barcelona: Universitat de Barcelona; INEHCA; 2003.

MARQUÈS I SUREDA, S. *L'exili dels mestres 1939-1975*. Gaiüses: Llibres del segle; Girona: Universitat de Girona. Facultat de Ciències de l'Educació, 1995.

MASSOT, Josep. *Les festes de l'entronització i la cultura catalana a l'Església catalana entre la guerra i la postguerra*. Barcelona: Dalmau, 1978.

MEDINA, Jaume. *L'anticatalanisme del diari 'ABC' (1916-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

“Memorandum on the anti-Catalan policy of General Franco's government”. Document del Consell Nacional Català [París], 1952.

“Memorandum to the Council of Europe on human rights and national genocide in Spain”. Document del Consell Nacional Català [Londres], 1964.

“Memorandum a l'UNESCO sur le persécutions du Gouvernement espagnol contre les catalans, leur langue et leur culture”. Document del Consell Nacional Català [Londres], 1966.

MENÉNDEZ-REIGADA. *Catecismo patriótico español*. Barcelona: Península, 2003.

MERCADER RIBA, Juan. *La ordenación de Cataluña por Felipe V: la Nueva Planta*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1983.

MERCADER RIBA, J. *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

MIRALLES, Enrique. “Cataluña bilingüe: una polémica desatada por/contra Menéndez Pidal (1902-1903)”, dins *1898: Entre la crisi d'identitat i la modernització. Actes del Congrés Internacional* celebrat a Barcelona el 20-24 d'abril de 1990. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, volum I.

Missatge del Consell Permanent en defensa de la llengua catalana. Barcelona: Imp. Casa de la Caritat, 1916.

MOA, Pío. *La quiebra de la Historia progresista*. Madrid: Ediciones Encuentro, 2007.

MOA, P. *Los mitos de la Guerra Civil*. Madrid: La Esfera de los Libros,

2006.

MOA, P. *Contra la balcanización de España. Asalto a la democracia*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2006.

MOA, P. *Los crímenes de la Guerra Civil y otras polémicas*. Barcelona: Planeta de Agostini, 2005.

MOA, P. *Franco: un balance histórico*. Barcelona: Planeta, 2005.

MOA, P. *1934: Comienza la Guerra Civil. El PSOE y la Esquerra emprenden la contienda*. Barcelona: Áltera, 2004.

MOA, P. *Una Historia chocante. Los nacionalismos vasco y catalán en la historia contemporánea de España*. Madrid: Encuentro ediciones, 2004.

MOA, P. *Contra la mentira. Guerra Civil, izquierda, nacionalistas y jacobinismo*. Madrid: Libros Libres, 2003.

MOA, P. *El derrumbe de la Segunda República y la Guerra Civil*. Madrid: Encuentro, 2001.

MOA, P. *De un tiempo y de un país*. Madrid: Ediciones de la Torre, 1982.

MOLAS, Joaquim. “1939, any-límit de la literatura catalana”, dins VV.AA. *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Frankfurt 18-25 de setembre de 1994*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere. *Catalunya durant el franquisme*. Barcelona: Empúries, 1999.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi. *La llengua a l'escola (1714-1939)*. Barcelona: Editorial Barcanova, 1984.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, J. *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona: Rosa Sensat / Edicions 62, 1981.

MONNÉ, Enric; SELGA, Lluïsa. *Història de la Crida a la solidaritat: en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes*. Barcelona: Edicions La Campana, 1991.

MORENO CABRERA, Juan Carlos. *El nacionalismo lingüístico: una ideología destructiva*. Barcelona: Península, 2008.

MORENO CABRERA, J. C. *La dignidad e igualdad de las lenguas. Crítica de la discriminación lingüística*. Madrid: Alianza, 2000.

MUÑOZ, Antonio; CATÀ, Josep. *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*. Madrid: Muñoz/Catà editors, 2005.

MURGADES, Josep. *Llengua i discriminació*. Barcelona: Curial, 1996.

NETTLE, Daniel; ROMAINE, Suzanne. *Veus que s'apaguen. La mort de les llengües del món*. Girona: Universitat de Girona i CCG Edicions, 2000.

ORTEGA Y GASSET, José. *Discursos políticos*. Madrid: Alianza, 1974.

ORTIZ, Javier; CORDERO, Guillermo (coord.). *Informe sobre la democracia en España 2007*. Madrid: Fundación Alternativas, 2007.

PEÑALVER, Manuel. *La escuela de Menéndez Pidal y la historiografía lingüística hispánica. Aproximación a su estudio*. Almería: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Almería, 1995.

PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

PERICAY, Xavier (coord.). *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Madrid: Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), 2007.

PI DE CABANYES, Oriol. *Apunts d'Història de la Renaixença*. Barcelona: Edicions del Moll, 1984.

PLATÓN, Miguel. *La amenaza separatista. Mito y realidad de los*

nacionalismos en España. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 1994.

PRATS, Modest; NADAL, Josep M. *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1982, vols. 1 i 2.

POGGIO, Pier Paolo. *Nazismo y revisionismo histórico*. Madrid: Akal, 2006.

RAFANELL, August. *La llengua silenciada*. Barcelona: Empúries, 1999.

RAMÍREZ, Manuel (ed.). *Estudios sobre la II República española*. Madrid: Tecnos, 1975.

RANCIÈRE, Jacques. *Els noms de la història. Una poètica del saber*. València: Universitat de València, 2005.

REIG TAPIA, Alberto. *AntiMoa*. Barcelona: Ediciones B, 2006.

Relacions de les cultures castellana i catalana: trobada d'intel·lectuals: Sitges, 20-22 desembre 1981. Barcelona: Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 1983.

RIBAS, Albert. *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1976.

RICOEUR, Paul. *La memoria, la Historia, el olvido*. Madrid: Trotta, 2003.

ROIG I ROSICH, Josep M. *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

ROIG I ROSICH, J. M. *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents (1932)*. Barcelona: Curial, 1978.

ROMAGUERA, Joaquim; RIMBAU, Esteve (eds.). *La Historia y el cine*. Barcelona: Fontamara, 1983.

ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Els darrers dies de la Catalunya*

Republicana. Memòries sobre l'èxode català. Barcelona: Proa, 1999.

ROVIRA I VIRGILI, A. *Catalunya i Espanya.* Barcelona: La Magrana, 1988.

ROYO ARPÓN, Jesús. *Argumentos per al bilingüisme.* Barcelona: Montesinos, 2000.

ROYO VILLANOVA, Antonio. *Un grito contra el Estatuto.* Madrid: Sociedad Administrativa de Ediciones Literarias, 1932.

ROYO VILLANOVA, A. *El problema catalán (impresiones de un viaje a Barcelona).* Madrid: Imprenta Castellana. Librería general de Victoriano Suárez, 1908.

RUBIÓ I BALAGUER, Jordi. *Il·lustració i renaixença.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

RUBIÓ I BALAGUER, J. *La cultura catalana del renaixement a la decadència.* Barcelona: Edicions 62, 1964.

SABARTÉS, Jaume. *El F. C. Barcelona sota el franquisme (1939-1975).* Barcelona: Laia, 1982.

SALES, Núria. *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII.* Vol. IV d'*Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. Barcelona: Edicions 62, 1991.

SALVADOR, Gregorio. *Noticias del reino de Cervantes. Usos y abusos del español actual.* Madrid: Espasa, 2007.

SALVADOR, G. *Lengua española y lenguas de España.* Barcelona: Ariel, 1998.

SALVADOR, G. *Política lingüística y sentido común.* Madrid: Ediciones Istmo, 1992.

SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio. *El drama de la formación de España y los españoles: otra nueva aventura polémica*. Barcelona: EDHASA, 1977.

SÁNCHEZ ALBORNOZ, C. “Conferencia de extensión universitaria pronunciada el 5 de abril de 1919”, dins *Mis tres Primeros Estudios Históricos (Inicio de una vocación)*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 1974.

SÁNCHEZ-ALBORNOZ, C. *España, un enigma histórico*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, vol. II, 1956.

SANTACANA, Carles. *El franquisme i els catalans. Els informes del Consejo Nacional del Movimiento (1962-1971)*. Catarroja-Barcelona-Palma: Afers, 2000.

SANTAMARÍA, Antonio (ed.). *Foro Babel. El nacionalismo y las lenguas de Cataluña*. Barcelona: Ediciones Áltera, 1999.

SECO, Manuel; SALVADOR, Gregorio. *La lengua española, hoy*. Madrid: Fundación Juan March, 1995.

SERRA, Josep M. *Immersion lingüística, rendiment acadèmic i classe social*. Barcelona: Horsori, 1997.

SERRA, Eva. *La Guerra dels Segadors*. Barcelona: Bruguera, 1969.

SERRAHIMA, Maurici. *Realitat de Catalunya. Resposta a Julián Marías*. Barcelona: Proa, 2002.

SIGUAN, Miquel (coord.). *Enseñanza en dos lenguas y resultados escolares*. Barcelona: ICE de la Universitat de Barcelona, 1985.

SIMON I TARRÉS, Antoni. *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

SINOVA, Justino. *La censura de prensa durante el franquismo*. Barcelona: Espasa Calpe, 2006.

SOLÀ, Joan. *Ensenyar la llengua*. Barcelona: Empúries, 2003.

SOLDEVILA, Ferran. *Síntesi d'història de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

SOLÉ I CAMARDONS, Jordi. *Sobirania sociolingüística catalana*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1991.

SOLÉ I DURANY, Joan Ramon (coord.). *Legislació lingüística de Catalunya. La llei de política lingüística i altres normes lingüístiques anotades*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Vicepresidència, 2007.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. *La repressió franquista a Catalunya (1938-1953)*. Barcelona: Edicions 62, 2005.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; VILLARROYA, Joan. *El catalán, una lengua asediada*. Barcelona: Columna, 1995.

SOLÉ I SABATÉ, J. M.; VILLARROYA, J. *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*. Barcelona: Ariel, 1993.

SOLÉ I SABATÉ, J. M. "La premsa de Madrid i de Barcelona. Dues visions enfrontades davant el Memorial de Greuges", dins NADAL, J.;

RIQUER, B. de; OLIVÉ, E. [et al.]. *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1986.

SUBIRANA, Jaume. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya; Proa, 1999.

TERMES, Josep. *Història del catalanisme fins al 1923*. Barcelona: Pòrtic, 2000.

TERMES, J. *Les arrels populars del catalanisme*. Barcelona: Empúries, 1999.

TERMES, Josep; COLOMINES, Agustí. *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*. Barcelona: Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 1992.

TODOROV, Tzvetan. *Los abusos de la memoria*. Barcelona: Paidós,

2000.

TODOROV, T. *Las morales de la historia*. Barcelona: Paidós, 1993.

TORRAS RIBÉ, Josep M. *Felip V contra Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 2005.

TRAVERSO, Enzo. *De la memòria i el seu ús crític*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, 2008.

TRAVERSO, E. *Els usos del passat. Història, memòria, política*. València: Universitat de València (UdV), 2006.

TRIADÚ, Joan. *Una cultura sense llibertat*. Barcelona: Proa, 1978.

TUBAU, Ivan. *Llengua i pàtria amb ceba tendra. Com escriure articles en català*. Barcelona: Laertes, 1993.

VALLVERDÚ, Francesc. *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Barcelona: Edicions 62, 1998.

VALLVERDÚ, F. *Dues llengües: dues funcions?* Barcelona: Edicions 62, 1989.

VALLVERDÚ, F. *La normalització lingüística a Catalunya*. Barcelona: Laia, 1986.

VALLVERDÚ, F. *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana. Balanç dels estudis de sociologia lingüística als Països Catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1980.

VALLVERDÚ, F. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62, 1975.

VICENS I VIVES, Jaume. *Els Trastàmars*. Barcelona: Editorial Vicens Vives, 1969.

VIDAL, Jordi. *Guerra dels segadors i crisi social*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

VIDAL-NAQUET, Pierre. *Les assassins de la mémoire. “Un Eichmann de papier” et autres essais sur le révisionnisme*. París: Seuil-Gallimard, 1995.

VILA, Ignasi; SIQUÉS, Carina; ROIG, Teresa. *Llengua, escola i immigració: un debat obert*. Barcelona: Graó, 2006.

VILLARROYA, Joan. *Desterrats. L'exili català de 1939*. Barcelona: Base; Fundació Ramon Trias Fargas, 2002.

VOLTAS, Eduard. *La guerra de la llengua*. Barcelona: Empúries, 1996.

XIFRA, Jordi; PONSÀ, Francesc. *El marketing de las ideas. Los ‘think tanks’ en España y en el mundo*. Barcelona: Niberta, 2009.

5.2. Articles de revista

DÍAZ ESCULIES, Daniel. “L'exili de Catalunya de 1939”. *Materials d'història de Catalunya*, núm. 10 (setembre de 2008). [En línia]. <http://materials.accat.cat/revista_10/articulos/article2.html> [Consulta: 10 setembre 2010].

DUARTE, Carles. “El catalán como lengua de expresión jurídica a lo largo de la historia”. *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca*, núm. 1, 1991.

FERRER, Josep. “Una primera experiència legislativa per al redreçament lingüístic: la llei del Parlament de Catalunya del 1983”. *Quaderns d'Alliberament*, 8-9 (1984).

FERRER i GIRONÈS, Francesc. “La llengua catalana i els intel·lectuals espanyols (II)”. *Serra d'Or* (1986), núm. 317.

FERRER i GIRONÈS, F. “La llengua catalana i els intel·lectuals espanyols (I)”. *Serra d'Or* (1986), núm. 316.

LÁZARO CARRETER, Fernando. “Las ideas lingüísticas en España durante el siglo XVIII”. *Revista de Filología Española*, annex XLVIII.

Madrid: CSIC, 1949.

LO CASCIO, Paola. “El debat sobre la memòria de l’antifeixisme a Itàlia”. *Afers*, núm. 56 (2007).

MARCOS-MARÍN, Francisco A. *Conceptos básicos de política lingüística para España. Papeles de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales* (FAES), nº 15 (1994).

NUEVO, Pablo. “Derechos lingüísticos e igualdad de oportunidades en Cataluña”. *Papeles de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales* (FAES), núm. 89 (2009). [En línea]. <www.fundacionfaes.es> [Consulta: 20 setembre 2009].

SALVADOR, Gregorio. “Español. Lengua supranacional”. *Cuenta y Razón del Pensamiento Actual*, núm. 121 (2001).

SOLÉ I CAMARDONS, Jordi. “El lleuger fracàs del negacionisme” [En línea]. *Butlletí virtual de Cercle XXI*, núm. 3 (8 març 2005). <www.cercle21.org/butlleti/03/fracas.html> [Consulta: 3 abril 2010].

TERCERO, Antonio. “Represión del castellano en Cataluña” [En línea]. *La ilustración liberal. Revista española y americana*, núm. 3 (juny-setembre 1999). <http://www.libertaddigital.com/ilustracion_liberal/articulo.php/56> [Consulta: 19 agost 2009].

5.3. Documents relatius a partits polítics i plataformes diverses

“Cien propuestas para mejorar Cataluña. Elecciones autonómicas de Cataluña 2006” [En línea]. <<http://www.canarias7.es/pdf/docs/ciudadanos%20x%20catalu%C3%B1a1.pdf>> [Consulta: 18 setembre 2009].

“Ciudadanos-Partido de la Ciudadanía. Programa Electoral. Elecciones Generales 2008” [En línea]. (Gener 2008). <<http://www.ciudadanos-cs.org/statico/pdf/programas/Programa%20Generales%202008.pdf>> [Consulta: 18 setembre 2009].

“Ciudadanos compara la última campaña lingüística de la Generalidad

con el “hábleme en cristiano” del franquismo” [En línea]. Nota de prensa publicada el 17 de febrer de 2009 a la web de Ciutadans-Partido de la Ciutadania. <http://www.ciudadanos-cs.org/prensa/Ciudadanos_compara_la_ultima_campana_linguistica_de_la_Generalidad_con_el_hableme_en_cristiano_del_franquismo/1782/> [Consulta: 18 setembre 2009].

“C’s considera que la LEC impone un modelo lingüístico que excluye a la mitad de la ciudadanía”. Nota de prensa publicada l’11 de maig de 2005 a la web de Ciutadans-Partido de la Ciutadania. [En línea]. <www.ciudadanos-cs.org> [Consulta: 18 setembre 2009].

“Defensa de la iniciativa legislativa popular para la defensa de la enseñanza en lengua materna y el bilingüismo escolar. Intervención de Francisco Caja, Presidente de Convivencia Cívica Catalana, ante el Parlamento de Cataluña el 19 de diciembre de 2007” [En línea]. <http://www.tolerancia.org/upimages/2007/ilp_intervencion_caja.pdf> [Consulta: 22 setembre 2010].

DÍEZ, Rosa. “No es la lengua, son los ciudadanos”. “Intervención en el Congreso de los Diputados. Ley contra la discriminación lingüística” [En línea]. *Libertad Digital* <<http://www.libertaddigital.com/fotos/noticias/rosa-diez-intervencion-integra-170309.pdf>> [Consulta: 28 març 2010].

“El Manifiesto de los 2.300” [En línea]. *El País* [Madrid] (5 juliol 1981).<http://www.tolerancia.org/upimages/Manifiestos/man_2300.htm> [Consulta: 19 agost 2009].

FREIRE, Andrés. “Las paradojas de la “normalización” del gallego”. Papeles de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), nº 95 (2009).

“Intervención de José María Aznar en la presentación de *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*”. Barcelona, 12 de gener de 2008. Conferencias FAES. [En línea]. <www.fundacionfaes.org> [Consulta: 30 juny 2009].

“La lengua española en la educación primaria de Cataluña” [En línea]. Convivencia Cívica Catalana (28 setembre 2007). <<http://www.convivenciacivica.org/images/stories/educacion%20primaria.pdf>> [Consulta: 16 setembre 2010].

“La lengua española en la educación secundaria de Cataluña” [En línea]. Convivencia Cívica Catalana (21 febrer 2007). <<http://www.convivenciacivica.org/images/stories/educacion%20secundaria.pdf>> [Consulta: 16 setembre 2010].

“Manifiesto por la Tolerancia Lingüística: En castellano también, por favor” [En línea]. <<http://www.tolerancia.org/upimages/Manifiestos/manitolecat.htm>> [Consulta: 20 agost 2009].

“Manifiesto Fundacional de Unión Progreso y Democracia” [En línea]. <http://www.upyd.es/web_medida/plantilla_ver_contenido/VerContenido.jsp?id=72> [Consulta: 20 setembre 2009].

“Manifiesto por una lengua común” [En línea]. *El País* [Madrid] (25 juliol 2008). <http://www.elpais.com/articulo/espana/Manifiesto/lengua/comun/elpepuesp/20080623elpepunac_29/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“Memoria explicativa de las razones que justifican la tramitación y aprobación de la iniciativa legislativa en favor de la enseñanza en lengua materna y el bilingüismo escolar en Cataluña” [En línea]. Convivencia Cívica Catalana. Iniciativa Legislativa Popular. <http://www.convivenciacivica.org/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=28> [Consulta: 21 setembre 2010].

“Primer Manifiesto-Por un nuevo partido político en Cataluña” [En línea]. (1 juny 2005). <<http://www.ciudadanos-cs.org/jsp/publico/conocenos/manifiesto1.do>> [Consulta: 18 setembre 2009].

“Segundo Manifiesto de Ciutadans de Catalunya” [En línea]. (1 març 2006). <<http://www.ciudadanoscs.org/jsp/publico/conocenos/manifiesto2.do>> [Consulta: 18 setembre 2009].

“Unión Progreso y Democracia. Elecciones Generales 2008. Programa electoral” [En línea]. <<http://www.upyd.es/fckupload/file/Programa%20electoral%202008/Programa%20Electoral%202008.pdf>> [Consulta: 20 setembre 2009].

Por la normalización del español. Estado de la cuestión o una cuestión de Estado. Barcelona: Libros PM, 1997. [En línea]. <<http://www.libertadidioma.com/lbfadice.pdf>> [Consulta: 8 novembre 2010].

5.4. Publicacions oficials

5.4.1. Diarios de Sesiones

Diario de sesiones del Congreso de los Diputados (28 abril 2009), núm. 79, sessió plenària núm. 74.

Diario de sesiones del Congreso de los Diputados (8 febrer 2006), núm. 147, sessió plenària núm. 136.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (2 agost 1932), núm. 210.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (29 juliol 1932), núm. 209.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (27 juliol 1932), núm. 207.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (23 juny 1932), núm. 188.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (16 juny 1932), núm. 184.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (2 juny 1932), núm. 176.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (27 maig 1932), núm. 173.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (20 maig 1932), núm. 169.

Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española (22 octubre 1931), núm. 61.

Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados (8 juliol 1916), núm. 47.

Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados (9 juny 1916), núm. 24.

Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados (13 juny 1916), núm. 27.

Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados (1 juliol 1916), núm. 41.

5.4.2. Altres

“CIS Estudio nº 2.852. Preelectoral de Catalunya. Elecciones autonómicas, 2010 Octubre-Noviembre 2010. Ámbito: Comunidad Autónoma de Catalunya” [En línia]. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 2010. <http://datos.cis.es/pdf/Es2852mar_A.pdf> [Consulta: 19 novembre 2010].

“Decret 362/1983, de 30 d’agost, sobre aplicació de la Llei 7/1983, de 18 d’abril, de normalització lingüística a Catalunya, a l’àmbit de l’ensenyament no universitari” [En línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (31 agost 1983), núm. 359, p. 2193. <http://educacio.gencat.net/extranet/dogc/decret_362_1983.html> [Consulta: 3 octubre 2010].

“Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual s’estableix l’ordenació general dels ensenyaments de l’educació infantil, l’educació primària i l’educació secundària obligatòria a Catalunya” [En línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (3 abril 1992), núm. 1578, p. 2048. <http://educacio.gencat.net/extranet/dogc/decret_75_1992.html> [Consulta: 3 juny 2010].

“Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual s’estableix l’ordenació general dels ensenyaments de l’educació infantil, l’educació primària i l’educació secundària obligatòria a Catalunya” [En línia]. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (3 abril 1992), núm. 1578, p. 2048. <http://educacio.gencat.net/extranet/dogc/decret_75_1992.html> [Consulta: 3 juny 2010].

Estadística d’usos lingüístics a la població 2008 [En línia]. Barcelona: IDESCAT, 2008. <<http://www.idescat.cat/cat/societat/usoslinguistics>>

html> [Consulta: 14 setembre 2010].

Informe jurídic sobre la sentència del Tribunal Constitucional que resol el recurs d'inconstitucionalitat presentat per 50 diputats i senadors del Partit Popular contra l'Estatut d'Autonomia de Catalunya [En línia]. *Revista activitat parlamentària*. Especial sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (setembre 2010). <http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2010/07/21/12/11/76d06239-427f-48da-a533-5cf2492b43ea.pdf> [Consulta: 25 juliol 2010].

Informe de política lingüística 2009 [En línia]. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística; Generalitat de Catalunya: 2009. <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Informe%20de%20politica%20linguistica/Arxius/09_I_marc_legal.pdf> [Consulta: 15 febrer 2011].

Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació [En línia]. Departament d'Ensenyament; Generalitat de Catalunya: 2009. <http://www.gencat.cat/educacio/lleieducacio/cat/titol_2.htm> [Consulta: 13 gener 2011].

“Ordre de 8 de setembre de 1983 (DOGC 362, del 9, i correcció d'errada en el DOGC 369, de 5 d'octubre), per la qual es desplega el Decret 362/1983, de 30 d'agost, sobre l'aplicació de la Llei/1983, de normalització lingüística a Catalunya, a l'àmbit de l'ensenyament no universitari, modificat per l'ordre de 6 de desembre de 1983 (DOGC 415, de 9 de març de 1984)”. [En línia]. <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Legislacio/Recull%20de%20normativa/Ensenyament/Arxius/en_ordre8_1983.pdf> [Consulta: 2 setembre 2010].

“Proposta de resolució de suport al model lingüístic vigent a Catalunya i de solidaritat amb totes les persones que van patir la repressió franquista perquè defensaven la llengua catalana” [En línia]. *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya* núm. 295 (22 febrer 2006). <<http://www.parlament.cat/activitat/bopc/07b295.pdf#page=11>> [Consulta: 6 novembre 2010].

“Real Decreto 2092/1978, de 23 de junio, por el que se regula la incorporación de la lengua catalana al sistema de enseñanza en Cataluña. Ministerio de Educación y Ciencia” [En línia]. *Boletín Oficial del Estado* núm. 210 (2 setembre 1978). <<http://www.boe.es/boe/dias/1978/09/18/pdfs/A21810-21812.pdf>> [Consulta: 6 novembre 2010].

Sistema d'Indicadors d'Educació de Catalunya. Any 2008 [En línia]. Barcelona: Consell Superior d'Avaluació Educativa, Generalitat de Catalunya, desembre 2009. <<http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Home/Consell%20superior%20d'avalua/Pdf%20i%20altres/Static%20file/indicadors13.pdf>> [Consulta: 14 setembre 2010].

“162/000414 Proposición no de Ley presentada por el Grupo Parlamentario Popular en el Congreso, relativa a la no persecución de los ciudadanos por la lengua que utilicen, para su debate en Pleno” [En línia]. *Boletín Oficial de las Cortes Generales* (16 desembre 2005), núm. 306, p. 6. <<http://www.congreso.es>> [Consulta: 30 juliol 2010].

5.5. Articles de diari

“ABC, en defensa de la lengua catalana” [En línia]. *ABC* [Madrid] (22 juliol 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/07/22/019.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

ALARCOS, Emilio. “El destino de las lenguas” [En línia]. *ABC* [Madrid] (22 abril 1998). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1998/04/22/040.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

ALARCOS, E. “Balance del español (I)” [En línia]. *ABC* [Madrid] (10 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1995/02/10/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

ALARCOS, E. “Balance del español (y II)” [En línia]. *ABC* [Madrid] (11 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1995/02/11/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

ARMORA, Esther. “Una asociación recurre el decreto que exige conocer el catalán a los docentes”. *ABC* [Madrid] (1 novembre 1994).

ARMORA, E. “El “proceso de normalización” no es una defensa lógica de la lengua catalana sino una agresión a la castellana” [En línia]. *ABC* [Madrid] (12 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/12/075.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

ASTORGA, Antonio. “La RAE bloquea una propuesta para “mantener el carácter del español como lengua común”” [En línia]. *ABC* [Madrid] (28 juny 2008). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2008/06/28/020.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

ASTORGA, A. “El Rey sitúa a Umbral como uno de los más brillantes cultivadores de la Literatura y el español” [En línia]. *ABC* [Madrid] (24 abril 2001). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2001/04/24/062.html>> [Consulta: 9 agost 2009].

“Aznar potenciará la expansión de la cultura y lengua españolas” [En línia] *La Vanguardia* [Barcelona] (29 juliol 1995). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1995/07/29/LVG19950729-012.pdf>> [Consulta: 19 agost 2010].

“Barcelona necesita, según Alarcos, un Instituto Cervantes” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (30 abril 1994). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE02/PUB/1994/04/30/LVG19940430-038.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

BARROSO, Sílvia. “El Suprem exigeix a la Generalitat que reintrodueixi el castellà com a llengua vehicular a l’escola” [En línia]. *ARA* [Barcelona] (22 desembre 2010). <http://www.ara.cat/societat/Suprem-Generalitat-reintrodueixi-castella-vehicular_0_394761137.html> [Consulta: 3 gener 2011].

BRANCHADELL, Albert. “La flaqueza del internacionalismo lingüístico” [En línia]. *El País* [Madrid] (29 març 2005). <http://portal.uam.es/portal/page/profesor/epd2_profesores/prof2648/enlaces/La%20flaqueza%20del%20internacionalismo%20ling%FC%EDstico.pdf> [Consulta: 19 agost 2009].

BOU, Lluís. “El TC ataca la immersió” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (10 juliol 2010). <http://www.avui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/193530-el-tc-ataca-la-immersio.html?cks_mnu_id=75&cks_darrers_mnu_id=75> [Consulta: 15 juliol 2010].

BUENO, Baltasar. “Una asociación cultural culpa al Gobierno español de financiar la eliminación del castellano en Cataluña”. *Las provincias* [València] (19 febrer 1994).

CABALLERO, Mabel. “Emilio Alarcos: “Las lenguas ni se defienden ni se reprimen por decreto”” [En línia]. *ABC* [Madrid] (7 setembre 1994). <<http://hemeroteca.abcdesevilla.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1994/12/07/044.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

CAJA, Francisco. “Respuesta a Culla de Francisco Caja”. *El País* [Madrid] (23 gener 2008).

“Califican de “aberrante” la política lingüística catalana”. *La Voz de Galicia* [A Coruña] (17 setembre 1994).

CALLEJA, Mariano. “Ofensiva legal del PP para garantizar la enseñanza en castellano en toda España” [En línia]. *ABC* [Madrid] (28 gener 2009). <<http://www.abc.es/20090128/nacional-politica/ofensiva-legal-para-garantizar-20090128.html>> [Consulta: 27 octubre 2010].

CAÑIZARES, María José. “Padres de alumnos recurren ante el TSJC la política lingüística de la Generalidad” [En línia]. *ABC* [Madrid] (12 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/12/026.html>> [Consulta: 5 novembre 2010].

“Castellano en la escuela” [En línia]. *ABC* [Madrid] (29 setembre 2008). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-29-09-2008/abc/Opinion/castellano-en-la-escuela_81286778790.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

“Catalunya protesta de nou” [En línia]. *Endavant* [París], núm. 73 (gener de 1955) <http://www.fundaciocampalans.com/archivos/facsimil/ENDAVANT_01011955.pdf> [Consulta: 15 setembre 2010].

CAZORLA, Bertran. “La Eurocámara rechaza reprobar la inmersión lingüística en Cataluña, como pedía el PP” [En línia]. *El País* [Madrid] (24 març 2009). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/Eurocamara/rechaza/reprobar/inmersion/linguistica/Cataluna/pedia/PP/elpepusoc/20090324elpepusoc_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

CAZORLA, B. “El PP intenta reprobar la inmersión lingüística desde la Eurocámara” [En línia]. *El País* [Madrid] (18 febrer 2009). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/PP/intenta/reprobar/inmersion/linguistica/Eurocamara/elpepuespcat/20090218elpcat_11/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“C’s considera que la LEC impone un modelo lingüístico que excluye a la mitad de la ciudadanía” [En línea]. Nota de prensa publicada l’11 de maig de 2005 a la web de Ciutadans-Partido de la Ciudadanía. <http://www.ciudadanos-cs.org/prensa/Cs_considera_que_la_LEC_impone_un_modelo_linguistico_que_excluye_a_la_mitad_de_la_ciudadania/2302/> [Consulta: 18 setembre 2009].

COLOMER, V. “Los defensores del uso del castellano en las aulas de Cataluña crean una asociación” [En línea]. *ABC* [Madrid] (15 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/11/15/025.html>> [Consulta: 5 novembre 2010].

“Contra el ‘apartheid lingüístico’”. *El Mundo* [Madrid] (23 març 2008).

“Contra la lengua española” [En línea]. *ABC* [Madrid] (5 octubre 2007). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-05-10-2007/abc/Opinion/contra-la-lengua-espa%C3%B1ola_1641062726309.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

CUARTAS, Javier. “El bable provoca la discordia entre academias” [En línea]. *El País* [Madrid] (30 juny 1988). <http://www.elpais.com/articulo/cultura/ASTURIAS/REAL_ACADEMIA_ESPANOLA_/RAE/bable/provoca/discordia/academias/elpepicul/19880630elpepicul_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

DE MIGUEL, Amando. “Nacionalismo lingüístico, una vergüenza” [En línea]. *Libertad Digital* (25 juny 2008). <<http://www.libertadigital.com/opinion/amando-de-miguel/nacionalismo-linguistico-una-vergüenza-44182/>> [Consulta: 28 març 2010].

DE MIGUEL, Amando. “La inmersión lingüística y otras iniquidades” [En línea]. *Libertad Digital* (16 agost 2010). <<http://www.libertadigital.com/opinion/amando-de-miguel/la-inmersion-linguistica-y-otras-iniquidades-55879/>> [Consulta: 30 juny 2010].

DEL RIEGO, Carmen. “Aznar impone las tesis de Trias de Bes sobre el catalán frente a las de Vidal-Quadras” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (12 març 1995). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1995/10/17/LVG19951017-024.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

DÍAZ VILLANUEVA, Fernando. “Pío Moa: “Una parte considerable

de la izquierda está convencida de que sólo hay democracia si mandan ellos” [En línea]. *Libertad Digital*, *Ideas* (5 novembre 2004). <<http://revista.libertaddigital.com/una-parte-considerable-de-la-izquierda-esta-convencida-de-que-solo-hay-democracia-si-mandan-ellos-1276229323.html>> [Consulta: 4 març 2009].

“Díez defiende la libertad lingüística entre insultos de los nacionalistas” [En línea]. *Libertad Digital* (17 març 2009). <<http://www.libertaddigital.com/sociedad/diez-pide-que-la-ley-garantice-el-derecho-a-no-ser-discriminado-por-usar-el-castellano-1276353769/>> [Consulta: 28 març 2010].

DOMINGO, Oriol. “Carod acusa al PP de recuperar el discurso lingüístico “involucionista” de Vidal-Quadras” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (22 setembre 1999). <<http://hemerotecapaginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1999/09/22/LVG19990922-013.pdf>> [Consulta: 27 octubre 2010].

DOMINGO, O. “Simón Pujol: “La polémica lingüística perjudica enormemente al PP de Cataluña”” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (27 febrer 1994). <<http://hemerotecapaginas.lavanguardia.es/LVE02/PUB/1994/02/27/LVG19940227-022.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

“El comité de empresa de EFE denuncia que la dirección ocultó datos sobre los atentados” [En línea]. *El Mundo* [Madrid]. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/03/15/comunicacion/1079377834.html>> [Consulta: 10 agost 2010].

“El director del Instituto Cervantes insiste en la teoría de que el castellano no fue impuesto” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (13 maig 2001). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2007/10/10/pagina-35/34183077/pdf.html?search=institutocervantes>> [Consulta: 2 març 2009].

“El electorado catalán ha castigado a Jordi Pujol por el abuso de la coacción lingüística” [En línea]. *ABC* [Madrid] (6 juny 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/06/06/001.html>> [Consulta: 19 octubre 2010].

“El exdiputado de Ciutadans Antonio Robles se afilia a UPyD” [En línea]. *El País* [Barcelona] (23 desembre 2009). <<http://www.elpais.com>>

com/articulo/espana/ex/diputado/Ciudadans/Antonio/Robles/afilia/UPyD/elpepuesp/20091223elpepunac_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“El ‘Financial Times’ s’afegeix als atacs contra Catalunya” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (17 abril 2009). <<http://paper.avui.cat/article/politica/161164/financial/times/safegeix/atacs/contra/catalunya.html>> [Consulta: 3 novembre 2010].

“El Manifiesto de los 2.300, treinta años después: “Nos quedamos cortos”” [En línia]. *Libertad Digital* (12 març 2011). <<http://www.libertaddigital.com/sociedad/impulso-ciudadano-recuerda-a-los-2300-en-la-barcelona-de-la-persecucion-al-castellano-1276416917/>> [Consulta: 15 març 2011].

“El miedo en Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (19 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/02/19/025.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

“El PP critica en un anuncio la futura Ley de Educación de Catalunya” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (10 maig 2009). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53701144170&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

“El PP se adhiere al ‘Manifiesto por la lengua común’ en defensa del castellano” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (25 juny 2008). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53487688469&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

“El PP promete “partirse la cara por el castellano” ante la postura de la Generalitat” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (5 juliol 2008). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53494794902&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

“El PP va invitar Cadeca a una reunió a Barcelona amb el líder del partit”. *Avui* [Barcelona] (13 novembre 1994).

“El reglament del català de la Diputació, suspès pel TSJC” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (16 març 2011). <<http://www.avui.cat/noticia/>>

article/3-politica/17-politica/383932-el-reglament-del-catala-de-la-diputacio-suspes-pel-tsjc.html> [Consulta: 16 març 2011].

“El Tribunal Supremo obliga a la Generalitat a ofrecer educación en castellano a los niños” [En línea]. *El Mundo* [Madrid] (27 diciembre 2008). <<http://www.elmundo.es/elmundo/2008/12/27/barcelona/1230380551.html>> [Consulta: 20 setembre 2010].

“En defensa del castellano” [En línea]. *ABC* [Madrid] (30 diciembre 1997). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-15-06-2008/abc/Opinion/en-defensa-del-castellano_1641934880415.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

“En el 91 por 100 de los colegios públicos de las cuatro capitales catalanas, los niños entre tres y seis años no reciben clase en castellano ni de castellano” [En línea]. *ABC* [Madrid] (22 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/22/025.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

ENGUIX, Salvador. “Ningún grupo del Parlamento Europeo da crédito a las denuncias de Vidal-Quadras” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (15 setembre 2000). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/2000/09/15/LVG20000915017LVB.pdf>> [Consulta: 19 agost 2010].

ESPADA, Arcadi. “Pilar del Castillo: “Habría que ver cuándo se ha prohibido hablar una lengua en España y con qué intensidad”” [En línea]. *El País* [Madrid] (6 maig 2001). <http://www.elpais.com/articulo/domingo/Habria/ver/ha/prohibido/hablar/lengua/Espana/elppor/20010506elpdmg_21/Tes> [Consulta: 2 agost 2010].

ESTEBAN, Esther. “Jon Juaristi” [En línea]. *El Mundo* [Madrid] (5 març 2006), *Suplementos: Magazine* 336. <<http://www.elmundo.es/suplementos/magazine/2006/336/1141395427.html>> [Consulta: 20 agost 2009].

“Felipe González, responsable de que no se cumpla la Constitución en Cataluña en la enseñanza del castellano” [En línea]. *ABC* [Madrid] (22 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/22/001.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

FUSI, Juan Pablo. “Fernando García de Cortázar: “El País Vasco es la

región con más credenciales para ser española” [En línea]. *El Imparcial* (3 desembre 2008). <<http://www.elimparcial.es/contenido/28033.html>> [Consulta: 3 juny 2010].

GALACHE, Begoña. “Antonio Robles: “En Cataluña hay contestación social por la exclusión del castellano y ya no tienen inmunidad”” [En línea]. *La Opinión de Zamora* (13 juliol 2008). <http://www.laopiniondezamora.es/secciones/noticia.jsp?pRef=2008071300_2_289347__Zamora-contestacion-social-exclusion-castellano-tienen-inmunidad> [Consulta: 30 juliol 2010].

GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando. “Entre los escombros de Babel” [En línea]. *ABC* [Madrid] (6 juliol 2009). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2009/07/06/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

GARRIGA, Josep. “El PP recurrirá la ley educativa catalana ante el Constitucional” [En línea]. *El País* [Madrid] (12 maig 2009). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/PP/recurrira/ley/educativa/catalana/Constitucional/elpepisoc/20090512elpepisoc_4/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

GISBERT, Josep. “Alberto Fernández Díaz: “El PP apuesta por la estabilidad en Cataluña siempre que CiU no abra brechas soberanistas”” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (9 juliol 2000). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2000/07/09/pagina-23/34098119/pdf.html>> [Consulta: 27 octubre 2010].

“Gregorio Salvador opina que el castellano está discriminado en Cataluña” [En línea]. *El País* [Madrid] (11 maig 2007). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/Gregorio/Salvador/opina/castellano/discriminado/Cataluna/elpepuespcat/20070511elpcat_21/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“Imponer la lengua igual que Franco” [En línea]. *ABC* [Madrid] (23 maig 1997). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1997/05/23/034.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

“Indignación por la política lingüística de algún sector de la Generalidad” [En línea]. *ABC* [Madrid] (13 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/13/023.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

J. C. “Los nacionalistas critican al Rey y dicen que el español fue impuesto en Cataluña” [En línea]. *ABC* [Madrid] (25 abril 2001). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2001/04/25/061.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Jiménez Losantos inspira la política del PP contra la ley de normalización lingüística” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (30 octubre 1993). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/02/28/pagina-16/34409771/pdf.html?search=“Jiménez Losantos inspira la política del PP contra la ley de normalización lingüística”>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Jordi Pujol paga en votos su política lingüística contra el castellano” [En línea]. *ABC* [Madrid] (19 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/06/06/028.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

KEELEY, Graham. “Catalans are “persecuting” the language of Cervantes” [En línea]. *The Independent* [Londres] (30 maig 2007). <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalans-are-persecuting-the-language-of-cervantes-450964.html>> [Consulta: 2 juny 2010].

“La inmersión hace del castellano una lengua coloquial”. *La Razón* [Madrid] (8 juny 2008).

“La inmersión lingüística dificulta el aprendizaje del castellano”. *Las provincias* [València] (25 setembre 1994).

“La ley del catalán arrincona al castellano” [En línea]. *ABC* [Madrid] (1 desembre 1997). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1997/12/01/028.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

“La ley del catalán lamina el carácter oficial del castellano”. *ABC* [Madrid] (1 desembre 1997).

“La persecución lingüística se incrementa en Cataluña”. *El Mundo* [Madrid] (29 gener 2010).

“La política lingüística de Pujol es “aberrante”, según el académico Emilio Alarcos” [En línea]. *ABC* [Madrid] (26 setembre 1994).

<<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/09/26/028.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

“La práctica de los colegios públicos catalanes demuestra que la Generalidad no cumple la sentencia del TC” [En línea]. *ABC* [Madrid] (27 de diciembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/12/27/029.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

“La ONU investigará la supuesta discriminación del castellano”. *El Mundo* [Madrid] (15 setembre 1996).

“La Real Academia pide a González que garantice el aprendizaje del castellano por todos los españoles” [En línea]. *ABC* [Madrid] (9 noviembre 1994). <<http://hemeroteca.abcdesevilla.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1994/11/09/051.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

“La sangre del espíritu” [En línea]. *ABC* [Madrid] (22 octubre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/10/22/021.html>> [Consulta: 20 octubre 2010].

LAÍN ENTRALGO, Pedro. “Cara y cruz de hablar mi idioma” [En línea]. *El País* [Madrid] (24 maig 1991). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/LATINOAMERICA/Cara/cruz/hablar/idioma/elpepiopi/19910524elpepiopi_9/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

LAÍN ENTRALGO, P. “¿Qué es España?” [En línea]. *El País* [Madrid] (17 octubre 1994). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/Espana/elpepiopi/19941017elpepiopi_8/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“Las asociaciones de Defensa del castellano inician una caravana lingüística”. *Diario de Teruel* [Teruel] (15 juliol 1995).

LLADÓ, Josep Maria. “La prensa sota la dictadura”. *Catalunya* [Buenos Aires], núm. 119 (1940).

“Llibre Blanc de Catalunya”. *Endavant* [París], núm. 78 (agost-setembre de 1955). [En línea]. <www.fundaciocampalans.com/archivos/facsimil/ENDAVANT_01081955.pdf> [Consulta: 15 setembre 2010].

LODARES, Juan Ramón. “El peso de la tradición” [En línia]. *El País* [Madrid] (20 maig 2001). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/peso/tradicion/elpepiopi/20010520elpepiopi_10/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

LUJÁN, María. ““En España hay una persecución contra el idioma castellano”” [En línia]. *Clarín* [Buenos Aires] (28 maig 2007). <<http://edant.clarin.com/diario/2007/05/28/sociedad/s-03401.htm>> [Consulta: 2 juny 2010].

LUSSÓN, Fernando. “Manuel Alvar: “El Gobierno no quiere promulgar una ley del español para no crearse problemas”” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (7 desembre 1988). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1988/12/07/pagina-49/33047801/pdf.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

MALLET, Victor. ““Spain’s ‘coffe for all’ can be a bitter brew” [En línia]. *The Financial Times* [London] (15 abril 2009). <<http://www.acp.cat/arxiu/upload/article-financial-times-15-abril-2009.doc>> [Consulta: 3 novembre 2010].

“Manuel Alvar: “El gobierno no quiere promulgar una ley de defensa del español para no crearse problemas” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (7 desembre 1988). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1988/12/07/pagina-49/33047801/pdf.html?search=El gobierno no quiere promulgar una ley de defensa del español para no](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1988/12/07/pagina-49/33047801/pdf.html?search=El%20gobierno%20no%20quiere%20promulgar%20una%20ley%20de%20defensa%20del%20espa%C3%B1ol%20para%20no)> [Consulta: 19 agost 2009].

MANZANO, Emilio. “La política de la Generalitat es aberrante” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (16 setembre 1994). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/09/16/pagina-33/34420626/pdf.html?search=La política de la Generalitat es aberrante](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1994/09/16/pagina-33/34420626/pdf.html?search=La%20pol%C3%ADtica%20de%20la%20Generalitat%20es%20aberrante)> [Consulta: 19 agost 2009].

MARÍAS, Julián. “Estado de error” [En línia]. *ABC* [Madrid] (17 març 1994). <<http://hemeroteca.abcdesevilla.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2000/08/17/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

MARÍN, Ángel. “Piqué denuncia el acoso al castellano y al sentimiento de ser español en Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (28 setembre 2006). <<http://www.abc.es/hemeroteca/historico-28-09-2006/abc/Catalunya/pique-denuncia-el-acoso-al-castellano-y-al-sentimientode-ser-esp>>

a%C3%B1ol-en-catalu%C3%B1a_1423512803340.html> [Consulta: 27 octubre 2010].

MARTÍN VIDAL, Albert. “El PP equipara inmersión lingüística con “ignorancia”” [En línea]. *Público* [Madrid] (10 maig 2009). <<http://www.publico.es/espana/224521/pp/equipara/inmersion/linguistica/ignorancia>> [Consulta: 19 agost 2009].

N. C. “El TC admite a trámite la demanda del PP contra la ley audiovisual catalana” [En línea]. *ABC* [Madrid] (26 maig 2006). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2006/05/26/051.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

NIEVES, José Manuel. “Cataluña hacia la lengua única: miedo y vergüenza de hablar en castellano” [En línea]. *ABC* [Madrid] (19 febrer 1995). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1995/02/19/072.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

NOGUER, Miquel. “4.000 personas marchan contra la inmersión lingüística en Barcelona” [En línea]. *El País* [Barcelona] (28 setembre 2008). <http://www.elpais.com/articulo/espana/4000/personas/marchan/inmersion/linguistica/Barcelona/elpepuesp/20080928elpepunac_8/Te> [Consulta: 19 agost 2009].

NOGUER, M. “Rajoy compara la situación actual del castellano en Cataluña con la del catalán durante el franquismo” [En línea]. *El País* [Madrid] (15 febrer 2006). <http://www.elpais.com/articulo/espana/Rajoy/compara/situacion/actual/castellano/Cataluna/catalan/durante/franquismo/elppoesp/20060215elpepinac_12/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“Ocho encapuchados acosan a un profesor por ser “enemigo del catalán” [En línea]. *El País* [Madrid] (21 octubre 2004). <http://www.elpais.com/articulo/espana/encapuchados/acosan/profesor/ser/enemigo/catalan/elpepiesp/20041021elpepinac_19/Tes?print=1> [Consulta: 23 setembre 2010].

ORTA, Josep M. “La poca incidencia del PP en la sociedad civil catalana preocupa a los cuadros del partido” [En línea]. *La Vanguardia* [Barcelona] (12 març 1995). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1995/03/12/LVG19950312-020.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

PANYELLA, Jordi. “La normalització lingüística s’encalla de nou als tribunals” [En línia]. *Avui* [Barcelona] (27 octubre 2010). <<http://www.avui.cat/noticia/article/2-societat/5-societat/322329-la-normalitzacio-lingueistica-sencalla-de-nou-als-tribunals.html>> [Consulta: 12 novembre 2010].

“Pares de Cadeca retiren vint-i-tres nens de les escoles reclamant classes en castellà”. *Avui* [Barcelona] (22 setembre 1994).

PAZ, Rosa. “El PP se niega a condenar en el Congreso el “golpe fascista militar” de Franco en 1936”. *La Vanguardia* [Barcelona] (15 setembre 1999). [En línia]. <www.lavanguardia.es> [Consulta: 19 agost 2009].

PERAL, M. “El Defensor admite que la ley del catalán plantea “dudas de constitucionalidad”, pero no la recurre” [En línia]. *ABC* [Madrid] (9 abril 1998). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1998/04/09/019.html>> [Consulta: 27 octubre 2010].

PERMANYER, Anna. “Efectos del catalán en la docencia” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (8 novembre 1992). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1992/11/08/pagina28/3333671/pdf.html?search=Efectos del catalán en la docencia](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1992/11/08/pagina28/3333671/pdf.html?search=Efectos%20del%20catal%C3%A1n%20en%20la%20docencia)> [Consulta: 17 març 2009].

PIPÓ, Juan Miguel. “La inmersión forzosa en catalán” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (8 novembre 1992). <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1992/11/23/pagina-22/33539949/pdf.html?search=La inmersión forzosa en catalán](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1992/11/23/pagina-22/33539949/pdf.html?search=La%20inmersi%C3%B3n%20forzosa%20en%20catal%C3%A1n)> [Consulta: 17 març 2009].

“Proscripción del castellano” [En línia]. *ABC* [Madrid] (12 setembre 1993). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1993/09/12/021.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Pujol diu que el pacte amb el PP evitarà que es torni a atacar la política lingüística”. *El Punt* [Girona] (7 maig 1996).

“Pujol incumple la sentència” [En línia]. *ABC* [Madrid] (27 desembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/12/27/029.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

RAHOLA, Pilar. “L’integrisme de l’Academia”. *Avui* [Barcelona] (13 novembre 1994).

REID, Michael. “How much is enough?” [En línia]. *The Economist* [London] (6 novembre 2008). <http://www.economist.com/node/12501023?story_id=12501023> [Consulta: 3 novembre 2010].

RELATS, Vicenç. “Els tribunals jutgen correcta per primer cop l’escolarització individualitzada en castellà”. *Avui* [Barcelona] (15 octubre 1994).

“Retahíla de reacciones” [En línia]. *El País* [Madrid] (1 desembre 1994). <http://www.elpais.com/articulo/cultura/GALICIA/CATALUNA/REAL_ACADEMIA_ESPANOLA_/RAE/Retahila/reacciones/elpepicul/19941201elpepicul_17/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

RIBAS, Clara. “Els partits rebutgen els atacs contra el català i creuen que continua discriminat”. *El Punt* [Girona] (13 setembre 1993).

RODRÍGUEZ ADRADOS, Francisco. “Tres políticas lingüísticas para Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (2 juliol 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/07/22/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

RODRÍGUEZ, Emma. ““Muchos castellanohablantes sufren una especie de martirio”, dice Gregorio Salvador”. *El Mundo* [Madrid] (26 octubre 1994).

RUSIÑOL, Pere. “Piqué lanza su fundación para romper “tabúes” en Cataluña” [En línia]. *El País* [Barcelona] (5 juny 2003). <http://www.elpais.com/articulo/cataluna/Pique/lanza/fundacion/romper/tabues/Cataluna/elpepiespcat/20030605elpcat_13/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

SALVADOR, Gregorio. “Maldita carretera” [En línia]. *ABC* [Madrid] (4 juliol 2005). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/2005/07/04/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

SALVADOR, G. “Lenguas minúsculas” [En línia]. *ABC* [Madrid] (19 gener 2005). <http://www.abc.es/hemeroteca/historico-19-01-2005/abc/Opinion/lenguas-minusculas_2088758188.html> [Consulta: 19 agost 2009].

SALVADOR, G. “Lengua y hablantes”. *ABC* [Madrid] (21 novembre

1990). [En línia]. <www.abc.es> [Consulta: 19 agost 2009].

SALVADOR, G. “Malditos antepasados” [En línia]. *ABC* [Madrid] (30 agost 1990). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1990/08/30/003.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

SEN, Cristina. “El PP propone que el castellano tenga rango de lengua propia” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (26 juny 1997). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1997/06/26/LVG19970626-022.pdf>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (25 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=25&bm=11&by=1915&ed=&em=&ey=>>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (24 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=24&bm=11&by=1915&ed=&em=&ey=>>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Senado” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (23 novembre 1915). <<http://hemeroteca.lavanguardia.es/edition.html?bd=23&bm=11&by=1915&x=38&y=16&page=2>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Sirera asume la presidencia de la FAES catalana con la bendición de Aznar” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (18 desembre 2007). <http://www.lavanguardia.es/premium/publica/publica?COMPID=53419407118&ID_PAGINA=22088&ID_FORMATO=9&turbourl=false> [Consulta: 19 agost 2009].

SOLER, Ignasi. “Manifestación de padres de alumnos de Salou para pedir la enseñanza en castellano” [En línia]. *El País* [Madrid] (1 octubre 1993). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/CATALUNA/Manifestacion/padres/alumnos/Salou/pedir/ensenanza/castellano/elpepisoc/19931001elpepisoc_7/Tes?print=1> [Consulta: 5 novembre 2010].

SORELO, Pedro. “En España se vulnera continuamente lo que ordena la Constitución sobre el castellano, dice Lapesa” [En línia]. *El País* [Madrid] (2 juliol 1988). <http://www.elpais.com/articulo/cultura/LAPESA/_RAFAEL/ESPANA/REAL_ACADEMIA_ESPANOLA/_RAE/CONSTITUCION_ESPANOLA_DE_1978/Espana/vulnera/continuamente/ordena/Constitucion/castellano/dice/Lapesa/elpepicul/19880702elpepicul_6/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

SUÑÉ, Ramon. “El PP trata de reabrir en el Parlament el debate sobre la ley del catalán” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (11 abril 1998). <<http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.es/LVE01/PUB/1998/04/11/LVG19980411-009.pdf>> [Consulta: 27 octubre 2010].

TARÍN, Santiago. “El TSJC ya utiliza la sentencia del Estatut para relegar el catalán en la administración”. *La Vanguardia* [Barcelona] (27 octubre 2010).

“Telecinco se adhiere a través de El Mundo al manifiesto en defensa del castellano” [En línia]. *El Mundo* [Madrid] (27 juny 2008). <<http://www.elmundo.es/elmundo/2008/06/27/espana/1214580434.html>> [Consulta: 19 agost 2009].

“Telemadrid emite un reportaje para demostrar que el castellano está discriminado en Catalunya” [En línia]. *La Vanguardia* [Barcelona] (10 abril 2007). <<http://www.lavanguardia.es/politica/noticias/20070410/51327015739/telemadrid-emite-un-reportaje-para-demostrar-que-el-castellano-esta-discriminado-en-catalunya-miquel.html>> [Consulta: 22 novembre 2010].

TOBARRA, Sebastián. “La tercera hora de castellano no se aplicará en Cataluña” [En línia]. *El País* [Madrid] (7 maig 2009). <http://www.elpais.com/articulo/sociedad/tercera/hora/castellano/aplicara/Cataluna/elpepusoc/20090507elpepusoc_5/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

TORDERA, Josep. “Colectivos anti-Estatuto reúnen a 2.000 personas en Barcelona” [En línia]. *El Periódico de Aragón* (5 febrer 2006). <<http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/noticia.asp?pkid=229843>> [Consulta: 20 setembre 2010].

TRILLAS, Ariadna. “Alborch: “El castellà no està amenaçat””. *Avui* [Barcelona] (11 novembre 1994).

“Un alt càrrec de la RAE afirma que a Catalunya es margina el castellà” [En línia]. *El Punt* [Girona] (11 maig 2007). <http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2391888> [Consulta: 19 agost 2009].

“Una asociación cultural habla de “dictadura lingüística” en Cataluña” [En línia]. *ABC* [Madrid] (6 desembre 1994). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1994/12/06/021.html>> [Consulta: 4 novembre 2010].

“Una ley contra Cataluña” [En línea]. *ABC* [Madrid] (30 diciembre 1997). <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1997/12/30/017.html>> [Consulta: 17 octubre 2010].

“UPyD pedirá al Congreso acabar con la “indeseable” discriminación lingüística” [En línea]. *Libertad Digital* (15 març 2009). <<http://www.libertaddigital.com/sociedad/upyd-pedira-al-congreso-acabar-con-la-indeseable-discriminacion-linguistica-1276353562/>> [Consulta: 28 març 2010].

VIDAL-QUADRAS, Aleix. “El conjuro del exorcista” [En línea]. *El País* [Madrid] (16 gener 1998). <http://www.elpais.com/articulo/opinion/MANENT/_ALBERT_/ESCRITOR/CATALUNA/conjuro/exorcista/elpepiopi/19980116elpepiopi_2/Tes> [Consulta: 19 agost 2009].

“Vidal-Quadras señala que la política lingüística de Pujol va en contra de los derechos humanos”. *El Mundo* [Madrid] (12 gener 1996).

Universitat Ramon Llull

Aquesta Tesi Doctoral ha estat defensada el dia ____ d _____
de 2011 al Centre _____
de la Universitat Ramon Llull
davant el Tribunal format pels Doctors sotasignants, havent obtingut la
qualificació:

President/a

Vocal

Vocal

Vocal

Secretari/ària

Doctorand/a
